

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

ALMAN TELEVİZYONUNDA TÜRK GÖÇMENLER:
“YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN TÜRKÇE” DİZİSİNİN ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Ayşe Elif Posos Devrani

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özden Cankaya

TEMMUZ 2015

ÖNSÖZ

Başta bu tez çalışmasının ilk gününden beri tüm benliği ve bilgi birikimiyle yanımda olduğunu hissettiren danışmanım ve değerli akademisyen Prof. Dr. Özden Cankaya olmak üzere, Prof. Dr. Nilüfer Timisi ve Prof. Dr. Nilgün Tural Cheviron'a, Bremen Üniversitesi'ndeki araştırma dönemimde konum hakkındaki yakın dönem çalışmalarını benimle paylaşan Prof. Dr. Andreas Hepp' e teşekkür ederim.

Hayatım boyunca varlıklarıyla bana güç ve mutluluk veren, dünyanın en güzel ailesine, aileme sadece bu tezin yazımı sırasında değil, ömrüm boyunca gösterdikleri sevgi, anlayış ve destek için teşekkür ederim.

Ve son olarak, doğduğu günden beri hayatımın merkezine oturan, oğlum, minik mucizem Aliş'ten tez çalışmam boyunca ayrı kaldığımız her saniye için özür dilerim. Bilsin ki, bütün emeklerim onun için.

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
RESİM LİSTESİ.....	ix
TABLO LİSTESİ.....	x
RÉSUMÉ.....	xi
ABSTRACT.....	xv
ÖZET.....	xix
GİRİŞ.....	1
1. GÖÇ, ENTEGRASYON VE MEDYA.....	4
1.1. Göç Olgusu.....	4
1.1.1. Göç Kuramları.....	8
1.1.1.1. Ravenstein’ın Göç Kanunları.....	8
1.1.1.2. İtme-Çekme Kuramı.....	11
1.1.1.3. Petersen’ın Beş Göç Tipi.....	12
1.1.1.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	15
1.1.1.5. Merkez Çevre Kuramı.....	16
1.1.1.6. Göç Sistemleri Kuramı.....	16
1.1.1.7. İlişkiler Ağı Kuramı.....	17
1.1.1.8. Göç Kuramlarının Genel Değerlendirmesi.....	19
1.2. Göç ve Kültürlerarası İletişim.....	20
1.2.1. Entegrasyon Kuramlarının Evrimi: Asimilasyon ve Çokkültürlülük.....	22
1.2.1.1. Asimilasyon Teorileri.....	25
1.2.1.1.1. Irk İlişkileri Döngüsü.....	25
1.2.1.1.2. Asimilasyonun Kademe Modeli.....	26
1.2.1.1.3. Kültürel ve Yapısal Asimilasyon.....	27
1.2.1.1.4. Parçalı Asimilasyon.....	29
1.2.1.1.5. Yeni Asimilasyon Teorisi.....	30
1.2.1.1.6. Sosyal Entegrasyon Teorisi.....	31

1.2.1.2.	Çokkültürcülük Teorileri.....	33
1.2.1.2.1.	Charles Taylor'ın Tanınma Politikası.....	33
1.2.1.2.2.	Will Kymlicka'nın Çokkültürcülük Yaklaşımı.....	34
1.2.1.2.3.	Seyla Benhabib'in Çokkültürcülük Yaklaşımı.....	35
1.2.1.3.	Çokkültürlülüğün Ötesi: Kültürlerarasılık ve Kültürlerötesilik.....	36
1.3.	Bir Entegrasyon Aracı Olarak Medya.....	38
2.	ALMANYA'DA GÖÇMENLİK VE MEDYA TARİHİ.....	40
2.1.	1961-1973 Dönemi: Misafir İşçiler ve Birinci Nesil.....	41
2.1.1.	1961-1973 Döneminde Göçmen Politikası ve Tarihsel Süreç.....	41
2.1.2.	1961-1973 Döneminde Göçmen Politikası ve Medya.....	43
2.1.3.	1961-1973 Döneminde Medya ve Göçmenler Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar.....	43
2.1.3.1.	Manuel Delgado ve Medyada Misafir İşçi Algısı.....	43
2.2.	1973-1984 Dönemi: Yabancılar ve İkinci Nesil.....	44
2.2.1.	1973-1984 Döneminde Politikası ve Tarihsel Süreç.....	44
2.2.2.	1973-1984 Döneminde Göçmen Politikası ve Medya.....	47
2.2.3.	1973-1984 Döneminde Medya ve Göçmenler Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar.....	47
2.2.3.1.	Klaus Merten'in 1980 Sonrası Medyada Yabancı Temsili Analizi.....	48
2.2.3.2.	Georg Ruhrmann ve Jochem Kollmer'in Yabancıların Yazılı Basında Temsili Konulu Çalışması.....	48
2.3.	1984 Sonrası Dönem: Göçmenler, Göçmen kökenliler, Üçüncü ve Dördüncü Nesil.....	49
2.3.1.	1984 Sonrası Göçmen Politikası ve Tarihsel Süreç	49

2.3.1.1.	1984 Sonrası Entegrasyonda Bir Dönüm Noktası: Ulusal Uyum Planı.....	50
2.3.2.	1984 Sonrası Göçmen Politikası ve Medya.....	53
2.3.2.1.	Ulusal Uyum Planının Kamu Televizyonlarına Etkisi: ARD ve ZDF.....	55
2.3.3.	1984 Sonrası Medya ve Göçmenler Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar	58
2.3.3.1.	Daniel Müller'in Temsil, Medya Kullanımı ve Göçmen Medyası Konulu Çalışmaları.....	58
2.3.3.2.	Bernd Schorb ve Ekibinin Televizyon Programlarında Göçmen Temsillerini Analizi.....	61
2.3.3.3.	Kira Kosnick ve Göçmen Medyasına İlişkin Etnografik Araştırmaları.....	62
2.3.3.4.	Heinz Bonfadelli ve Avrupa'da Medya Temsillerinde Ötekilik.....	63
2.3.3.5.	Elizabeth Beck-Gernsheim'in "Almanların Göçmen ve Azınlıklara Bakışı" Çalışması	65
2.3.3.6.	Christina Ortner'in Alman Polisiye Dizisi Tatort'taki Göçmen Olgusuna İlişkin Araştırması.....	66
2.3.3.7.	Joachim Trebbe'nin Entegrasyonun Medya Kullanımına Etkisi Konulu Çalışmaları.....	67
2.3.3.8.	Martina Sauer ve Bir Entegrasyon aracı Olarak Medya.....	70
2.3.3.9.	Alman Medyası ve Entegrasyon Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Genel Değerlendirmesi.....	71
2.3.4.	Alman Televizyonunda Türk Karakterlerin Görünürlüğü.....	72
2.3.4.1.	Alman Televizyonlarında Diziler Dışındaki Yapımlar.....	74
2.3.4.1.1.	40 Metrekare Almanya (40 quadratmeter Deutschland)	74
2.3.4.1.2.	Kanaken Olduğumuz İçin Gururluyuz (Wir sind stolz, Kanaken zu sein)	74
2.3.4.1.3.	Alman Dünyaları-1 : Türkler – ya da Faruk'un neden yeşil Mercedes sürdüğü (<i>Deutsche Welten -1 : die</i>	

<i>Türken – oder warum Faruk einen grünen Mercedes fährt).....</i>	<i>75</i>
2.3.4.1.4. Çayın Şekeri Gibi (<i>Wie Zucker im Tee</i>).....	75
2.3.4.1.5. Başörtüsü ve Bilgisayar (<i>Mit Kopftuch und Computer</i>)	76
2.3.4.1.6. Benim Çılgın Türk Düğünüm (<i>Meine verrückte türkische Hochzeit</i>).....	76
2.3.4.1.7. Namus Cinayeti – Kovalanan Kızlar, Kaybedilen Oğullar (<i>Ehrenmord – Verfolgte Töchter, verlorene Sohne</i>).....	76
2.3.4.1.8. Öfke (<i>Wut</i>).....	77
2.3.4.2. Diziler.....	77
2.3.4.2.1. Herkes Jimmy’i Seiyor (<i>Alle lieben Jimmy</i>).....	77
2.3.4.2.2. Die Özdağs.....	78
2.3.4.2.3. Kriminalist (<i>Der Kriminalist</i>)	79
2.3.4.2.4. Marienhof.....	79
2.3.4.2.5. Arkadaş Çevresinde (<i>In aller Freundschaft</i>)	80
2.3.4.2.6. Edel ve Starck (<i>Edel und Starck</i>)	81
2.3.4.2.7. Cobra 11 İçin Alarm (<i>Alarm für Cobra 11</i>)	82
2.3.4.2.8. Yeni Başlayanlar İçin Türkçe (<i>Türkisch für Anfänger</i>)	82
2.3.4.3. Televizyon Yapımlarına Genel Bakış.....	83
3. ÖTEKİ, KİMLİK VE TEMSİL.....	86
3.1. Kimlik ve Öteki.....	86
3.2. Kalıp yargı.....	89
3.3. Önyargı	91
3.4. Temsil.....	94
3.5. Medyanın Kimlik ve Temsil Olguları Üzerindeki Rolü.....	95
3.6. Medyada Göçmen Temsilleri: Etno-komediler.....	100
3.6.1. Alman Televizyonunda Etno-komediler.....	103
3.6.2. Alman Televizyonunda Bir Etno-komedi Örneği: Yeni Başlayanlar İçin Türkçe.....	106

3.6.3. Yaratıcısı ve Oyuncularının Gözünden “Yeni Başlayanlar İçin Türkçe” Dizisi.....	108
3.6.3.1. Dizinin Politik Duruşuna Dair Görüşler.....	111
3.6.3.2. Dizinin Yaratıcısı Ve Oyuncularının Etnik Kimliklerine Dair Görüşleri.....	111
3.6.3.3. Göçmen Kökenlilerin Alman Televizyonlarında Aldıkları Rollere İlişkin Görüşler.....	113
 4. YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN TÜRKÇE (TÜRKİSCH FÜR ANFÄNGER) DİZİSİNİN ANALİZİ.....	116
4.1. Araştırmanın Sorusu.....	116
4.2. Araştırmanın Alanı.....	117
4.2.1. Yeni Başlayanlar İçin Türkçe Dizisinin Künyesi ve Karakterleri.....	117
4.2.2. Dizinin Özeti.....	119
4.3. Araştırma Yöntemi	122
4.4. Eleştirel Söylem Analizinin Sonuçları.....	126
4.4.1. Türk Göçmenlerde Dış Görünüş.....	126
4.4.2. Türk Göçmenlerde Dil.....	129
4.4.3. Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş.....	131
4.4.4. Din.....	135
4.4.5. Kadın-Erkek Eşit(siz)liği.....	140
4.4.6. Namus.....	146
4.4.7. Şiddet	149
4.4.8. Suça Eğilim.....	150
4.4.9. Eleştirel Söylem Analizine Genel Bakış.....	152
4.5. Odak Grup Görüşmeleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	154
4.5.1. Dizinin Hedef Kitlesi.....	156
4.5.2. Türk Ailenin Temsili.....	157
4.5.3. Din Olgusu.....	160
4.5.4. Uyumsuzluklar ve Çatışmalar.....	162
4.5.5. Dizinin Yayınlanma Amacı.....	164

4.5.6. Egemen Kùltür / Alt Kùltür İlişkisine Bakış.	165
4.5.7. Odak Grup Görüşmelerine Genel Bir Bakış.....	167
5. SONUÇ.....	169
KAYNAKÇA	176
EKLER.....	186
ÖZGEÇMİŞ.....	198

RESİM LİSTESİ

Sayfa No

Resim 2.1 : Jimmy ve ailesi.....	78
Resim 2.2 : Özdağ ailesi.....	79
Resim 2.3 : Der Krimalist dizisindeki Türk karakter Bülent (sağdan ikinci)	79
Resim 2.4 : Marienhof dizisindeki Türk karakter manav Sülo Özgentürk.....	80
Resim 2.5 : In aller Freundschaft dizisindeki Türk karakter hemşire Arzu.....	81
Resim 2.6 : Edel und Starck dizisindeki Türk karakter Otto Özdemir.....	82
Resim 2.7 : Alarm für Cobra dizisindeki Türk karakter Komiser Semih (Sağda)....	82
Resim 3.1: Kaya Yanar'ın "Guckst Du Weita!" isimli programında yayınlanan bir skeçlerde canlandığı farklı etnik kökenli karakterlerden örnekler.....	104
Resim 3.2 : Sırasıyla Bülent Ceylan, Kaya Yanar ve Murat Topal'ın stüdyo seyircili benzer formatlarından görüntüler	104
Resim 3.3 : Herkes Jimmy'i Sever dizisinin jeneriğinden görüntüler.....	106
Resim 3.4 Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizisinin jeneriğinden görüntüler.....	106
Resim 4.1 : Yağmur'un arkadaşları tarafından sözle ve elle şiddete uğradığı an....	128
Resim 4.2 : Cem'in işe girdiği imbiss ve patronu.....	134
Resim 4.3 : Yağmur'un devam ettiği imam hatip okulu.....	137
Resim A.1 : Lena karakteri.....	184
Resim A.2 : Cem karakteri.....	185
Resim A.3 : Doris karakteri.....	186
Resim A.4 : Metin karakteri.....	187
Resim A.5 : Yağmur karakteri.....	188
Resim A.6 : Costa karakteri.....	189

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1 Avrupa Birliği Göçmen Politikaları.....	7
Tablo 1.2 Fairchild’ın İtme Çekme Kuramı.....	11
Tablo 1.2 Fairchild’ın Göç Tipolojisi.....	13
Tablo 1.3 Kültürlerarası İletişim Davranış Biçimleri.....	22
Tablo 1.4 Asimilasyon Süreci.....	28
Tablo 2.1 Almanya’da Göç ve Medya Üzerine Çalışmalar.....	71
Tablo 2.2 1984 yılından sonra Alman televizyonlarında Türk göçmenlerin görünürlüğü.....	84
Tablo 4.1 Yeni Başlayanlar için Türkçe Dizisinin Künyesi.....	118
Tablo 4.2 Yeni Başlayanlar için Türkçe Dizisinin Karakterlerinin Listesi	118
Tablo 4.3 A grubu katılımcılarının yaş, doğum yeri ve Türkiye’de yaşadıkları süreler.....	154
Tablo 4.4 B grubu katılımcılarının yaş, cinsiyet ve Almanya’da kaldıkları şehirler & süreler.....	155
Tablo 4.5 Katılımcıların Dizi Karakterleri Hakkındaki Görüşleri.....	157

RÉSUMÉ

Assez ancien que l'histoire de l'humanité, l'immigration s'est construite à travers les relations et les motivations en fonction de la conjoncture. Quand on regarde le développement historique des théories importantes sur l'immigration, on se rend compte que loin d'être une série académique qui avance en annihilant l'autre, chaque théorie cherche à se développer d'une façon critique en se complétant grâce à une autre. On a commencé à traiter les mouvements d'immigration en passant par les raisons culturelles, politiques et sociologiques comme celles-ci jouent un rôle important dans le processus; alors qu'au commencement, on essayait de les comprendre seulement à travers les raisons économiques. Avec l'aspect culturel s'intégrant dans la discussion, l'idée de "la construction d'un peuple adapté après la migration" fait place à une perspective qui accepte "une transformation mutuelle".

L'un des sujets de la communication interculturelle qui se nourrit de différentes disciplines, est celui de l'immigration et les immigrés. Ce sujet mérite d'être étudié par d'autres perspectives. Edward T. Hall, le premier à utiliser le terme "communication interculturelle", défend que penser la culture et la communication indépendamment est erroné. La communication interculturelle, définie par Kartari en tant qu'une discipline qui traite les interactions entre les personnes issues de différentes cultures, la conception de l'étranger et l'autre, les déplacements de sens entre les deux cultures (2001: 22), comprend également les recherches sur l'immigration et les immigrés. L'un des sujets qui se répète souvent dans les recherches sur la communication interculturelle est celui de l'existence mutuelle des cultures différentes. L'existence indiscutable de l'immigration dans l'histoire et les genres de migration qui changent et se transforment selon la conjoncture rendent impossible le succès définitif d'un seul plan d'action sur l'adaptation. Si on prend en compte le fait que le passé, le présent et l'avenir de chaque histoire sur l'immigration sont influencés par des forces différentes et que les facteurs individuels jouent un rôle important dans la formation de l'immigration et des immigrés, la variation dans les théories sur l'adaptation sociale paraît plus sensée.

Les théories d'intégration qui se penchent sur l'adaptation sociale dans les géographies d'immigration, peuvent être évaluées dans deux catégories. Ce sont l'assimilation et le multiculturalisme. Quand on regarde les théories d'assimilation, on remarque qu'elles se concentrent sur l'adaptation des immigrés et la transformation. Selon cette théorie, l'adaptation des immigrés aux peuples locaux est nécessaire pour l'harmonie sociale. Quant à la théorie du cycle des relations raciales, à travers une perspective arbitraire, Park et Burgess classifient les étapes d'intégrations ainsi : la relation des immigrés avec le peuple local, la concurrence de poste, la dispute à cause de cette concurrence, l'adaptation des faibles –les faibles sont toujours les immigrés- aux forts après cette concurrence, l'adaptation des faibles et leur assimilation (1970: 360-361). Selon le modèle des étapes de l'assimilation que Ronald Taft a formulé d'après les mouvements d'immigration en

Australie, ce sont les immigrés qui doivent s'adapter. Le modèle des étapes d'assimilation et des relations raciales se ressemblent par l'argument que la transformation est adaptée par une seule partie. La théorie d'assimilation culturelle et structurelle de Milton M. Gordon est une proposition de solution définitive qui prétend à être réussie n'importe où sur le monde. Gordon, différent des théoriciens précédents, attribue une place importante à l'ethnocentrisme dans son approche théorique. Gordon défend que l'assimilation des immigrés est réussie par des éléments économiques et politiques mais aussi par des identités ethniques. Il affirme que les personnes qui appartiennent à la même classe ethnique et socioéconomique, se ressentent rapprochées. Alors que dans la théorie de l'assimilation segmentée, formulée par Portes et Zhou, il est erroné de parler d'un seul type d'assimilation puisque les immigrés et leurs descendants peuvent s'adopter à travers trois manières différentes : soit ils sont assimilés par l'acceptation des normes de la classe populaire blanche, soit ils envient la richesse et le statut de la classe en pouvoir et essaient de l'avoir par des méthodes illégales et contre les normes sociales, soit ils gardent leur intégrité culturelle tout en ayant le bien-être désiré. Dans la théorie nouvelle de l'assimilation de Alba et Nee, la représentation péjorative du mot 'assimilation' par la société est la première fois accentuée. Ils forment une relation entre la situation des limites ethniques et ils défendent que l'adaptation sociale peut être atteinte par une variation de ces limites. Finalement, dans la théorie de l'intégration sociale de Hartmut Esser qui est considéré comme référence dans les recherches sur la politique d'immigration de l'Allemagne, on remarque que les attitudes des immigrés que l'on peut placer sous quatre catégories telles que l'identité, le culturalisme, l'interactivité et le statut socioéconomique et politique, peuvent entraîner l'assimilation. En fonction de leur niveau d'adaptation, les immigrés font face à la ségrégation, l'intégration multiple, l'assimilation ou la marginalisation. Selon Esser, avec chaque génération nouvelle, le pourcentage de la partie assimilée s'élève. Quand on regarde aux théories du multiculturalisme, soit la théorie de multiculturalisme communautaire de Charles Taylor, soit la théorie de multiculturalisme libéral de Will Kymlicka, soit la théorie de Seyla Benhabib, elles sont différentes des théories d'assimilation dans la mesure où ils défendent que la clé de l'adaptation sociale passe par le droit d'existence des minorités et des immigrés dans une société hétérogène plutôt qu'une société homogène. Même si ces trois académiciens pensent différemment quant au cadre et à la définition de la liberté, ils sont tous d'accord sur la nécessité d'une séparation des théories d'assimilation. Les théories d'assimilation et de multiculturalisme sont abordées d'une manière plus détaillée dans les chapitres suivants de notre recherche. L'idée de connaître les cultures différentes, affirmée par l'approche du multiculturalisme, rend possible l'avancement des approches de l'interculturalisme et le transculturalisme. L'approche de l'interculturalisme attire l'attention sur les transitions et interactions alors que l'approche du transculturalisme défend l'inséparabilité des cultures et marque que toutes les cultures contemporaines portent des traits de métissage. Les médias jouent un rôle assez important dans les politiques d'assimilation et les approches de multiculturalisme. Lors des recherches sur l'intégration focalisée autour de l'assimilation, les médias servent à la présentation de la culture en pouvoir aux immigrés. Quant aux recherches sur l'intégration multiculturaliste, les médias ont un pouvoir assez important dans le domaine de la représentation des minorités et les immigrés et l'acceptation de leur existence dans la société.

Et quand on étudie les mouvements d'immigration en Europe d'une manière plus détaillée, l'immigration des ouvriers turcs en Allemagne dès les années 1960 mérite notre attention à la fois à cause du nombre des immigrés et sa durée plus de 50 ans. La politique d'immigration de l'Allemagne est limitée par l'orientation des "ouvriers invités" en raison de la nécessité de main-d'œuvre jusqu'aux années 1970. Considérer les ouvriers invités comme temporaires est la raison pour laquelle l'Allemagne n'est pas préparée à la fois juridiquement et culturellement, à l'exception de quelques petites interventions. Alors, on ne peut pas parler d'une représentation des immigrés dans les médias pendant cette période-là. On est conscient de leur existence grâce aux émissions en Turc et diffusées sur la radio, dans lesquelles les questions des immigrés autour de la vie quotidienne trouvent une réponse. Il s'ensuit que les recherches scientifiques sur les immigrés et les médias sont très peu. Il y a juste la recherche exhaustive de Manuel Delgado sur la représentation des immigrés. Cette recherche est considérée comme une pionnière sur les immigrés et les médias.

Quand on arrive aux années 1970, même si l'Allemagne arrête à embaucher les ouvriers étrangers à cause des raisons économiques, les immigrés qui deviennent nombreux par mariage, ne sont plus considérés comme des immigrés invités mais permanents. Avec l'éducation primaire de la deuxième génération des immigrés, les milieux de croisement de la société allemande et les immigrés s'élargissent. Les allemands, qui sont déjà mal à l'aise à cause de la situation économique affaiblie, développent des sentiments négatifs envers les immigrés qui occupent leurs postes, tout en définissant leurs différences comme des bêtises et démodées. Le premier rapport préparé par Heinz Kühn à la fin des années 1970 est considéré comme une solution réaliste pour la situation des immigrés en Allemagne. Ce rapport met l'accent sur la nécessité de la réalisation d'une transformation de l'orientation vers l'intégration. Par contre, il n'est pas pris en considération par les responsables allemands. Quand on regarde la représentation de la politique de l'Allemagne sur les immigrés et l'immigration pendant cette période par les médias, on remarque qu'ils choisissent à diffuser des émissions qui provoquent le mal du pays chez les immigrés au lieu des émissions qui portent sur l'intégration (Kosnick, 2000: 327). Les médias allemands encouragent le retour des immigrés à leur pays au lieu de leur présenter l'Allemagne. Quant aux études académiques des années 1970-1980, même si elles ne sont pas nombreuses, il est possible de trouver des recherches sur la représentation. Il est important que ces recherches se focalisent sur la représentation des immigrés dans les actualités parce que la représentation des immigrés sur la télévision ou dans le cinéma est presque inexistante. Même après le 1984, dans la politique d'immigration, la mentalité qui perçoit les immigrés comme un problème continue à exister. La loi d'encouragement de retour en 1984, qui n'arrive pas à baisser le nombre des immigrés, est l'une des indications les plus importantes de cette approche dans la politique. Le gauchisme qui s'élève dans les années 1990 en Allemagne et les partis gauchistes comme les Verts et social-démocrate en pouvoir, sont considérés comme un développement positif. Par contre avant d'obtenir des résultats, les partis avec la tendance droite arrivent au pouvoir. La loi d'immigration passée en 2004, malgré quelques divisions mal développées, est importante dans la mesure où l'Allemagne commence à se présenter en tant qu'un pays d'immigration dans l'arène juridique. Juste après la loi d'immigration, le Programme national d'adaptation qui est publiée pour la première fois en 2006 et renouvelée chaque année, met l'accent sur le pouvoir du pays à intégrer les immigrés dans le système au lieu de les "exclure". Par contre, quand on regarde la mise en pratique du plan d'intégration, on remarque les traces d'une stratégie de l'assimilation et non pas une

stratégie multiculturaliste. Cette conséquence n'est pas une surprise puisque la théorie de l'intégration sociale d'Esser est considérée dans ce plan en tant que référence académique. Pendant la période après le 1984 où l'Allemagne témoigne plusieurs changements dans le domaine politique, on remarque un enrichissement à la fois qualitatif et quantitatif. Les recherches académiques sont formulées autour des questions de la représentation des immigrées par les médias mais aussi de l'usage des médias par les immigrés et des médias des immigrés, comme encouragé par le Programme de l'adaptation nationale. Ce qui manque dans les recherches académiques est le niveau de participation des immigrés dans le secteur des médias allemands. Cette question de participation est considérée assez importante par les recherches multiculturalistes qui focalisent sur la représentation des immigrés et l'acceptation de leur existence. Les études académiques en Allemagne ne mettent pas assez d'accent sur cette question et l'éludent pour le moment. Même si l'article sur l'embauchage des immigrés au secteur des médias tient une place assez importante dans le Programme de l'adaptation nationale, le niveau de la mise en pratique de cet article et de sa réussite n'est pas étudié dans les recherches scientifiques.

Après avoir présenté d'une manière chronologique l'effet de la politique d'immigration et d'immigrés en Allemagne à la fois sur les médias et sur les recherches académiques, dans la troisième chapitre nous allons nous pencher sur les notions telles que l'autrui, l'identité et la représentation. Nous allons présenter comment l'existence de l'autrui influence la formation de l'identité et pourquoi se forment les préjugés et les jugements courants. Finalement, nous allons parler de la consolidation de l'identité, de l'autrui et des préjugés à travers la représentation et nous allons discuter la transformation des représentations médiatiques par les ethno-comédies à travers les théories d'humour. Nous allons indiquer les exemples d'ethno-comédie sur les chaînes allemandes.

Dans la partie empirique de cette recherche, nous avons choisi la série télévisuelle "Le Turc pour les débutants" (*Türkisch für Anfänger*) pour une analyse de discours et un groupe de discussion. Dans le cadre de la recherche, nous allons indiquer les représentations de la famille turque immigrée et nous allons interroger à quel point cette série télévisuelle représente la politique d'intégration de l'Allemagne. Les résultats de cette recherche nous indiquent que l'accent sur le multiculturalisme dans le cadre du marketing de la série télévisuelle est infondé et que c'est une production focalisée sur l'assimilation. Les éléments de représentation montrent des similarités à la fois avec les représentations des immigrés dans le Programme de l'adaptation nationale et dans les études précédentes sur la représentation. Les personnages immigrés surmontent les conflits de la même manière qu'elle est indiquée par le Programme de l'adaptation nationale, sans subir une transformation. Lors du groupe de discussion, nous allons étudier la différence entre la réception des turcs immigrés en Allemagne et des turcs qui y visitent en tant que des touristes pour une courte durée et qui n'ont pas dans leur entourage des turcs immigrés en Allemagne. Les immigrés regardent la série télévisuelle comme un moyen d'intégration et l'évaluent en considérant l'audience prévu et la raison de diffusion dans le cadre de cette intégration alors que l'autre groupe répond aux questions par une évaluation de la structure de la série télévisuelle. La réception de tous ces deux groupes se produit à travers une lecture négociable, par contre les éléments qu'ils acceptent et refusent diffèrent.

ABSTRACT

An old phenomenon as human history, migration has originated as a result of ever changing dynamics and motivations of the times. When one looks at the historical development of significant migration models in the literature, it can be seen that the models of migration are not a series of academic studies that ignore what came before but instead they criticize and sometimes complete each other. At the beginning, movements of migration has been interpreted based on only economic reasons. By time, the fact that cultural, political and social reasons have an important role in the process has been discussed in various theoretical levels. With the involvement of cultural dimension of migration in the discussions, post-migration construction of harmonious society which has been explained through the adjustment of immigrants left its place to an understanding which accepts the existence of bi-directional change.

Another issue in the field of intercultural communication which is nourished by various disciplines is migration and immigrants which have to be looked and interpreted from different perspectives. As the first person who used the term “intercultural communication”, Edward T. Hall, claims that culture and communication cannot be considered independently from each other. Being defined by Katarı as a field in which the interaction between people from different cultures, the perception of stranger and the other, meaning transmission between two different cultures have been analyzed (2001:22), intercultural communication embraces studies related to migration and immigrants. In the field of intercultural communication, another frequently encountered issue in the studies of migration and immigrants is the co-existence of various cultures. When a plan of adjustment which changes, alters and varies considering the world conjuncture has been suggested and applied, the indisputable existence of migration in the world’s history makes it impossible to get a hundred percent of success. If one considers that different dynamics have a role in the past, future and now of every migration story and not only social norms but also individual differences are one of the important factors that shape the characteristics of migration and immigrants, the variety in the theories claimed related to social adjustment make more sense.

Integration theories about social adjustment in different immigration geographies can be evaluated in two different categories as assimilation and multiculturalism. When one looks at the theories of assimilation, it can be seen that at the beginning only the adjustment and alteration of immigrants have been focused on and the adjustment of immigrants has been stipulated as a condition for the adjustment to local society. In the theory of race relation cycle, Park and Burgess developed an one-sided perspective and classified the phases of integration into five: interaction of immigrants with local people, competition between them in terms of job opportunities, conflict as a result of tension which arises from competition, the adjustment to the winner of competition by the loser -which is always the immigrant, the assimilation of the loser as a result of the efforts for the adjustment

by immigrants (1970:360-361). Based on movements of immigration in Australia, Ronald Taft produced a progressive assimilation model. When one looks at his theory, it can be seen that Taft places the immigrants as the side which should make an effort for the adjustment. Both progressive assimilation model and race relation cycle model have some similarities in term of their claim that alteration should be one-sided. The theory of cultural and structural assimilation by Milton M. Gordon declares itself as a global solution which will bring total success wherever it is applied in the world. Apart from the previous theoreticians, Gordon gives great importance to the ethnocentrism in his theoretical approach. He believes that not only economic and political factors but also ethnic identities play a role in the assimilation process of immigrants and says that individuals who come from the same ethnic and socio-economic class feel a sense of belonging to each other. In the segmented assimilation theory by Portes & Zhou, it has been argued that there are three different profiles for the immigrants and immigrant-origin people in the process of adjustment instead of talking about a single type of assimilation. Immigrants may be assimilated by accepting the norms of white middle class. Also, they might emulate the wealth and status of dominant class and try to get them through illegal and socially unaccepted rules. Besides, immigrants may reach the level of prosperity but they may not renounce their cultural integrity. In the recent assimilation theory by Alba & Nee, the negative representation in society's perception of the word 'assimilation' is emphasized for the first time. Alba & Nee make a connection between state of ethnic borders and assimilation and claim that social adjustment can be caught through varying the position of these borders. Finally, the social integration theory of Hartmut Esser used as a reference point in German politics of immigration claims that manners of immigrants, whose four dimensions are determined as identity, culturalisation, integration and socio-economic-politic position, may end in assimilation by time. Depending on their state of adjustment, immigrants experience segregation, multi-integration, assimilation or marginalization. According to Esser, the proportion of assimilation increases in every new generation. When one looks at the theories of multiculturalism, it can be seen that immigrant and minority's right of existing in a heterogeneous society is the main key for the adjustment as opposed to the assimilation theories by Charles Taylor, the owner of communitarian multiculturalism theory, by Will Kymlicka, the owner of liberal multiculturalism theory and Seyla Benhabib which all claim a homogenous society for immigrants and minorities. Although these three academicians stand at different points in the scope and definition of freedom, the ideas proposed by them are differentiated from the theories of assimilation sharply. Both theories of assimilation and theories of multiculturalism have been discussed elaborately in the scope of this thesis. The idea of knowing different cultures which comes with the approach of multiculturalism brings us one step further with the approaches of interculturality and transculturality. While the approach of interculturality attracts our attention to intercultural transmissions and interaction, it posits that cultures cannot be considered independently and hybridity is the tendency of all the cultures in today's conditions. In the politics of assimilation and approaches of multiculturalism in question, media has an important role as a communication medium. Media serves in the introduction of dominant culture to immigrants and their adoption of it in the studies of integration focused on assimilation, whereas in the studies of multicultural integration media is a significant medium in term of the representation and acceptance of minorities and immigrants. When one looks at movements of migration in the recent history, especially international and internal immigrations in the continent of Europe draws

our attention. As for the movements of immigration in the context of Europe, the immigration of Turkish workers to Germany starting from 1960 is the most attractive movement of immigration because of the number of immigrants and also the process which spreads a time span over 50 years. The immigrant policy of Germany has been limited to the orientation of “guest workers” who came to the country for the need of medium-term labour force in 1960s and such an attitude has continued until the beginning of 1970s. Because these guest workers have been considered temporary, Germany have not made any preparation in the fields of law and culture except some small interventions. Therefore, immigrants have had almost no visibility in the media at those times. Their existence was only brought to light by the radio programmes in their own language in which their questions about daily routines were answered for their adjustment to the country. As a result, the number of research related to immigrants and media is insufficient in the literature. There is only one comprehensive study for the representation of immigrant done by Manuel. This study becomes the pioneer for future studies of immigrant and media.

In 1970s, although Germany stop getting foreign worker due to economic reasons, immigrants who increases in number through family integration leave their temporary position and start to be permanent. When the second generation immigrants start education in the level of elementary school, intersections between German society and immigrants increase. Germans who feel disturbed by the state of German economy which fall on evil days because of the economic downturn develop negative feelings and ideas since they think that immigrants occupy job opportunities. In addition, they define the differences as uncivilized and ugly. As a result, the existence of immigrants becomes more problematic. The report prepared by Heinz Kühn in the end of 1970s accepted as the first realist and solution-oriented report about the state of immigrants in Germany emphasizes the urgent necessity of transmission from orientation to integration. However, unfortunately this report stays on paper and it is not applied. When the reflection of German politics of migration and immigrants on media is considered, it can be seen that German media prefer broadcasts which are about the beauty of homeland of immigrants and trigger their homesickness instead of offering integration-oriented broadcasts (Kosnick, 2000:327). German media wants to remind immigrants their homeland and encourage them to go back their country instead of telling them about Germany. When one analyzes the academic studies between 1970s and 1980s, it is possible to encounter research oriented in representation though not much in number. It is significant that conducted studies focus on the representation of immigrants on the news because the representation of them in television or cinema is still very insufficient.

After 1984, it can be seen that there is an understanding in German politics which still sees immigrants problematic. Law for the Promotion of Readiness to Return which came into effect in 1984 and did not trigger the expected decrease in the number of immigrants is one of the important indicators for the attitude towards immigrants. The dominance of left-wing in 1990s of Germany and also the power of left-tendency Green and Social Democrats have positive effects on the policy of immigrants. However, right-tendency parties come back to power before getting the positive results of the previous attitudes. Although the law of migration which was accepted in 2004 has some problems, it is precious that Germany considered itself as a country of immigration in the judiciary terms. Following the law of immigration, the plan of national adjustment which was published in 2006 for the first time and

revised every year shows a tendency to involve immigrants in the system instead of excluding them in the German policy of immigrants. On the other hand, when someone looks at the operation of integration plan, traces of assimilation-oriented strategies can be seen instead of multiculturalism strategies. Such a result is not surprising in an environment in which Esser's theory of social integration is accepted as an academic base. After 1984 in which Germany experience big change in terms of politics, it can be seen that there is both quantitative and qualitative enrichment in academic studies. Based on the plan of national adjustment in which media is considered to be responsible, studies are diversified to include the usage of media by immigrants and media of immigrants in addition to representation of immigrants in media. The missing point in academic studies is the degree of activity of immigrants in German media. And this point is very crucial in terms of acceptance of representation and existence of immigrants in the multiculturalism-oriented studies, but it is ignored in German academic studies and is not elaborated for now. Although the employment of immigrants in media is present in the plan of national adjustment as a matter, the question of how much this matter is applied and how much it succeed is not answered tangibly yet by the studies.

After trying to determine both the dynamics of media and the academic studies done chronologically in this field in the example of immigration and immigrant politics of Germany, the other, identity and representation are elaborated on in the third chapter. How the existence of the other influences the formation of identity and how and why judgements and prejudices were composed is analyzed. Finally, in addition to representation, the strengthening of the other and prejudices are mentioned; how representations in the media undergo changes with ethno comedies is discussed through humor theories; the examples of ethno-comedy in German televisions are determined.

In the empirical part of the thesis, the series of "Turkish for beginners" are preferred as a research field; discourse analysis is made and focused group meetings are done. In the scope of the study, representations of Turkish immigrant family and its members are tried to be determined and based on these representations, how much the series and the integration policy of German government overlaps is questioned. The results of the research are towards an assimilation-oriented structure rather than the emphasis of multiculturalism used in the marketing of series. The elements of representation show parallelism with the representation of immigrants both in the plan of national adjustment and previous studies for representation. Immigrants overcome the conflict and controversy undergoing a change as described in the plan of national adjustment. However, in the focused group meetings, differences in the perception of the series between immigrant Turks in Germany and Turks who are in Germany with touristic purposes for a short time and Turks who do not know any immigrant in Germany have been observed. Immigrant-oriented Turks look at the series more like a means of integration and they are evaluated in the context of intended mass, the purpose of broadcast and representations, whereas the other group answers the questions by considering the format of series. Both groups perceive it by critical interpreting, but they display differences in their refused and accepted elements.

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, içinde bulunan günün şartlarına göre değişiklik gösteren dinamikler ve motivasyonlar sonucunda meydana gelmiştir. Literatürdeki önemli göç kuramlarının tarihsel gelişimine baktığımızda, göç kuramlarının birbirini yok sayarak ilerleyen bir akademik çalışmalar dizisinden çok, birbirlerini eleştiren ve zaman zaman tamamlayan çalışmalar olduklarını görürüz. Başta sadece ekonomik sebeplere dayanılarak anlamlandırılmaya çalışılan göç olgusu, zamanla kültürel, politik ve sosyolojik sebeplerin de süreçte anlamlı bir rolü olduğunun anlaşılmasıyla farklı teorik düzlemlerde tartışılmıştır. Tartışmalara kültür boyutunun da girmesiyle birlikte, göçmenlerin uyum sağlaması üzerinden okunan “göç sonrası uyumlu toplum inşası” fikri, yine kültürel faktörlerin ve değişimlerin göz önünde bulundurulmasıyla, yerini “iki taraflı bir değişimin” varlığını kabul eden bir bakış açısına bırakmıştır.

Farklı disiplinlerden beslenen kültürlerarası iletişimin ilgi alanındaki bir konu da, farklı perspektiflerden bakılması ve okunması gereken göç ve göçmenler konusudur. Edward T. Hall, kültürlerarası iletişim terimini ilk kullanan kişi olarak kültür ve iletişimin birbirinden bağımsız düşünölemeyeceğini iddia eder. Kartarı tarafından farklı kültürlerden gelen insanlar arasındaki iletişimde yaşanan etkileşimler, yabancı ve öteki algısı, iki farklı kültür arasındaki anlam aktarımları gibi konuların incelendiği bir alan olarak tanımlanan kültürlerarası iletişim (2001: 22) bu anlamda göç ve göçmenlerle ilgili çalışmalara da kucak açar. Kültürlerarası iletişim alanında göç ve göçmen çalışmalarında sık rastlanan konulardan biri, farklı kültürlerin birlikte var olma konusudur. Göçün dünya tarihindeki tartışılmaz varlığı ve dünya konjonktürüne göre değişen, başkalaşan ve çeşitlenen göç türleri, küresel düzeyde uygulanacak tek bir uyum planının ortaya atılıp uygulandığında yüzde yüz başarı beklenmesini imkansız kılmaktadır. Her göç hikayesinin öncesi, sonrası ve güncelinde farklı dinamiklerin rol oynadığını, toplumsal normlar kadar bireysel faktörlerin de göç ve göçmen karakteristiğinin şekillenmesinde önemli bir payı olduğunu düşünürsek, toplumsal uyumla ilgili ortaya atılan teorilerdeki çeşitlilik daha da anlamlı hale gelir.

Göç alan coğrafyalardaki toplumsal uyumu konu alan entegrasyon teorileri, asimilasyon ve çokkültürcülük olmak üzere iki farklı kategoride değerlendirilebilir. Asimilasyon teorilerine baktığımızda, başta sadece göçmenlerin uyumu ve değişimine odaklanıldığını, hatta uyumlu bir toplum için göçmenlerin yerel topluma uyumunu şart koşulduğunu görürüz. Irk ilişkileri döngüsü teorisinde, Park ve

Burgess, tek taraflı bir bakış açısı geliştirerek, göçmenlerin yerel halkla ilk iletişimi, iş imkanları konusunda aralarında yaşanan rekabet, rekabetin doğurduğu gerilimle ortaya çıkan çatışma, çatışmada zayıf düşen tarafın – ki bu taraf hep göçmenler olmaktadır- güçlü tarafa uyum sağlaması, zayıf tarafın uyum çabalarının sonuç vermesi ve asimile oluşları olmak üzere beş kademedeki entegrasyonun evrelerini sınıflandırır (1970: 360-361). Ronald Taft'ın Avustralya'daki göç hareketlerinden yola çıkarak oluşturduğu asimilasyon kademe modeline bakıldığında ise, göçmenlerin uyum konusunda çaba sarf etmesi gereken taraf olarak konumlandırıldığı görülür. Değişimin tek taraflı olması gerekliliğini savunmaları açısından asimilasyon kademe modeli ve ırk ilişkileri modeli benzerlikler taşımaktadır. Milton M. Gordon'un kültürel ve yapısal asimilasyon teorisi, dünya üzerinde herhangi bir yerde uygulandığında mutlak başarıyı getireceği iddiasında olan küresel bir çözüm önerisidir. Gordon, önceki teorisyenlerden farklı olarak, etnikmerkezciliğe teorik yaklaşımında önemli bir yer verir. Göçmenlerin asimile olmasında ekonomik ve politik öğelerin yanında etnik kimliklerinin de rol oynadığına inanan Gordon, aynı etnik ve sosyoekonomik sınıftan olan bireylerin birbirlerine aidiyet hissettiğini söyler. Portes ve Zhou'nun parçalı asimilasyon teorisinde ise, tek tip bir asimilasyon sürecinden bahsetmenin yanlış olacağı, göçmenlerin ve göçmen kökenlilerin üç farklı profilde uyum sürecinden çıkabilecekleri iddia edilir. Göçmenler ya beyaz orta sınıfın normlarını kabul ederek asimile olurlar, ya hakim sınıfın zenginliğine ve statüsüne özenerek bu zenginliğe hukuk dışı ve toplumsal kuralların kabul edemeyeceği yöntemlerle ulaşmaya çalışırlar ya da ekonomik anlamda istedikleri refah düzeyine kavuşmakla birlikte, kültürel bütünlüklerinden feragat etmezler. Alba ve Nee'nin yeni asimilasyon teorisinde, asimilasyon kelimesinin toplum algısındaki negatif temsiline ilk kez vurgu yapılır. Etnik sınırların durumuyla asimilasyon arasında bir bağ kurarlar ve bu sınırların konumunu çeşitlendirerek toplumsal uyuma ulaşılabilirliğini iddia ederler. Son olarak, Almanya'nın göç politikalarında da referans noktası olarak kullanılan Hartmut Esser'in sosyal entegrasyon teorisinde, kimlik, kültürleşme, etkileşim ve sosyal-ekonomik-politik konum olarak belirlenen dört boyutun altında toplanabilecek göçmen tutumlarının, zamanla asimilasyonla sonuçlanacağı iddia edilir. Uyum durumlarına göre göçmenler segregasyon, çoklu entegrasyon, asimilasyon ya da marjinalleşme yaşamaktadırlar. Esser'e göre, her yeni nesilde asimile olan kesimin oranı artmaktadır. Çokkültürcülük teorilerine bakıldığında ise, gerek komüniter çokkültürcülük teorisinin sahibi Charles Taylor'ın, gerek liberal çokkültürcülük teorisinin sahibi Will Kymlicka'nın, gerekse Seyla Benhabib'in asimilasyon teorilerinden farklı olarak azınlık ve göçmenlerin homojen bir toplumdansa heterojen bir toplumda var olma haklarının, toplumsal uyumun asıl anahtarı olduğunu iddia ettiğini görürüz. Özgürlüklerin kapsamı ve tanımında farklı noktalarda yer alsalar da, bu üç akademisyenin ortaya attığı düşünceler, asimilasyon teorilerinden kalın çizgilerle ayrılmaktadır. Hem asimilasyon teorileri, hem de çokkültürcülük teorileri, tez çalışması kapsamında daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Çokkültürcülük yaklaşımıyla gelen farklı kültürlerin tanınması düşüncesi, kültürlerarasılık ve kültürlerötesilik yaklaşımları ile bir adım öteye

götürülür. Kùltùrlerarası yaklaşıp, kùltùrlerarası geçişler ve etkileşimlere dikkat çekerken, kùltùrlerötesi yaklaşım, kùltùrlerin birbirinden bağımsız düşünölemeyeceğini ve günümüz şartlarında tüm kùltùrlerin melezlik eğiliminde olduğunu ileri sürer. Bahsedilen asimilasyon politikaları ve okkùltürçölük yaklaşımlarında, medya kitle iletişim aracı olarak önemli bir göreve sahiptir. Asimilasyon odaklı entegrasyon çalışmalarında hakim kùltürün göçmenlere tanıtılması ve nüfus ettirilmesine hizmet eden medya, okkùltürçölü entegrasyon çalışmalarında azınlıkların ve göçmenlerin temsili ve varlıklarının kabulü açısından önemli bir araçtır.

Yakın tarihli göç hareketlerine bakıldığında, özellikle Avrupa kıtasındaki son yüzyılda yaşanan uluslararası göçler ve iç göçler dikkat çekmektedir. Avrupa özelindeki göç hareketlerine bakıldığında ise, 1960'lı yıllarda başlayan Almanya'ya Türk işçi göçü, hem göçmen sayısı hem de 50 yılı aşkın zamana yayılan süreciyle en dikkat çekici göç hareketidir. Almanya'nın göçmen politikası, 1960'lı yıllarda orta vadeli bir iş gücü ihtiyacının doğmasıyla ÷lkeye gelen "misafir işçilerin" oryantasyonuyla sınırlı kalmış, bu tutum 1970'li yılların başına kadar devam etmiştir. Misafir işçilerin kalıcı olmadığının varsayılması, Almanya'nın hem hukuki hem de kùltürel anlamda ufak müdahaleler dışında farklı bir hazırlık yapmamasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde göçmenlerin medyada görünürlüğü neredeyse yoktur. Sadece ÷lkeye oryantasyonlarını sağlayacak ve günlük işleyişlerle ilgili sorularının yanıtlandığı kendi dillerindeki radyo programlarında varlıklarından haberdar olunur. Buna bağılı olarak, akademide göçmenler ve medya ile ilgili araştırmalar da çok azdır. Sadece Manuel Delgado'nun gerçekleştirdiğı oldukça kapsamlı göçmen temsili çalışması vardır. Bu alışma, ilerleyen dönemlerde yapılacak göçmen ve medya konulu çalışmaların da öncüsü olur.

1970'li yıllara geldiğimizde, her ne kadar Almanya ekonomik gelişmeler sebebiyle yabancı işçi alımını durdurmuş olsa da, aile birleşimleriyle sayıları artan göçmenler, misafir olmaktan çıkarak kalıcı göçmen olma yolunda ilerlerler. İkinci nesil göçmenlerin ilkokul düzeyinde eğitime başlamalarıyla, Alman toplumu ve göçmenlerin kesişim alanları artar. Zaten ekonomik darboğaz sebebiyle zor günler yaşayan Alman ekonomisinin durumundan rahatsız olan Almanların, yabancıların iş imkanlarını işgal ettiklerini düşünmeleri sebebiyle geliştirdikleri olumsuz duygu ve düşüncelerine ek olarak farklılıkları ağdışılık/çirkinlik olarak tanımlamalarıyla, göçmenlerin varlığı iyice problemli bir hal alır. 1970'lerin sonunda Heinz Kühn tarafından hazırlanan ve Almanya'daki göçmen durumuna ilişkin gerçekçi ve çözüm odaklı kabul edilen ilk rapor, oryantasyondan entegrasyona geçişin ivedilikle hayata geçirilmesi gerektiğini vurgular. Fakat bu rapor ne yazık ki Alman yetkililer tarafından kağıt üzerinde kalan bir çalışma olarak kabul edilir, hayata geçirilmez. Almanya'nın bu dönemdeki göç ve göçmen politikasının medyaya yansımına bakıldığında, Alman medyasında halen entegrasyon amaçlı yayınlar yerine, göçmenlerin vatan hasretini tetikleyecek, anavatanlarına güzellemeleler içeren yayınları tercih ettikleri görülür (Kosnick, 2000: 327) Alman medyası, göçmenlere

Almanya'yı anlatmaktan çok, anavatanlarını hatırlatmak ve ülkelerine dönüş konusunda göçmenleri cesaretlendirmek istemektedir. 1970-1980'li yıllardaki akademik çalışmaları incelediğimizde ise, yine sayıca çok olmamakla birlikte, temsil konusuna odaklanmış araştırmalara rastlamak mümkündür. Yapılan çalışmaların, göçmenlerin haberlerdeki temsiline odaklanması önemlidir, zira göçmenlerin televizyon ya da sinema yapımlarında temsili halen yok denecek kadar azdır.

1984 sonrasında, göçmen politikasında halen göçmenleri sorun olarak gören bir anlayış olduğu görülür. 1984 senesinde yürürlüğe giren, ancak beklenen "göçmen sayısı azalmasını" tetikleyemeyen Geri Dönüşü Teşvik Kanunu, politikadaki bu tutumun en önemli göstergelerinden biridir. 1990'lı yıllarda Almanya'da esen sol rüzgar, iktidardaki partilerin sol tandanslı Yeşiller ve Sosyal Demokratlar olması, göçmen politikasına da olumlu yansımış, ancak bu olumlu değişimin meyveleri toplanamadan iktidara yine sağ tandanslı partiler gelmiştir. 2004 yılında kabul edilen göç yasası, içerdiği problemleri bölümlere rağmen, Almanya'nın sonunda kendini hukuki düzlemde bir göç ülkesi olarak kabul etmesi açısından değerlidir. Göç yasasının akabinde, 2006 yılında ilk kez yayınlanan ve her sene revize edilen Ulusal Uyum Planı, Almanya'nın göçmen politikasında "göçmenleri dışlamaktan" çok, göçmenleri sisteme dahil etme güdümünü gösterir. Ancak, entegrasyon planının işleyişine bakıldığında, çokkültürcülük odaklı değil, asimilasyon odaklı bir stratejinin izleri görülür ki, Esser'in sosyal entegrasyon teorisinin akademik temel olarak kabul edildiği bir planda bu sonuç çok şaşırtıcı değildir. Almanya'nın politik anlamda büyük değişimler yaşadığı 1984 sonrası dönemde, akademik çalışmalarda da hem nicel hem de nitel olarak bir zenginleşme görülür. Çalışmalar, özellikle Ulusal Uyum Planında akademinin üzerine düzeş vazife olarak da belirtildiği üzere, medyada göçmen temsili ve göçmenlerin medya kullanımı ve göçmen medyasını da kapsamlarına alacak şekilde çeşitlenmiştir. Akademik çalışmalarda eksik kalan nokta, göçmenlerin Alman medya sektöründe ne derece aktif olduğudur. Çokkültürcülük odaklı çalışmalarda göçmen temsili ve varlığının kabulü açısından önemli bulunan bu nokta, Alman akademik çalışmalarında es geçilen ve şimdilik üstünde çok durulmayan bir alandır. Ulusal Uyum Planında göçmen kökenli kişilerin medyada istihdamı hayata geçirilmesi gereken bir madde olarak bulunsu da, bu maddenin ne derece hayata geçirildiği ve ne kadar başarıya ulaşıldığı henüz araştırmalarla somut yanıt verilmiş bir soru değildir.

Göç ve göçmen politikalarının Almanya örneğinde hem medya dinamiklerine hem de bu alanda yapılan akademik çalışmalara nasıl bir etkisi olduğu kronolojik düzende belirlenmeye çalışıldıktan sonra, üçüncü bölümde öteki, kimlik ve temsil olguları üzerinde durulmuştur. Ötekinin varlığının kimliğin oluşumunu nasıl etkilediği, kalıp yargıların ve önyargıların nasıl ve neden oluştuğu irdelenmiştir. Son olarak temsille birlikte kimliğin, ötekinin ve önyargıların pekişmesine değinilmiş, medyadaki temsillerin etno-komedilerle ne şekilde bir değişime girdiği mizah

teorileri üzerinden tartişılmış, Alman televizyonlarındaki etno-komedi örnekleri belirlenmiştir.

Tezin ampirik bölümünde, araştırma alanı olarak “*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*” (*Türkisch für Anfänger*) dizisi seçilmiş, eleştirel söylem analizi yapılmış ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Türk göçmen ailesinin ve fertlerinin temsilleri belirlenmeye çalışılmış, temsillerden yola çıkarak dizinin Alman devletinin entegrasyon politikaları ile ne kadar örtüştüğü sorgulanmıştır. Araştırmanın sonuçları, dizinin pazarlamasında yapılan çokkültürcülük vurgusunun asılsız olduğu, dizinin asimilasyon odaklı bir yapım olduğu yönündedir. Temsil öğeleri, gerek Ulusal Uyum Planında yer verilen gerekse daha önceki temsil çalışmalarında görülen göçmen temsilleriyle paralellik göstermektedir. Göçmen karakterler, yaşadıkları uyumsuzluk ve çatışmaları, Ulusal Uyum Planında tarif edildiği şekilde bir değişim geçirerek aşmaktadır. Odak grup görüşmelerinde ise, Almanya’da göçmen olarak bulunan Türkler ile Almanya’ya sadece turistik amaçlarla kısa süreliğine gitmiş ve yakın çevrelerinde Almanya’da yaşayan göçmen bulunmayan Türklerin diziyi alımlama farklılıkları gözlemlenmiştir. Göçmen kökenliler, diziyi daha çok bir entegrasyon aracı olarak bakıp, hedeflenen kitle, yayınlanma amacı ve temsilleri bu bağlamda değerlendirirken, diğer grup yöneltilen soruları dizinin formatı üzerinden değerlendirerek yanıtlamışlardır. Her iki grup da eleştirel okuma biçiminde alımlamakta, ancak iki grubun da reddettikleri ve kabul ettikleri öğeler farklılık göstermektedir.

GİRİŞ

Alman Televizyonunda Türk Göçmenler: “*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*” Dizisinin Analizi” isimli tezin hazırlık aşamasında, araştırmanın sorularını belirlerken genelden özele giden bir yol takip edilmiştir. Öncelikle, çok yönlü ve farklı disiplinlere çalışma alanı sağlayan göç olgusuna dair teorilere bakılarak, tarihsel süreçte göçün sebep-sonuç ilişkisi ve etki alanlarının neler olduğuna yönelik fikirlerin nasıl değiştiği saptanmak istenecektir. Göç üzerine kaleme alınan teorik çalışmalarda tek yönlü değişim ve uyumdan çift yönlü bir değişimin varlığına doğru kayış, kültürlerarası iletişimin göçü zengin bir araştırma ve çalışma alanı kabul etmesiyle paralellik gösterir.

Almanya, son yüzyılda Türkiye tarihinde en çok göç verilen ülke olarak bu tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Alman devletinin göçü ele alışı ve bu göçe dair ürettiği politikalarda medyayı ne şekilde kullandığı, tez kapsamında cevap aranan sorulardan biridir. Türk göçmen nüfusunun en yoğun bulunduğu ülke olan Almanya, devlet politikalarının medya ve akademide göç ve göçmen odaklı çalışmaların izdüşümlerinin aranması için uygun bir araştırma alanı ve zengin bir örneklem sağlamaktadır. Bu görüşten hareketle, Almanya’nın ilk Türk işçi göçü aldığı tarih olan 1961’den günümüze dek, Almanya’daki göç tarihi ve politikaları, medya ve akademik çalışmalarla ilişkilendirilerek ele alınacak ve paralellikler aranacaktır. 1961’den günümüze dek olan zaman dilimi içerisinde, Alman göç ve uyum politikasının kırılma noktaları belirlenmeye çalışılmış, bu kırılma noktalarını takip eden dönemlerde akademik ve medyatik alandaki değişimler dönemin politik duruşu ile beraber okunmaya çalışılmıştır. Bu sebeple, birinci nesil göçmenlerin Almanya’ya gelişi ve entegrasyondan çok bir oryantasyon dönemi olarak kabul edilebilecek 1961-1973 dönemi ilk dönem olarak kabul edilecektir. İkinci dönem ise, 1973 yılında yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen petrol krizi ve sonrası dönemdir. Ekonomik buhranın bir dönüm noktası olarak kabul edilmesindeki sebep, Almanya’nın 1961’de başlattığı göçmen işçi alımının temelinde ekonomik sebeplerin yatması ve göçmen işçilerle devlet ve toplum ilişkilerine sadece

ekonomik düzlemde bakmasıdır. Ancak ikinci dönem içerisinde, ekonomik şartların Alman devletine bir getirisi olarak görülen “göçmenler”, kendilerine yakıştırılan “misafir” tanımını reddederek kalıcı olmak istediklerini belli ederler. Aile birleşimi ile gelenlerin sayısındaki artış, bu kalıcı olma isteğinin en önemli göstergelerinden biridir. Ayrıca aile birleşimleri, ikinci dönem olarak incelediğimiz zaman diliminde Türk göçmen ailelerinin ikinci nesillerinin Almanya’ya geldiği ve sosyal hayata katıldığı dönem olma özelliğini de taşır. Üçüncü ve son dönemimizin başlangıç yılı olan 1984, Almanya’nın sürecin başlangıcındaki göç isteyen ülke konumundan “göçten kurtulmak isteyen” ülke konumuna geçişinin bir göstergesi olan “Geri Dönüşü Teşvik Yasası”nın yürürlüğe girdiği yıldır. 1984’ten bu yana, Alman devletinin göç ve göçmen politikasında her ne kadar iniş ve çıkışlar yaşansa da, resmin geneline baktığımızda bir göçmen ülkesi olduğunu kabul eden, göçmenlerle uyum içinde yaşamak için çok yönlü bir uyum planı hazırlayan ve bunu yürürlüğe koyup takibini yapan bir devlet politikası görmekteyiz. Dolayısıyla, göç teorilerinde gördüğümüz ekonomik faktörlerden disiplinlerarası çok yönlü faktörlere geçiş, Almanya’nın kendi göç sorunu ve göçmen politikasıyla baş edişinde de görülmektedir. Kronolojik olarak inceleyeceğimiz üç döneme baktığımızda, her yeni dönemde göçmenler ve medya üzerine yapılan akademik çalışmaların nicel ve nitel artışı ile medyada göçmenlerin görünürlüğünün artması, göç ve göçmen olgularına bakıştaki ekonomik faktörlere hapsolmuş kısırdöngülerin kırıldığını da görmemize yardımcı olacaktır.

Üç dönemde inceleyeceğimiz Alman akademisindeki göçmen ve medya konulu araştırmaların ve Alman medyasındaki Türk temsillerinin, devletin belirlediği göç ve uyum politikaları ile örtüşüp örtüşmedikleri tez içerisinde yanıt aranan önemli bir sorudur. Devlet politikalarının medya ve akademiye yön vermesi ya da odak noktalarının belirlenmesinde etki sahibi olması, hegemonyanın kültür üzerinde bir söz hakkı olup olmadığı konusunda bize önemli ipuçları verecektir. Özellikle 2000’li yıllarda yaşanan gelişmelere baktığımızda, Alman devletinin öncelikli konularından olan Ulusal Uyum Planının izdüşümleri akademik ve medyatik platformlarda aranacak, bu alanlarda yapılan çalışmalar ile Uyum Planının kategorileri arasında benzerliklere bakılacaktır. Yine tez içerisinde yer verilen asimilasyon politikaları ve çokkültürcülük yaklaşımları, Uyum Planının özündeki motivasyonu anlamlandırmamıza yardımcı olacaktır.

Araştırma alanı olarak seçilen *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisi, Türk göçmen ailesinin başrolde olması, senaristinin Türk kökenli olması ve kamu televizyonu olan ARD’de yayınlanıyor olması açısından önemlidir. Ulusal Uyum Planında yer verilen Türk göçmenlerin televizyon programlarında ön plana çıkartılması, göçmen kökenli profesyonellerin istihdam edilmesi ve uyum sağlamış karakterlere televizyonda görünürlük kazandırılıp özendirici bir profil olarak sunulması maddeleri ARD’nin sorumluluğunda olan ve hayata geçirmekle yükümlü oldukları maddelerdir. Dolayısıyla dizi sadece barındırdığı temsillerle değil, devlet politikalarının medya tarafından uygulanmasına örnek teşkil etmesi açısından da değerlidir. Tezin araştırma bölümünde gerçekleştirilen eleştirel söylem analizinde, Ulusal Uyum Planında yer verilen kategorilerle dizideki söylemler arasında paralellikler aranacaktır. Uyumlu bir birliktelik için gereken asgari şartların sağlanmasına yönelik olay örgüsünde sunulan çözümlerin, Alman devletinin uyum arayışındaki çözüm planıyla olan benzerliklerine bakılacaktır. Eleştirel söylem analizine ek olarak gerçekleştirilecek odak grup görüşmelerinde ise, Almanya’da Türk kökenli göçmen olarak bulunan kişiler ile, Türkiye’de yaşayan ve Almanya’ya sadece turistik amaçlarla gitmiş Türkiyelilerin alımlama farklılıklarına bakılacaktır. Liebes ve Katz’ın okuma türlerinden hangilerinin hakim olduğu sorgulanacak, grupların reddettikleri ya da mutabık kaldıkları noktalar karşılaştırılacaktır.

Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizisi, hem Almanya’nın göçmen politikasını anlamlandırmak, hem de göçmen politikası üzerinden medyanın devlet politikalarında ne şekilde kullanılabileceğine dair bir örnek ortaya koymak için uygun bir çalışma alanıdır.

1. GÖÇ, ENTEGRASYON VE MEDYA

Tezin sorunsalındaki özne konumunda bulunan “öteki”nin, yine sorunsalda geçen “temsil”inden bahsetmeden önce, öteki olgusunun oluşmasına ortam sağlayan göç olgusunu, ötekinin tanımının yapılmasına zemin hazırlayan entegrasyonu ve temsilin önemli bir alanı olan medyayı ele almak yerinde olacaktır. Bu sebeple, bölüme önce göç tanımları ve kuramları üzerinde durmakla ve insanların tarih boyunca hangi nedenlerle hareket ettiklerini, bu hareketlerin ne gibi sonuçlar doğurduğunu, sebep-sonuç ilişkilerinin farklı kuramlarda ne sebeplerle farklı yorumlandığını tartışmakla başlanacaktır. Devamında, göç sonrası yerleşik hayata geçen insan topluluklarının yeni ortamlarında var olma, kabul edilme ve kabul etme süreçlerine değinilecek, asimilasyon politikaları ve çokkültürcülük yaklaşımları arasındaki farklılıkların altı çizilecektir. Son olarak, uyum süreçlerinde medyanın hegemonya tarafından nasıl kullanıldığına değinilecektir.

1.1. Göç Olgusu

Ekonomik, politik, bireysel vb. gibi farklı sebeplerle bir yerden başka bir yere yapılan, belirsiz bir süre için olabileceği gibi temelli de olabilecek bir yerleşim amacı güden, toplumsal ve kültürel sonuçlar doğuran yer değiştirme hareketi olarak tanımlanan göç olgusu (Yalçın, 2004:13), tarihsel gelişimine bakıldığında dönemin şartlarının etkisinde sebepler yüzünden ortaya çıkmış ve ortaya çıkardığı etkilerle sonraki dönemin şekillenmesinde de rol oynamıştır.

Göçün tarihsel gelişimine baktığımızda, insanlık tarihi kadar eski olduğunu, ancak yakın tarihte altı ana göç dalgasının dünyayı etkilediğini görürüz. İlk göç dalgası, 15. yüzyıl sonlarında Avrupa devletlerinin gerek hammadde ihtiyacını karşılamak gerekse artan nüfusunu kanallı edebileceği yeni ekonomik alanlar yaratmak amacıyla kolonileşme dönemine girmesiyle oluşmuştur. Daha sonrasında,

17. ve 18. yüzyıla yayılan süreçte öncesinde kölelik, sonrasında ise sözleşmeli uşak ve işçi taşımacılığıyla ortaya çıkan, Avrupalı tüccarların yeni keşfettikleri coğrafyalardan kendi coğrafyalarına insan ticareti yapmasıyla başlayan ikinci dalga göç dönemi gelmiştir (Giddens, 2010: 522). 19. yüzyıla dek süren bu göç hareketi, şimdiki Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Latin Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'da kurulan devletlerin temellerini oluşturmuştur. Üçüncü dalga göç hareketi, 1. Dünya Savaşı sonrasında değişen sınırlar, yenilenen güç dengesi ve kurulan yeni devletlerin etkisiyle gerçekleşmiştir (Giddens, 2010: 522). Dördüncü ve beşinci göç dalgaları ise, hemen hemen aynı dönemlere denk gelmekle birlikte, etkiledikleri coğrafya ve neden-sonuç ilişkileri anlamında farklılık göstermektedir. Dördüncü göç dalgası 2. Dünya Savaşı sonrasında Almanya, Polonya ve Çekoslovakya'nın değişen sınırları ve politik iklimi sebebiyle oluşmuş, Avrupa içinde bir göç dalgasını tetiklemiş ve 1963 yılında Berlin Duvarının inşasına kadar devam etmişken (Stalker, 2002: 152) beşinci göç dalgası 1950'lerde başlayan Batı Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Ortadoğu ülkelerindeki iş gücü açığını kapama amacı güden bir hareket olmuştur. 1973 yılındaki ekonomik buhrana dek süren sözleşmeli yabancı işçi istihdamı, ekonomik dengelerin bozulması ve sanayileşmenin sekteye uğramasıyla birlikte durgun bir döneme girmiş, sanayileşmenin başını çeken ülkeler yabancı işçi alımını durdurmak ya da en aza indirmek zorunda kalmıştır (Stalker, 2002: 153). Türkiye'den Almanya'ya göçün tarihine baktığımızda, işte bu beşinci göç dalgasının hareketin başlangıç noktası olduğu görülmektedir. 1980'lere gelindiğinde ise, özellikle Doğu Avrupa'daki çalkantılı politik gelişmeler, kargaşanın hakim olduğu günlük hayat ve komünizmin çöküşünün beraberinde getirdiği kaos ortamının tetiklediği bir sığınmacı hareketi meydana gelmiştir. Öyle ki, J. J. Salt'ın yaptığı çalışmaya göre 1989-1998 yılları arasında Avrupa'ya 4 milyonu aşkın kişi iltica talebinde bulunmuş, bu kişilerden yüzde 43'ü Avrupa'nın başka yerlerinden, yüzde 35'i Asya'dan, yüzde 19'u ise Afrika'dan Avrupa'ya göç etmiştir (Stalker, 2002: 153). Göç hareketleri sebeplerine göre genel bir ayrıştırmaya tabi tutulmak istense, Aksoy'a göre altı farklı kaynaklı göçten söz edilebilir. Aksoy'un aktardığı altı farklı göç kaynağı aşağıdaki gibidir (2012: 294):

- İklim kaynaklı göç: Kuraklık, kıtlık, doğal afet gibi tabiat olaylarının itici bir güç oluşturduğu göç hareketleridir.

– Ekonomik kaynaklı göç: İş imkanlarının olduğu bölgelere doğru olan, gelire pozitif etkisi olması beklenen göç hareketleridir. Aksoy, günümüzde yaşanan göç hareketlerinin en önemli etkeninin ekonomik koşullar olduğunu ileri sürer.

– Siyasi kaynaklı göç: Ülkeler arasındaki siyasi anlaşmazlıklar ve bu anlaşmazlıkların sonucunda yaşanan savaş, işgal, terör, siyasi baskı gibi insan hayatını tehdit eden durumlar sebebiyle yaşanan göçlerdir.

– Eğitim kaynaklı göç: Eğitim almak için gerçekleştirilen, eğitim süresi sonunda geriye göçün yaşanabildiği ya da eğitim alınan ülkede kalmanın tercih edilebildiği göç hareketidir.

– Beyin göçü: Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin kalifiye iş gücünü oluşturan kesiminin daha iyi çalışma şartları bulunan ülkelere göç etmesidir. Eğitim kaynaklı göçün devamı şeklinde yaşanabildiği gibi, kendi ülkesinde eğitimini tamamlayıp başka ülkelere eğitimlerini pratiğe dönüştürmek için gitmek şeklinde de olabilir.

– Emekli göçü: Ağırlıklı olarak maddi durumu yerinde olan Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupa ülkelerindeki emekli kesimin görece sıcak iklimlere göç etmesine denir. Tatil için gidilen yerler, bazı emekliler tarafından emeklilik döneminde sürekli kalınacak ideal ve nispeten ucuz yerler olarak kabul edilmektedir.

Yakın tarihten alıntılanan göç hareketlerinde, Avrupa coğrafyasındaki hareketlilik dikkat çekicidir. Gerek Avrupa kıtasının dışında kalan ülkelere Avrupa'ya göç, gerekse – Avrupa Birliği'ni bir bütün coğrafya olarak kabul ettiğimizde – Avrupa ülkeleri arasındaki iç göçler farklı dönemlerde farklı sebeplerle göç hareketleri devam etmiş, bu hareketlerin sebep ve sonuçları Avrupa devletlerini çeşitli hukuki kararlar almaya itmiştir. Avrupa Birliği göçmen politikasının tarihsel değişimi, Stalker tarafından Tablo.1.1'de görüldüğü şekilde özetlenmiştir. Avrupa, genel olarak kapalı bir komünite olmayı tercih etmiş, dolaşım serbestliğini bu kapalı

komünitenin üyelerine tanımış, dışarıdan göç konusunda ise mesafeli bir yaklaşım sergilemiştir. Avrupa kıtasının dışındaki ülkelerden gelen göç talepleri Avrupa ülkelerinin ortak sorunu olarak görülmekte, ortak politikalar aranmaktadır.

Tablo 1.1. Avrupa Birliği Göçmen Politikası

Sene	Olay	Sonuçları
1958	Roma Antlaşması	Avrupa Ekonomik Birliği kurulmuş, üye ülkelerin vatandaşlarına diğer üye ülkelere giriş ve çalışma hakkı verilmiştir.
1976	Trevi Buluşmaları	Üye ülkelerin içişleri bakanlarının hukuk dışı oluşumları ve hukuka aykırı durumları tartıştıkları buluşmalardır. 1986 yılı itibarı ile Trevi Buluşmalarında göçmenlerle ilgili sorunlar ve özellikle yasadışı göçmenlerle ilgili konular da tartışılmaya başlanmıştır.
1985	Schengen Anlaşması	İmzalayan altı ülke arasındaki sınırlar tamamen kaldırılmış, bununla birlikte Schengen Birliği dış sınırlarına getirilen düzenlemeler sıkılaştırılmıştır.
1987	Tek Senet	Avrupa ülkelerinin “ortak pazar” amacı deklare edilmiştir.
1993	Maastricht Antlaşması	Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını almıştır. Ülkeler arası işbirliği konularına dış politika da önemli bir başlık olarak eklenmiştir.
1997	Dublin Konvansiyonu	Avrupa Birliği üyesi devletlerin, sığınma başvurularında nasıl bir yol izleyeceklerine dair oluşturulan yasadır. En önemli özelliği, yasada uygulamanın sığınmacının ilk giriş yaptığı Avrupa Birliği ülkesi tarafından üstlenilmesi gerektiğine dair maddedir. Tartışmaları halen sürmektedir.
1999	Amsterdam Antlaşması	Göç ve iltica konuları devletlerin iç işlerinden ziyade Avrupa Parlamentosunun yetki sınırları içerisine devredilmiştir.
1999	Tampere Avrupa	Avrupa Birliğinin ortak bir göçmen politikasına

	Konseyi Toplantısı	olan ihtiyacı deklare edilmiş ve AB'nin yürütme organı olarak çalışan Avrupa Komisyonundan göç, iltica ve mültecilerle ilgili bir düzenleme çalışması yapması istenmiştir.
2000	Nice Antlaşması	Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşı olmayıp, yine de bu ülkelerde çalışma ve oturma iznine sahip olan kişilere, Avrupa Birliği vatandaşlarının sahip olduğu seyahat / hareket serbestliğinin aynen tanınması kararı alınmıştır.
2001	Laeken Avrupa Konseyi Toplantısı	Göç, iltica ve mülteci konularında daha geniş kapsamlı bir işbirliğinin yolları aranmış, ancak üye ülkeler arasında fikir birliğine varılamamıştır.

Kaynak: Stalker, Peter, "Migration Trends and Migration Policy in Europe", International Migration, Sayı:40, s: 167

1.1.1. Göç Kuramları

1.1.1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göç olgusu üzerine oluşturulan ilk teorinin sahibi olarak kabul edilen Ernst Georg Ravenstein, İngiliz Coğrafya Birliği'nde çalıştığı yıllarda, İngiliz Kraliyet İstatistik Birliği'nin eski başkanlarından Dr. William Farr'ın göçle ilgili saptamasından hareketle kendi teorisini geliştirmiştir (Dorling ve Rigby, 2007: 52). Göçün herhangi bir kanuna bağlı olmaksızın ortaya çıkan bir insan topluluğu hareketi olduğunu öne süren Farr'ın aksine, Ravenstein göç olgusunun genelgeçer kurallarını bulmaya çalışmış, alanında bir ilk olarak kabul edilen bu çalışmayı İngiliz Kraliyet İstatistik Enstitüsünün 1871-1881 seneleri arasında topladığı verilere dayanarak yapmıştır (Yalçın, 2004: 22). Endüstrileşmenin doğurduğu sonuçları teorisinin temeline yerleştiren Ravenstein, sanayileşmenin yoğun olduğu bölgelerde oluşan iş imkanlarını insanların göç dürtüsünü uyaran en önemli faktörlerden biri olarak kabul eder. Göç Kanunları (*The Laws of Migration*) isimli makalesinde, araştırmasının sonucunda ortaya çıkardığı yedi göç kanununa yer veren Ravenstein'in (Greenwood & Hunt, 2003: 6-7) kanunları şu şekildedir:

– Göçmenler genelde kısa mesafeli uzaklıktaki yeni bir bölgeye göç ederler, ki bu göç şekli Ravenstein’in çalışmalarında “birinci göç tipi” olarak geçmektedir. Göçmenlerin bu kısa mesafeli yer değiştirmesi, yeni yerleşim yerlerinde başka bir göç dalgasına sebebiyet verir. Birbirini izleyen bu göç dalgaları, insanları iş imkanının çok olduğu sanayileşme merkezlerine doğru iter. Sanayileşme merkezlerinin kapasitesi ve iş hacmi, oluşan göç dalgasının büyüklüğünü de belirlemektedir.

– Sanayileşmenin yoğun olduğu şehir merkezleri, bu merkezlerin etrafında yaşayan insanlar tarafından göz kamaştırıcı bulunur ve insanları göçe teşvik eder. Şehir merkezine göç, başta şehrin etrafındaki yerleşim bölgelerinde nüfusun azalmasına yol açar. Ancak bu açık, söz konusu yerleşim merkezlerinin etrafındaki diğer sanayileşmede görece geri kalmış yerleşim yerlerindeki insanlar tarafından kısa sürede doldurulur. Birbirini tetikleyerek devam eden göç dalgaları, zaman içinde tüm ülkeyi etkileyen bir harekete dönüşür.

– Ravenstein’a göre, göç hareketinin iki etki alanı olan göçmenler ve göç alan coğrafya iki yönlü bir ilişki içerisinde. Yayılma ve emme süreci olarak tanımlanan bu ilişkide, göçmenler sanayi merkezlerindeki ticari getirilerden faydalanmak amacıyla göç etmekte, sanayi merkezleri ise büyümeye devam edebilmek için iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Başka bir deyişle insanın yayılmacı politikası, sanayinin gücü tarafından emilmekte, yeni göç dalgaları ile gelen insanlar sanayinin dışlı makinelerinde yeni bir dış olarak yerlerini almakta ve her yeni insanla makine daha da büyümektedir. Göç, her iki taraf için de istenen sonuçları doğurmaktadır.

– Ravenstein, göçün sürdürülebilir bir olgu olduğunu düşünmekte, her göçün aslında bir karşı göçü de yarattığını iddia etmektedir. Göç almaya başlayan yerler, zamanla göç vermeye de başlamakta, göç dalgaları birbirleriyle etkileşim halinde olmaktadır.

– Ravenstein, 1878-1881 yılları arasında İngiltere’de yapılan nüfus sayımı verilerinden yararlanarak oluşturduğu ve 1881 yılında kısa mesafeli göçlerle ilgili ortaya koyduğu dört kanundan sonra, 1889’da 20’den fazla ülkede toplanan nüfus verilerini inceleyerek ikinci tip göç olarak adlandırdığı “uzun mesafeli göç”ü de konu alan beşinci, altıncı ve yedinci kanununu yayınladı. (Lee, 1966: 47) Uzun mesafeli göçte, birbirini tetikleyen göç dalgalarından ve sanayi merkezine kademe kademe yaklaşan insan topluluklarından farklı olarak, uzak bir noktadan sanayi merkezine direkt göçlerin de olabileceği söylenmektedir. Her iki göç tipinde de, göç eden insanların ortak amacı sanayileşmeye ve sanayileşmenin getirisi olarak gördükleri ticari imkanlara ulaşma gayretidir.

– Kentte yaşayan insanların göç etme dürtülerinin – istisnai durumlar dışında – olmadığını söyleyen Ravenstein, kırsal kesimden gelen göçmenlerin kentlileri başka bir kente göç etmeye teşvik etmediklerini iddia eder. Kırsal kesimden başka bir kırsal kesime göç olduğunda ise, göç alan kırsalın yerlilerinde göç etme dürtüsü harekete geçmektedir. Bu farklılık, Ravenstein’a göre kırsal ve kent arasındaki iş hacmi farklılığından kaynaklanmaktadır.

– Ravenstein’a göre, kadınlar birinci tip göçte erkeklere göre daha istekli olmakta, ancak uzak mesafeli ikinci tip göçlerde erkekler kadınlara göre daha eğilimli olmaktadır.

Ravenstein’ın göç kanunları, verilerini kullandığı coğrafya ve dönemin şartları ile kısıtlı kalmıştır. Bu sebeple, teorisi şimdiki zamanda karşımıza çıkan karmaşık göç olgusunu anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır. Yine de göç alanındaki ilk sistematik araştırmayı gerçekleştirme ve teori oluşturma anlamında Ravenstein, kendisinden sonra gelen akademisyenlere büyük katkı sağlamıştır.

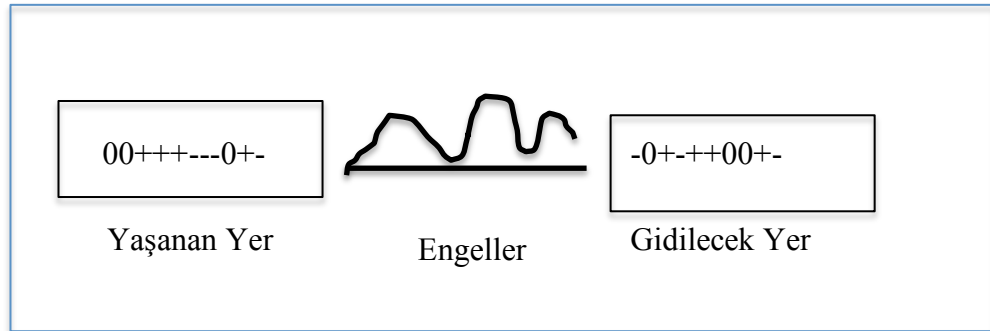
1.1.1.2. İtme-Çekme Kuramı

Everett Lee tarafından 1966 yılında öne sürülen kuramda, göçmenden çok göç üzerine odaklanılmıştır. Göçlerde temel ortak özelliklerin neler olduğunu araştıran Lee, göçe sebep olabilecek itici ve çekici özellikleri ortaya koymayı hedeflemiştir. Lee göç kararının altında yatan ve süreci birebir etkilediğini ileri sürdüğü dört faktörden bahseder (1966: 50) :

1. Yaşanan yerle ilgili özellikler
2. Gidilecek yer ile ilgili özellikler
3. Süreç boyunca ortaya çıkan engeller
4. Bireysel faktörler

Lee, ilk üç faktörün gidilecek ve yaşanacak yerle ilgili kişide itici ya da çekici bir etkisi olacağını ileri sürer. Pozitif ve negatif faktörlerin bir bütün oluşturduğunu söyleyen Lee'ye göre Tablo.1.2'de görüldüğü üzere yaşanan yer ve gidilecek yerdeki pozitif/negatif/nötr özellikler süreç boyunca ortaya çıkan engellerle birlikte bir bütün oluşturmaktadır. + işareti ile gösterilen faktörler, kişinin ilgili yer hakkındaki pozitif görüşünü, - ise ilgili yer hakkındaki negatif görüşünü simgeler. 0 ise kişinin konu hakkında nötr olduğunu, göç etmek ya da etmemek konusunda herhangi bir istek ya da isteksizlik duymadığını ifade eder.

Tablo 1.2: Lee'nin itme çekme kuramı

Lee'nin kuramında önemli olan nokta, itici ve çekici güçlerin, bireysel faktörlere göre tanımlanıyor olmasıdır. Bir örnek vermek gerekirse, yaşanan yerde iklimin ılıman olması sıcak havada daha konforlu bir hayat sürdüğüne inanan bir

kişi için pozitif bir etkide bulunmaktayken, sıcaklar sebebiyle sağlık sorunları yaşayan bir kişi bu durumu negatif olarak değerlendirebilir. Yaşlı ve sağlık sorunları olan biri için bir yerdeki sağlık hizmetlerinin kalitesi önemliyken, sağlık problemi olmayan genç biri bu faktörü çok önemsemeyebilir ve nötr yaklaşabilir.

Lee, göç kararının basit bir artı-eksi hesabından çok daha karmaşık olduğunu hatırlatır (1966: 51). Yaşanan yer ve gidilecek yer arasındaki engeller, göç sürecindeki ve kararındaki önemli faktörlerden biridir. Ayrıca bu engellerin bazıları için caydırıcı, bazıları için de önemsiz ve üstünden gelinebilir olması, yaşanan ve gidilecek yerlerin kişilerin tercihlerine göre itici veya çekici güç olması gibi yine kişisel faktörlere bağlı olarak şekillenecek bir konudur. Birçok değişken içeren bu çok katmanlı denklemde, Lee'nin unutmadığı ve bizlere de hatırlattığı “kendi kararını alamayan” insanların varlığını da göz ardı etmemek gerekir. Ailelerinin kararına uyarak göç eden / etmeyen çocuklar, eşlerine eşlik etmek üzere göç kararına uyan kadınlar/erkekler, Lee'nin çok katmanlı ve çok değişkenli kuramındaki istisnalardır. Bu sebeple Lee, kuramının tekrar tekrar test edilmesi gerektiğini, sınıfsal genellemelere ulaşmanın mümkün olduğuna inanmakla beraber, zor olduğunu da kabul etmek gerektiğini, istisnaların her zaman karşımıza çıkabileceğini, göç olgusunun çok kompleks bir yapıya sahip olduğunu söyler (1966: 57).

Lee'nin imzasını taşıyan itme çekme kuramı, her ne kadar kaba hatlarıyla halen göç çalışmalarında işleyen bir kuram olarak görülse de, göçmenleri kategorilere ayırıp her kategori için kendi içinde tutarlı itici ve çekici faktörleri belirlemek çok zordur. Lee'nin araştırmayı yaptığı zaman diliminde altını çizdiği istisnai göçmenler, artık neredeyse çoğunluğu oluşturmakta, neredeyse her birey kendi geçmişi, geleceği ve değer yargılarıyla başlı başına bir istisna kabul edilebilecek çeşitliliğe ve farklılığa sahip olmaktadır.

1.1.1.3. Petersen'in Beş Göç Tipi

William Petersen, kendi dönemine dek göç alanında yapılan araştırmaların mekânsal ya da tarihsel olarak sığ kaldığını düşünmektedir (1958: 256). Kısıtlı zaman aralığında, belirli göç yolları üzerinde yapılan çalışmalar, doğal olarak çok

zengin bir veri sunmamakta, kısıtlı veriyle yapılan çalışmalar akademiye teorik anlamda yeni bir soluk ya da zenginlik katamamaktadır. Petersen, 1958’de yayımlanan “Göçe Dair Genel Bir Tipoloji” (*A General Typology of Migration*) isimli makalesinde gerek iç göç gerekse uluslararası göç hakkında yapılan önemli çalışmalardan yola çıkarak geliştirdiği göç tipolojisini paylaşır. Henry Pratt Fairchild’ın bu çalışmadan kısa süre önce ortaya attığı tipolojiden hareket eder, genel anlamda bu tipolojiyi temel alır, ancak eleştiriler de getirir. Fairchild’ın göç tipolojisinde, dört farklı yer değiştirme tipi bulunmaktadır: işgal (*invasion*), fetih (*conquest*), kolonileştirme (*colonization*) ve göç (*immigration*) (Petersen, 1958: 257). Fairchild, göç alan ve veren bölgelerdeki kültürler arasında bir hiyerarşi kurarak, tipolojisini bu hiyerarşi üzerine inşa etmiştir. Fairchild’a göre, işgalde düşük kültürden gelen topluluklar yüksek kültürün bulunduğu coğrafyaya doğru bir ilerleme gösterirken, fethide ve kolonileşmede yüksek kültürün kendi temel ihtiyaçları için düşük kültürün bulunduğu coğrafyalara ilerlemesi söz konusudur. Göç olarak tanımladığı yer değiştirmenin ise, birbirine yakın kültür seviyeleri olan toplumlar arasındaki barışçıl bireysel hareketler olduğunu iddia eder. Tipolojiye dair verdiğimiz kısa özetle de görüldüğü gibi, Fairchild’ın göç tipolojisi göç veren ve alan toplumların kültür düzeyleri ile birebir bağlantılı olarak şekillenmiştir (Tablo 1.2).

Tablo 1.3. Fairchild’ın Göç Tipolojisi

Göç veren	Göç alan	Barışçıl hareket	Savaş vb şiddet barındıran hareket
Düşük kültür	Yüksek kültür		İşgal
Yüksek kültür	Düşük kültür	Kolonileşme	Fetih
Benzer seviyedeki kültürler		Göç	

Kaynak: Fairchild’dan akt. Petersen William, “A General Typology of Migration”, American Sociological Review, Sayı:23/3, Haziran 1958, s. 257

Petersen, Fairchild’ın etnikmerkezci bakış açısını bu anlamda reddeder ve sadece kültür düzeyine bakılarak bir sınıflandırma yapmanın sağlıklı olacağını söyler. Petersen, ekonomik yapının göçe sebep olan itici ve çekici güçler üzerinde ciddi bir etkisi olduğunu, ekonomideki gelişmeler, durgunluklar ve dalgalanmaların her sınıfı farklı etkilediğini, dolayısıyla döneme ilişkin ekonomik durumun herkesi

aynı şekilde etkileyen genel geçer bir faktör olarak kabul edilmemesi gerektiğini belirtir (1958: 259). Petersen itme çekme kuramını, sınıfların farklı ekonomik okumaları ile birleştirerek beş farklı göç tipolojisi ortaya koyar:

- İlkel göç (*primitive migration*): Sanayileşmemiş toplumların hayat şartlarını etkileyen iklimsel, çevresel ve fiziksel sebeplerle oluşan göçler Petersen tarafından ilkel göçler olarak tanımlanmıştır. Bu göçlerde aslolan, doğanın ve zaman zaman sosyolojik durumların insan topluluklarını itmesi ya da gidecekleri yere yön vermesidir.

- Zoraki/yönlendirilmiş göç (*forced and impelled migration*): İlkel göçlerde başrolde itici güç olarak yer alan doğa, zoraki/yönlendirilmiş göçlerde yerini sosyal kurumların dolaylı ya da direkt olarak yarattığı baskıya bırakır. İlkel göçte göçmenler bir zorunluluk sonucunda başka bir şansları olmadığına kendileri kanaat getirip göçme kararını alırken, zoraki göçte göçmenlerin karara müdahil olmak gibi bir şansı olmamakta, yönlendirilmiş göçte ise gitme ya da kalma kararını baskılara rağmen kendileri verebilmektedir (Petersen: 1958: 261).

- Serbest göç (*free migration*): Petersen, serbest göçü diğer göç tiplerinden farklı bir yere koymasının sebebi olarak temel bir belirleyenin eksikliğini gösterir (1958: 263). Serbest göç bireysel olarak verilmiş bir karar olup, kişinin kendi sebepleriyle başlayan yer değiştirme hareketinin yine kendi tercihleriyle şekillenmesiyle oluşmaktadır.

- Kitlesele göç (*mass migration*): Petersen, serbest göç ile kendi inisiyatifleri doğrultusunda yeni yerleşim yerlerine giden kişilerin, gelişen teknoloji sayesinde etkileşimde bulundukları kişilerden kopmamaları ve kendi göçmen ağı sayesinde yeni insanları göçmeye teşvik ettiklerini öne sürer (Petersen: 1958: 263). Başka bir deyişle, küçük bir insan topluluğunun bireysel girişimi olan serbest göç, teknolojik gelişmeler, insanlar arası ilişkinin sürekliliği ve öncü göçmenlerin pozitif referansları sayesinde kitlesele göç hareketlerini doğurmuştur.

Petersen, o güne dek yapılmış en kapsamlı göç tipolojisine imza atmıştır. Fairchild'ın göç tipolojisinden yola çıkarak, etnikmerkezcilikten uzak, bireysel sebepler ve girişimleri de içine alan, kronolojik politik ve ekonomik gelişmeleri de göz önünde bulunduran bir kuramı göç çalışmalarına kazandırmıştır.

1.1.1.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Samuel A. Stouffer'ın 1940 yılında yayımlanan “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori” (*Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance*) isimli makalesinde yer verdiği kuram, göç etme kararı veren insanların karar mekanizmaları üzerinde duran ve göçmenlerin rolünü ön plana çıkaran bir çalışmadır. Hareketlilik ve mesafe arasındaki bağın göç olgusunu incelerken göz önünde bulundurulması gerektiğini savunan Stouffer, mesafenin kısalığının karar aşamasında pozitif bir etkiye sahip olabileceğini, ancak tek başına kararı etkileyen faktörün mesafe olamayacağını söyler. Bir yere göç edecek kişi sayısının gidilecek yerdeki iş imkanlarının çokluğuyla doğru orantılı, kesişen fırsatlarla ise ters orantılı olduğunu ileri sürer (Stouffer, 1940: 846). Stouffer'in fırsatlardan kastı gidilecek yerdeki iş imkanlarıyken, kesişen fırsatlardan kastı ise yaşanan yer ve gidilecek yerin her ikisinde de bulunan benzer fırsatlar, değerlendirilmeye aday boşluklardır (1940: 857).

Kesişen fırsatlar kuramı, mesafeyi göç çalışmalarında önem sırasında üstlere taşınması açısından değerlidir. Ravenstein'in öne sürdüğü gibi, göç kararında sanayileşmenin itici gücü ve iş imkanlarına ulaşma isteğinin önemini kabul eden kuram, bu denkleme mesafenin de katılması gerektiğini ortaya koyar. Araştırmanın yapıldığı 1930'lu yıllardan farklı olarak, günümüzde mesafeleri kat etmek insanoğlu için çok da zor çözümlenmeyen bir sorundur, hatta göç kararında önceliğini yitirdiği söylenebilir. Ancak, mesafe kavramını yaşanan ve gidilecek ülke arasındaki sınırlar ve bürokratik engeller olarak kabul ettiğimizde, mesafe uzadıkça göç kararının verilmesinin zorlaştığı söylenebilir. Yine de, ekonomik temelli göçleri inceleyerek kuramsal bir çerçeve çizen Stouffer'in çalışmasında, yaşadığımız dönemdeki küreselleşmenin ve kapitalizmin ekonomik temelli göçe olan etkilerinin cevabını bulmak çok zordur.

1.1.1.5. Merkez Çevre Kuramı

Bağımlılık okulu ile birlikte anılan merkez çevre kuramı, göç çalışmalarında sıkça karşımıza çıkan ve birçok akademisyen tarafından geliştirilen bir kuramdır. Merkez çevre kuramında, dünya ekonomik gücü kendinde tutan ve dolayısıyla iş imkanlarını sunabilecek durumda olan merkezler ve merkezlerin gücünün devamını sağlamaları için gereken işgücü ile hammaddeyi temin eden çevrelerden oluşmaktadır. Kuramla birlikte anılan en ünlü düşünürlerden Immanuel Wallerstein, dünya sistemleri teorisinde merkez ülkeleri kapitalist ülkeler olarak tanımlamakta, bu ülkelerin hammadde alan, alınan hammaddeleri sanayide işleyen ve sanayi ürününü ihraç eden bir yapıya sahip olduğunu söylemektedir. Çevre ülkeler, kapitalist ülkelere hammadde ve ucuz iş gücü sağlayan kaynak olmanın yanı sıra, aynı zamanda üretilen sanayi mallarının satışa çıkarıldığı pazarlar konumundadır. Kısacası, merkez ve çevre, kapitalist düzende bir kısır döngü içinde yer almaktadır. Merkez ve çevre arasındaki birbirinden beslenen bu ilişki, çevreden merkeze işgücü göçüne sebebiyet vermekte, kapitalist gelişmelerin sonucu olan kopma ve yer değiştirmeler uluslararası göçün ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Abadan-Unat, 2002: 15). Abadan-Unat, merkeze doğru yaşanan işgücü göçünün yanı sıra, bu kapitalist düzenin aynı zamanda çevre ülkelerin iç kimyasını da değiştirdiğini, çevre ülkelerin merkez ülkeler tarafından kullanılan ucuz iş gücünün kolay bulunduğu ucuz maliyet sahaları haline geldiğini belirtir. Çevre ülkelerde değişen bu dengeler, söz konusu ülkelerde iç göçlere de sebep olmakta, küçük yerleşim yerlerinde yaşayanlar yeni iş sahalarının olduğu büyük yerleşim yerlerine göç etmektedirler. Dolayısıyla Abadan-Unat'a göre Almanya'ya Türkiye'den yaşanan göç, Türkiye içinde yeni göç hareketlerini de tetiklemiştir.

1.1.1.6. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı, göç alan ve veren ülkeler arasındaki geçmiş ilişkilerin göç olgusunu etkilediği savı üzerine inşa edilmiştir. İki ülke arasında göçten önce siyasi, ekonomik ya da sosyolojik bir paylaşım varsa, bu durum iki ülke arasındaki göç olasılığını artırır. Göç sistemi kuramında mesafe birincil faktör değildir. Etkileşimde bulunan ülkeler muhakkak birbirlerine coğrafi anlamda yakın olmalı diye bir şart aranmamakta, iki ülkenin ortak geçmişi göçün oluşması için gerekli

zemini mesafelere rağmen hazırlayabilmektedir. Ortak geçmişten kasıt, yapıcı ticari ve/veya politik ilişkiler olabileceği gibi, kolonyal dönemde yaşanan sömüren/sömürülen ilişkisi, kültürel/dini alandaki ortaklıklar ya da askeri işgal de olabilir. Örnek olarak, Castles ve Miller Amerika Birleşik Devletleri'ne Vietnam arasındaki göç ilişkisini tarihlerindeki askeri işgal temeline oturturken, (1998: 24), Zeynep Aksoy Türkiye ve Almanya arasındaki göç ilişkisini Birinci Dünya Savaşı sırasındaki müttefiklik ilişkilerine dayandırmaktadır (2012: 296).

Göç sistemleri kuramında makro ve mikro olmak üzere iki farklı yapının karşılıklı etkileşiminden bahsedilmektedir (Toksöz, 2006: 20). Makro yapılar, dünyadaki göç politikalarını etkileme gücüne sahip kurumsal unsurlar anlamına gelmekte, ülkeler arasında politik ve ekonomik düzeyde yürüyen ilişkiler makro yapıları oluşturmaktadır. Mikro yapılar ise, göçmenlerin kendi aralarında kurdukları, göç öncesi, sırası ve sonrası süreçlerini kolaylaştırma amacı taşıyan sosyal ağlardır. Makro ve mikro yapılar arasındaki etkileşimde, iş ve işçi bulma örgütleri, acenteler, insan kaynakları şirketleri vb oluşumları içine alan aracı yapılar görev alır. Makro ve mikro yapılar arasında köprü vazifesi gören bu oluşumların varlığıyla göç endüstrisinin eksik parçası da tamamlanmış olur (Güllüpinar, 2012: 78).

Göç sistemleri kuramı, göç hareketlerini tarihsel gelişimlerini de dikkate alarak anlamlandırmaya çalışmakta, öte yandan makro ve mikro yapıları mercek altına alarak hem göç politikalarında devletlerin tutumuna hem de göçmenlerin bireysel tutumlarına odaklanmaktadır.

1.1.1.7. İlişkiler Ağı Kuramı

Göç olgusunu zaman ve mekan açısından ele alan ilişkiler ağı kuramında, Massey ve ekibi göçmenlerin aileleri, akrabaları, göç ettikleri yer ve geldikleri yerdeki tanıdıklarını kapsayan tüm çevrelerini göçmen ağı olarak tanımlar (1993: 449). Göçmenler bir bölgede ağı işlemesi için yeterli sayıya ulaştıktan sonra, yeni gelecek göçmenler için daha az masraflı bir geçiş süreci ve daha az zahmetli bir yerleşme süreci sunmaya başlarlar. Referansları değerlidir, dolayısıyla varlıkları bölgeye olan göçü de arttırmaktadır. Göç arttıkça sayıları çoğalmakta, ağ genişlemekte, işleyen mekanizmanın nüfus ettiği alan ve insan sayısı artmaktadır.

Massey'in göçe olan bu yaklaşımı, Petersen'in sunduğu beş göç tipolojisinden kitlesel göç ile benzerlikler taşımaktadır. Massey, kurulan göçmen iletişim ağlarının göç olgusu üzerindeki altı önemli etkisini şu şekilde sıralar (1993: 450):

–Göçmen ilişki ağları sürekli genişlemekte, genişledikçe etkisinde kalan ve göçmek isteyen insan sayısı artmaktadır. Öyle ki belirli bir gelişme ivmesi kazandıktan ve ilişki ağının büyüklüğü neticesinde göç süreci çok kolaylaştıktan sonra, insanlarda göçme eğiliminde azalma görülür.

–Göçmen ilişki ağlarının, göç süreci içerisinde riskleri ve masrafları azaltması ve hatta zaman zaman sıfıra indirmesi, göçmenlerin yerel halkla aralarında oluşabilecek ücret farklılıkları ya da istihdam oranlarında kendileri aleyhine olacak durumları önemsememelerine sebep olmaktadır.

–Başta bireysel tanışıklıklar ve akrabalıklar vasıtasıyla göçe referans olan ve yardım eli uzatan göçmen iletişim ağı, etki alanı genişledikçe ve ilişki içinde olduğu insan sayısı arttıkça, bireysellikten ve seçicilikten uzaklaşır, gelineen ülkenin halklarını temsil eden bir yapıya bürünür.

–Göçmen iletişim ağının genişlemesiyle kolaylaşan göç süreci, göç veren ülkede göç algısını değiştirir, göç veren ülkedeki sosyo-ekonomik durum göç kararı sürecinde önemini yitirir.

–Göç alan ülkelerin göç politikaları ve göçmen kabul kanunları, genişlemiş ve güçlenmiş bir göçmen iletişim ağı karşısında hiçbir zaman tam anlamıyla güçlü konumda olamamaktadır.

–Göçmen iletişim ağı karşısındaki mağduriyet ve aciziyetlerine çözüm arayan göç alan ülkeler, bir yandan da göçmenlere aile birleşim hakkı tanımakta, böylece iletişim ağına yeni üyeler eklenmesine yardımcı olmaktadır. Bu durum, iletişim ağının güçlenmesini sağlamaktadır.

İletişim ağı kuramı, göçü göçmenler üzerinden okumakta, göçmenin kendi ülkesinden çıkıp yeni yerleştiği ülkede önce birey olması, ilişkiler kurması,

sonrasında ise geldiği ülkede bir referans noktası kabul edilmesine uzanan kimlik sürecini incelemektedir. Hem yapısal nedenleri hem de bireysel etkenleri göç süreci içerisinde değerlendirmeye alan kuramın, bireysel analize imkan tanıyan yapısı sebebiyle göç olgusunu anlamlandırmaya katkısı çoktur.

Almanya'daki Türk göçmenlerin göç süreci, ilişkiler ağı kuramı ile uyumluluk göstermektedir. Daha sonraki bölümlerde Alman devlet politikaları ile birlikte ele alınacak olan Türk göçmen tarihi, Massey'in ileri sürdüğü gibi, akrabalık ve hemşerilik ilişkisine dayanan bir topluluklaşmayı gözler önüne serer. Almanya'ya ilk giden göçmenler, aile birleşimi ile ailelerini de ülkeye getirmiş, bulundukları şehir ve çalıştıkları iş yerlerine referans olarak akraba ve hemşerilerini göçe teşvik etmiştir. Sadece göç etme sürecinde değil, göç edilen ülkede yaşama evresinde de ilişkiler sürmekte, göçmenler devlet mekanizmalarından önce kendi içlerinde çözüm aramaktadırlar. Berlin-Kreuzberg, ilişkiler ağı kuramının gözle görülebildiği yerlerden biri olma özelliği taşır. Son dönemde Almanların da yerleşim yeri olarak tercih etmeye başladıkları Kreuzberg, bir dönem sadece Türk göçmenlerin yaşadığı, mahallelerin göçmenlerin geldikleri şehirlere göre kategorize edildiği bir yer olma özelliği taşır.

1.1.1.8. Göç Kuramlarının Genel Değerlendirmesi

Göç kuramları farklı tarihsel dönemlerde farklı perspektifler ışığında şekillenmiş olsalar da, hiçbiri tek başına göç olgusunu tüm yönleriyle teorik bir çerçeveye oturtamamaktadır. Bunun en önemli sebebi, göç olgusunun kültürel, politik, ekonomik ve bireysel birçok katmandan oluşması, bu katmanların hem kendi aralarındaki ilişkilerinin değişkenliği hem de her katmandaki tarihsel gelişimin farklı olması, dolayısıyla değişimlerin farklı sonuçlar ortaya koymasıdır. Göç konusundaki kuramsal çalışmalara bakıldığında, başlangıçta ekonomik sebepler, işgücü ve hammadde ihtiyacı, sanayileşme, sınıfsal ve kültürel farklılıklara odaklanılmıştır. Başka bir deyişle, "göç" odak noktasında yer almıştır. Ancak günümüze yaklaştıkça, göç kuramlarında bireysel etkenlerin de önemli bir faktör olarak kuramlardaki yerlerini aldıklarını görmekteyiz. Göç yerine göçmen olgusunun odak noktasına konulduğu kuramlar, o zamana dek ortaya konulan kuramlardaki önemli bir eksikliği tamamlamıştır. Bireyin ve toplulukların odağa alındığı noktada, göç

olgusunun kültürle ilişkili disiplinlerin araştırma alanlarına dahil olması kaçınılmazdır.

1.2. Göç ve Kültürlerarası İletişim

Göç sayesinde yer değiştiren toplumlar, yeni yerleştikleri coğrafyalara kendi kültürlerini de taşırlar. Geçmişte çoğu zaman birbirlerinden ayrı ve farklı kalarak varlıklarını sürdüren kültürler, göç ve küreselleşmenin etkisiyle daha fazla bağlantılı ve bileşik hale gelmişlerdir (Harris, Moran vd, 2004: 3-4) Sömürgecilik ve emperyalizmin hüküm sürdüğü zamanlara bakıldığında, Batı kültürünün ötekileştirdiği toplumlar sığınmacı ya da göçmen olarak Avrupa'ya gelmiş, böylece eskiden sadece seyahatnamelerle bilgi sahibi olunan kültürel öğeler Avrupalının uzanıp dokunabileceği uzaklığa taşınmıştır (Morley ve Robins, 1997: 159) Sömürge sonrası döneme bakıldığında ise, kapitalist üretim ve tüketim tarzının yaygınlaşması anlamında küreselleşme, sınırları geçersiz kılmış ve uzaklık-yakınlık mevhumunu ortadan kaldırmıştır (Tutal, 2006: 23). Kültürler arasındaki bu etkileşim, hem etkileşime giren kültürlerin yeniden üretilen öğelerindeki değişime zemin hazırlamış, hem de yeni öğelerin inşa edilmesini mümkün kılmıştır. Özellikle küreselleşme ile hız kazanan insan emeği, sermaye ve bilginin hızlı devinimleri, kültürlerin karşılaşma alanını büyütmüş, birbirlerine daha sık ve daha fazla temas etmelerini sağlamıştır. Küreselleşmeyle birlikte faaliyet ve nüfus alanları artan çokuluslu şirketler, uluslararası ticari faaliyetler, tüm dünyayı kapsayan sosyal yardım kampanyaları, turizm ve sanat aktiviteleri, birbirinden farklı kültürlerin karşılaşmasını daha mümkün kılmakla kalmaz, bu karşılaşmaları günlük hayatın olağan bir parçası haline getirir. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin de hızla gelişmesiyle, sadece bilgiye değil, kültüre, sanata ve farklılıklara ulaşmak da kolaylaşmıştır.

Ancak ulaşılan, karşılaşılan, beraber yaşanması/hareket edilmesi zorunlu olan farklı kültürler, ilk karşılaşma anında kendi normlarını “normal” olarak kabul edip, karşı tarafın farklılıklarını “tehlikeli/ilkel/ahlakdışı/anormal” gibi sıfatlarla betimleyebilmektedirler. İşte bu farklılıkların toplumsal hayatı ve bireysel tutumları

neden, ne şekilde etkilediği ve olası çatışmaların nasıl giderilebileceği, kültürlerarası iletişim alanının konularından birini oluşturur.

Kültürlerarası iletişim kavramı, ilk kez Edward T. Hall'un Sessiz Dil (*The Silent Language*) isimli kitabında karşımıza çıkar. Hall, bu kitabında iletişime dair bir kültür teorisi oluşturmaya çalıştığını ifade eder ve kültür hakkındaki varsayımları iletişim için de geçerli kılar (Hall, 1959: 18) Kültür ve iletişimin birbirinden ayrı düşünülmemesi gerektiğini iddia eden Hall'a göre, farklı kültürlerdeki iletişim süreçlerinin anlamak, aynı zamanda insan davranışı alanını tanımayı ve anlamayı sağlar. Farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancıların algılanması, açıklanması ve kültürel farklılıkların gözetilmesi gibi konuları inceleyen disiplinlerarası bir bilim dalı olan kültürlerarası iletişim, (Kartarı, 2001: 22) göç ve göçün toplumsal hayatta karşımıza çıkardığı sorunları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde çözümlemeyi amaçlayan bir alandır. Hall'a göre, farklı bir kültürel ortamda var olmak, ancak o kültürün içine girildikçe anlaşılan ve öğrenilen pratikleri anlamak ve içselleştirmekle mümkündür. Hall, dil ve inanç sistemlerinin kültürel pratiklerdeki farklılıkların en önemli sebebi olduğunu söyler. İnsanın kendini ifade edebilmesi için öncelikle dil yeterliğinin olması gerektiğine inanan Hall'a göre bir dili öğrenmek, o dille ilgili kültürün maddi-manevi unsurlarını ve davranış biçimlerini de öğrenmek anlamına gelmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken kritik nokta, bir kültürü öğrenmenin, o kültürü içselleştirmek ya da kültüre uyum sağlamak anlamına gelmediğidir. Kartarı'nın kültürlerarası iletişim yeterliği olarak tanımladığı farklı kültürel ortamlarda yetişmiş insanlar ile etkin ve sağlıklı iletişim kurabilme durumu (2001: 202), Friedrich Popp'un bakış açısına göre bireysel bir yeterlilik olmaktan çok, tüm toplumsal hayatı etkileyecek kadar kurumsal temelde uzun vadeli yapılandırmalarla mümkün olabilir. (akt. Uçar İlbuğa, 2010: 175) Kültürlerarası iletişim yeterliğine ulaşmak için birçok yol haritası çizilmiştir. Bunlardan en dikkat çeken, Tablo 1.2'de yer alan Koester ve Olebe tarafından belirlenen sekiz iletişim davranışdır (akt. Aksoy, 2012: 302).

Tablo 1.4 Kùltürlerarası İletişim Davranış Biçimleri

Davranış Biçimi	Açıklama
Saygı Gösterme	Başkası için saygı ve olumlu bakış gösterme becerisi
Bilgiye Yönelme	Bireylerin kendilerini ve çevrelerindeki dünyayı ifade etmede kullandıkları terimler
Empati Kurma	Dünyayı başkalarının algıladığı şekilde algılamaya çalışmak
Görev Rol Tavırları	Grup içinde sorun çözerken fikir üretme davranışları
İlişkisel Rol Tavırları	Kişilerarası uyum ve arabuluculukla ilgili davranışlar
Etkileşim Yönetimi	Konuşmaları yönetme becerileri
Belirsizlik Toleransı	Yeni ve belirsiz durumlar karşısında fazla sıkıntı duymadan davranabilme becerisi
Etkileşim Duruşu	Karşıındakilere betimleyici, değerlendirme yapmadan ve yargılamadan davranabilme becerisi

Kaynak: Lustig, M, Koester, W. (1999), Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures, New York. Longman, s. 22'den aktaran Zeynep Aksoy, "Uluslararası Göç ve Kùltürlerarası İletişim", İzmir: Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı:20. ,2012, s:302

Sadece göçmenler tarafından değil, yerel halk tarafından da benimsenmesi ve uygulanmaya çalışılması gereken bu davranış biçimleri, ideal bir toplum düzeni için teoride ideal görünmekle birlikte, pratik uygulamalarda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Entegrasyon adı altında, halen iki tarafın uyumlu birlikteliği için roller ve yol haritası konularında çalışmalar sürdürölmektedir.

1.2.1. Entegrasyon Kuramlarının Evrimi: Asimilasyon ve Çokkùltürcölük

Entegrasyon ve göç çalışmaları 1920'li yıllarda Chicago Okulu tarafından ele alınan alanlardan biri olmuştur. Tarihsel gelişime baktığımızda başta aynı coğrafyayı paylaşan toplulukların uyumundan çok, yeni gelen toplulukların yerel halkla uyumu konusuna odaklanan entegrasyon çalışmaları, Amerika ve Avrupa'da farklı tarihsel seyirler izlemişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Ezra Park, Ernest W. Burgess ve Milton M. Gordon tarafından oluşturulan entegrasyon kuram çalışmaları, entegrasyonun en sağlıklı sonucunun "asimilasyon" olduğu ileri

sürülmüştür. Asimilasyonla kast edilen, ilgili insan topluluklarının bütünsel bir uyuma kavuşmasıdır. Ancak başlarda bu uyumun göçmen kesimin yerel halka uyumu olarak algılanması, 1990'lı yıllarda yapılan araştırmalar ve oluşturulan kuramlarla kırılmış, asimilasyon olarak tanımlanan süreçte göçmenlerin yerel halktan etkilendiği gibi, yerel halkın da göçmenlerden etkilendiği gerçeği kabul görmüştür (Heckmann, 2006: 12).

Avrupa'daki entegrasyon çalışmalarının tarihsel gelişimine baktığımızda ise, 19. ve 20. yüzyılda süregelen radikal milliyetçilik akımlarının, asimilasyonun kültürel açıdan homojen toplumlar yaratma ile eşanlamli kullanılmasına zemin hazırladığını görürüz. Bu dönemde azınlıklara yapılan ayrımcılık ve etnikmerkezcilikle birlikte anılmaya başlanan asimilasyon, 2. Dünya Savaşı sonrası değişen dengelerle eskisi kadar kullanılmayan ve geçmişte yapılan hataları hatırlatan sevilmeyen bir kelime haline gelmiştir. Ancak, asimilasyonun tedavülden tam anlamıyla kalktığı söylenemez. Günümüzde asimilasyon, entegrasyon ve göçmen politikalarında geçmişten gelen kötü ününe rağmen tekrar kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, Almanya'da 2003 yılında kabul edilen yeni göçmen yasasının oluşturulmasındaki en önemli isim olan dönemin Almanya iç işleri bakanı Otto Schilly, "asimilasyonu entegrasyonun en ideal hali" olarak tanımlamıştır (Heckmann, 2006: 11). Unutulmaması gereken şey, asimilasyonun halk arasında negatif bir çağrışıma sahip olduğu, gerek yerel halk gerekse göçmenler tarafından olumsuz uygulamalar ve politikalarla bağlantılı düşünüldüğüdür. Geçmişten gelen ve değiştirilmesi zor asimilasyon algısı, akademisyenlerin ve politikacıların terim kullanımında daha dikkatli olmasını gerektirmektedir. "Tek taraflı ve zorunlu uyum" yerine "çok taraflı uzlaşmacı bir uyum"dan bahsedilmesine rağmen, kalıplaşmış asimilasyon algısı verilmek istenen mesajın dinlenmemesine ya da ciddiye alınmamasına sebep olmaktadır (Heckmann, 2006: 13).

Çokkültürcülük, asimilasyonun uyum için çözüm olmadığı, hatta çözümü zorlaştıracacağı fikrinden yola çıkar. Çokkültürcülük, ulus-devlet olgusuna alternatif arayışındadır. Ulus-devlette olması gereken ortak dil-din-tarih, özellikle Avrupa'daki çeşitlilik düşünüldüğünde hayata geçmesi zor bir proje halini almaktadır. Canatan, Avrupa'daki çeşitlilik olgusunu besleyen en az üç kaynaktan bahseder (2009: 80-81):

–Ulusal azınlıklar: İspanya’da bulunan Bask ve Katalanlar, Birleşik Krallık’ta İrlandalılar vb.

–Uluslararası göç: Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası iş gücü açığını kapatmak adına gelmeleri teşvik edilen yabancı göçmenlerdir. Aile birleşimi, iltica, beyin göçü ve eğitim göçüyle halen uluslararası göç devam etmektedir.

–İç göç: Avrupa Birliği çerçevesinde Avrupa Birliği vatandaşlarına tanınan serbest dolaşım sayesinde yaşanan iç göçtür. Ekonomik duruma göre, işsizlik sıkıntısı olan bir Avrupa Birliği ülkesinden başka Avrupa Birliği ülkelerine göç etme sıklıkla görülen bir durum haline gelmiştir. Özellikle son senelerde İspanya ve İtalya’dan Almanya ve Hollanda’ya yaşanan göç dikkat çekicidir.

Canatan, Avrupa coğrafyasında yukarıda bahsedilen üç faktörün dışında, dinsel ve dilsel farklılıkların getirdiği bir çeşitlilik olduğunu da hatırlamamız gerektiğini ve Avrupa’nın çokkültürlü, çok-etnik yapı ve çok-dinli bir topluma sahip olduğunu söyler. Ancak, halihazırda varolan bu çeşitlilik, tüm Avrupa ülkelerinin politikalarının hedefinde yer alan bir durum değildir. Avrupa ülkelerinin bu çeşitliliğe bakışı, çokkültürlülük ile çokkültürcülük arasındaki çizgiyi de belirler. Canatan, Parekh’in çokkültürcülük ve çokkültürlülük olgularına yaklaşımını aşağıdaki şekilde aktarır (2009: 82):

“Çokkültürlü toplum, bünyesinde iki veya daha fazla kültürel topluluğu barındıran bir toplumdur. Çokkültürlü toplum, her biri farklı biçimler göstermekle birlikte kültürel çeşitliliğe iki farklı şekilde tepki verebilir. Ya kültürel çeşitliliği olumlu karşılar, onu anlamak için merkeze koyar ve onun kendi varlığını sürdürmek üzere ortaya koyduğu kültürel taleplere saygı duyar, ya da bu toplulukları çoğunluk kültürü içinde eriterek asimile edebilir. Birinci durumda, yönelim ve etik olarak çokkültürcü, ikinci durumda ise mono-kültürcü olursunuz. Her iki durumda da çokkültürlü bir toplumda yaşıyorsunuzdur, ancak bu toplumlardan sadece biri

çokkültürcüdür. Çokkültürlü toplum, bir olgu olarak kültürel çeşitliliğe işaret eder, çokkültürcü terimi ise bu olguya yönelik normatif bir tepkiyi dile getirir.”

Canatan'ın Parekh'ten aktararak ortaya koyduğu tutum ve politika arasındaki farkı dikkate alarak, tezin devamında çokkültürlü toplumların kültürel çeşitliliği olumlu karşılaması gerektiğini savunan teoriler çokkültürcülük terimiyle ilişkilendirilerek anılacaktır.

Çokkültürcülük, Doytcheva'ya göre daha önce kesintisiz bir milli kuruluş dönemi yaşamamış olan Kanada ve Avustralya gibi yeni dünya ülkelerinde daha kolay bir süreçtir. Öte yandan, başta Avrupa coğrafyasında olmak üzere “eski milletler”de çok daha zorlu bir süreç olduğunu düşünür (2009: 40).

Toplumsal uyuma ulaşmak için farklı yöntemleri çözüm yolu olarak sunan asimilasyon politikaları ve çokkültürcülük yaklaşımları, her ne kadar aynı ya da benzer başlangıç noktalarından hareket etseler de, sorun olarak tanımladıkları olgular, sorunlar için ürettikleri çözümler ve odak noktalarına koydukları değerler yüzünden farklılık göstermektedir. Doytcheva, asimilasyon politikalarının çokkültürcülük yaklaşımlarına evrilmesinde, tarihsel süreç içerisinde milli toplum ve kültürel farklılık arasındaki güç dengesinin tersine dönmesinin, demokrasi ve eşitlik adına hakim kültürün önceliğine itiraz edilmesinin rolü olduğunu iddia eder (2009: 40). Başlıca asimilasyon ve çokkültürcülük teorilerini hatırlamak, iki görüş arasındaki farklılıkları anlamak açısından faydalı olacaktır.

1.2.1.1. Asimilasyon Teorileri

1.2.1.1.1. Irk İlişkileri Döngüsü

Asimilasyonun fikir babası olarak kabul edilen Chicago Okulundan Robert Ezra Park ve Ernest W. Burgess 1920'li yıllarda ırk ilişkileri döngüsü (*race relations cycle*) adını verdikleri kuramı geliştirmişlerdir. Park ve Burgess'a göre, asimilasyon bilinçsiz bir şekilde ve doğal seyir şeklinde gerçekleşen ve tamamlanması uzun zaman alan bir süreçtir (1970: 360). Irk ilişkileri döngüsü beş aşamadan oluşmaktadır:

1. *Kontakt (contact)*: Göçmenler ve yerel halk arasındaki ilk kontakt, döngünün birinci basamağını oluşturur. Bu evrede her iki tarafın da barışçıl olduğunun, kimsenin içine dönük bir gruplaşma gayesi olmadığına altı çizilir.

2. *Rekabet (competition)*: Özellikle iş imkanları ve kaynaklar konusunda başlayan rekabet, döngünün ikinci basamağını oluşturmaktadır.

3. *Çatışma (conflict)*: Rekabetle başlayan gerilim, yerini çatışmaya bırakır. Yerel halkın öncelikli hakları olarak gördükleri iş imkanları, barınma, kaynaklar vb. konularda göçmenler ile rekabete girmek durumunda kalmaları, bir sonraki evrede çatışmayı doğurur. Çatışma döneminde yerel insanların göçmenlere ayrımcılık uygulamaya başladıkları ve hiyerarşik yapıda kendilerini daha üst bir noktada konumlandırmaya meylettikleri görülür.

4. *Uyum (accomodation)*: Her ne kadar Türkçe karşılığına uyum demiş olsak da, bu evrede Park ve Burgess'in kast ettiği, çatışmada zayıf düşen tarafın şartları kabul etmesi ve kendi kabuğuna çekilmesidir.

5. *Asimilasyon (assimilation)*: Son evre olan asimilasyon, uzun vadeli bir varış noktası olarak kabul edilir. Uyum döneminin devamında gelen asimilasyonda bütünlüklü bir kültürel ve toplumsal hayattan söz edilebilir. Söz konusu birleşimin, ikinci ya da üçüncü göçmen neslinde görülmesi beklenir.

Park ve Burgess, geliştirdikleri modelde, iki toplumun ortak yaşam alanında tek taraflı bir değişimin olacağı fikrinden hareket ederler. Değişim, yerel halkın istediği yönde olur. Model, kültürlerarası etkileşim ve başkalaşımı yok sayar, göçmen topluluğu edilgen kabul eder.

1.2.1.1.2. Asimilasyonun Kademe Modeli

Ronald Taft, 1960'lı yıllarda Avustralya'da gerçekleştirdiği entegrasyon konulu çalışmaları sonucunda, "asimilasyonun kademe modeli"ni akademik dünyaya kazandırmıştır. Taft, süreçte etkisi olan psikolojik faktörlerin altını çizdiği

teorisinde asimilasyonu yeniden sosyalleşme olarak tanımlar (1966: 6). Taft'ın asimilasyon kademeleri beş evreden oluşmaktadır:

1. Kültürel öğrenme: Birinci evrede Taft, gelinen coğrafyadaki insan topluluklarının özelliklerinin incelendiğini ve dilin öğrenildiğini söyler.
2. Kişisel temaslar: Karşılıklı iletişime geçilen bu evrede, karşılıklı pozitif bir algı oluşacağı gibi, kültürel farklılıklar sebebiyle yanlış anlamalar da yaşanabilmektedir.
3. Grup aidiyeti: Üçüncü evrede, göçmen köken olarak ait olduğu gruptan yavaş yavaş koparak göç ettiği coğrafyadaki toplumla daha çok ortak nokta bulmaya başlar ve bu topluma yakınlık hisseder.
4. Gruba uyum: Köken olarak ait olduğu gruptan kopup yerleştiği coğrafyanın toplumuna yakınlık hisseden göçmen, bu evrede yeni grupla tam bir uyum yakalar ve yakınlık aidiyete döner.
5. Kabul ediliş: Beşinci evrede, göç alan coğrafyanın toplumu, göçmeni sosyal anlamda aralarına kabul ederler ve karşılıklı bir güven duygusu tahsis edilmeye başlanır.

Taft'ın teorisinde en sık eleştirilen nokta, uyum sürecinde göçmenlere biçilen görev ve rollere odaklanan bir çalışma olmasıdır. Göç alan coğrafyanın toplumlarında gözlenebilecek ayrımcılık ya da önyargıların sürece nasıl bir etkide bulunacağı ya da bu tür problemlerin ne şekilde bertaraf edilebileceğine yer verilmemiştir. Ayrıca, Park ve Burgess'in modelinde olduğu gibi, bu asimilasyon modelinde de, yerel kültürün göç alan kültürle teması sayesinde oluşabilecek iki taraflı değişim olasılıklarına değinilmemiştir.

1.2.1.1.3. Kültürel ve Yapısal Asimilasyon

Milton M. Gordon tarafından 1960'lı yıllarda geliştirilen asimilasyon süreci, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan saha çalışmaları neticesinde şekillenmiştir.

Ancak Gordon, ortaya koyduğu kuramın dünyanın diğer ülkelerinde de geçerli olacağını savunmaktadır (1964: 3). Gordon'un imzasını taşıyan asimilasyon teorisinde kültürel asimilasyon ve yapısal asimilasyon farklı evrelerde değerlendirilir. Kültürel asimilasyon, diğer asimilasyon tiplerinden bağımsız bir süreç olarak kabul edilebilse de, yapısal asimilasyon hem kültürleşmeyi beraberinde getirir, hem de diğer asimilasyon tiplerini tetikleyici bir görev üstlenir (Aumüller, 2009: 62).

Gordon'un teorisi, etnisiteye verdiği önemle o zamana dek yapılmış teori çalışmalarından ayrılır. Gordon, sadece ulusal kökenle değil, güdusel bir kimlikle de çevrelenmiş olan etnik kimliğin, grup üyelerini birbirine bağlamakta olduğunu ve yakınlık kurmalarını sağladığını iddia eder. Dolayısıyla bireyin toplumsal konumu, sosyo-ekonomik durumunun yanı sıra etnisiteye göre de belirlenmektedir. Sosyo-ekonomik durumla etnisitenin belirlediği sınıfsal duruma Gordon "ethclass" adını verir ve sadece aynı "ethclass"tan olan kişilerin gerçek anlamda birbirlerine aidiyet hissedebileceklerini söyler (1964:50).

Tablo 1.5: Asimilasyon Süreci

İçinde bulunan alt süreç ya da şart	Asimilasyon tipi ya da evresi	İlgili kavram
Kültürel değerlerin yerel toplumun değerleri yönünde değişmesi	Kültürel ve davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Yerel halkla göçmenlerin ilk kez iletişime geçmeleri	Yapısal asimilasyon	-
Yabancı evlilikleri	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Yerel halk üzerinden yapılan bir birliktelik tanımının oluşması	Kimliksel asimilasyon	-
Önyargıların olmaması	Tutumsal kabullenme	-
Ayrımcılığın olmaması	Davranışsal kabullenme	-
Güç ve değer yargıları çatışmalarının yaşanmaması	Yurttaşlık asimilasyonu	-

Kaynak: Gordon Milton, Assimilation in American Life, New York: Oxford University Press, 1964, s:71

Gordon'un teorisi, sadece göçmen-yerel halk arasındaki ilişkileri incelediği ve azınlıklar/göçmenler arasındaki ilişkilerin uyum sürecine etkisini gözardı ettiği için eleştirilmiştir. Ayrıca, bireylerden hakim topluluğun üyeleri olması beklendiği ve uyumun bu beklentinin ne derece karşılandığına bağlanması sebebiyle güncelliğini yitirmiş olarak değerlendirilmektedir (Alba, 2008: 39).

1.2.1.1.4. Parçalı Asimilasyon (Segmented Assimilation)

Portes ve Zhou, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1990'lı yıllarda ikinci nesil göçmenlerle yaptıkları çalışmalarda, asimilasyonun tek uyum şekli olmadığını kanıtlamaya çalışmışlardır. Portes ve Zhou'nun çalışmaları sonucunda, ikinci nesil göçmenlerde üç farklı uyum sürecinin yaşandığı gözlemlenmiştir:

- Beyaz orta sınıfın normlarını kabul eden ve bu sınıfa yaklaşmaya eğilim
- Alt sınıfın normlarını kabul eden ve aşağı yönde sosyal hareketliliğe sebep olan eğilim
- Göçmenin kültürel değerlerini koruması ve ekonomik anlamda uyum sağlamasına yönelik eğilim (Portes, 2007: 88)

Bu eğilimlerden hangisinin göçmenler tarafından kabullenileceği, asimilasyonun göçmenlerin hayatını ne şekilde etkileyeceğini de belirlemektedir. Başka bir deyişle, parçalı asimilasyon teorisine göre uyumun yerel halka etkileri göçmenlerin uyum eğilimlerine göre çeşitlenebilmekte, bu sebeple uyumun muhakkak iyi bir etki bırakacağını söylemek doğru olmamaktadır. Portes, eğilimlerin farklı uyum sonuçları ya da sorunları doğurmasına örnek olarak, Amerika Birleşik Devletlerindeki Meksika kökenli göçmen kesiminde yasadışı örgütlere, uyuşturucu kaçakçılığına öykünmenin yüksek olmasını, bu göçmenlerin uyum sürecinde aşağı yönde sosyal hareketliliği tercih etmelerine başlamıştır (2007: 88). Portes ve Zhou'nun modeli, göçmenlerin yaşadıkları kültürel değişimlerde bulundukları sosyo-ekonomik şartların çeşitlilik yaratabileceğini iddia etmeleri, tek bir uyum şeklinin var olamayacağını söylemek adına önemlidir. Ancak tıpkı diğer asimilasyon modellerinde olduğu gibi, tek taraflı bir değişimin varlığını doğru kabul

ederek bu modeli oluşturmuşları, kendini yeniden üreten kültür öğelerinin birbirlerinden etkilenecek yenilenmelerini göz ardı ederler.

1.2.1.1.5. Yeni Asimilasyon Teorisi

Richard Alba ve Victor Nee tarafından oluşturulan yeni asimilasyon teorisi 1990'lı yılların başında literatüre kazandırılmıştır. Alba ve Nee, asimilasyon kelimesinin toplumdaki negatif temsilini dikkate alarak önceki asimilasyon çalışmalarına eleştirel bir gözle bakarlar. Asimilasyona karşı negatif tutumun sebebi olarak gösterilebilecek en önemli noktalardan biri, asimilasyon yaklaşımlarındaki etnikmerkezci tutumdur (1997: 827). Alba ve Nee, 1997 senesinde yayınlanan “Asimilasyon Teorisini Yeni Bir Devir İçin Tekrar Düşünmek” (*Rethinking Assimilation Theory for a New Era*) isimli makalelerinde, 1990'lı yıllarda başka sosyologlar tarafından da yapılmaya çalışılan şeyi yapmak üzere yola çıktıklarını söylerler: Asimilasyonu tekrar tanımlamak (1997: 827).

Alba ve Nee'ye göre, aynı coğrafyadaki toplumların uyumu için sınırların ortadan kalkması gerekmektedir, etnik sınırların durumuyla asimilasyon arasında önemli bir bağlantı vardır. Alba ve Nee'ye göre etnik sınırları tektipleştirmek yanlış bir argümandan yola çıkmak demektir, çünkü her uyum sürecinde toplulukların karşı karşıya oldukları etnik/sosyolojik ve ekonomik durumlar farklıdır. Sınırların değişimi için Alba ve Nee'nin üç ayrı senaryosu vardır:

Sınırı geçme (*Boundary crossing*): Çok keskin sınırlarla ayrıştırılmış gruplarda, bir grup üyesinin diğer grubun tarafına geçmesiyle olabilecek uyumdur. Ancak bu senaryonun, sınırı geçen bireyde kabul edilip edilmemeye dair korku, aslını inkar ve sadakatsizlik gibi negatif duygulara sebep olması kuvvetle ihtimaldir.

Sınırları bulanıklaştırma (*Boundary blurring*): Sınırların keskinliğini yitirdiği durumlarda, göçmen ve yerel halkların farklı gruplara aidiyetleri kadar ortak gruplara aidiyetlerinin de olduğu yapılarda karşımıza çıkabilecek bir uyum durumudur. Bu halde, bireyler etnik gruplarına olan aidiyetlerinden bir şey kaybetmemekle beraber, sosyoekonomik/politik/dini ya da ilişkisel olarak aynı grupta yer alan bireylerle de bir aidiyet bağı geliştirirler. Bu tür ilişkilere örnek

olarak, yabancılarla yapılan evliliklerle oluşan ilişkiler ya da iş sebebiyle aynı sosyo-ekonomik düzeyi paylaşan kişiler arasındaki ilişkiler gösterilebilir.

Sınırları öteleme/değiştirme (*Boundary shifting*): Bir gruba ait olan bireyin, sınırdaki yaşanan değişiklikler sonucunda diğer gruba ait olma halidir. Amerika'ya göç eden Avrupalıların, zamanla “arada kalmış göçmen” statüsünden beyaz Amerikalı statüsüne geçişi buna örnektir.

Alba ve Zhou, yeni asimilasyon teorisini “teoride en ideal uyum planı” olarak görse de, pratikte bazı dış etkenler sebebiyle hayata geçirilmesinin zor olduğunu kabul ederler (Alba, 2008: 53). Özellikle 20. yüzyılın tüm dünyayı etkileyecek politik kararlarını veren güçlerin dinsel ve etnik ayrımcılık konusundaki tutumları göz önünde bulundurulduğunda, yeni nesillerde yavaş bir değişim gözlenebilse de, kısa sürede büyük bir değişimin yaşanması imkansızdır. Başka bir deyişle, Alba ve Zhou, eski asimilasyon şeklinin halen dünya üzerinde en çok uygulanan strateji olduğunu ve bu durumun bir süre daha değişmeyeceğini ileri sürerler.

1.2.1.1.6. Sosyal Entegrasyon Teorisi:

Almanya'da yaşayan göçmenlerin entegrasyonu konusunda çalışmalar yapan ve teorileri Alman devlet makamlarınca da sıklıkla göçmen ve uyum politikalarında referans olarak kullanılan Hartmut Esser'in asimilasyon başlığı altında inceleyeceğimiz sosyal entegrasyon teorisi, tez çalışmasının ilerleyen bölümlerinde bahsedilecek olan Alman göç ve uyum politikalarını anlamamız ağıısından çok büyük önem taşımaktadır. Uyum sürecinde sistem ve sosyal entegrasyonu ayıran Esser (2001: 3) sistem entegrasyonunu David Lockwood'dan alıntıladiğı şekilde “bölümler arasında uyumlu ya da çatışmalı ilişkiler” olarak tanımlarken, sosyal entegrasyonu “aktörler arasındaki uyumlu ya da çatışmalı ilişkiler” olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, sistem entegrasyonu toplumsal yaşamdaki sistemlerin uyumunu konu ederken, sosyal entegrasyon bireylerin bu sistemlere entegre olmasını konu alır (Esser, 2001:3). Esser'e göre, sosyal entegrasyonun tek bir yolu vardır: Asimilasyon.

Esser'e göre, sosyal entegrasyon kuramı dört farklı boyuttan oluşmaktadır (Esser, 2001: 17):

- Kimlik: Kişinin toplumsal yaşam içerisinde kendisini nereye ait hissettiğini tanımlar.
- Kültürleşme: Gelenekler, dil gibi konularda göçmen toplumun kültürü ile orijinal kültürün karşılıklı olarak birbirlerini etkilemeleri ve değişime açık hale getirmeleridir.
- Etkileşim: Göçmenler ile göç alan toplumun üyelerinin iletişimidir.
- Sosyal-ekonomik-politik konum: Göçmenlerin sosyal-ekonomik ve politik durumları ile haklarını konu alır.

Esser, söz konusu boyutlar altında irdelenen konularda, farklı seviyelerde entegrasyon olabileceğini söyler. Her iki kültüre de uyum sağlanmış ise çoklu entegrasyon, etnik kültüre uyum baskın ise segregasyon, ağırlıklı olarak göç alan coğrafyanın kültürüne uyum sağlanmış ise asimilasyon, her iki kültür de reddedilmiş ise marjinalleşme yaşanmıştır (Esser, 2006: 34) Göçmenlerin ülkede geçirdikleri süre uzadıkça ve her yeni nesille birlikte daha çok asimilasyona kaydığını ve bu kayışın doğal olduğunu iddia eder.

Esser'e göre son göçmen nesillerin entegrasyonunu yavaşlatan ya da engelleyen iki faktör vardır. Dil, bu faktörlerin birincisi ve en önemlisidir. Dili, entegrasyon sonucunun hem ön şartı hem de sonucu olarak gören Esser, kişinin bir kültür içinde var olabilmesi, rahat ve etkin olabilmesi için o kültürdeki hakim dili bilmesi gerektiğini ileri sürer (2006: 11). Esser'in bu faktörü açıklarken üzerinde durduğu önemli bir nokta, göçmenlerin göç ettikleri coğrafyada konuşulan dili öğrenirken, kendi anadillerini de yaşatmalarına izin verilmesidir. Özellikle eğitim alanında anadilin kullanım alanlarının sunulması, ikinci bir dilin öğrenilmesini kolaylaştırmaz ama engel de değildir. Okulların bu yapıcı tavrı, ebeveynlerin okullarla olan ilişkilerinin de iyileşmesine, çocukların okulla ilgili motivasyonlarının artmasına vesile olacaktır. (Esser, 2006: 268-269) Entegrasyon sürecini yavaşlatan ikinci faktör olarak, göçmenlerin kendileri için yarattıkları homojen yaşam alanları görülür. Esser, etnik ilişkileri güçlendirmekten öte, kapalı bir topluluk oluşturmaya zemin hazırlayan bu yaşam alanlarının segregasyonun kaynaklarından biri olarak

görür. Bu sebeple, kapalı toplulukları açmak ve sosyal hayata kazandırmak için devletin göçmenlerin dilinde hizmetler vermesi gerekir (Esser, 2006: 269).

1.2.1.2. Çokkültürcülük Teorileri

1.2.1.2.1. Charles Taylor'ın Tanınma Politikası

Kişilerin ya da toplulukların kimliklerine saygıyı esas almak gerekliliğini, oluşturduğu kuramın temeli olarak alan Charles Taylor, komüniter çokkültürcülük kuramını oluştururken Kanada'nın ve özellikle Quebec'in yapısından ilham almıştır. Charles Taylor'a göre, başkaları tarafından tanınma insanların temel ihtiyaçlarından biri olup, bu ihtiyacın giderilmediği durumlarda toplum içinde anlaşmazlıkların çıkması kaçınılmaz olmaktadır (2009: 14). Taylor tarafından "Tanınma Politikası" olarak adlandırılan bu sav, Taylor'a göre çokkültürcülüğün de ilk adımıdır. Charles Taylor'a göre, toplumun çıkarları bireylerin çıkarlarından önce gelmektedir, dolayısıyla toplumdaki uyumun sağlanması için bireysel bazı özgürlüklerden vazgeçilebilir. Toplumdaki uyumu sağlamanın yolunun, kişi ve toplulukların kimliklerine saygı duymaktan ve varlıklarını olduğu gibi kabul etmekten geçtiğini iddia eden Taylor'a göre, bu durumu muhafaza etmek için bireysel bazı özgürlüklerden vazgeçmek de mümkün olabilir. Taylor bireysel haklarda sınırlamaya gidilebilmesi için, tanınacak insan topluluğunda dört şart aramaktadır:

1. Tanınacak grup üyeleri, aynı zamanda bir topluluk olarak tanımlanabilir olmalıdır. Ancak bu şekilde grubun hukuki varlığından da söz edilebilir.
2. Tanınacak grubun ortak yönlerin ötesinde ortak bir kimliğe sahip olması gereklidir. Dil, din vb kimi öğeler tek başına kimlik oluşturmak için yeterli olmayabilir. Ortak öğeler ortak bir kültürel mirasla bağlantılı ise, grubun ortak kimliğinden söz edilebilir.
3. Topluluğun kimliğini koruması için tanınacak hak ile grubun kimliğinin varlığının devamı için gereken olgu bağlantılı olmalıdır. Başka bir deyişle, topluluk kimliğinin sürdürülebilirliği için şart koştuğu ve feragat

edemeyeceği özelliği ortaya koyduğunda, bu özelliğin korunması için ekonomik bir hak tanınmaz.

4. Sürdürülebilir bir kimlik için düzenlemeler yapılırken, bu kimliğin önemini yine kendi üzerinden tanımlamak gerekmektedir. Normatif bir amaçtan yola çıkılmazsa, bireysel hakların topluluk hakları için kısıtlanması problematik bir geleceği beraberinde getirir.

Taylor, bu şartların sağlandığı ve komüniter çokkültürlülük için azınlık haklarının bireysel hakların üstünde tutulduğu Quebec örneğini verir. Quebec'te, Fransız kültürünün yaşatılabilmesi için, Fransız kökenliler çocuklarını sadece Fransızca konuşulan okullara gönderebilmekte, 50 kişiden fazla çalışanı olan iş yerleri kurumsal dil olarak Fransızca'yı kullanmak zorunda kalmakta ve açık hava reklamlarında sadece Fransızca kullanılmasına izin verilmektedir (Taylor, 2009: 40).

1.2.1.2.2. Will Kymlicka'nın Liberal Çokkültürcülük Yaklaşımı

Will Kymlicka 1990'lı yıllarda Kanada'daki etnik gruplarla yapılan çalışmalardan yola çıkarak liberal bir çokkültürcülük perspektifi geliştirmiştir. Charles Taylor'un komüniter çokkültürcülük teorisinden farklı olarak, Kymlicka bireysel özgürlüklerin önemine dikkat çeker ve çokkültürlü bir toplum yapısının kişilerin bireysel özgürlüklerine ve insan hakları ideallerine dayanarak yaşatabildikleri kültürleriyle oluşabileceğini savunur. Kymlicka'nın çokkültürlü bir toplumun inşası için önerdiği yol haritası, dokuz maddeden oluşmaktadır (1999: 69):

1. Belirlenen azınlık gruplarının desteklenmesi
2. Tarih ve edebiyat derslerinde müfredatın gözden geçirilmesi ve gerekirse değiştirilmesi
3. Farklı inançlar dikkate alınarak devlet dairelerinde, kurumlarda ve okullarda dini bayramların ve tatillerin belirlenmesi
4. Kıyafet kurallarındaki kısıtlamaların kaldırılması
5. Okullarda okutulmak üzere, ırkçılık karşıtı bir politikanın ürünü olan müfredat hazırlanması

6. İşyerleri ve okullarda yaşanabilecek tacizleri önlemek adına gerekli önlemlerin alınması ve kuralların koyulması
7. Etnik kültür programları, festivalleri, araştırmalarına finansal açıdan destek olunması
8. Göçmenlerin kendi anadillerinde hizmet alabilmelerinin sağlanması
9. Göçmen çocuklarının eğitiminde iki dillilik

Kymlicka, ancak bu yol haritası izlendiği takdirde, azınlıkların toplumun bir parçası olabileceklerini, devlet kurumlarında sadece hizmet bekleyen kişiler olarak değil, hizmet alan kişiler olarak da var olabileceklerini ve katma değer sağlayabileceklerini iddia eder.

Kymlicka'nın teorisinde dikkat çeken bir nokta, her ülkenin bir resmi dili olması gerektiği konusundaki görüşüdür. Azınlıklar ve göçmenler, ülkenin resmi dilini öğrenmekle mükelleftir, ancak sadece bu dille kısıtlanmayan bir sosyal hayatları olması sağlanmalıdır. Ayrıca, dil konusundaki hassasiyette, göçmenlerin ya da azınlıkların yaş durumuna göre de çeşitlilik gösterilmelidir. Örnek olarak, 50'li yaşlarındaki bir mültecinin yabancı bir dili hemen öğrenmesi ve adapte olması beklenemez (Kymlicka, 1999: 73). Kymlicka'nın altını çizdiği nokta, ülkenin resmi dilinin azınlıklar ve göçmenler tarafından öğrenilmesinin beklenmesiyle birlikte, sadece bu dilin yaşamasını beklemek ve istemek hem insan haklarına aykırıdır, hem de uyum içinde yaşayan bir toplum hedefinden de uzağa düşülmesine yol açar.

1.2.1.2.3. Seyla Benhabib'in Çokkültürcülük Yaklaşımı

Seyla Benhabib'in çokkültürcülük tartışmalarına en önemli katkısı, azınlıkların ve göçmenlerin demokrasiye katılımlarının yeniden tanımlanması gerekliliğini ortaya koymasıdır. Ötekilerin Hakları (*The Rights of Others*) isimli kitabında Fransa ve Almanya örneklerinden yola çıkarak azınlıklara, farklı dini inanışlara sahip kişilerin inançlarına uygun şekilde yaşamayı talep etmelerine ve devletlerin bu talebi ne derece demokratik bir çerçevede değerlendirdiklerine dikkat çeken Benhabib, özellikle Alman demokrasisinin göçmenleri dışlayıcı yapısını eleştirir. Benhabib, Alman Anayasa Mahkemesinin başörtüsü ile ilgili verdiği kararlara bakıldığında, demokratik yurttaşlık hakkına sahip Almanlar (demos) ile bu

hakka sahip olmayan ötekiler şeklinde bir ayrımın açıkça ortaya çıktığını iddia eder (2003: 210-211). Demokrasinin hakim etnik çoğunluk tarafından şekillendirilen bir yapıdan uzaklaşması gerektiğini savunan Benhabib, demokratik talep ve isteklere hakim kültürün, dinin ya da dilin egemenliğinin gölgesinin düşmemesi gerektiğini düşünür. Örnek olarak, Benhabib'e göre Müslümanların bir İslam okulu kurma hakları olması gerektiği gibi, bu okul İslam dışındaki alanlarda eğitim vermesi kaydıyla devlet tarafından da tanınmalıdır. Benhabib, göstermelik bir demokrasi yerine, katılımcı bir demokrasinin hayata geçirilmesi mümkün olursa, karar alma sürecine tüm taraflarının katılımıyla alınacak kararların hem uyumu mümkün kılacağını, hem de marjinal olarak görülen kesimlerin sisteme dahil olmaları neticesinde radikal yanlarının ortadan kaldırılacağını iddia etmektedir (1999: 134-135).

Seyla Benhabib, liberal demokrasilerde azınlıkların, göçmenlerin, kısacası ötekilerin, kültürel açıdan çoğunluğu oluşturan toplum tarafından yok sayılarak hukuki platformda temsil edilmemesini eleştirir. Çokkültürcülük kapsamında, göçmenler yurttaşlık hakları açısından farklı bir kategoride değerlendirilmemeli, toplumun tüm bireylerine temsil ve karar hakkı tanınmalıdır. Ancak bu şekilde din, dil ve kültür sebebiyle ortaya çıkan çatışmalar ve ayrışmalarda uzlaşmaya varılabilir.

1.2.1.3. Çokkültürcülüğün Ötesi: Kültürlerarasılık ve Kültürlerötesilik

Çokkültürcülükle gelen farklı kültürlerin tanınması ve varlıklarını sürdürme haklarının korunması düşünceleri, kültürlerarası ve kültürlerötesi yaklaşımlarla bir adım öteye taşınır. Çokkültürcülüğün hedeflediği heterojen kültürler evreni, yaklaşım olarak aynı coğrafyada süregelen kültürlerin birbirleri ile kaçınılmaz şekilde etkileşime girmesi ve birbirlerinden beslenmeye açık olmaları sebebiyle eksik kalır. Robert Bernasconi, çokkültürcülüğün kültürlerin kategorik bağımsız ve duran bütünler oluşuna dair yaptığı çağrışımı hatırlatarak, kültürlerarası (intercultural) teriminin kullanımını önerir (Somersan, 2004: 115-116). Bernasconi'ye göre kültürlerarasılık, kültürün değişkenliği, etkileşime açıklığı ve geçirgenliğini anlatmak açısından terim olarak daha sağlıklı bir seçenektir. Kültürlerarasılık, tek kültür ya da birden çok kültürün birleşimiyle oluşan bir

homojen kültür yerine, birden çok kültürün sürekli bir etkileşim içerisinde olup değişime açık olmasını esas almaktadır. Kùltürler arasındaki kesin sınırlar ortadan kalkar, ama sınırların ortadan kalkması tek bir kültür alanının oluşması demek değildir. Kültürel farklılıkların ortaya konulması, kültürlerarası diyalogun daha kolay gerçekleşmesine ve kültürel çatışmaların bitmesine zemin hazırlar (Wierlacher, 2003: 25).

Kùltürlerötesilik yaklaşımı ise, tıpkı kültürlerarası yaklaşım gibi, çokkùltürlölüğü kültürleri belli kalıplar içerisine sokmaya çalışmasıyla eleştirir. Her ne kadar kelime anlamı olarak birden çok kültürün aynı coğrafyada olmasına atıfta bulunsa da, çokkùltürcölük yaklaşımlarının bu kültürlerin etkileşim içinde bulunması önceliğı bulunmamaktadır. Kültürlerötesilik yaklaşımının önemli isimlerinden Wolfgang Welsch, bu sebeplerden ötürü çokkùltürcölük yerine kültürler arasındaki karmaşık bağlar ve ilişkilere yoğunlaşan kültürlerötesiliğı savunur (Berg ve Aoileann, 2010: 10). Welsch, günümüz şartlarındaki üç faktörün, kültürlerötesilik için zemin hazırladığını söyler:

- Günümüz toplumlarının karışık yapıları
- Farklı toplumlar ve kültürlerle etkileşime geçmenin ve iletişim kurmanın kolaylığı (yeni medya faktörü)
- Hareket sınırlılığının azalması ve yeni iletişim teknolojilerinin geldiğı nokta sayesinde tüm kültürlerde gözlenen “melezlik” yönelimi.

Welch, büyük değişikliklerin sebebi olarak gördüğü bu üç faktör sayesinde, dünya üzerinde hiçbir şeyin artık “tamamen yabancı” olmadığını iddia eder (Berg ve Aoileann, 2010: 10-11). Değişen hayat koşulları, eskiden tabu olan birçok değişikliğin bireylerin hayatında haklarında çabuk karar verilen detaylara dönüşmesini sağlamıştır. Eskiden uzak ve bilinmeyen olan birçok olgu, artık ulaşılabilir bir bilgi kategorisinde değerlendirilebilmektedir. Tüm bu değişimler, toplumsal normlara ve dolayısıyla kültürlere de yansımaktadır.

1.3. Bir Entegrasyon Aracı Olarak Medya

Medyanın bir entegrasyon aracı olarak kullanılmasına değinmeden önce, medyanın toplum ve hegemonya ile olan ilişkisine bakmak yerinde olacaktır. Kitle iletişim araçlarının etkileri üzerine yapılmış çalışmalar, ana akım ve eleştirel olmak üzere iki kategori altında değerlendirilebilir. Ana akım çalışmalarda, liberal-çoğulcu toplum ideali esas olup, çoğulcu-liberal toplum değerlerini korumak üzere medya işlevsel olarak kullanılır. Eleştirel çalışmalarda ise, toplumsal değerlerin sorgulanması esastır, çoğulcu-liberal toplum ise mutlak hedef değildir. Dolayısıyla bu çalışmalarda varolan toplumsal ilişkilerin ve iktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde iletişimin ne gibi bir rolü ve işlevi olduğunu sorgulanmaktadır.

Althusser, devletin tek bir baskı aygıtı ve birçok ideolojik aygıtı olduğunu söyler. O'na göre, baskı aygıtı organik bir bütün olarak kendini gösterip, tek merkezden yönetilen birçok uzuv gibi hareket eder. Dolayısıyla polis, mahkemeler, hapishaneler, ordu vb tüm unsurlar, iktidardaki sınıfın siyasal temsilcilerinin yönetiminin altında örgütlenmiştir. Öte yandan medyanın da dahil olduğu ideolojik aygıtlar çoğul olarak var olup, görece bağımsız bir maddi varoluşa sahip olabilirler (Althusser, 2003: 54-56). İdeolojilerin varlığı, kendilerini yeniden üretebilmelerine bağlıdır. Yeniden üretim süreci için ihtiyaç duyulan ortam, devletin ideolojik aygıtları dediğimiz kurumların pratikleridir. Egemen ideoloji genelde muhalif ideolojiyi hedef alarak kendi ideolojisinin yeniden üretimi esnasında muhalif fikirlerden kendi işleyişine zarar vermeyecek şekilde alıntı yapar. Amaç, yeniden üretimi devamlı kılmak ve sürdürebilirliği sağlamaktır. Çünkü Althusser'e göre, hiçbir hakim sınıf, devletin ideolojik aygıtları üzerindeki hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarında sürekliliği yakalayamaz (Althusser, 2003: 121; Çoban, 2006:94-95).

Medyayı, hegemonyanın ideolojilerini yansıttığı ve yeniden ürettiği alan olarak kabul ettiğimizde, göç alan ülkelerin kültürel politikalarında benimsedikleri ideolojileri topluma iletmek ve ideolojininyeniden üretilmesini sağlamak için medyanın kullanımı daha anlaşılır bir zemine oturur. Medya, uyum sürecinde ister asimilasyon odaklı olsun, ister çokkültürcülük odaklı olsun, her iki strateji için de önemli bir araç olarak kabul edilebilir. Asimilasyon odaklı politikalarda, hakim

kültürün ev hanesine girmesi ve günlük hayatın her anında bu kültür öğelerinin azınlıklara ve göçmenlere nüfus ettirilmesi için kullanılan medya, aynı zamanda göçmenler için yeni ülkelerindeki günlük kurallar ve işleyiş ile ilgili bilgi verici bir oryantasyon programının mecrası olarak da kullanılmıştır. Öte yandan, çokkültürcülük stratejisi güden politikalarda, medya azınlık ve göçmen kültürlerin var olabildikleri, kendilerini tanıtabildikleri, tanımlayabildikleri bir mecra olarak karşımıza çıkar (Kosnick, 2007: 198, Taylor: 2009 14-15).

Geißler, Kanada örneğinden yola çıkarak, çokkültürcülüğü hedefleyen bir uyum sürecinde üç faktörün önemine dikkat çeker (2007: 11-12):

- Farklılıklara saygı duyarak birlikte yaşamak
- Fırsat eşitliği
- Tüm toplumsal düzlemlerde kabul edilme

Geißler, bu üç faktörün hayata geçmesini destekleyecek araçlardan biri olarak gördüğü medyada, bazı düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunur. Bu düzenlemeler yine üç başlıkta toplanmaktadır (Geißler: 2007: 12):

– Medyada sunulan içerik göçmenlerle ilgili önyargıları körükleyici olmamalıdır.

– Göçmenlerin ve azınlıkların, kendi yarattıkları ya da anavatanlarının medyasının yanı sıra, göç ettikleri ülkenin medyasını da kullanabilir olmaları gerekir. Burada kast edilen, göçmenlerin hakim kültürün medyasını kullanmak zorunda bırakılması değil, onlara da hitap eden yayınların bulunduğu bir düzen geliştirilmesidir.

– Göçmenler, medyada hakim kültürün üyeleri kadar söz sahibi olmalıdır. Ancak bu şekilde kendilerini doğru anlatabilme şansı elde ederler. Üstelik bu durum, göçmenlerin ve azınlıkların medya kullanımında da istenen yönde değişiklikler yaratacaktır.

İlerleyen bölümlerde, medyanın devletin entegrasyon politikalarında bir araç olarak kullanımını Almanya örneği üzerinden okuyacağız. Uyum politikasının

amacına uygun bir araç olarak hangi alanlarda kullanıldığı, politik konjonktürdeki değişiminin medyada bir değişime sebep olup olmadığı, cevabını arayacağımız sorular olacaktır.

2. ALMANYA'DA GÖÇMENLİK VE MEDYA TARİHİ

2.1. 1961-1973 Dönemi: Misafir İşçiler ve Birinci Nesil

2.1.1. 1961-1973 Döneminde Göçmen Politikası ve Tarihsel Süreç

Almanya'ya Türk işçilerin hatırı sayılır bir popülasyon olarak gelişi, 1950'li yıllara dayanmaktadır. Türklerin geldiği ilk şehirlerden olan Bremen ve Hamburg, 1950'li yılların sonlarına doğru kendi çabaları ile işverenlerle iletişim kuran ve davet alan ilk Türk işçileri ağırlamıştır (Ceylan, 1998). Almanya'ya giden ilk işçiler, Türkiye'de yurtdışı fırsatların duyulmasının ve irtibat bürolarına ulaşımın görece daha kolay olduğu büyük şehirlerde oturmaktadır. Almanya'daki kazanç ve iş imkanları, Türkiye'de duyulmaya başlarken, Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya geçişin yasaklanmasıyla Batı Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası işgücü ihtiyacı iyice artmıştır. Batı Almanya, iş gücü ihtiyacını karşılamak için Türkiye ile 1 Eylül 1961 tarihinde "İşçi Alımı Anlaşması" imzalamış, bu anlaşma neticesinde Türkiye'den Almanya'ya resmi yollarla işçi göçü başlamıştır. Anlaşma, her iki ülke için de kendi konjonktürlerine göre avantajlar sağlamıştır. İş göçünün, Türkiye'deki işsizlik oranının azalmasını sağlayacağı gibi, Almanya'nın iş gücü ihtiyacını ucuz yoldan karşılamasına da vesile olacağı düşünülmüştür. Almanya, anlaşmanın ilk senelerinde Türkiye'den gelen işçileri geçici bir çözüm olarak kabul etmiş, anlaşmaya ekledikleri rotasyon maddesi sayesinde iki sene sonra Türk işçilerin ülkelerine dönmelerini garanti altına almış, dolayısıyla kalıcı olmadıklarını bildikleri "misafirleri"nin Almanya'daki hayat şartlarına uyumu ile ilgili herhangi bir çalışma yapma gereği duymamışlardır. Başta Alman tarafındaki geri gönderme isteğini, Türkiye de geri dönme isteği ile karşılık vermiş, Türk işçilerin Almanya'da çalıştıkları süre içerisinde edindikleri deneyim ve öğrendikleri teknik altyapıyı rotasyon süresinin sonunda Türkiye'ye döndüklerinde kullanacaklarını ve ekonomiyi canlandıracaklarını öngörmüştür (Abadan-Unat: 2002). Türkiye'nin ekonomisini canlandırma odaklı beklentisinin yanında, Türk işçiler de

Almanya'daki görevlerine geçici gözüyle bakmışlar, öyle ki bazıları her an gitmeye hazır şekilde bavullarını hazır halde odalarında tutmuşlardır (Bartsch, Brandt, Steinvorth; 2010). Ancak rotasyon ilkesi, iki senede bir değişen işçilere sıfırdan düzeni ve işi anlatmak ve eğitim vermek zorunda kalan işverenler tarafından tepkiyle karşılanınca ve üretimin yavaşladığına dair şikayetler artınca, Alman Dışişleri Bakanlığı 1964 yılında sözlü notayla rotasyonu askıya aldıklarını deklare etmiştir. Almanya'da daha uzun seneler kalmaları kesinleşen göçmen işçilerin uyumu için ise notayla eş zamanlı ya da yakın bir zaman diliminde herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. Belirsiz bir zamana kadar uzatılan süreç, her iki taraf için de elbet bir gün sona erecek geçici bir dönem olma özelliğini korumakta, bu yüzden ne Alman tarafı Türklerin uyumu için bir girişimde bulunmakta, ne de Türk tarafının bir talebi olmaktadır.

Almanya'nın, başta uyum konusunu bu derece geri plana atmasında, göçmenlik alanındaki geçmişinin payının olduğunu ileri süren yaklaşımlar mevcuttur. Almanya, Avrupa coğrafyasında göç alan diğer ülkelerden farklı olarak, sömürgecilik dönemindeki görece pasif tavrı sebebiyle dili ve dini farklı göçmenlerle ilişki kurma konusunda deneyimsiz kalmıştır (Fassmann ve Münz;1992). Dahası, Batı Almanya'nın 1960 öncesi göç hareketlerine bakıldığında, İkinci Dünya Savaşından sonra Doğu Avrupa'daki Alman etnik kökenine sahip kişilere (*Aussiedler*) kapılarını açtığı ve Almanca bile bilmeyen bu kişilere vatandaşlık verdiği görülmektedir. Bu tutum, Almanya'nın ülke politikasında söz konusu dönemde sivil milliyetçilik yerine etnik milliyetçiliği tercih ettiği şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla, o dönemde etnik kökenin önemini ülke politikasına büyük ölçüde yediren Almanya'nın geçici gördüğü göçmen işçileri benimseyip uyum sürecini başlatması bir yana, etnik kökeni farklı kişileri kendi vatandaşı olarak görmesi bile mümkün görünmemektedir.

1961 -1973 seneleri arasında Almanya'ya gelen ve gelişlerine en azından ilk 10 senede geçici gözle bakan Türk işçiler, 1. nesil göçmenler olarak kabul edilmektedir. Geneli Alman kültürüne uyum konusunda herhangi bir çaba içerisine girmemiş olup, coşkuyla karşılanmalarının ötesine giden bir misafirperverlik görmemişlerdir. Türk göçmen işçiler, işverenlerin kendileri için ayarladıkları Türkenheim denilen ve saat 21:00 itibarıyla bulunmak zorunda oldukları yurtlarda

konaklamaktaydı. Konaklama ve sosyal hayat şartları çok iyi olmayan Türk göçmen işçiler, yavaş yavaş Türkenheim’lardan ayrılıp ortak evlere ve sonrasında tek başlarına evlere taşınmış, böylece yerleşik hayata da geçmeye başlamışlardır. Türk göçmenlerin Almanya’ya geliş hikayelerine bakıldığında, Massey’in ilişkiler ağı kuramına paralel bir hareketlilik görülür. İlk işçilerin kendi imkanları ile Bremen ve Hamburg’a gelip, devlet mekanizmalarından bağımsız olarak aracı kurum gibi çalışmaları ve yeni göçmen işçilerin Almanya’ya gelmelerini sağlamaları, Türk göçmenlerin devletler-ötesi bir sosyal yapı kurmalarındaki ilk adımlardan biridir.

2.1.2. 1961-1973 Döneminde Göçmen Politikası ve Medya

1964 yılında Radyo Köln’de yayınlanan Türkçe program ile başlayan “Alman medyasının çok-kültürlü yayın” serüveni (Kosnick, 2000: 320), politik ve sosyolojik değişimlerle şekillenmiş ve başlangıç noktasından çok farklı bir noktaya gelmiştir. 1960’lı ve 70’li yıllarda, Almanya’daki misafir işçilerin kendi dillerinde yayınlanan radyo programlarına olan rağbeti en üst seviyede olmuştur. Öyle ki, Almanca yayınlanan ve Almanları hedefleyen programların dinlenme oranı, yabancı dilde yayınlanan ve misafir işçileri hedefleyen programların dinlenme oranının çok altında kalmaktadır. Kosnick, bu programlara olan rağbetin en önemli göstergesinin, dinlenme oranları değil, programlara gelen okuyucu mektupları olduğunu belirtir (2000: 322). Bu mektupların içeriği genelde Almanya’yla ilgilidir. Misafir işçiler, resmi makamlardan alamadıkları cevapları kendi dillerinde konuşan bir makamdan almanın rahatlığını yaşamak istemekte, tüm programcıları isimleriyle bilmekteydiler.

2.1.3. 1961-1973 Döneminde Medya ve Göçmenler Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar

2.1.3.1. Manuel Delgado ve Medyada Misafir İşçi Algısı

Almanya’da göçmenler ve medyadaki temsilleri ile ilgili araştırmalar 1970’li yıllarda akademik çevrelerin ilgisini çekmeye başlamıştır (Müller, 2005a). Manuel Delgado’nun 1972 yılında sonuçlarını bir kitapta derlediği, Mayıs 1966-Ağustos 1969 tarihleri arasında 40 ay boyunca NordRhein-Westfallen eyaletindeki 84

gazetenin taramasını yaparak gerçekleştirdiği çalışma, Alman akademisindeki “Alman basılı medyasında göçmen algısı” konulu en kapsamlı çalışmalardan biri olarak görülmektedir (Geißler ve Weber-Menges, 2006). Delgado, çalışmasını “Misafir İşçilerin Alman Yazılı Basınındaki Temsili” (*Die Gastarbeiter in der Presse*) olarak adlandırmış olup, dönemin Alman politikası ve ülkedeki yabancı işçilerin genel konumlandırmasını göz önünde bulundurarak, sadece başlıkta değil çalışmanın tamamında göçmen kelimesi yerine misafir işçi anlamına gelen *Gastarbeiter* kelimesini tercih etmiştir (Geißler ve Weber-Menges, 2006). Delgado’nun (1972) çalışmasında üç çarpıcı sonuç bulunmaktadır:

- Gazetelerde yer alan ve içinde göçmen kelimesinin geçtiği haberlerin yüzde 31’i suç işleme üzerinedir.
- Araştırmanın yapıldığı zaman diliminde, gazete haber ve köşe yazılarında her geçen gün giderek kuvvetlenen göçmenler hakkında bir negatif temsil söz konusudur.
- Göçmen işçileri negatif bir dille tasvir etme eğilimi görülmektedir.

2.2. 1973-1984 Dönemi: Yabancılar ve İkinci Nesil

2.2.1. 1973-1984 Dönemi Göçmen Politikası ve Tarihsel Süreç

Almanya’da işgücü göçüne bakış, 1970’li yıllar ve baş gösteren ekonomik krizlerle değişmiştir. 1973 yılında tüm dünyayı vuran petrol krizi, Almanya’yı göçmen işçi politikasını gözden geçirmek zorunda bırakmıştır. 1973 yılı itibariyle 2,6 milyon göçmen işçiyi barındıran Almanya, ekonomik darboğaz sebebiyle göçmen işçi alımını durdurma kararı almıştır. Hükümetin aldığı bu karar, 1960’lı yılların sonundan itibaren işsizlik ve ekonomik sıkıntıların başlıca sebebi olarak göçmen işçileri görmeye başlayan Alman toplumu tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Delgado’nun 40 ay boyunca 84 Alman gazetesinin içerik analizini yaparak ortaya koyduğu çalışma, Alman kamuoyunun ve medyasının göçmenlere karşı negatif bir tavır aldığı savını onaylar nitelikte sonuçlar vermiştir (1972). Ancak Almanya’nın göçmen işçilerin sayısını azaltma amaçlı bu girişimi, Türk işçilerin

durumu için çözüm olmamıştır. Tam tersine, 1973 sonrası aile birleşimlerinin devam ettiği ve Almanya’da bu yolla Türk nüfusun arttığı görülmüş, Türk işçiler “misafir” olmak yerine, “göçmen” olmayı tercih etmeye başlamışlardır (Abadan-Unat, 2002). Ancak bu tercihleri, Alman makamları tarafından çok da kabul görmemiş, Almanya’nın göçmen politikasında radikal bir değişiklik yaşanmamıştır.

Almanya’ya gelen ilk Türk işçilerin çocukları ikinci nesil olarak nitelenmekte olup, birinci nesile göre çeşitli farklılıklar göstermektedir. Ev ve mahalle yaşantılarında birinci neslin normlarından kopmayan bu nesil, Alman okullarına giderek ve Almancayı görece iyi öğrenerek Alman kültürü ile tanışmış, ev ve okul olmak üzere iki farklı dünyada da var olma gayreti içinde olmuştur. Althusser’e göre eğitimin de devletin ideolojik aygıtı olduğundan hareket ettiğimizde, okulu kamusal alan olarak kabul edebiliriz. Kapalı bir topluluk olarak yaşamayı seçen Türk göçmenlerin sadece aynı etnik kökenden kişilerle yaşadıkları mahalleler ise, herkesin birbirini tanıdığı, hatta akraba/hemşeri olduğu yaşam alanları olma özelliği taşımaktadır. Bu sebeplerden ötürü, özel alanın mahalleyi de içine alacak şekilde genişlediğini söylemek mümkündür. Özel alanda dışarıya kapalı ve farklı kültürlerle etkileşime dirençli bir ortamda olan ikinci nesil, kamusal alanda ise asimilasyon odaklı uygulamalara maruz kalmıştır.

Alman devlet politikasına bakıldığında, özellikle ikinci nesli hedef alan eğitim politikalarında asimilasyon odaklı uygulamaların ilk izleri görülmeye başlanır. 1976 yılında Çalışma ve Toplumsal Düzen Bakanlığından bir yetkilinin açıklamalarından yapılan alıntı, göçmen kökenli çocukların eğitiminin sunulan bir hak olmaktan öte Alman toplumunun istikrarı için bir zorunluluk olarak görüldüğünü gösterir:

“Ülkemizin toplamda bir milyon olan yabancı çocuğa ve gence iyi bir şekilde gelişme şansı tanıyıp tanımaması sadece insani bir mesele değil, ülkemizin toplumsal istikrarı meselesidir. Toplumsal süreç kategorilerinin düşünebilenler, burada önü açılan zaman ayarlı ateşleyiciye bağlı toplumsal bir patlayıcı madde olduğunu bilir.” (akt. Nohl, 2006: 22)

Alıntıdan çıkan sonuç, çocukların ve gençlerin önünde devlet tarafından belirlenmiş standartlar çerçevesinde iyi bir eğitim almak ya da ileride toplum için

tehlike haline gelecek bireyler haline gelmek gibi iki yol bulunmaktadır. Hegemonya tarafından normaldışı görülen, öngörülemeyen toplumsal süreçler, potansiyel bir tehlike olarak görülmektedir.

1970’li yılların sonunda, Federal Almanya ilk yabancılar danışmanı olan Heinz Kühn’ü atamıştır. Kühn’ün 1979 yılında tamamladığı ve sonrasında hükümete sunduğu rapor, Federal Almanya’nın göçmenlik gerçeğini yavaş da olsa kabul etmeye başladığını göstermektedir. Raporda dikkat çeken önerilerden bazıları aşağıdaki gibidir (Kühn, 1979):

- Federal Almanya’nın bir göç ülkesi olarak kabul edilmesi gerekliliği
- Yabancılar yasasının yeniden düzenlenmesi ve vatandaşlık hakkının gözden geçirilmesi
- Çocuklar ve gençler öncelikli olmak üzere, göçmen işçilerin ve ailelerinin Almanya’ya uyumunu kolaylaştıracak programların hazırlanması

Her ne kadar Kühn’ün kaleme aldığı rapor Federal Almanya için bir ilk niteliği taşısa ve göçmenlerle ilgili gerçekleri ve ihtiyaçları gerçekçi bir bakış açısıyla ortaya koysa da, Almanya’nın bu önerileri göçmen politikasına yansıtması hemen olmamıştır. Bilakis, Heinz Kühn imzalı rapor yayınlandığı sene, Almanya ilk kez aile birleşiminde kısıtlamaya gitme kararı almıştır. Kühn’ün sunduğu çalışma, medya tarafından da çok işlenilmemiş, dolayısıyla geniş katılımlı bir tartışma ortamı sağlanamamıştır. Kühn’ün raporu, özellikle göçmenlerin vatandaşlık haklarıyla ilgili getirdiği öneriler göze alındığında, Alman göç politikalarına nazaran zamanının çok ötesinde, çokkültürcülüğe yakın, Benhabib’in özellikle üstünde durduğu göçmen kökenlilerin demokratik katılımını merkezine alan bir yaklaşımı barındırmaktadır.

1980’li yıllarda siyasi dilde, misafir işçi kalıbı yerine “yurtdışından gelen, yabancı” anlamındaki *Ausländer* kalıbı kullanılmaya başlanmış, göçmen kelimesinden ise uzak durulmuştur. 1983 senesinde, yabancılara karşı mesafeli tavrı ile bilinen Başbakan Helmut Kohl döneminde yürürlüğe giren “geri dönüşü teşvik yasası” (*Rückkehrförderungsgesetz*), başta Türk işçiler olmak üzere göçmen işçilerde beklenen geri dönüş için özendirici etkiyi yaratmamıştır. Türkiye’nin 1970 ve 1980’li yıllarda gerek siyasi gerekse ekonomik anlamda zor zamanlar geçirmesi,

Almanya’da bulunan Türk işçilerin dönüş fikrine sıcak bakmamalarında büyük rol oynamıştır.

2.2.2. 1973-1984 Dönemi Göçmen Politikası ve Medya

Yerleşik hayata geçmemiş olan – ve asla geçmeyecekleri beklenen – misafir işçilerin Almanya’da göçmen olarak kabul edilmelerinin bir dönüm noktası olduğunu iddia eden Kosnick, bu “kabulleniş”in medyadaki yabancı odaklı programların formatını değiştirdiğini dile getirir (2000: 323). Başta oryantasyona yardımcı bir araç olma gayesi taşıyan ya da memleket özlemini gidermeye yarayan kısa bir gösteriden ileri gitmeyen bu programlar, 1980’lerin başında Almanya’nın varlıklarını yeni kabul ettiği göçmenlere yönelik entegrasyon aracı olma gayesi taşımaya başlamıştır (Kosnick, 2000: 326). Bu dönemde yapılan araştırmalar, azınlıkların ana dillerindeki programları Almanya’da süregelen gündelik hayatı öğrenmekten çok anavatanlarından haber almak beklentisiyle seyrettiklerini ortaya koymuştur (Kosnick, 2000: 327). Azınlıkları halen “geri dönme ihtimalleri olan göçmenler” olarak kabul etmek isteyen Alman hükümeti, bu beklentiyi memnuniyetle karşılamış ve bu beklentiyi karşılayacak programlar hazırlanmasını teşvik etmiştir. Alman hükümetinin bu tutumu, Kosnick’e göre, entegrasyon sürecinde olumlu bir etkisi olması için Almanya’daki gündelik hayatı tanıtıcı forma ve içeriğe sahip olması gereken bir medya yerine vatan hasretini tetikleyen ve “Ülkenize geri dönebilirsiniz” alt metni taşıyan bir medyayı teşvik etmektedir (2000: 327). Başka bir deyişle, Alman hükümeti göçmen işçileri azınlık olarak kağıt üzerinde kabul edip entegrasyon yollarını tartışmaya başladığı günlerde, aslında halen göçmenlerinin ülkelerine dönmesini sağlama amacı taşıyan stratejiler gütmeye devam etmekteydi.

2.2.3. 1973-1984 Dönemi Medya ve Göçmenler Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar

2.2.3.1. Klaus Merten’in 1980 Sonrası Medyada Yabancı Temsili Analizi

Delgado’nun kapsamlı çalışmasından sonra, kronolojik olarak bakıldığında dikkat çeken ikinci çalışma 1980’li yılların ortalarında Klaus Merten tarafından

gerçekleştirilen ve yine yazılı basının araştırma alanı olarak kullanıldığı çalışmadır. Merten, çalışmasının gerek adında gerekse içeriğinde, *Gastarbeiter* terimi yerine *Ausländer* (yurtdışından gelen, yabancı) terimini kullanmayı tercih etmiştir. “Yabancıların Basındaki Temsili: Sistemli Bir İçerik Analizinin Sonuçları” (*Das Bild der Ausländer in der Deutschen Presse. Ergebnisse einer systematischen Inhaltsanalyse*) isimli kitabında çalışmasının sonuçlarını paylaşan Merten (1986), 1986 yılının Ocak ayından Ağustos ayının sonuna dek 20 günlük / haftalık gazetenin içerik analizini gerçekleştirmiş ve yabancıların gazetelerdeki temsiliyi irdelemiştir. Merten’in (1986) çalışmasında ortaya çıkan üç ana sonuç, Delgado ile benzerlik göstermekle birlikte, 1980 dönemi Almanya’sının aktüel sorunlarının izlerini de taşımaktadır:

- Sığınmacılar, yazılı basında oldukça negatif bir dille tasvir edilirken, sporcu, sanatçı ya da turist sıfatıyla Almanya’da bulunan yabancılarla ilgili haberlerde bu negatif dile rastlanmamaktadır.
- Türklerle ilgili haberlerde kullanılan dilin, yabancılarla ilgili haberlerdeki dilden görece daha negatif olduğu görülmüştür.
- İşsizlik oranının daha fazla olduğu eyaletlerde, yabancılarla ilgili haberlerin daha fazla negatiflik içerdiği görülmüştür.

2.2.3.2. Georg Ruhrmann ve Jochem Kollmer’in Yabancıların Yazılı Basında Temsili Konulu Çalışması

Merten’in çalışmasıyla aynı zaman diliminde, Georg Ruhrmann ve Jochem Kollmer’in yürüttüğü benzer bir çalışma da dikkati çekmektedir. Haziran 1981-Temmuz 1983 tarihleri arasında NordRhein-Westfalen eyaletinde çıkan iki gazetede ki haberleri inceleyen Ruhrmann ve Kollmer (1987), araştırma kapsamlarına o güne dek bu alanda yapılmış çalışmalardan farklı olarak okuyucu mektupları köşesini de eklemişler, böylece basının yanı sıra kamuoyunun da göçmenlere bakış açısını irdeleme şansı bulmuşlardır. Ruhrmann ve Kollmer’in araştırmasının sonuçlarına göre,

- Haberlerin yaklaşık üçte biri göçmenlerin işlediği kanıtlanmış ya da işlediği varsayılan suçlar üzerinedir. Geri kalan haberlerde ise, göçmenler işsizlik, toplumsal huzuru bozma, uyumsuzluk gibi temalarla birlikte anılmaktadır.

- Göçmenler, genel refah düzeyini tehdit eden bir yük olarak görülmektedir.
- Göçmenlerin haberlerde ve okuyucu mektuplarında özne olarak değil, ancak nesne olarak var olabildiği dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle, ne haberler ne de okuyucu mektupları göçmenler tarafından kaleme alınmadığı gibi, haber/mektup konusu göçmenler olduğunda kendilerinin görüşlerine de yer verilmemektedir.

2.3. 1984 Sonrası Dönem: Göçmenler, Göçmen kökenliler, Üçüncü ve Dördüncü Nesil

2.3.1. 1984 Sonrası Göçmen Politikası ve Tarihsel Süreç

Her ne kadar 1980’li yılların başından itibaren Almanya’da yabancılar ile ilgili sorunlar konuşulmaya başlanmış olsa da, basında çıkan haberlere bakıldığında, sorun olarak addedilen noktanın uyum süreci ve göçmenlerin yaşam standartlarından çok göçmenlerin kendisi olduğu görülmektedir. (Griese: 2004) Dolayısıyla üretilen çözümler de birlikte yaşamayı mümkün ve kolay kılacak önerilerden çok, ülkedeki yabancı sayısını azaltmaya yönelik girişimlerden öteye gidememiştir. 1984 senesinde yürürlüğe konan Geri Dönüşü Teşvik Kanunu, bu girişimlerin en önemlisidir. Ancak, Berlin Duvarının yıkılması ve iki Almanya’nın birleşmesinden sonra, 1990’lı yıllarda görece daha sol eğilimli olan Yeşiller (*Die Grünen*) ve Sosyal Demokratlar’ın (*SPD*) koalisyonunda kurulan hükümet, 80’li yıllarda Hristiyan Demokratların sürdürdüğü katı yabancı politikasını devam ettirmemiştir. Yürüttükleri ılımlı politika, uzun süredir beklenen göç yasasını yürürlüğe sokma çabaları ve yasa dahilinde Almanya’yı bir göç ülkesi olarak tanımlama girişimleri, muhalefetin Anayasa Mahkemesine başvurusu ve olumlu sonuç almasıyla sekteye uğramıştır. Nihayet 2004 yılında değişen iktidar partileri ve sol ile sağ arasındaki yıllar süren çekişmenin sonucunda Göç Yasası yürürlüğe girmiştir. Kalifiye olmayan işgücü için bir çok dezavantaj ve kalifiye işgücüne birçok imkan tanıyan 2004 Göç Yasası, barındırdığı açıklara rağmen Almanya’nın kendisini yasal olarak ilk kez göç ülkesi olarak kabul etmesi açısından önemlidir. 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla hayata geçirilen Ulusal Uyum Planı, her sene gelişmeler ışığında revize edilmektedir. Üçüncü nesil ve dördüncü nesil Türk göçmenler, 1990’lı ve 2000’li yıllarda işte böyle bir iklimde şekillenen kültürel hayatlarıyla önceki

nesillerden farklılaşmıştır. Kaya'ya göre bu kuşağın üyelerinin önceki nesillere göre çok daha iyi entegre olmuş, çok kültürlü ve çok dilli bireyler olmaları uyumlarını kolaylaştırmıştır (2000: 114). Ancak, Kaya'nın savında eksik olan şey, 1990'lı yıllarda tırmanan Neo-Nazi saldırılarının Türk göçmen ve göçmen kökenlilerin Türk Milliyetçiliğini tırmandırması olmuştur. Saldırıları, Türk kökenlilerin kapalı bir toplum olarak yaşamaya dönmesine sebep olmuştur (Bozdağ, 2014: 295).

Alman göç politikalarında önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de iyileştirmeye önem verilmeyen konu, göçmenlerin demokrasiye katılımıdır. 2003 yılında Alman Anayasa Mahkemesinde görülen Fereshta Ludin davasının sonucu, ülke genelinde bir ayrımcılığa zemin hazırlamıştır. Ludin'in başörtüsü ile derse girerek öğretmenlik yapmasının önünü tıkayan mahkeme kararına göre, yasal temeli olduğu takdirde tedbir olarak başörtüsü yasağı getirilebilir. Bu karar üzerine birçok eyalet yönetimi eğitim yasalarına başörtüsü yasağı koymuştur. Söz konusu uygulama, kişilerin bireysel özgürlüklerinin kamusal alanda görünür kılınmasıyla ilgili sorunsal gözler önüne serer. Ludin, bir Müslüman kadın olarak Almanya'da başörtüsünü taşımakta özgürdür ve kamusal alanda bu kimliği ile var olabilir. Ancak, devletin ideolojik aygıtı olan eğitim alanında, bir okulda rol model olarak var olması kabul edilemez.

2.3.1.1. Entegrasyonda Bir Dönüm Noktası: Ulusal Uyum Planı

2006'da Federal Almanya Başbakanlığının daveti ile ilk kez gerçekleştirilen ilk Uyum Zirvesinde, devletin tüm kurumlarını içine alacak şekilde bir planlama yapılmak üzere bir senelik çalışma programı hazırlanmıştır. Devlet organları, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve medya yöneticilerinin katıldığı birinci zirve sonrasında, daha da geniş bir katılımcı kitlesiyle 2007'de tekrar toplanan Uyum Zirvesinde, Almanya'nın Ulusal Uyum Planı açıklanmıştır. Uyum Planında, planın başarı tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Uyumu gerçekleştirmekte başarılı olmak demek, toplumsal hayata katılmakta hak eşitliğine sahip olmak ve aynı anda sorumluluk üstlenmek demektir. Bu hedefe varılması için bir yandan Alman devleti ve toplumunun, diğer yandan da göçmen kökenlilerin belli bir çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Bunun en önemli şartları ise,

göçmenlerin yeterince Almanca bilmeleri, iyi bir eğitime sahip olmaları ve iş piyasasının onlara açık olmasıdır.” (der Nationale Integrationsplan, 2007)

Görüldüğü gibi uyum için sıralanan üç şartın biri devlet ve özel sektörün dinamiklerine bağlı olan iş piyasasının elinde iken, diğer iki şartın sağlanması göçmenlerin elindedir. Uyum Planında hayata geçirilmek üzere yer verilen 400 madde, on farklı konu başlığı altında toplanmıştır (der Nationale Integrationsplan, 2007: 10-11):

1. Uyum kurslarının iyileştirilmesi
2. Okul öncesi eğitim: Çocukların küçük yaştan itibaren Almanca ile tanıştırılması
3. Göçmenlerin iyi bir eğitim – özellikle meslek eğitimi – almaları ve böylece iş piyasasındaki şanslarını yükseltmeleri
4. Kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, eşitliğin sağlanması
5. Uyumun yerinde desteklenmesi
6. Uyumun tüm vatandaşları kapsayıcı faaliyetler ve eşitlikçi katılımı güçlendirilmesi
7. Kültürel çoğulculuğu yaşamak – kültürlerarası yetkinliği güçlendirmek
8. Spor yoluyla uyum – potansiyelleri kullanmak, olanakları genişletmek, ağları genişletmek
9. Medya- Çeşitlilikten yararlanmak
10. Bilim – Dünyaya açıklık

Tüm bu konu başlıklarının alt maddelerinde birden çok muhatabı olan iş planları yaratılmıştır. Sadece federal yönetim değil, yerel yönetim, medya, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve akademisyenlerin katılımıyla hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.

Plan iki prensibe dayandırılmaktadır:

- Göçmenlerin de dahil olduğu bir iletişim ortamı yaratmak. Göçmenler hakkında tartışmak yerine, onlarla karşılıklı konuşmak
- Her birey uyumun sağlanmasına bizzat katkı sağlayabileceği için, somut olarak her ilgili kişi ve kurumun süreçle ilgili kesin vaatlerde bulunmasını sağlamak. (der Nationale Integrationsplan, 2007)

2007’de açıklanan ve her sene revize edilerek devam ettirilen Ulusal Uyum Planı, göçmenlerden çok destek alamamıştır. Birçok göçmen sivil toplum örgütü ve göçmen kökenli federal meclis üyeleri, 2007 senesindeki Uyum Zirvesine katılmayı reddetmiştir. Reddetmelerine sebep olarak gösterdikleri noktalar, Uyum Planından önce yürürlüğe giren Göç Yasasının barındırdığı ayrımcı maddeler ve Uyum Planında dil meselesinin asimilasyon aracı olarak kullanıldığına dair görüşleridir. Gerçekten de Uyum Planı içerisinde dil konusu çok ön plana çıkarılmaktadır, ancak ulaşmak istenen hedef göçmen kökenlilerin Almanca dili yeterliliklerinin yükseltilmesidir. Türkçe konuşulan platformların kullanıldığı alanların varlığı ise, Türklerin kendi sosyal hayat alanlarını genişletebilmesine değil, devletin ideolojik aygıtlarının mesajlarını dil bariyerine takılmadan iletebilmelerine imkan sağlamaktadır. Wymlicka’nın çokkültürcülük yaklaşımını hatırladığımızda, Ulusal Uyum Planının çokkültürcülükten uzağa düşüp, asimilasyona yakın bir çizgide durduğunu görebiliriz. Ulusal Uyum Planında dikkat çeken bir başka nokta, üçüncü ve dördüncü nesil Türklerden göçmen kökenliler olarak bahsedilmektedir. Benhabib’in çokkültürcülük yaklaşımında altını çizdiği öğelerden biri olan demokrasiye katılım, Türk göçmenlerin azınlık yerine “göçmen kökenli” olarak tanımlanmasıyla, devlet politikasındaki eksikliklerden biri olarak dikkat çeker.

2000’lerin başında Yeşiller Partisi ve SPD’nin koalisyon ortağı olduğu hükümetin başlattığı ve SPD/CDU/CSU partilerinin iktidarında ilk zamanki kadar olmasa da ağır aksak devam eden yeni göç politikasındaki açılımlar, Ulusal Uyum Planının yürürlüğe girmesiyle asimilasyon odaklı bir politika olma özelliği kazanmıştır. Almanya’nın politik aktörlerine bakıldığında, iki farklı kutup hiç olmadığı kadar belirgin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Sağ kanatta bulunan ve koalisyon ortağı olan partilerin en hafif tabirle göçmenlere mesafeli durmayı şart koşan göçmen politikalarına karşılık, dönemin Almanya cumhurbaşkanı Christian Wulff “İslam Almanya’nın bir parçasıdır” gibi daha önce bu kadar açık ve üst perdeden dillendirilmemiş olan bir deklarasyonda bulunmuştur (Tagesspiegel, 2010). Wulff’un Almanya’nın bir göç ülkesi olmasından öte, çokkültürcülük ekseninde şekillenen bir topluma sahip olduğunu ima ettiği bu açıklamasından çok kısa bir süre sonra, Almanya Başbakanı Angela Merkel ve Merkel’in bu dönemdeki koalisyon ortağı CSU partisi başkanı Horst Seehofer’in göçmenlere karşı olan

mesafeli tutumu, hatta Seehofer'in "Arap ve Türk göçmenler Almanya'ya alınmamalıdır" şeklindeki sivri çıkışı, (Stern, 2010) göçmen politikasının kamuoyundaki tartışılma seyrini değiştirmiştir. Dönemin politik konjonktürünü de göz önünde bulundurarak koalisyon içinde radikal düşünce ayrılıkları istemeyen Merkel, Seehofer'in çıkışlarını olabildiğince yumuşatmaya çalışmakla beraber, çokkültürlülüğe artık inanmadığını açıkça dile getirmekte de sakınca görmemiştir (Spiegel, 2010).

Berlin Eyaleti eski senatörlerinden Thilo Sarrazin'in kaleme aldığı "Almanya Yok Oluyor" (*Deutschland schafft sich ab*) isimli kitabın kamuoyundaki tepkileri, belki de bu dönemde Almanya'da süregelen tartışmaların ateşleyici fitili olmuştur. Aslında bu durum, dillendirilmesi sırf politik doğruluktan uzak olduğu için dillendirilmeyen bir göçmen sorunu ve bu soruna atfedilen bağlı sorunlar zincirini gün yüzüne çıkarmıştır. Kitabın basılmasından önce Alman kamuoyunda bir kısırdöngü halinde devam eden "göçmenler ve uyum süreci" konusu, Sarrazin'in yabancı düşmanı sıfatını taşımasına sebep olan kitabıyla iyice alevlenmiş, ancak tartışma nitelik olarak değil, ne yazık ki sadece nicelik olarak görece fazla yer kaplamanın ötesine geçememiştir.

Günümüzde Almanya'nın uyum politikasıyla ilgili tutumu, doğru veya yanlış olmasının ötesinde kendi içinde tutarlı şekilde devam etmektedir. Ulusal Uyum Planının değerlendirmesinin yapılması için her sene Uyum Zirvesi toplanmakta, bir senelik süreç içerisinde hangi maddelerin hayata geçirildiği, daha önce hayata geçirilen maddelerin sonuçlarının ne olduğu ve toplum olarak genel yol haritasının neresinde oldukları tartışılmaktadır. Gerek kanaat liderlerinin, gerekse politik partilerin siyasi konjonktür gereği yaptıkları göçmenlere ilişkin açıklamalar, sert tutumlar, göçmenlere karşı ya da göçmenler tarafından gerçekleştirilen şiddet olayları, Uyum Planını sekteye uğratmamaktadır.

2.3.2. 1984 Sonrası Göçmen Politikası ve Medya

1980'li yılların ikinci yarısında, Alman medya kuruluşları, göçmenlere yönelik olarak yaptıkları yayınların seyredilme oranlarında az da olsa düşüş görmüş, bu düşüşün sebebi araştırıldığında, birinci nesil göçmenlerin geçen yıllar içinde

Almanca'yı yeterince öğrenmiş olması ve ikinci neslin medya okur yazarlığı yaşına erişmesiyle, genç göçmenlerin Alman kanallarına da rağbet gösterdiği görülmüştür (Darkow vd, 1985: 52). Göçmenlerin medya kullanımı üzerine yapılan çalışmalar, entegrasyon politikalarının ve hatta entegrasyon kelimesinin tanımı üzerine tartışmaları alevlendirmiş, medyada hüküm süren göçmen politikasında da değişimlere neden olmuştur. Entegrasyonun oryantasyondan daha fazlasını ifade ettiğinin kabul edildiği noktada, sadece göçmenlere Almanya'da nasıl yaşamaları gerektiğinin gösterilmesinin ötesini hedeflemek gerekliliği doğmuştur. Başka bir deyişle, Alman medya kuruluşlarının görevleri arasına bir yenisi daha eklenmiştir: Almanlara göçmenleri tanıtmak. Medya kuruluşları, bu yeni görevlerinde ilk zamanlar biraz kolaya kaçarak, göçmenlere yönelik yaptıkları programlara Almanca alt yazı eklemişler, böylece hem Alman izleyicinin anlayacağı, hem de göçmenlerin ilgisini çekecek programlar üretmişlerdir. Ancak, zamanla fark edilmiştir ki, asıl ihtiyaç duyulan program formatı, göçmenlere yönelik ve aynı zamanda göçmenlere dair içeriğe sahip olmalıdır (Kosnick, 2000: 329).

1990'lı yıllara gelindiğinde, video endüstrisinin altın çağını yaşaması, Almanya'nın birleşmesiyle ticaretteki hareketlenme ve göçmenlerin yerleşik hayatla birlikte sadece kendi gettolarını değil, kültürel habitatlarını kurmaya başlamaları dengeleri biraz daha değiştirmiştir. Roters tarafından 1991 yılında Türk göçmenler ve medya kullanımları üzerine yapılan bir araştırma, medya kullanımına dair çarpıcı iki sonucu ortaya koymaktadır. Birincisi, Türk göçmenler gelişen video pazarını aktif şekilde kullanmakta ve Türkiye'den gelen videoları televizyondaki programlara tercih etmektedirler (Roters, 1991; 72). İkincisi, bir girişimci Türk göçmenin kurduğu ve kablolu yayın vasıtasıyla seyredilebilen Berlin merkezli Türkçe kanal TD-1, devlet kanallarında yayınlanan Türkçe programların çok üzerinde bir izlenme oranına sahip olmuştur (Roters, 1991; 100). 1990'lı yılların ortalarında önce TRT-INT'in Alman kablolu yayınlarına dahil olması, akabinde Türkiye'deki özel kanalların kurulmasıyla bu kanalların uydu yayını vasıtasıyla Almanya'da izlenebilir olması, Alman devlet televizyonlarındaki Türkçe yayınların izleyici kitlesinde çok büyük bir düşüşe sebep olmuştur (Kosnick, 2000: 331). Dahası, Türk kanallarına rağbet gösteren Türk göçmenlerin, tercih ettikleri medyanın etkisinde kalmaları, Almanya'nın medya aracılığıyla empoze etmeye çalıştığı gündelik hayat normlarından iyice kopmaları ve hatta Türk kanallarında dile getirilen ve zaman

zaman Almanya'nın politikası ile ters düşen politik söylemler, entegrasyonda medya kullanımını Alman yetkililerin hiç de istemediği bir yöne kaydırmıştır. Bunun üzerine, Alman devlet kanallarındaki göçmenlere yönelik programlar, doğru bir hamle ile hem format hem de içerik değişimine gitmiştir. Örneğin, Alman Birinci devlet kanalı olan ARD'de gösterilen “Sizin Vatanınız, Bizim Vatanımız” (*Ihre Heimat, Unsere Heimat*) adını taşıyan programın adı Babylon olarak değiştirilmiş, programda göçmenlerin sorunları ve talepleri göçmenler tarafından dile getirilmiştir. İkinci bir örnek, ZDF kanalında yayınlanan “Komşular” (*Nachbarn*) isimli göçmenlere yönelik programın, “Siyah-Kırmızı-Rengarenk” (Schwarz-rot-Bunt) olarak değiştirilmesi ve program jeneriğinde Almanya'nın bayrak renklerinden sarının çok renkli bir şeritle değiştirilerek çokkültürlülüğe gönderme yapılmasıdır. Her iki program da, göçmenlerin medya kullanımındaki değişimin ve Almanlar'ın göçmenleri medya üzerinden tanıma sürecindeki sorunların doğru değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan çözüme yönelik çalışmalar olsa da, programların yayın akışında görece az izlenen zamanlara konulması ve olası yayın sarkmalarında en kolay gözden çıkarılan programlar olması, ARD ve ZDF kanallarındaki çokkültürcülük ekseninde yapılan çalışmaların geniş tabanda çok büyük bir desteği arkasına alamadığını göstermektedir (Kosnick, 2000: 334).

Televizyon dünyasının çokkültürcülükle imtihanı 1990'larda inişli çıkışlı şekilde devam ederken, radyo dünyasında çok büyük bir başarıya imza atılmıştır. Başta ARD'nin dönemsel olarak finanse etmesiyle kurulan Berlin merkezli Radio MultiCulti, 18 farklı dilde programların dinleyicilerle buluşturulduğu, dünya müziklerinin çalındığı bir radyo kanalı olmuştur (Kosnick, 2000: 334). Berlin'deki göçmenleri etnik kimliklerinden ya da vatandaşlıklarından bağımsız olarak “Berlinliler” diye selamlayan ve Almanlar ile göçmenleri farklı bir düzlemde farklı bir isim altında birleştirebilmeyi başaran, kısacası yeni bir topluluk yaratan Radio MultiCulti, başarılı bir kültürler arası yayın örneği olarak kabul edilmektedir.

2.3.2.1. Ulusal Uyum Planının Kamu Televizyonlarına Etkisi: ARD ve ZDF

2000'li yıllara geldiğimizde, Alman hükümetinin göçmenler ve uyum konusundaki duruşundaki değişimler gözle görülür bir hal alır. Bu değişim, devletin

tüm organlarına olduğu gibi medyaya da sirayet eder. 2007 yılında meclis tarafından kabul edilip yürürlüğe konan Ulusal Uyum Planı, devlet organları ve sivil toplum kuruluşlarının sorumluluğuna verilen 400 iyileştirici madde içermektedir. Sorumluluk sahibi olarak görülen ve üzerine düşen katma değeri sağlaması beklenen bir mecra da medyadır. Medyadan katkıda bulunması beklenen maddelere bakıldığında, göçmen temsilcileri, dil ve göçmenlerin istihdamı başlıkları görülür. Bu maddeleri açmak gerekirse;

- Dil teşviki konusunda, federal hükümet ve bir televizyon kurumunun iş birliği ile, göçmen kökenli çocuklar için yenilikçi televizyon programları düzenlenmesi öngörülmektedir (der Nationale Integrationsplan, 2007: 53).
- Türkçe yayın yapan medyayla işbirliği sağlanarak Türk göçmenlerin eğitim konusunda daha duyarlı olmalarına teşvik edilmesi amaçlanmaktadır (der Nationale Integrationsplan, 2007: 67).
- Kadına şiddete karşı farkındalık yaratmak ve şiddete uğrayan kadın göçmenlere haklarını öğretmek/hatırlatmak için medyada konuya ilişkin yayınların olması gerekmektedir (der Nationale Integrationsplan, 2007: 91).
- Göçmenleri medya sektöründe redaksiyon ve programlara dahil etmek, göçmen kökenli gazeteci ve medya çalışanları yetiştirmek gerekmektedir. Göçmen kökenli başarılı profesyonellerin görünürlük kazanması, özendirici bir profil olarak sunulmalarına da imkan tanır (der Nationale Integrationsplan, 2007: 151).
- Göç ve uyum konularını medya mecralarında sürdürülebilir bir biçimde ele almak, düzenli aralıklarla çıkartılan bilançolarla bu konuların işlenişinin mevcut durumu ve perspektifleri ortaya konarak medya yayınlarına ilişkin önerilerin sürekli olarak geliştirilmesi amaçlanmaktadır (der Nationale Integrationsplan, 2007: 151).
- Almanya’daki göçmenlerin medya kullanımı konulu araştırmalar yapılacaktır. Bu araştırmalar, araştırma enstitüleri ve üniversiteler ile Federal İstatistik Kurumu tarafından üstlenilmiştir. Finansmanı ise devlet kaynaklarıyla sağlanacaktır (der Nationale Integrationsplan, 2007: 152).

Medyaya direkt atıfta bulunulan maddelerde de görüldüğü üzere, medyaya ilişkin maddelerde sorumlu durumda tutulan üç grup vardır: 1) Kamu medya

organları 2) Almanya’da yayın yapan göçmen medyası 3) Akademisyenler, araştırma enstitüleri ve üniversiteler.

Kamu medya organlarına atfedilen görevlere baktığımızda görürüz ki, bu medya organlarına uyum konusunda merkezi bir rol biçilmiştir. 2006 yılında yapılan ilk zirveden sonra, başbakan tarafından kamu kontrolündeki medya organları ARD ve ZDF’ten uyum sürecine nasıl bir katkıda bulunabilecekleri, program olanaklarının ve yapılarının yabancı vatandaşların uyumuna katkı sağlamak üzere ne ölçüde geliştirilebileceğine dair öneriler getirmeleri rica edilmiştir (der Nationale Integrationsplan, 2007: 29,152). ARD ve ZDF, 2007’deki Uyum Zirvesine somut ve hayata geçirilebilir öneriler ile gelmiş, bu öneriler açıklanan Ulusal Uyum Planı çerçevesindeki iş planlarına dahil edilmiştir.

Almanya’daki en geniş yayın ağına sahip kamu medyası ARD, zirve sonrasında Uyum Planı çerçevesindeki görevini şu şekilde deklare eder (der Nationale Integrationsplan, 2007: 153):

“ARD, göçmen ailelerden gelen insanların günlük hayatını, toplumsal normallığın bir parçası olarak resmetmeyi ve bu arada problem ve risklerini yadsımadan, kültürel çeşitliliği olan bir toplumun sahip olduğu fırsatları inandırıcı bir biçimde aktarmayı kendisine hedef olarak belirlemiştir.”

ARD’nin açıkça ifade ettiği ve kendi yayın planlamasına da aldığı bir başka konu, önemli program türleri ve formatlarında göç ve uyum konularına özellikle yer verilmesi, göçmen kökenli insanların baş karakter olarak sunulması ve böyle göçmen kökenli insanların hayatları, düşünceleri ve kültürlerinin daha görünür olmasının sağlanmasıdır. ARD, göçmenler ve uyum konusundaki tutumunu, kendisine bağlı olan tüm yayın organlarını kapsayan yayın ilkelerine de yansıtmış, ilkelerinde uyum konusunda net ve denetlenebilir görüşlere yer vermiştir. ARD’nin yayın ilkelerinde 2006 ile 2007 yılları arasındaki en önemli ikinci değişim, 2006’ya dek yer alan “politik bağımsızlık” ilkesini 2007 senesinde çıkartmak olmuştur. Bu değişim, ARD’nin devletin ideolojik aygıtı haline geldiği yönünde eleştirilere sebep olmuştur. (Hoffmann, 2007) ARD’nin dikkat çeken bir başka girişimi, “Kahramanlar Yaratmak” ismini verdikleri proje kapsamında, göçmen kökenliler

için pozitif bir özdeşleştirme figürü olabilecek yabancı kökenli editör, yazar, sunucu ve oyuncularını ARD bünyesinde görünür kılmak için teşvik etmektedir.

ZDF ise, 2007'deki Uyum Zirvesine geniş kapsamlı bir öneri listesi ile gelir. ZDF'in Ulusal Uyum Planının medya ayağına destek olarak sunduğu ve gerçekleştirmekle yükümlü olduğunu kabul ettiği önerilerden dikkat çeken birkaç tanesi şöyledir (der Nationale Integrationsplan, 2007: 153):

- *Göç ve uyuma ilişkin temel konuları ele alan prodüksiyonların sayısı artacaktır.*
- *Göçmen kökenli insanların oynadığı, kurgu yapımlarındaki önemli rollerin sayısı artırılacaktır.*
- *ZDF kanalı anaokulu çocuklarına yönelik programları çerçevesinde, yabancı çocukların dil öğrenimini ve dil yetkinliği gelişimini dikkate almak hususunda 2008 yılında yeni bir program formatı başlatacaktır.*
- *Televizyon programlarının yanı sıra internetteki yayınlarda da uyum konusunda geniş bilgilendirme yapılacaktır.*
- *Tartışma programlarında göçmen kökenli katılımcılara yer verilecektir.*

Ulusal Uyum Planının her sene düzenli olarak gerçekleştirilen zirvelerde değerlendirilmesi yapılmaktadır. Medya ile ilgili oluşturulan iş planında ilerleme kaydedildiğini belirten yetkililer, ARD ve ZDF'in işbirliğinden memnun olduklarını, ancak hedeflenen tüm maddelerin hayata geçirilmesi için daha uzun soluklu çalışmalar yapılması ve sabırlı bir şekilde plana sadık kalınması gerektiğini dile getirmişlerdir (Bax, 2013).

2.3.3. 1984 Sonrası Medya ve Göçmenler Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar

2.3.3.1. Daniel Müller'in Temsil, Medya Kullanımı ve Göçmen Medyası Çalışmaları

Daniel Müller, 2000'li yılların başında yürüttüğü üç farklı çalışmayla Alman akademisinde medya ve entegrasyon çalışmaları alanında dikkat çekmiştir. Müller'in bu üç çalışmasını önemli kılan nokta, her bir çalışmanın entegrasyon ve medya kapsamında dört başlıktan üçü olarak kabul edilen (a) temsil, (b) etno-medya,

(c) etnik azınlıkların medya kullanımı konularına değiniyor olmasıdır. Müller, bu üç çalışmasını da 2005 yılında makaleleştirerek, medya ve azınlıklar hakkında geniş katılımlı bir proje yürütmekte olan Geißler ve Pöttker'in "Kitle İletişim Araçları ve Almanya'daki Azınlıkların Entegrasyonu" (*Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland*) ismiyle yayınladıkları kitapta paylaşmıştır.

Daniel Müller'in bahsedeceğimiz ilk çalışması "Etnik Azınlıkların Alman Medyasında Temsili" (*die Darstellung ethnischer Minderheiten in deutschen Medien*) adını taşımaktadır. Müller çalışmasında kendi saha çalışmasını yapmak yerine, 1972-2005 yılları arasında yapılmış olan ve Alman yazılı ve görsel basınının incelendiği araştırmaları incelemiş ve bu araştırmaların sonuçlarını makaleleştirmiştir (2005a: 85). Müller'in bu çalışması, geçmiş 30 yıllık süreçte film, dizi, reklam gibi kurgusal içeriklerin görece daha az incelendiğini, daha çok gazete ve televizyon haberlerine odaklanıldığını ortaya koymuştur. Ayrıca, araştırmalarda örneklem havuzunun giderek daraldığını, araştırma sorularının ise giderek genel sorulardansa özel sorulardan seçildiğini görmüştür. Araştırmalarda temsillerin oldukça fazla olduğu görülmekle birlikte, seyirci ve okuyucuda bu duruma sebep olan izlenimlerin nedenleri konusuna çok odaklanılmamıştır. Ayrıca, bir aktörün canlandığı rolden yola çıkarak gerçeklikle bağlantılı bir temsilden bahsetmenin oldukça problemli olduğu sonucuna varan çalışmalardan da bahseder (Müller, 2005a: 124).

Müller'in ikinci çalışması, "Entegrasyon Bakış Açısıyla Etno-Medya İçeriği" (*Die Inhalte der Ethnomedien unter dem Gesichtspunkt der Integration*) adını taşımakta ve Almanya'daki etno-medya araçlarına odaklanmaktadır (Müller, 2005b: 323). Almanya'daki Türk medyasına dair yapılan sekiz nitel araştırmayı inceleyen Müller, çalışmasında etno-medyadaki tipolojik farklara odaklanmıştır. O güne dek yapılan çalışmalarda etno-medya olgusuna getirilen sınırlamaların yeterince açık olmadığını düşünen Müller, bu çalışmasıyla sınırları tekrar çizmeye çalışmıştır. Müller, çalışmasında şu sonuçlara ulaşmıştır:

- İncelenen sekiz çalışmada, araştırmaların ampirik açıdan çok güçlü olmadıkları ya da araştırma dizaynının direkt olarak entegrasyonla bağlantılı olmaktan uzak olduğu saptanmıştır. Bu sebeple, söz konusu araştırmalarla alınan

sonuçlar entegrasyon süreci ve etno-medya arasında herhangi anlamlı bir bağlantı kurmayı zorlaştırmaktadır.

– zellikle Türk medyasına ağrılık verilmeli ve medya organlarındaki melez formlar da dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde ampirik araştırmanın teorideki izdüşümünde eksiklikler olabilir.

– Almanya’daki Türk medyasında görülen en çarpıcı yan, gazetelerin Almanya’daki Türkler hakkında doğru dürüst haber yapmaması ve sadece Türkiye’den haber taşıma misyonunu stlenmeleridir. Başka bir deyişle, Almanya’daki Türklerin gündelik yaşamı ya da Almanya’daki entegrasyon çalışmaları bu gazetelerin konusu olmamaktadır. Bu durum, Müller’e göre Türklerin Almanya’daki entegrasyonunu negatif yönde etkilemekte olabilir (2005b: 343).

Müller’in bahsedeeğimiz son çalışması ise, Almanya’daki etnik azınlıkların medya kullanımına dairdir (2005c: 359). Bu konuya dair çalışmaları inceleyen Müller, çalışmalarda etnik çoğulculuk konusunda çok hassas davranılmadığını, örneklemlerde bu anlamda problemlı yönlere rastlandığını ifade eder. Araştırma sponsorlarının hangi bilgiye ne derinlikte sahip olmak istedikleriyle orantılı derinlikte çalışmalar yapıldığını iddia eden Müller, entegre olamamış göçmenlerin bu çalışmalarda yer almadığını özellikle belirtir. Bunun sebebi olarak kimi çalışmalarda göçmenlerin isteksizliğine vurgu yapılmışken, kimilerinde bu göçmenler rnekleimde yok sayılmıştır. Müller, göçmenlerin medya kullanımı ile ilgili çalışmalarda bir başka problemlı bulduğu noktayı “alternatif eksikliği olarak” dile getirir. Medya kullanıcısının tercih edebileeeği bir başka alternatif olmadığı sürece, tercihlerden bahsedilemeyeceğini söyleyen Müller, çalışmalarda alternatiflerin tanımlanmasında da sıkıntılar olduğunu söyler.

Daniel Müller’in bu üç çalışması, geriye dönük olarak yapılan akademik çalışmalar hakkında genel bilgi sahibi olmak ve hangi noktalara odaklanıldığını anlamaya yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda bundan sonraki çalışmalarda dikkat edilmesi gereken ve medya ve entegrasyon çalışmalarında henüz odaklanılmamış noktaları görmek ve açıkları kapatmak için de gerekli ipuçlarını bizlere verir.

2.3.3.2. Bernd Schorb ve Ekibinin Televizyon Programlarında Göçmen Temsillerini Analizi

Bernd Schorb, 2003 yılında “Ne seyrediyorsun, ne düşünüyorsun?” isimli makalesinde 2002 yılı içerisinde ekibiyle birlikte Alman medyasında göçmen temsilleri konusunda yaptıkları içerik analizi ve güdümlü görüşme sonuçlarını derlemiştir. Schorb’un çalışmasındaki önemli ve diğer çalışmalardan farklı nokta, alımlama alanında 9-14 yaş grubundaki çocukların göçmenlerle ilgili algılarına yoğunlaşmış olmasıdır. İçerik analizinde ise mahkeme salonu konseptinde hazırlanan tartışma programları, sohbet programları, realite şovları iki ay süreyle incelenmiştir. İçerik analizi sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir:

- Tartışma programları, günlük programlar ve mahkeme konseptinde icra edilen programlarda yabancılar hep belli bir kalıpta seyirciye sunulmaktadır. En çok yer verilen kalıp ise, Güneyli/Asyalı Maço erkek ve agresif tutumlar gösteren yabancılardır.
- Bu programlarda, azınlıkların hakları, yaşadıkları uyum sorunları ya da karşılaştıkları ayrımcı davranışlar konu edilmemektedir. Daha çok ilgi çeken aşk, ilişkiler, kıskançlık ya da komşuluk ilişkilerinin tartışıldığı ve yüksek tansiyonlu olan bu programlarda, yabancılar ve özellikle Türkler figüran olarak kullanılıyor.
- Aşk, ilişkiler, aldatma vb konuların işlendiği programlarda konuk olarak çağırılan göçmen kadın sayısı çok azdır. Buna karşılık, ilişkilerde sorun çıkaran, aldatan, kadını aşağılayan ve seksist tavırlar sergileyen erkekler genelde göçmenlerden seçilmektedir.

Çocuklarla yapılan güdümlü görüşmelerin sonuçlarına göre ise, Schorb 9-14 yaş grubu çocuklarının Türk göçmenleri şu şekilde tasvir ettiğini söyler (2003: 20; 118; 129)

- Türk erkek göçmenler, saçlarına önem veren, süslü, maço görünümlü erkeklerdir.
- Türk erkek göçmenler sabit fikirlidir, kadın erkek eşitliğine inanmaz, tartışmadan çok kavga ederler.

- Hem Türk hem erkek göçmenler Almanca diline hakim değildir, telaffuzları kötüdür.
- Türk göçmenler radikal şekilde dinlerine bağlıdır, kadınlar genelde başörtüsü takar.
- Türk kadın göçmenler şiddete uğrar, haklarını savunamazlar.

2.3.3.3. Kira Kosnick ve Göçmen Medyasına İlişkin Etnografik Araştırmaları

Kira Kosnick'in, 2007 senesinde kitaplaştırdığı araştırması, göçmen medyası ve çokkültürcülük üzerine yazılmış en kapsamlı araştırmalardan biridir. Almanya'daki Türklerin çoklu yaşamını tarihsel bir perspektiften bakarak anlatmakla kalmaz, Türk göçmenlerin kullandıkları ya da parçası oldukları medya araçlarını yine tarihsel olarak inceler.

1990'lı yıllarda Berlin'deki ünlü radyo kanalı Radio Multikulti'de çalışan Kosnick, çokkültürlü medya kanallarının çalışma şekilleri ve iç dengeleriyle ilgili değerli deneyimler elde etmiştir. Bu deneyimlerinden yola çıkarak çokkültürlülüğün göçmen medyasına yansımaları üzerine etnografik incelemeler yapmaya başlayan Kosnick, farklı kültürlerin birlikte yaşadığı Berlin'i diğer Alman şehirlerinden farklı bir noktaya koyarak buradaki yayıncılığı incelemiştir.

Kosnick, Radio MultiKulti'yi çokkültürlü yayıncılığın en iyi örneklerinden biri olarak görür ve kendi kelimeleriyle radyoyu “aksanlı seslerin yayın yaptığı, başka bir deyişle göçmenlerin kendilerini temsil edebildiği ve onlar yerine başkalarının konuşmasına gerek kalmayan bir iletişim platformu” olarak tanımlar. Radio Multikulti'deki bu durum, Kosnick'i Almanya'daki etno-medya ve etno-medyanın hitap ettiğini iddia ettiği topluluğun normlarını sorgulamaya itmiştir (2007: 78). Bu medya mecralarında kim kimi temsil etmektedir? Temsil eden kişiler gündemi hangi kriterlere göre belirlemektedir? Kosnick, RadioMultiKulti'nin yanı sıra, yine göçmenlere yönelik yayın yaptığı iddiasındaki OKB (der Offener Kanal Berlin)'in yapısını ve yayınlarını da inceler. Aynı amaçla yola çıktığını bu iki radyo kanalında, aslında çok farklı noktalarda bir stratejinin ve işleyişinin yürüdüğünü gören Kosnick, (2007) radyoda yer verilen müzik programlarının bile farklılığı ele

verdiğini dile getirir. Adını kültürden alan Kulturradio, sadece egemen kültüre ait müzikleri çalmaktayken, etnik müzikler sadece OKB kanalında çalınmaktadır (Kosnick, 2007: 101). Müzik konusunda bile kültürel bir hiyerarşi düzeninin olması, Kosnick'in değerli bulgularından biridir.

Kosnick'in bir diğer değerli bulgusu, çokkültürcülük gayesiyle yola çıkan bir yayın kuruluşunun dinleyicilerini birbirlerinden farklı bireylerden oluşan bir bütün olarak görmesi, bu farklılıklara saygı duymakla birlikte farklılıkları keskin çizgilerle tanımlama refleksini kaybetmiş olması gerekliliğidir. Türkiye ve Almanya'nın sahadaki kendi sesleri olarak tanımlanabilecek yayın organları gündem ve kullanılan dil olarak ulusal bir çizgiyi benimserken, göçmenlere yönelik olma gayesinde olan ve göçmenlerin kendini temsil ettiği OKB ve Radio MultiKulti'de durum daha farklıdır. OKB'de yayına katılan ya da program yapan etnik azınlıkların sadece kendi etnisitelerinden olanlara yönelik bilgi ve duygu paylaşımı dikkat çekerken, Radio MultiKulti'deki programlarda katılımcılar etnik kimliklerini ortaya koymakla birlikte sadece “kendilerinden” olanları hedeflemeyen ve herkese dönük olabilecek konularda programlar yapmaktadırlar.

Kosnick'in çalışması, Almanya'daki göçmen medyasına yönelik yapılan etnografik çalışmaların en kapsamlılarından biridir. Buna ek olarak, ulus ötesi yurttaşlık, çok kültürlülük ile yabancıları hakim kültür tarafından tanımlanması (*Fremdzuschreibung*) ve azınlıkların kendilerini tanımlamaları (*Selbstzuschreibung*) olgularına değinmesiyle önemlidir.

2.3.3.4. Heinz Bonfadelli ve Avrupa'da Medya Temsillerinde Ötekilik

Heinz Bonfadelli, Avrupa coğrafyasında göçmenler ve medyadaki temsilleri üzerine 1970-2007 seneleri arasında yapılmış akademik çalışmaları derlemiştir (2007: 97). Almanya'nın yanı sıra İsveç, İngiltere ve Hollanda'da yapılmış temsil çalışmalarına da bakan Bonfadelli'nin derlediği çalışmalara bakıldığında “ötekileştirme” (*Marginalisierung*) ve “düşük temsil”in (*geringe Repräsentation*) ortaya çıkan ana bulgular olduğunu söylenebilir. Başka bir deyişle, göçmenler medyada ne kadar az haberleştirilirse, o kadar fazla ötekileştirilmektedir. 2004

senesinde gerçekleştirilen European Day of Media Monitoring isimli çalışmaya referans veren Bonfadelli aynı gün içerisinde 15 farklı ülkenin 10'ar gazete ve televizyon kanalının yayınlarının içerik analizi yapıldığını ve incelenen 3000 ögenin sadece %11'inin göçmen ve azınlıklarla ilintili olduğunu, yine bu 3000 ögenin %4,6'sının ana aktörünün göçmenler ya da azınlıklardan olduğunu belirtir (2007: 103-104). Yapılan çalışmaların sonuçlarında ortak olan bir başka nokta, tektipleştirme ve göçmenlerin tasvirinde rastlanan negatif eğilimdir. Bonfadelli, medyadaki temsil sorununu dört etkene bağlar (2007: 103):

- Gerçeklerden çok fenomenlere yer veren medya, olağandan çok spekülative haber yapma eğilimindedir. Bu sebeple normal bir hayat yaşayan göçmenin günlük hayatı medyanın ilgisini çekmemektedir.
- Medya bilgi yerine sembolleri tercih etmektedir. Örneğin, İslam'a ilişkin bir haber yapıldığında, kullanılan görseller muhakkak başörtülü bir kadın, ezan sesi ve minare, namaz sırasında secde eden inananlardır. Dolayısıyla bu tekdüze ve kısıtlı temsil, izleyicideki algıyı pekiştirmekte, çok tanımadığı kültürle ilgili yeni bir şey öğrenmesini ya da merak etmesini sağlamamaktadır.
- Medyada, keyfi şekilde yorumlanmış ve sansasyon yaratma eğilimli haberler, odak noktasına İslam'ı aldıklarında problemli bir temsil şekli yaratmaktadır. Yanlı şekilde yorumlanmış bazı istatistiksel bilgiler ışığında önümüzdeki yıllarda Almanya'daki Müslüman vatandaşların çoğunluğu elde edeceği haberi ve bu habere gelen izleyici tepkileri, Bonfadelli'nin bu etkene verdiği çarpıcı bir örnektir.
- Medyada, göçmenlere ilişkin olgular negatif metaforlarla ilişkilendirilmektedir. Örnek olarak, İslam'dan bahsedilirken gerici ve çağdışı sıfatları yakıştırılmakta, mülteci sorunu yerine mülteci akını ya da yasadışı göçmenler denmektedir. Örneklerine oldukça sık karşılaşılan bu durum, Bonfadelli'ye göre artık içselleştirilmiş kalıp yargılar yüzünden yaşanmaktadır. Bunu bir kısır döngü olarak niteleyen Bonfadelli, negatif metaforların önyargılar sebebiyle kullanıldığını, kullanılan metaforların ise önyargıları beslediğini ve büyüttüğünü ifade eder.

2.3.3.5. Elizabeth Beck-Gernsheim'in “Almanların Göçmen ve Azınlıklara Bakışı” Çalışması

Alman sosyolog Elizabeth Beck-Gernsheim, 2000’li yıllarda göçmen algısı üzerine yaptığı teorik çalışma ile medyanın entegrasyondaki yerine ilişkin çalışmalara önemli bir katkı sağlamıştır. Beck-Gernsheim, “Biz ve Ötekiler – Almanların Göçmen ve Azınlıklara Bakışı” (*Wir und die Anderen – Vom Blick der Deutschen auf Migranten und Minderheiten*) isimli kitabında daha önce yapılan çalışmalardan yola çıkarak, Almanların göçmenleri ve etnik azınlıkları ne şekilde gördükleri ve bu bakış açılarında hangi önyargıların, genellemelerin ya da varsayımların olduğunu toparlamaya çalışır (2004:12).

Beck-Gernsheim’in çarpıcı bir başka çalışması, özellikle Türk kadın göçmenlere dair biri 1970’li yıllarda diğeri ise 2000’li yıllarda yazılmış iki kitabın eleştirisinden yola çıkarak, göçmen temsillerinin genellemeye dayalı klişelerin tehlikesinde olduğunu anlattığı “Türk Gelinler ve Almanya’daki Göç Tartışmaları” (*Türkische Bräute und die Migrationsdebatte in Deutschland*) isimli makalesidir. Beck-Gernsheim, 1970’li yıllarda Türk kadın göçmenlerin tasvirini, Packensky’dan birebir alıntılarla şöyle aktarır (Beck-Gernsheim, 2006: 11):

“Batı Berlin’de bir milyon Türk’ün yaşadığını düşünürsek, Türk kadınlarının görünürlüğünden şüphe etmek haksızlık olur. Bilakis, Türk kadınları başörtüleri ve çiçekli entarileri ile gayet görünür, hatta dikkat çeker. Fiziksel olarak görünmelerinin aksine, kendileriyle iletişim kurmak neredeyse imkansızdır. Asla konuşmazlar, sessizce varlıklarını devam ettirdiler, hatta göz kontağı kuranları bile çok azdır. Bir şekilde iletişime geçmeleri gerekirse, oğullarını bu iş için aracı koyarlar. İş için başvuran kadınların neredeyse tamamı Anadolu’nun küçük köylerinden gelmiştir ve geldikleri yeri hemen ele verirler. Hep yan yana dururlar ya da gezerler, hiçbirimizin anlamadığı bir dili konuşurlar, garip tariflere uyarak yemekler yaparlar. Erkeklerinin iki adım arkasından yürürler, söz sahibi olabilecekleri yegane alan olan mutfak alışverişini bile ya eşlerine ya da oğullarına yaptırırlar.”

Beck-Gernsheim, Packensky'nin bir kitaba önsöz olarak yazdığı bu tasviri örnek verirken, Almanya'da göçmenleri tasvir ederken kullanılan dildeki problemlere işaret etmek istemiştir. Gözlemleri paylaşmakla genelleme yapmak arasındaki farka dikkat çeken Beck-Gernsheim, gözlemleri paylaşırken farklıya duyulan öfke, küçümseme ya da garipseme gibi olumsuz duygulardan arınmış, nesnel bir dil kullanmak gerektiğini söyler (Beck-Gernsheim, 2006: 12):

Beck-Gernsheim'in çalışmaları, göçmen temsillerindeki tektip olumsuz resmin altını çizmesi kadar, bu alanda yapılan çalışmalarda kullanılan dildeki yanlılığa dikkat çekmesi ve hem akademik hem medyatik dildeki problemleri tercihlerin ya da bu alandaki genellemelerin toplumdaki kutuplaşmayı tetiklemesi sebebiyle sorunlu olduğunu ifade etmesi açısından da önemlidir.

2.3.3.6. Christina Ortner'in Alman Polisiye Dizisi Tatort'taki Göçmen Olgusuna İlişkin Araştırması

Christina Ortner, Almanya'nın ünlü polisiye dizisi Tatort'ta göç ve göçmenler konularının nasıl işlendiğine dair bir araştırmaya imza atmıştır. Araştırmasının sonuçlarını 2007 senesinde Tatort'taki Göçmenler – En sevilen Alman polisiye dizisinde Göç Olgusu (*Migranten im "Tatort" Das Thema Einwanderung im beliebtesten deutschen TV-Krimi*) isimli kitapta yayınlayan Ortner, araştırmasını iki bölüm halinde oluşturmuştur (2007:10).

Ortner ilk olarak 2003 yılına dek yayınlanmış 566 Tatort bölümünün konularını incelemiş, göç ve göçmenlerle ilgili olanları belirlemiştir. Ortner, bu süreç içerisinde bölümlerde göçmenlerin ya da göç geri planlı birçok karakterin bölümlere dahil olduğunu, araştırma alanını daraltmak adına bir alt kategori tanımlayarak ekleyerek “göç ve göçmenleri odak noktasına alan bölümler”i belirlediklerini söylemektedir (2007:11). Sonuçta, 566 bölümden 92 tanesinde göç ve/veya göçmen teması bulunmakta olduğu, bu 92 bölümden 32 tanesinin ise göç ve ilintili sorunları odak noktasında tuttuğu belirlenmiştir.

Ortner, araştırmasının ikinci aşamasında, 92 bölümden belirledikleri kriterlere uygun 5 bölüm seçerek, nitel içerik analizi yöntemiyle göçün nasıl işlendiğini irdelenmiştir. Ortner'in araştırmasının sonuçları iki maddeyle özetlenebilir:

–Göç ve göçmen olgusuyla ilintili bölümlerde bile Alman karakterlerin baskınlığı hissedilmektedir. Göçmen karakterler yüzeysel olarak ele alınırken, Alman karakterlerin özel hayatı, günlük hayatlarındaki rutinleri, inançları ve gelenekleri dizide görülebilmektedir.

–Farklı kökenlere sahip kişiler arasında iyi ilişkiler kurulabileceği mesajı, bölümlerde verilmeye çalışılmaktadır. Bölümlerin genelinde göçmenlere karşı önyargıların azalması için mesajlar bulunsa da, her bölümde önemsiz bir motif gibi duran kalıp yargılar veya göçmen kökenli bir yan karaktere iliştilmiş negatif sıfatlar bulunmaktadır (Ortner, 2007: 24).

Ortner'in nicel içerik analizi yöntemiyle yaptığı temsil çalışması, Alman televizyonlarında en çok seyredilen televizyon programlarından birinin göçmen algısına katkısını anlamak adına değerlidir.

2.3.3.7. Joachim Trebbe'nin Entegrasyonun Medya Kullanımına Etkisi Konulu Çalışmaları

Joachim Trebbe'nin bahsedeceğimiz ilk çalışması NordRhein-Westfalen eyaletindeki WDR tarafından yürütülen ve Türk kökenli göçmenlerin medya kullanımı konulu anket çalışmalarının verilerini kullanarak hazırladığı çalışmadır. Trebbe, "Entegrasyonun Türleri: Kültürleştirme Stratejileri ve Genç Türklerin Medya Kullanımı" isimli makalesinde çalışmasının sonuçlarını paylaşırken, daha önce yapılan göçmenlerin medya kullanımı hakkındaki çalışmaların neredeyse tümünün herhangi bir kuramsal çerçeveden yoksun olduğunu, çalışmalara her zaman medya kullanımının entegrasyona etkisinin olduğu varsayımıyla başladığını belirtir (2007: 173). Oysa Trebbe, Weiß ile birlikte yaptıkları teorik çalışmada, göçmenlerin medya kullanım alışkanlıklarını entegrasyonu etkileyen bir faktör olarak incelemek yerine, entegrasyonun etkilediği bir alan olarak kabul eder ve entegrasyonun medya kullanımına etkisi üzerine çalışmak gerektiğinin altını çizer (2001: 5). 2007'deki

çalışması, daha önce belirttiği entegrasyon – medya kullanımı arasındaki genel neden-sonuç ilişkisini tersten okuma niteliğindedir.

Trebbe, bu çalışmasında 2006 yılında yaşları 14 ila 49 arasında değişen ve NordRhein-Westphalia’da yaşayan 503 Türk kökenli göçmenle yapılan telefon mülakatlarından yola çıkarak kümeleme analizi yöntemiyle katılımcıları üçü demografik olmak üzere sekiz ayrı kategoriye göre değerlendirmiş ve üç ayrı profile ayırmıştır. Göz önüne alınan faktörler şu şekildedir (2007: 177):

Demografik faktörler:

- Yaş
- Cinsiyet
- Eğitim durumu

Diğer faktörler:

- Sosyal etkileşim için gerekli olan Almanca dil bilgisi
- Alman vatandaşlığına sahip olmak ya da olmak istemek
- Almanya’da ömür boyu kalmak istemek
- Alman politikasına ilgi
- Almanya’daki düzene ilişkin bilgi alınabilecek kaynakların çokluğu

Bu faktörlerden yola çıkarak, katılımcıların üç farklı entegrasyon evresine dahil olduğunu iddia eden Trebbe, bu entegrasyon evrelerini ise aşağıdaki gibi betimlemektedir:

Tür A: Alman vatandaşlığı alma konusunda çok hevesli ve istekli, Almanya’da temelli kalmak isteyen, tüm örnekleme oranla Almanca seviyesi en iyi durumda olan kişilerden oluşan ve tüm katılımcıların yüzde 38’inin dahil olduğu grup

Tür B: Çoğu Alman vatandaşlığını almış, Alman politikasına ilgili ve Almanlar ile Türkler arasındaki etkileşimin önemli olduğunu düşünen, katılımcıların yüzde 38’ini oluşturan grup

Tür C: Diğer faktörler başlığı altındaki beş faktörde de ortalamasının altında kalan, entegrasyonda en geride kalan grup, genelin yüzde 24'ünü oluşturmuştur (Trebbe, 2007: 178).

Belirlenen üç entegrasyon evresi ile sosyodemografik faktörler açısından herhangi bir anlamlı bağlantı olup olmadığını sorgulayan Trebbe, entegrasyonda en az aşamanın kaydedildiği tür C'de yaş ortalamasının biraz daha yüksek olduğunu, ancak ortalamalar arasındaki farkın bir anlam yüklemek için yeterince fazla olmadığını vurgular. Başka bir deyişle, Trebbe'ye göre entegrasyon evrelerinden hangisine dahil olunduğu, sosyodemografik faktörlerden çok diğer faktörlerle bağlantılıdır (2007: 180).

Berry'nin kültürleşme stratejisi, Trebbe tarafından entegrasyon türleri ve medya kullanımı arasındaki bağlantı anlamlandırılırken teorik model olarak kullanılmıştır. Trebbe'ye göre, Almancayı Türkçeye nazaran daha çok kullandığını ifade eden kişilerin bulunduğu A türünde asimilasyon stratejisi daha ağır basarken, Türkçe ve Almanca'nın hayatlarındaki ağırlıklarının hemen hemen eşit olduğunu söyleyen kişilerin ağırlıkta bulunduğu B'de ise entegrasyon stratejisi daha ağır basmaktadır. Almanca öğrenmek konusunda çekimser olan ve Türkçeyi günlük hayatında sürekli kullanan kişilerin bulunduğu C türünde ise, ayrışma stratejisine daha yakın bir seyir izlemektedir. Kültürleşme stratejisi ve entegrasyon türleri arasındaki bağı kurduktan sonra, Trebbe bu bağlantıyı medya kullanımını anlamlandırmak için kullanır ve şu sonuçlara varır:

- Entegrasyon ve asimilasyon stratejisinin görüldüğü A ve B türü entegrasyonda bu stratejilerin Alman medya kullanımında pozitif etkileri olduğu görülmüştür. Ayrışmacı stratejilerde ise Alman medyasının kullanımı anlamlı oranda azalmaktadır.
- Alman medyasının kullanımı ve kültürleşme stratejileri arasında kurulan anlamlı ilişkiyi Türk medyasının kullanımı ve kültürleşme stratejileri arasında kurmak mümkün değildir. Türk medyasının Türk kökenli genç göçmenler tarafından kullanımının altında başka nedenler, ki kuvvetle muhtemel kişisel nedenler, aranmalıdır (Trebbe, 2007: 185).

2.3.3.8. Martina Sauer ve Bir Entegrasyon Aracı Olarak Medya

Duisburg-Essen Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi'nde araştırmacı olarak görev alan Martina Sauer, 1999 senesinde başlatılan ve Türk kökenli göçmenlerin Almanya'daki hayatını konu alan çok kapsamlı bir araştırmanın yürütücülerindendir. 1999 senesinde NordRhein-Westfalen eyaletiyle sınırlı tutularak başlanan araştırmada, senelik periyodlarda Türk kökenli göçmenlerle telefon mülakatı şeklinde görüşmeler yapılmış, tek bir eyaletle başlayan çalışma ülke çapında yankı getirince 2008 yılından itibaren Almanya'nın geneline yayılan bir araştırma haline gelmiştir. (Zfti Web sitesi) Sauer'ın bu çalışması, 1984 sonrası yapılan çalışmalar arasında gerek gösterdiği devamlılık, gerekse karşılaştırma yapmayı mümkün kılan veri sürdürülebilirliği açısından diğer çalışmalardan ayrılan bir özelliğe sahiptir.

Ankette yer alan soru grupları ve cevapların değerlendirildiği dört başlık, Hartmut Esser'in sosyal entegrasyon teorisinde yer verilen dört boyuttan yola çıkılarak oluşturulmuştur: kimlik, kültürleşme, etkileşim ve sosyal-ekonomik-politik konum. Bu başlıklardan etkileşim, Türk kökenli göçmenlerin medya kullanımına ilişkin sorular da içermekte ve araştırmanın yayınlanan sonuç metninde medya entegrasyonu alt başlığında sorulara verilen cevaplar değerlendirilmektedir. (Sauer: 2010, 10) Dolayısıyla Sauer'ın çalışması entegrasyon sürecinde bir entegrasyon aracı olarak medyanın konumunu sorgulayan ve medya kullanımına odaklanan sonuçlar sunmaktadır.

Sauer, halen senelik olarak gerçekleştirilmekte olan bu araştırmanın 1999-2008 yılları arasındaki sonuçlarının bir karşılaştırmasını yaparak kitaplaştırmıştır. Kitaplaştırılan karşılaştırmada, anket çalışmasının önemli bir bölümünü oluşturan medya entegrasyonunda, Sauer Türk kökenli göçmenlerin kendilerini ifade edişleri ve konumlandırımlarıyla medya kullanımları arasında paralellikler bulunduğunu ifade eder (Sauer ve Halm: 2009, 61). Sauer'e göre Türk dilindeki medya kullanımının entegrasyona olumsuz bir etkisi olduğunu söylemek için yeterli veri bulunmamaktadır. Sauer bu noktada bir özeleştiri de yapar ve kendi yürüttükleri çalışma da dahil olmak üzere, medya kullanımının niceliksel özelliklerine ilişkin verilerin bulunduğunu, ama asıl fark yaratacak çalışmaların niteliksel verileri

hedefleyen çalışmalar olacağını ve bu alanda eksiklik olduğunu iddia eder. Sauer'ın ortaya koyduğu bir başka önemli nokta, 1999'dan 2008'e dek alınan veriler incelendiğinde, sonuçların birbirine çok benzer olduğu ve dramatik değişimler yaşanmadığıdır (Sauer ve Halm: 2009, 119). Başka bir deyişle, Tük kökenli göçmenlerin entegrasyon süreci çok hızlı bir değişimi gerçekleştirmekten çok uzaktır.

2.3.3.9. Alman Medyası ve Entegrasyon Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Genel Değerlendirmesi

Önceki bölümlerde, üçe ayırdığımız göç evrelerinde yapılan akademik çalışmalar incelenmişti. Bu çalışmaları, kronolojik olarak alt alta koyup bir tablo haline getirerek incelediğimizde, dönemsellğe bağlı olarak değişen araştırma odaklarının Almanya'nın göç politikası ve entegrasyon süreci ile de paralellik gösterdiğini görebiliriz.

Tablo 2.1. Almanya'da Göç ve Medya Üzerine Akademik Çalışmalar

	Çalışmanın Sahibi	Çalışma Konusu			
		Medyada Göçmen Temsili	Göçmenlerin Medya Kullanımı	Göçmen Medyası	Göçmenlerin Medya Sektöründeki Varlığı
1961-1973 arası dönem	Manuel Delgado	x			
1973-1984 arası dönem	Klaus Merten	x			
	Georg Ruhrmann ve Jochem Kollmer	x			
1984 sonrası dönem	Daniel Müller	x	x	x	
	Kira Kosnick		x	x	
	Heinz Bonfadelli	x			
	Elizabeth Beck-Gernsheim	x			
	Christina Ortner	x			
	Joachim Trebbe		x	x	
	Martina Sauer		x		

1984 yılına dek yapılan çalışmalara bakıldığında, sadece medyada göçmen algısı üzerine çalışmalar olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmaların sonuçlarında ise, göçmenlerin hep olumsuz sıfatlarla birlikte anıldıkları haberlerle medyada yer aldıkları ortak sonucu çıkmaktadır. Henüz göçmen ülkesi olduğunu kabul etmemiş olan Almanya, bu dönemde göçmenleri edilgen konuma iterek, bir nesne olarak nasıl algılandıklarına odaklanmıştır.

1984'lü yıllardan itibaren, araştırmaların odak noktasına göçmenlerin medya kullanımı da girmiştir. Araştırmaların konularındaki bu kayma – ya da genişleme -, Almanya'nın entegrasyon adımlarını atmaya başlaması ve medyayı da bir entegrasyon aracı olarak kullanmaya niyetlenmesinin ardından yaşanır. Devlet tarafından finanse edilerek entegrasyon amaçlı yayınlanan programlara ve kurulan kanallara, göçmenlerin kendi kurdukları medyayı ya da ülkelerinin yayınlarını tercih etmeleri, göçmen medyasının yapısı, içeriği ve işleyişiyle ilgili akademik araştırmalar yapılmasını sağlamıştır.

Medya entegrasyonunun dört ayağından biri olan ve asimilasyon odaklı entegrasyon politikalarından ziyade çokkültürcülük odaklı entegrasyon politikalarında görülen medya sektöründe çalışan göçmenler faktörü, Alman akademisyenlerin önde gelen çalışmalarında ne yazık ki dikkat çeken bir araştırmayla yer almamaktadır. Medyada başarılı göçmenler ve göçmen kökenli kişiler, referans olarak sıkça kullanılmaktadır, fakat bu örnekler her seferinde tekrarlanan istisnalardan öteye gidememektedir. Pöttker (2006) ve Geißler (2008), Kanada örneğinden yola çıkarak oluşturdukları çokkültürcü toplum ve medyayı konu alan teorik çalışmalarında bu faktöre yer vermektedir, ancak literatür taramasında konu hakkında geniş kapsamlı bir ampirik çalışmaya rastlanmamıştır. İletişim fakültelerinden mezun olan göçmenlerin hangi iş kollarına yöneldiği, nerelerde iş buldukları ve ne kadar yüксеlebildikleri konusunda geniş kapsamlı nicel bir araştırma yapılması, bu konudaki açığı kapatacaktır.

2.3.4. Alman Televizyonunda Türk Karakterlerin Görünürlüğü

1980'li yıllara kadar yazılı basında ve kısmen haberlerde nesne olarak gördüğümüz Türk göçmenler, bu dönemde televizyonda da görünürlük kazanmaya

başlar. Alman medyasında Türk kökenli karakterler 1990'lı yıllardan itibaren reality-showlarda sık sık karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu programlarda konu göçmenlerin sorunları, topluma dahil olmalarını engelleyen/geciktiren faktörlerin ortaya konması değil, sadece herhangi bir kültüre/ırka/dine ait kabul edilemeyecek ama izleyicilerin ilgisini çekecek olan aldatma, şiddet, vb gibi konuların işlenmesi söz konusudur. Üstelik programa dahil edilen göçmenler, bu istenmeyen davranışların sahipleridir. Komşularıyla kavga edip onları döven bir göçmen adam, kendi için tek eşliliğe inanmayan ama kız arkadaşından sadakat bekleyen, bu beklentisi karşılanmadığında da şiddete başvuran bir Türk delikanlısı, eşinden şiddet gören ve komşuların polise durumu raporlamasından şikayetçi olan bir Türk kadın medyada görülen temsillere örnektir. Kısacası, 1990'larda ve 2000'lerin başında, Alman medyasında göçmenlere dair önyargılarla bezeli birçok televizyon programı senelerce yayında kalmıştır.

1990'lı yıllardan itibaren televizyonda görünürlüğü artan ve Türk göçmenleri konu alan bir başka yapım türü de belgesellerdir. Bu belgesellerin çoğunluğu Alman yapımcılar tarafından yapılmış olup, işledikleri konular gerçekten kopuk olmamakla birlikte, önyargılar ve klişeleri destekleyen görseller ve söylemlerin kullanılması dikkat çekicidir.

Alman televizyonlarında yayınlanan dizilere bakıldığında ise, Türk karakterler öncelikle yan rollerde görülmekte, başrollerden birinde olsa bile dizinin konusu göçmenlikle ilgili olmamaktadır. Türk kökenli karakterler, komedi ve parodi tarzındaki dizilerde Türk kökenlerini konu alan tektipleştirici espriler yapılmakta, ya da Türk kökenli karakterler Türk isimleri dışında Türk kimliğine dair hiçbir şey taşımayan asimile olmuş karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2000'li yılların başında tartışılmaya başlanan ve 2006 senesindeki Uyum Zirvesi ile ilk somut adımları atılan Ulusal Eylem Planı, televizyon yapımlarını da içine alan bir yol haritası çizmektedir. Göçmenlerin temsiline ağırlık verilmesi, göçmen kökenli profesyonellerin medyada istihdam edilmesine zemin hazırlanması, uyuma ilişkin bilgilendirici programların yapılması ya da hâlihazırdaki programların içeriklerinde uyuma dair bilgilerin paylaşılması, akla gelen ilk hedeflerdendir. Bu

hedeflere ulaşılması için, Türk göçmen temsillerinin ve programları hazırlayan, sunan, yazan ekibin değişime uğraması gerekmektedir.

1984 sonrasında Alman televizyonunda Türk göçmen temsillerine yer verilen yapımlar önce sırasıyla tanıtılacak, sonra içerdikleri temalar tablolaştırılarak, temsiller hakkında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

2.3.4.1. Alman Televizyonlarında Diziler Dışındaki Yapımlar

2.3.4.1.1. 40 Metrekare Almanya (40 quadratmeter Deutschland)

1986 yapımı Alman filmi, eşiyle birlikte Hamburg'a gelen bir Türk kadınının oturdukları küçük apartman dairesinden ibaret olan hayatını konu almaktadır. Yönetmenliğini, yapımcılığını ve senaristliğini Türkiye doğumlu olan, eğitimini Türkiye'de tanımladıktan sonra 1980'li yıllarda Almanya'ya yerleşen Tevfik Başer üstlenmiştir. 1988 yılında ZDF kanalında gösterilen film, Almanya'ya göç eden birinci nesil mensubu kişilerce üretilmesi açısından önemlidir. Filmde, Turna, eşi Dursun'un baskıcı yapısı sebebiyle dış dünyayla hiç bağlantısı olmadan yaşamaktadır. Ancak bir gün Dursun iş kazasında hayatını kaybeder ve Turna savaşımadan kazandığı özgürlüğü ile hiç bilmediği bir ülkede, bilmediği bir dilde ne yapacağını şaşırır.

Film, kadın-erkek eşit(siz)liğini, göçmenlerin dil bilgisini, göçmen kadınların eğitim ve iş durumunu konu almaktadır.

2.3.4.1.2. Kanaken Olduğumuz İçin Gururluyuz (Wir sind stolz, Kanaken zu sein)

“Kanaken Olduğumuz için Gururluyuz” isimli 1998 yılı yapımı belgesel, 2000 yılında 3SAT kanalında gösterilmiştir. Alman yapımcı ve yönetmeni olan belgeselde, ikisi Türk olan dört Berlinli göçmen gencin kurduğu “Kanak” isimli hip hop grubunun hikayesi anlatılmaktadır. Belgeselde, Kanak'ın müziklerinden ve sözlerinden yola çıkarak, yaptıkları müzik ile günlük yaşantıları arasındaki

paralellikler seyirciye aktarılmaya çalışılmıştır. Bu paralellikler ise, göçmen deyince akla gelen sorunlardır: işsizlik, uyum sorunları, şiddete eğilim, çete savaşları, paraya ve üne özlem, kolay ve hızlı bir hayat isteği.

2.3.4.1.3. Alman Dünyaları-1 : Türkler – ya da Faruk’un neden yeşil Mercedes sürdüğü (*Deutsche Welten -1 : die Türken – oder warum Faruk einen grünen Mercedes fährt*)

Yönetmenliğini Alman Rita Knobel-Ulrich’in üstlendiği ve 2000 yılında ARD kanalında yayınlanan belgesel, klişelerden uzak durmaya çalışarak Almanya’daki Türkleri anlatma çabası içinde olan bir yapımdır. Belgeselin bir başka önemli özelliği, farklı sosyo-ekonomik sınıflardan gelen Türklere yer vermesi, dolayısıyla ezber bozan bir Türk göçmen profili çizmesidir. Yayınlandığı dönemde en çok tartışılan konulardan biri olan göçmenlerin aslında Almanlar tarafından tanındığının sanılması, ancak her gün farklı alanlarda yüz yüze geldikleri Türklerin özel hayatları ya da “gerçekte” kim olduklarına dair aslında çok da bir şey bilmediklerinin altı çizilmeye çalışılmaktadır.

2.3.4.1.4. Çayın Şekeri gibi (*Wie Zucker im Tee*)

2001 yılında Arte kanalında yayınlanan Çayın Şekeri gibi isimli belgesel, Türkiye doğumlu göçmen Hatice Ayten’in imzasını taşımaktadır. Hatice Ayten, yönetmenliğini yaptığı bu belgeselde, kalıplaşmış Türk göçmeni figürünün dışında profilleri izleyiciye göstermek için yine göçmenlerin varlığını kullanır. Eğitimli, okuyan ya da çalışan, farklı sektörlerde varlık gösteren Türk göçmenler, toplumsal kuralların bilincinde olmakla birlikte, günlük Alman sosyal hayatının ezberlenmiş kurallarına farklı yorumlar da getirebilmektedir. İkinci nesil göçmenlerle yapılan mülakatların yer aldığı belgeselde Almanlara verilen mesaj kısa ve özdür: “Türkler Almanya için çayı şeker gibi. Ama önce çayın şeker için hazır olması lazım.” (Uni Paderborn: 2006)

2.3.4.1.5. Başörtüsü ve Bilgisayar (*Mit Kopftuch und Computer*)

Yönetmenliğini Alman Günther Bernd Ginzel'in üstlendiği, 20002 yılında 3SAT kanalında yayınlanan “Başörtüsü ve Bilgisayar” isimli belgesel, Müslüman kadınlar hakkındaki önyargılara dair bir çalışmadır. İslam'ın kadınları sınırladığı, zayıflattığı ve erkek egemen toplumda silikleştirdiği yargısının tekrar sorgulanmasını amaçlayan belgeselde, her ikisi de kendini Müslüman olarak tanımlayan, fakat İslam'ı yaşayış ve kurallarını uygulayış anlamında birbirinden ayrılan iki Türk kökenli göçmen kadının portresi izleyiciyle paylaşılmıştır. (PressePortal, 2002)

2.3.4.1.6. Benim Çılgın Türk Düğünüm (*Meine verrückte türkische Hochzeit*)

Alman yönetmen Stefan Holtz ve senarist Daniel Speck imzası taşıyan Benim Çılgın Türk Düğünüm, 2005 yılında 3SAT kanalında yayınlamıştır. Berlin Kreuzberg'de arkadaşıyla bir müzik dükkanı işleten Götz, Türk kızı Aylin'e aşık olur ve aşkı için yapamayacağı şey yoktur. “Yapamayacağı şey yoktur” kalıbı rastgele seçilmemiştir, çünkü filmin neredeyse tamamında Türk ailesinin rasyonellikten uzak istekleri ve Götz'ün kendinden fazlasıyla feragat ederek bu istekleri yerine getirme çabası anlatılmaktadır. Komedi tarzındaki filmde, komedi ögesi olarak hep karikatürize edilen Türk karakterler ve bu karakterlerin hayatlarından kesitler yer almaktadır.

2.3.4.1.7. Namus Cinayeti – Kovalanan Kızlar, Kaybedilen Oğullar (*Ehrenmord – Verfolgte Töchter, verlorene Sohne*)

2006 yılında SWF kanalında yayınlanan belgeselin yönetmeni, Türkiye ve Almanya'da büyüyen Alman Susanna Babila'dır. Babila, belgeselinde Türk göçmenlerle birlikte Almanya'da çokça duyulmaya başlanan “namus cinayeti” kavramını anlatır. Namus cinayeti mağdurları, suçluları, şahitleriyle yapılan mülakatların yer aldığı belgeselde, en dikkat çekici nokta, Almanya'da doğmuş ve büyümüş üçüncü nesil Türk genç erkeklerinin namus cinayetlerine “Almanya'da

doğup büyümelerine rağmen karışıyor olması”dır. Başka bir deyişle Babila, Almanya’da geçen bir ömrün, çok daha geçmişten gelen ve çevreyle pekişen değerleri alt edebileceği varsayımında bulunur.

2.3.4.1.8. Öfke (Wut)

2006 yapımı Öfke isimli ARD’de yayınlanan televizyon filminin yönetmeni, Türkiye doğumlu ve küçük yaşta ailesiyle birlikte Almanya’ya göç etmiş olan Züli Aladağ’dır. Film, aynı okula giden Can ve Felix arasındaki sorunlu ilişkiyi konu almaktadır. Can, öfkeli bir mizaca sahip, çeşitli yasadışı işlere karışan, anlaşılması zor ve iletişime kapalı bir genç iken, Felix ailesiyle ilişkileri çok iyi, eğitimi ve sosyal faaliyetlerine önem veren ve Can tarafından sürekli hırpalanan bir gençtir. Felix’in hırpalandığını fark eden babası Profesör Simon, Can ile görüşerek aralarındaki sorunu çözmeye çalışır, ancak başarılı olamaz. Bu başarısızlıktan sonra baba ve oğulun Can’a ve Can üzerinden göçmenlere bakışı değişir.

Öfke, konusu ve konuyu işleyiş şekli itibarıyla Almanya’da birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Türk göçmen betimlemesinin çok olumsuz yapıldığı ve bu olumsuzluğun alman izleyicisinin Türk göçmenlere bakışını da olumsuz yönde etkileyeceği yönündeki eleştirilere, yönetmen Züli Aladağ, “Bu Almanya’da yaşayan 2,6 milyon Türk üzerine bir film değil. Büyük şehirlerde gençlerin problemlerini tanıyanlar bu problemleri biliyor. Yabancı karşıtları bunu zaten yabancılara karşı kullanıyor,” şeklinde kendini ve filmini savunmuştur. (Deutsche Welle: 2006)

2.3.4.2. Diziler

2.3.4.2.1. Herkes Jimmy’i Seiyor (*Alle lieben Jimmy*)

2005-2007 seneleri arasında iki sezon boyunca RTL kanalında yayınlanan Herkes Jimmy’i Sever (*Alle lieben Jimmy*), Cemil isminde Türk kökenli bir gencin aile ve özel hayatını konu alan bir sit-com’dur. Dizide dikkat çeken unsur, Türk kökenli ailenin oldukça varlıklı olması ve Alman normlarına uygun bir hayat sürmeleri, sitcom’un doğasındaki esprilerin ise genelde “Türklük” üzerinden

yapılmasıdır. Dizinin senaryosu, Tac Romey, Michael Kenda ve Dietmar Geigle olmak üzere üç Alman tarafından kaleme alınmaktadır.

Resim 2.1. Jimmy ve ailesi

2.3.4.2.2. Die Özdağs

Die Özdağs, 2007 ve 2008 senelerinde iki sezon olarak çekilen Köln’de yaşayan bir Türk ailenin hayatını konu alan belgesel dizi filmidir. Gerek türü, gerekse Türk ailenin hayatını direkt olarak aktarması, Alman televizyonlarındaki Türk karakterli diğer yapımlardan farklı bir yerde konumlanmasını sağlar.

Resim 2.2 Özdağ ailesi

Dizide, ilk nesil göçmenlerden Hasan Özdağ, aile birleşimi ile sonradan yanına aldığı Aliye, çocukları ve torunları birlikte görülmektedir. Üç nesil arasındaki farklılıklar, ilişkilerdeki değişim, beklenti ve normlardaki zıtlıkların çarpıcı şekilde izleyiciye yansıtıldığı bu belgesel, dizi niteliğindedir.

2.3.4.2.3. **Kriminalist (*Der Kriminalist*)**

Resim 2.3. Der Krimalist dizisindeki Türk karakter Bülent (sağdan ikinci)

2006 senesinden beri ZDF kanalında yayınlanmakta olan der Kriminalist isimli polisiye dizide, Komiser Bülent karakteri 2007-2009 yılları arasında yan rollerden biri olarak dikkat çekmiştir. Berlin doğumlu Mehmet Bozdoğan tarafından canlandırılan Komiser Bülent karakterinde, Türk ismi dışında herhangi bir Türk kimliği vurgusu yapılmamıştır.

2.3.4.2.4. **Marienhof**

1992 senesinden 2011 senesine kadar yayında kalan uzun soluklu dizi Marienhof, Köln'deki küçük bir yerleşim alanı olarak resmedilen ve aslında sadece hayal ürünü olan Marienhof isimli yerleşkedeki insan ilişkileri üzerine kuruludur.

Resim 2.4. Marienhof dizisindeki Türk karakter manav Sülo Özgentürk

Marienhof'taki manav sahibi Sülo Özgentürk, işi, hayat tarzı ve söylemleriyle Almanlardaki Türk algısını pekiştiren bir karakter olmuştur. Ancak, Marienhof'u diğer dizilerden ayıran nokta, Sülo üzerinden yabancı düşmanlığı ve aşırı sağ hareketlere yapılan göndermeler ve eleştirilerdir. Görüldüğü üzere diğer Türk karakterler ya bir parodi ögesi olarak kullanılmakta ya da Türk isimleri dışında başka herhangi bir Türk ögesi taşımayan asimile olmuş şekilde tasvir edilmektedir. Marienhof da barındırdığı Türk karakteri iyi niyetli olarak lanse ederek, kazanacağı sempatiyi yabancı düşmanlığına karşı bir silah olarak kullanmayı amaçlamıştır.

2.3.4.2.5. Arkadaş Çevresinde (*In aller Freundschaft*)

1998 senesinden beri yayında olan drama dizi "In aller Freundschaft", bir hastanede çalışan doktor ve hemşirelerin başlarından geçen hikayeleri konu almaktadır. Arzu Ritter isimli Türk kökenli karakter, 2001 senesinden beri senaryoda bulunmaktadır ve bir Alman ile evlidir. Tıpkı der Kriminalist'te olduğu gibi, bu dizide de Türk karakterin ismi dışında Türk kimliği ile ilgili altı çizilen herhangi bir özelliği bulunmamaktadır.

Resim 2.5 In aller Freundschaft dizisindeki Türk karakter hemşire Arzu

2.3.4.2.6. Edel ve Starck (*Edel und Starck*)

Felix Edel ve Sandra Tarck isimindeki iki avukatın maceralarını konu alan dizi, SAT1 kanalında 2002-2005 yılları arasında gösterilmiştir. Dizide, Edel'in en yakın arkadaşı olarak görülen Otto Özdemir karakteri, ne iş yaptığı açıkça dillendirilmeyen, başı sık sık yasalar ile derde giren, küçük çaplı suçlar yüzünden hakim karşısına çıkan ama her defasında iyi hali sebebiyle ceza almayan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Başka bir deyişle Otto, kuralları bir türlü öğrenemeyen/özümseyemeyen, iyi niyetli fakat uyumsuz bir karakterdir.

Resim 2.6. Edel und Starck dizisindeki Türk karakter Otto Özdemir

2.3.4.2.7. Cobra 11 İçin Alarm (*Alarm für Cobra 11*)

Resim 2.7. Alarm für Cobra dizisindeki Türk karakter Komiser Semih (Sağda)

Polisiye türünde bir dizi olan Alarm für Cobra 11, 1996 yılından beri RTL kanalında yayınlanmaktadır. Dizideki ana karakterlerden biri olan komiser Semih, Türk kökenli bir komiserdir. Semih dizide Türk kimliğine dair herhangi bir vurguda bulunmaz, aksansız Almanca konuşur. Polisiye dizi klişelerinin çokça kullanıldığı dizide, özellikle komedi dizilerinde çok rastlanan Türk karakterlere özgü klişelerden ise uzak durulmuştur.

2.3.4.2.8. Yeni Başlayanlar İçin Türkçe (*Türkisch für Anfänger*)

Almanya'nın önde gelen televizyon kanallarından ARD'de 2 yıl boyunca yayında kalan ve yüksek izlenirlik oranına sahip olan “Yeni Başlayanlar İçin Türkçe” dizisinin ilk yayına girdiği zamanlarda, dizinin 14-19 yaş grubu izleyicine hitap etmesi amaçlanmıştır.

Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizisi, 2006-2008 yılları arasında 3 sezon / 52 bölüm olarak ARD kanalında gösterilmiştir. Komedi/dram kategorisinde değerlendirilen ve 14-19 yaş grubunu hedefleyen dizi, Alman televizyonlarında Türk karakterlerin başrolde olduğu ve Türk göçmenlerin kültürel normlarının hikayenin odak noktasına yerleştirildiği ilk dizidir.

2.3.4.3. Televizyon Yapımlarına Genel Bakış

1984 sonrası Türk göçmen karakterlere yer verilen yapımlara genel bir bakışta bulunabilmek için, yapımlar tür, kanal, öne çıkan tema ve entegrasyon çeşidi kategorilerine göre tablolaştırılmıştır. Öne çıkan temaları oluştururken; 2007’da açıklanan Ulusal Uyum Planında gelişime açık yönler olarak ortaya konan konular, Beck-Gersheim, Bonfadelli ve Ortner’in araştırmalarında yer alan temsil çeşitlerinden yararlanılmıştır. Entegrasyon çeşidiyle ilgili saptamada bulunurken, Ulusal Uyum Planının akademik ayağı ve teorik kısmında referans alınan isimlerden Hartmut Esser’in sosyal entegrasyon teorisinde yer verdiği entegrasyon çeşitleri kullanılmıştır.

Tablo 2.2. 1984 yılından sonra Alman televizyonunda Türk göçmenlerin görünürlüğü

Yapım İsmi	Tür	Yapım Yılı	Kanal	Öne Çıkan Tema	Entegrasyon Çeşidi
40 Metrekare Almanya	Televizyon filmi	1986	ZDF	Kadın-Erkek Eşit(siz)liği Türk Göçmenlerde Dil Namus	Segregasyon
Kanaken Olduğumuz İçin Gururluyuz	Belgesel	1998	3SAT	Şiddete Eğilim Suça Eğilim Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş	Marjinalleşme
Alman Dünyaları – 1	Belgesel	2000	ARD	Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş	Çoklu entegrasyon
Çayın Şekeri Gibi	Belgesel	2001	Arte	Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş Din	Asimilasyon
Başörtüsü ve Bilgisayar	Belgesel	2002	3SAT	Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş Din	Asimilasyon Çoklu Entegrasyon
Benim Çılgın Türk Düğünüm	Televizyon filmi - Komedi	2005	3SAT	Kadın-Erkek Eşit(siz)liği Din	Çoklu Entegrasyon ve

					Segregasyon
Namus Cinayeti – Kovalanan Kızlar, Kaybedilen Oğullar	Belgesel	2006	SWF	Namus Şiddete Eğilim Din	Segregasyon
Öfke	Televizyon filmi - Dram	2006	ARD	Şiddete Eğilim Suça Eğilim Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş	Segregasyon Marjinalleşme
Alle lieben Jimmy	Dizi - Komedi	2005-2007	RTL	Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş	Asimilasyon
Die Özdağs	Dizi - Belgesel	2007-2008	WDR	Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş Din Kadın-Erkek Eşit(siz)liği Türk Göçmenlerde Dil	Çoklu Entegrasyon
Der Kriminalist	Dizi- Polisiye	2006-2009	ZDF	Şiddete Eğilim	Asimilasyon
Marienhof	Dizi - Dram	1992-2011	ARD	Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş	Asimilasyon
In aller Freundschaft	Dizi - Dram	1998- ...	ARD	Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş	Asimilasyon
Edel-Starck	Dizi – Dram - Komedi	2002-2005	SAT1	Entegrasyon sorunları	Asimilasyon
Alarm für Cobra 11	Dizi - Polisiye	1996- ...	RTL	Asimile olmuş Türk göçmen kimliği	Asimilasyon
Türkisch für Anfänger	Dizi - Komedi	2006-2008	ARD	Entegrasyon sorunları	Segregasyon Çoklu entegrasyon Asimilasyon

Yapımların türüne, temalarına ve Esser’in sosyal entegrasyon teorisine göre yer verilen Türk göçmen karakterlerin entegrasyon seviyelerine baktığımızda, tablodan çıkan sonuçlar şu şekildedir:

- Yer verilen 16 yapımdan 8 tanesi dizi, 5’i belgesel, 3’ü televizyon filmidir. Belgesellerin tümü, devlet kanallarında yayınlanmıştır.
- 16 programın 13’ü, devlet tarafından finanse edilen kanallarda yayınlanmıştır.

– 2007’ye kadar segregasyona yer verilen yapımlar ağırlıktayken, 2007 sonrasındaki yapımlarda asimilasyon ve çoklu entegrasyonun ağırlık kazandığını görürüz. Bu tutum, 2006 senesinde başlayan Ulusal Uyum Planı çalışmalarının medyadaki görünürlüğüne bir işarettir.

– Polisiye dizilerinde, kuvvet güçlerinde çalışan ve olayları çözen karakterlerden Türk kökenli olanlar asimile olmuşken, yardımcı karakterlerde görülen Türk kökenli karakterlerin suça karışan veya karışmaya meyilli, dizi sonunda suçlu olmasa bile dizi boyunca potansiyel suçlu olarak kabul edilen kişiler olması dikkat çekicidir. Suça iştirak eden göçmenler, marjinalleşmiş olarak gösterilmektedir.

3. ÖTEKİ, KİMLİK VE TEMSİL

3.1. Kimlik ve Öteki

İnsanı kendini, kendi gözünde ve diğerlerinin aynasında nasıl gördüğünü ifade eden kimlik, kendini sosyal bir çevrede tanımlama ve konumlamayı içerir (Bilgin, 1999: 183). Ait olunan çevreyi tanımlamak için ise, bu çevrenin dış çeperini belirleyecek sınırlara ihtiyaç duyulur. “Öteki” kavramı, bu sınırlandırmayı mümkün kılar. “Öteki”nin bize ne anlam ifade ettiğini düşündüğümüzde, referans noktası olarak kendimizi aldığımızı fark ederiz. Birey sahip olduğu karakteristik özellikleri norm olarak kabul edip, bu özelliklerinden farklı özelliklere sahip kişileri “öteki” olarak tanımlar. Ötekinin “biz”den farklı olduğu açıktır, ancak bu farklılıklarla bizim düzenimizde ne oranda var olabileceğinin cevabını vermek zordur. Freud, insanları birbirlerine kenetlenmiş büyük bir insan topluluğu halinde tutmanın ancak bu topluluğun dışında bırakılan ve ortak bir düşman olarak algılanan azınlık durumundaki başka toplulukların varlığıyla mümkün olabileceğini söyler. Freud’un bu yaklaşımı, Hegel’in halkı ne istediğini ancak bir olguya “Hayır” dedikleri ve bu olumsuz tavır konusunda fikir birliğine vardıklarında ne istediğini bilen bir insan topluluğu olarak tanımlaması ile de örtüşmektedir (akt. Enriquez, 2004: 40).

Simmel, yabancıyı “bugün gelip yarın giden bir gezginden çok, bugün gelip yarın kalan adam” olarak tanımlar (2009: 149). Öteki kavramının anlamlandırılması gibi, yabancı kavramı da köken olarak “biz”den farklı bir kökene sahip kişilere yapılan bir genellemeye dayanır. Yabancı ile altı çizilen nokta, yabancının bireysel özelliklerinden çok, kökeninin farklı oluşudur ki, farklı kökenden gelen birçok insanı içine alan bu genelleme bireysellikten uzak bir tanımlamaya zemin hazırlar (Simmel, 2009: 153). Simmel’in yabancı kavramından bahsederken altını çizdiği “genelleme” dürtüsü, öteki kavramının oluşumunda da gözlenen bir eğilimdir.

Ötekinin içinde barındırdığı farklılıkların tanınmasındansa, genellemelerle oluşan kalıp yargılara varılır, kalıp yargılar pekiştikçe yerini önyargılara bırakır.

Birbirinden farklı tarafların birbirlerini öteki olarak tanımlama konusunda eşit durumda olması gerekirken, “öteki” kavramının daha çok egemen kültürün diğerlerini tanımlaması için kullanıldığı görülür (Çapar, 2006: 38). Başka bir deyişle “öteki”nin kullanım hakkı egemen güçtedir. Örneğin, Amerika’nın keşfiyle birlikte, Amerikan yerlileri “öteki” olmuştur. Sömürgecilik döneminde, Avrupa ülkelerinin sömürge halkları, “öteki” olarak konumlandırılmıştır. Said, Avrupa kökenli metinlerin, seyahatnamelerin ve diğer yazıların Avrupa ve ötekiler üzerinden medeniyet ve barbarlık gibi bir ikilik yarattığını söyler. Bu ikilik hem Avrupa kültürünün yaratılmasında hem de Avrupa hegemonyasının sürdürülmesinde kilit rol oynamaktadır. Bilginin ideolojik ve nesnellik ögesi arasındaki çizgi bulanıklaşmış, Avrupalı olmayan halklar hakkındaki bilgiler, bu halklar üzerinde kurulan iktidara hizmet eder olmuştur. Loomba’nın bilginin masum olmadığı ve iktidarın işlemleriyle derinden bağlı olduğu yönündeki görüşü, Said’in Şarkiyatçılık çalışmasında da görülür. Said, özellikle antropolojik ve kültürel çalışmalarda öteki kavramı üzerine kurulmuş teorilerin, nesnellikten uzak olduğunu iddia eder (Loomba, 2000; Said, 2004).

Ulus devletlerin inşasıyla birlikte, devletin merkezindeki egemen ulusun dışında kalan azınlık durumundaki etnik kökenliler “öteki” kategorisi altında değerlendirilmiştir. Nicel veya nitel olarak egemen kimliğin hegemonyası altında yaşamak durumunda kalan bu kimlikler, günümüzün azınlıklarını oluşturmaktadır. Tıpkı öteki - biz tanımlarının birbirlerinden beslenmesi gibi, azınlık-çoğunluk kimlikleri de birbirlerinden ve farklılıklarından beslenir. “Biz”in öteki üzerindeki kendini üstün görür tavrı, çoğunluğun azınlık üzerindeki tutumunda da görülür. İlişkiler arasındaki bu dinamikler, azınlıkların ötekileştirilmesine zemin hazırlar. Edward Said, Şarkiyatçılık adlı çalışmasında sömürgecilik döneminde Avrupa kökenli edebi metinlerin, Avrupa ve onların “ötekisi” konumundaki Yakın Doğu medeniyetleri arasında bir ikilik yarattığını söyler. Yaratılan bu ikilik, Avrupalı kimliğini beslemekle kalmaz, Avrupa’nın Yakın Doğu üzerinde kurduğu kültürel hegemonyayı da güçlendirir (Mora, 2008: 86).

İlk bölümde bahsettiğimiz asimilasyon kuramlarının çıkış noktalarından biri, “öteki”yi ancak dönüşmüş ve egemen kültürün homojen yapısında kendine bir yer açabilmiş haliyle tanıyan ve benimseyen evrenselciliktir. Evrenselcilikte aslanan, toplumu oluşturan her bireyin eşit olması ve insanın olduğu gibi kabul edilmesidir. Her bireyin ayrı bir birey olarak kabul edilip aynı şekilde muamele görmesi esastır. Ancak, evrenselcilik, eşitlik ilkesini sadece benzerler arasında işleyen bir yapıya büründüğü anda ya da farklılıkları görmezden gelip eşitlik/aynılık üzerine fazlasıyla vurgu yaptığı anda, asimilasyona zemin hazırlar (Bilgin, 1999: 148-149).

Kimliğin oluşumunda, bireyin kendini tanımlaması kadar ötekini de tanımlamayı içeren iki taraflı ve birbirini besleyen bir süreç yaşanır. Kimliğin inşasında benlik ve öteki eş zamanlı olarak var olur. Hall, kimliğin nasıl oluştuğunu anlayabilmek için, arkeolojiden çok tarihin tekrar anlatımına bakmak gerektiğini söyler (1990: 224). Kimliğin inşası anlık bir olay olmadığı için, kimliğimizi tanımlarken olanın (*to be*) ötesini, dönüştüğümüz şeyi (*to become*) anlatırız. Hem geçmişi hem de geleceği içine alan bir tanım yaparız. Woodward ise, kişinin baştan belli olmuş tek bir kimliğe sahip olmadığını, birbiriyle etkileşim içinde olan birden çok kimliğe sahip olduğumuzu, bu kimliklerin değişken olmasının ise farklı biçimler altında oluşan birden çok kimliklenmeyle açıklanabileceğini ifade eder (2002: 18-25). Woodward’ın kimliği doğuştan gelen ve değişmez şekilde kabul etmemesi, Hall’un kimliğin süreç içinde oluşan ve asla tamamlanmayan bir kimliklenme süreci olduğu iddiasıyla benzerlik taşır (2003: 2-3).

Tajfel, insanların bireysel kimliklerinin yanı sıra sosyal kimlikleri olduğunu söyler. Kişinin bireysel kimliği daha öncelikliyse, kendi çıkarları, ihtiyaçları ve istekleri yönünde hareket ederken, sosyal kimliğin önde olduğu durumlarda aidiyet hissettiği grubun çıkarları ve ihtiyaçları önemlidir (Dovidio vd, 2013: 14). Ayrıca, bireysel kimliğin önde olduğu durumda kişi kendini “ben” olarak tanımlarken, sosyal kimliğin önde olduğu durumlarda kişi kendini “biz” diye tanımlar. Sosyal kimlik, kişiyi tek başına hareket etmekten alıkoyar, bir bütünün parçası olarak hareket etmeye yönlendirir. Sosyal kimliğin şekillenmesinde, aidiyet duyduğu grubun genel özelliklerini içselleştiren birey, kendi grubunun tanımını yaparken ve sınırlarını çizerken, aslında diğer grupları da tanımlar ve sınıflandırır. Böylelikle,

sosyal kimliğin inşası ve korunması sürecinde, kalıp yargılar doğar ve pekişir. Ayrıca, gruplar arası kıyaslamayı kendini ve dahil olduğu grubu onaylama amaçlı yapan birey, kıyaslama sırasında dahil olduğu grubun tutum ve özelliklerini öznel şekilde değerlendirme ve olumlandırma eğiliminde olur (Sakallı, 2001: 180).

Sosyal kimlik tanımına göre, bireyin toplumdaki statüsü iki farklı konuma bağlıdır: 1) Aidiyet hissettiği grup içindeki konumu, 2) grubunun toplum içindeki konumu. Bireyin aidiyet duyduğu grupla olan bağı güven ve gurur hissine yol açar. Öteki gruplar hakkında yapılan tanımlar ve oluşturulan kalıp yargılar, aslında bireyin kendi kimliğinin inşasında önemli rolü olan grubunu tanımlamak için başvurduğu bir roldür. Birey, gruplar arası farklılıkları ne kadar keskin sınırlarla çizerse ve referans aldığı grubun üstünlüğüne ne kadar inanırsa, kendi kimliğinin inşasında da o kadar fazla yol kat eder. Uluç, etnik kimlik olgusunun bu süreci örneklendirmek için yerinde bir olgu olduğunu iddia eder ve etnik kimliğin oluşma sürecini aşağıdaki şekilde açıklar:

“Etnik kimlik, belirli bir grubun üyelerinin kendilerini, diğer topluluk üyelerinden ayırt eden, farklılaştıran bir aidiyet duygusudur. Bu grubun üyeleri böylelikle kendilerini “biz” olarak tanımlarken kendi içlerindeki uyumun, benzerliğin aksine “onlar”dan farklılaşmaktadır. “Onlar”dan ayırt edildiği, farklılaştığı oranda “biz” sağlamlaşmaktadır. Bir dizi temsillerle kendini tanımlayan grup kimi zaman da “onlar”a karşı çıkmakta, bunu yaparken de kendine dar bir çerçeve oluşturabilmektedir. “Biz”in bu kadar sınırlayıcı ve kapalı algılanışı beraberinde yanlış ırk düşüncelerini de çağrıştırmakta, kendini överken ve her şeyin üstünde konumlandırırken “biz” aidiyetine dahil olmayanların dışlanması, kötülenmesi söz konusu olabilmektedir.” (Uluç, 2009: 57)

3.2. Kalıp yargı

Latince katılık anlamına gelen stereos ve nitelik anlamına gelen tupos kelimelerinin birleşimiyle ortaya çıkan İngilizce stereotype kelimesi, (Uluç, 2009:65) Türkçeye kalıp yargı olarak çevrilmiştir. Lippmann’ın “kafamızdaki resimler” olarak tanımladığı kalıp yargılar, insanın psikolojik bir ihtiyaç olarak istem dışı şekilde gerçekleştirdiği kategorize etme ve sınıflandırma eyleminin

sonucu olarak ortaya çıkar (1998: 95)ⁱ. Allport, Lippmann'ın kalıp yargıları insanın kafasındaki resimler olarak özetlemesini doğru bir başlangıç noktası bulmakla birlikte, tanımın kalıp yargıdan çok kategoriye uyduğu şeklinde bir eleştiri de getirir. Allport'a göre kalıp yargılar belli bir kategoriyle eşleştirilen abartılmış inançlardır ve bu inançlara, bağ kurdukları kategori ile ilişkilerimizi düzenlemek için ihtiyaç duyarız (1979: 191). Bausinger'e göre ise, kalıp yargılar değişime karşı dirençli ve özeleştirisi yapılmamış genellemeler bütünüdür (1988: 13). Kalıp yargılar, genellikle üç kaynak tarafından bireylere öğretilir: yakın çevre, kısıtlı kişisel etkileşim ve kitle iletişim araçları (Samovar vd, 2009: 246). Kişinin kendisine saygısı için gerek duyduğu kalıp düşünceler, hayatı asıl gerçeklikten çok kendi gerçekliğimizle görmemize de yardım eder (Lippmann, 1998: 96). Üstelik, her zaman sunduğu ve daima hafızamızda taze tuttuğu sınıflandırma sayesinde, bir kişiye ya da olguya hızlı şekilde tepki vermemizi sağlar. Her durumda farklı olabilecek değişkenlerden bağımsız olarak, tutum ve davranışlarda tutarlılığı da sağlayan kalıp yargılar, kişiyi nesnellikten uzaklaştırması sebebiyle yanlış kararlar alınmasına neden olabilir.

Kalıp yargıların oluşumu, olguları daha rahat kavrayabilmemiz için basit bir kategorileştirmeye tabi tutmamızın ötesinde, bu kategorileri değerler ve duygularla bağlandırmamızı da kapsar. Kalıp yargılar sayesinde, dahil olduğumuz grubun genel özelliklerini normal kabul edip, diğer grupların kendi grubumuzla bağdaşmayan yanlarını “öteki” kabul etmeye başlarız. Kendi normlarımızın üstünlüğüne inanır, farklı olanın üstün olana uyum sağlaması gerektiğine dair bir yargı geliştiririz (Uluç, 2009: 69). Bu süreç içerisinde, grup üyelerinin kendi aralarındaki farklılıkları göz ardı etmesi, bireyselliğin arka plana atılması ve grup üyelerinin karakteristik özelliklerinde homojen bir yapı görüldüğünün farz edilmesi mümkündür.

Abrams ve Hogg, kalıp yargıların üç farklı işlevi olduğunu belirtir. Karmaşık durumları daha kolay çözmemizi sağlayan ve düşünme hızımızı artıran kalıp yargılar, bunu olguları kategorize etmemizi sağlayan yapısıyla gerçekleştirir. Sosyal meşrulaştırma, kalıp yargıların ikinci işlevi olup, bir topluluk olarak yapılan eyleme

ⁱ Walter Lippmann'ın alıntı yapılan Public Opinion isimli kitabı, ilk kez 1922 yılında basılmıştır. Birçok farklı yayınevi tarafından tekrar basılan kitabın, 1998 yılına ait Transaction Publishers'tan çıkan baskısı tezde kaynak olarak kullanılmıştır.

meşruiyet kazandırmayı sağlar. Bireysel olarak yapmayı düşünemeyeceğimiz ya da kendi değer yargılarımızla veremeyeceğimiz bir kararı, aidiyet duyduğumuz grubun tüm üyeleri ile birlikte yapma konusunda çekimser davranmayız. Gruptan alınan güç ve cesaret, Abrams ve Hogg tarafından sosyal meşrulaştırma olarak tanımlanmıştır. Bahsedilen üçüncü işlev ise, sosyal farklılaşmadır. Gruplar arasındaki farklılıkların kimliklerin oluşumuna gösterdiği katkı, etnikmerkezci bir perspektifi doğurabilir (Hogg ve Abrams, 1988: 76).

Fiske ve ekibinin geliştirdiği kalıp yargı içerik modeli, kalıp yargıları yetkinlik ve sevecenlik ekseninde dört farklı kategoride değerlendirebilmemizi sağlar (Fiske vd, 2002). Kalıp yargı içerik modeline göre kişiye ya da olguya karşı hissedilen duygu ile yetkinlik/sevecenlik düzeyi arasında şu şekilde direkt bir ilişki vardır:

- Yetkinlik düzeyi yüksek, sevecenlik düzeyi yüksek ise hayranlık ve gurur duygusu,
- Yetkinlik düzeyi yüksek, sevecenlik düzeyi düşük ise kıskançlık duygusu,
- Yetkinlik düzeyi düşük, sevecenlik düzeyi yüksek ise merhamet ve sempati duygusu,
- Yetkinlik düzeyi düşük, sevecenlik düzeyi düşük ise aşağılama ve kızgınlık duygusu tetiklenir.

Fiske, yetkinlik düzeyinin belirlenmesinde, kişilerin yüksek ya da düşük statüde olmasının belirleyici olduğunu, sevecenlik düzeyinde ise kişinin rekabetçi ya da işbirlikçi olmasının büyük rolü olduğunu savunur.

3.3. Önyargı

Önyargılar, kalıp yargılardan farklı olarak, kişinin bir insan topluluğuyla olan deneyimlerinden yola çıkarak oluşturduğu yargılardır. Ancak önyargıların, kişilerin sahip olduğu kalıp yargıların etkisi altında oluştuğunu unutmamak gerekir. Clifford, önyargıyı “*insanları basit birtakım kalıp yargılara dayanarak katı bir biçimde sınıflandırma*” olarak tanımlar (2006: 373). Jynne M. Jackson ise, önyargıları bir gruba karşı olumsuz davranışlara sebep olan saygısız tutumlar olarak tanımlar.

Özensiz tutumlarla kast edilen şey, negatif özellikler içerebileceği gibi, pozitif ama problemli özellikler de içerebilir. Uluç ise, önyargılar ile kalıp yargılar arasındaki nedensellik ilişkisini, Clifford ve Jackson'dan farklı şekilde tersten okumaktadır. Uluç'a göre, çocukluk çağında oluşan önyargılar, deneyimlerden ve çevreden beslenerek grup önyargılarına ve grup kalıp yargılarına dönüşür, etnik, ulusal ve bölgesel genellemelere evrilir ve uluslararası ilişkilerde belirleyici rol oynar (2009: 60).

Önyargı bir gruba karşı olabileceği gibi, bir kişiye grubun üyesi olması sebebiyle de olabilir. Psikologlar tarafından bireysel olarak geliştirilen bir tutum olarak incelenirken, sosyologlar önyargılara topluluk olarak hayata geçirilen tutumlar olarak bakarlar (Dovidio, 2013: 6).

Önyargıların doğurduğu sonuçlardan biri ayırmadır (*segregation*) (Morgan, 2006). Önyargıların sebep olduğu toplumsal engeller, bir yandan da önyargıları besler ve bir kısır döngü oluşur. Kendini üstün gören grup, daha alt statüde gördüğü grupla ilgili geliştirdiği önyargıyı tutumlarına ve günlük hayatına aksettirerek önyargıların daha da pekişmesini sağlar. Bunun sonucunda, önyargıların hedefindeki grup, yaşam alanlarını ayırarak kapalı bir topluluk halinde aşamaya yönelir. Bu yönelim, ayırma olarak adlandırılmaktadır.

Önyargıların oluşmasında, sadece bir etkenden bahsetmek yanlış olur. Önyargı üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, tarihsel, sosyokültürel, durumsal ve psikoanalitik aktörlerin ön plana çıkarıldığı farklı yaklaşımlar olduğu görülür. Bu yaklaşımları Allport aşağıdaki şekilde gruplar:

Tarihsel yaklaşım: Önyargıyı tarihsel perspektiften bakarak açıklamayı deneyen yaklaşımlar, önyargıların tarihte yaşanan olayların bir sonucu olarak ortaya çıktığını iddia ederler. Marxistlerin sömürgeci kuramına göre, etnik önyargılar belirli bir grubu kontrol altında tutup, iş güçlerini ya da doğal kaynaklarını sömürmek üzere kullanılırlar. Örnek olarak, Avrupa'nın yayılcı güçleri, yeni sömürgelerini yardıma muhtaç ve medeniyete aç şekilde betimlemiş ve buna yönelik önyargılar geliştirmiştir. Sömüren ve sömürülen arasında oluşan ve günden güne artan adaletsizliği insan yapımı bir suçtan çıkararak, doğuştan gelen ve

değiştirilemeyen bir olgunun yani etnik kimliğin sonucu olarak kabul etmek, sömürü güçlerinin tercih ettiği bir kendilerini aklama politikasıydı (Allport, 1979: 209-210). Allport sömürgeci kuramın dünya üzerindeki tüm önyargı oluşumlarının bu teoriyle açıklayamayacağını söyler. Yine de, üst sınıfın çıkarlarını gözetiminin önyargıların oluşumundaki rolüne dikkat çektiği için bu teorik perspektifi değerli bulur (1979: 211).

Sosyokültürel yaklaşım: Önyargılar, sosyokültürel faktörler sebebiyle oluşabilir ya da bu faktörler sebebiyle gelişebilir. Sosyokültürel faktörlerin önyargılara yön verdiği perspektifinde, özellikle şehirleşmenin bireyleri güven duygusundan uzaklaştırdığı ve karmaşanın içine sürüklediği noktasından hareket edilir. Sürekli maruz kalınan reklamlar bireylerin tüketim davranışlarını etkilemekte, değer yargılarına nüfus etmekte, tüketimi en üst seviyeye taşımaktadır. Kısacası, şehir ve temsil ettikleri şeyler kötücül olarak görülmektedir. Şehirle özdeşleşen insan grupların üstüne, şehir kavramının beraberinde getirdiği kötü sıfatlar yapışmaktadır.

Durumsal yaklaşım: Durumsal yaklaşımlar, önyargının içinde bulunulan durumun tetiklemesiyle ortaya çıktığı savını ortaya atarlar. Bu kategoride değerlendirilebilecek olan atmosfer kuramında, küçük yaşta bir çocuğun herhangi bir tarihsel ya da ekonomik bilgisi olmadan, sadece etrafındaki olaylardan yola çıkarak önyargılar geliştirdiği örneğinden yola çıkılır.

Psikodinamik yaklaşım: Bu yaklaşıma göre, insanın doğasında var olan kavgı ve şiddet dürtüsü, önyargıların oluşmasına temel hazırlamaktadır. Allport, bu yaklaşımı ortaya atanların Hobbes'un insanların şiddete ve kavgaya yönelmesinde rol oynadığını söylediği üç faktörden yola çıktıklarını söyler. Hobbes'a göre, insanlar rekabet dürtüsü, zafer isteği ya da kendine güvensizlikleri sebebiyle şiddete ve kavgaya yönelirler. Ekonomik sebepler, savunmaya geçme dürtüsü ve statüye duyulan özlem insanlar arasındaki çatışmaları tetiklemektedir.

Olgusal yaklaşım: Olgusal yaklaşıma göre, bireyin çevresine bakışı davranışlarına yansır.

Kazanılmış itibar yaklaşımı: Oluşan önyargıların, aslında gerçekten var olan farklılıklar sebebiyle ortaya çıkmış olabileceğini iddia eden bu yaklaşım, Allport'a göre örneklem açısından problemlidir (1979: 217). Allport, şimdiye dek gruplar arasında önyargılar sebebiyle oluşmuş hiçbir çatışmayı tarihsel, psikolojik ve sosyokültürel faktörlerden bağımsız düşünemeyeceğimizi söyler. Diğer bir deyişle, oluşan önyargıların tamamen doğrular ve gerçekler yüzünden oluşmuş olması imkansızdır. Ancak durumu bir de tersten okumak, önyargılara maruz kalan toplulukların her anlamda masum olduğunu varsaymak da bizi farklı yanıtlara sürükleyebilir.

Önyargıları etkileyen dinamikleri araştırırken, bu yaklaşımlardan herhangi birini mutlak doğru kabul etmek yerine, hepsini göz önünde bulundurmak daha sağlıklı olacaktır. Çünkü önyargıların oluşması ve beslenmesi, bahsedilen tüm faktörleri içeren çok katmanlı ve çok değişkenli bir süreç sonunda gerçekleşir (Allport, 1979: 218).

3.4. Temsil

Stuart Hall, temsili dil aracılığı ile çevreyi ve dünyayı başkalarına anlamlı bir şekilde tasvir etme yolu olarak tanımlar (1997: 15). Nesnenin gerçekten var olup olmaması, o nesne hakkında konuşmamız ya da düşünmemiz için bir gereklilik teşkil etmez. Zihnimizde nesneye ilişkin yer alan kavram, nesnenin o anki gerçekliğinden bağımsız olarak nesne hakkında düşünmemize imkan verir (1997: 17). Temsil, Hall'a göre nesneler, insanlar ya da olgularla ilgili kafamızda yer eden kavramlar bütününe denmektedir.

Hall, temsille ilgili yaklaşımları üç ana kategoride değerlendirir (1997: 15, 24-25). Birinci kategori olan yansıtmacı/mimetik yaklaşımda, gerçekte var olan nesnelerin farklı bir anlam katmadan olduğu gibi temsil edilmesi söz konusudur. Dil vasıtasıyla dünyadaki nesne, olgu ve olaylar gerçekçi şekilde yansıtılmaktadır. İkinci kategori olan maksatlı yaklaşım, anlamı yaratan kişinin temsile yön verdiği ve kendi mesajını anlama yedirdiği fikrinden hareket eder. Bu yaklaşıma göre mesajı ileten araç, aslında üreticisinin istediği gerçekliği alıcıya iletmektedir. Üçüncü yaklaşım ise, inşacı yaklaşım olup, anlamın dilin içinde ve dil tarafından şekillendirildiği savı

üzerinde durulur. Dil kendi sistemi içerisinde anlamlar üretir ve bu anlamlar sadece maddi şeylere değil manevi şeylere de ait olabilir. Nesnel gerçeklik ya da mesajı üreten kişinin gerçekliği tarafından değil, dilin kendi içindeki temsil sistemleri tarafından anlam üretilir.

Hall'a göre, iki farklı temsil sistemi vardır. Bunlardan ilki, bireyin kendi iç dünyasında oluşturduğu, çevresini ve olguları buna göre anlamlandırdığı bir akli temsil sistemidir. Hall, çok basitçe tanımlanabilen bu akli temsil sisteminin, aslında çok kompleks bir yapıyı barındırdığını unutmamamızı ister. Örneğin, bir masa ya da sandalye için her bireyin kafasında birbirine yakın ve basit bir temsil varken ve temsiller arasında benzerlikleri bulmak kuvvetle muhtemelken, barış, aşk, şeytan, tanrı gibi soyut kavramlarla ilgili temsiller, bireyden bireye farklılık gösterebilir. Üstelik, bu olgular deneyimlemeden, görmeden, duymadan kafamızda bir temsil yaratmamız mümkündür. İkinci temsil sistemi ise, dildir. Dil vasıtasıyla üretilen anlam ve bu anlam üretimi için kullanılan göstergeler, temsillerin oluşmasında önemli rol oynar (Hall:1997, 19;29). Bu iki temsil sisteminin süzgecinden geçerek ortaya çıkan anlamlarda, dil, gösterge ve göstergelerin bireylerin öznel yorumu belirleyici unsurlardır. Her göstergenin anlamı, bu sebeple kişiden kişiye değişebilir. Özellikle gösterge ile karşılık gelmesi gereken kavram arasındaki ilişki belirsiz ise, göstergenin farklı kişilere farklı anlamlar ifade etmesi mümkündür. Göstergeler yazılı ve sözlü olabileceği gibi, görsel de olabilir. Yazılı ve sözlü göstergeler dizinsel iken, görsel göstergeler ikoniktir. Yazılı ve sözlü göstergelerin ilişkilendirildiği kavram ile bir benzerlik teşkil etmesi beklenmezken, ikonik olan görsel göstergelerde kavramla benzerlikler görülmesi mümkündür ve bu benzerliklerin oluşturduğu semboller, anlamlandırma sürecine katkı sağlar (Hall: 1997, 27-28).

3.5. Medyanın Kimlik ve Temsil Olguları Üzerindeki Rolü

Kendi kimliğimizin inşası sürecinde, ötekinin tanımı üzerinden aidiyet duyduğumuz grubun değerlerini ve normlarını daha geçerli ya da değerli olarak konumlandığımızı söylemiştik. Daha önce devletin ideolojik aygıtı olarak hegemonyanın ideolojisinin yeniden ürettiğine ve bilgiyi bu ideoloji üzerinden işleyerek verdiğine değindiğimiz medya, bu kimlik inşasında biz ve ötekiler

olgularının sınırlarını çizilmesine ve bir sosyal harita oluşturulmasına yardımcı olur. Medyada ötekine dair yer bulan görsel göstergeler, izleyicide bu olguyla ilgili anlam şemalarının oluşmasını sağlar. Böylece, *“ekran, sadece görüntülerin yansıdığı ortam değil, ayrıca kendi kimliğimizi tanımladığımız ve inşa ettiğimiz, öteki ile ilgili korkularımızı, düşlerimizi, isteklerimizi yansıttığımız yer”* (Uluç, 2009: 124) haline gelir. Stuart Hall, medya söyleminin sosyal orijinli olayların medya pratikleri tarafından oluşturulmuş temsili olduğunu, gerçekliğin medyada yeniden üretildiğini, dolayısıyla televizyonda aktarılan bir haberde bile kullanılan görselden söylemdeki bir kinayeye kadar asıl gerçeklikten kopulmasına zemin hazırlayabilecek ve yeni bir gerçeklik inşasına izin verecek bir çok etken olduğunu ileri sürer. (Uluç, 2009: 125-126)

Bandura’nın geliştirdiği sosyal öğrenme kuramında, dikkat etme, hafızaya alma, taklit etme ve içselleştirmeden oluşan klasik şartlanmanın dışında bir “model alma” süreci de yaşandığı belirtilir. Model alma sürecinde, birey maruz kaldığı rol modelini taklit etmenin ötesinde içselleştirir ve kendi kimliğini modelinin kimliğine benzetmeye çalışır. Bandura’ya göre, model alma sürecinde üç farklı referans mevcuttur: (akt. Varol, 2014: 306)

- Canlı model: Belirli bir davranışın sahibi olan belirli bir insan
- Sembolik model: Bir medya organında görülen karakter
- Sözlü direktifler: Bir insan figürüyle desteklenmek zorunda kalmaksızın, sözlü olarak yapılan davranışları yönlendirme amaçlı açıklamalar

Bandura, özellikle sembolik modelleri, insanları yer ve zamandan bağımsız olarak etkileyebilme özelliği sebebiyle önemli bulur. İnsanların günümüzde hep aynı sosyal ve çevresel ortamlarda bulunmaları sebebiyle yeni bir şey öğrenme konusunda çok fazla şansa sahip olmadıklarını, birçok haberi ya da olguyu medya üzerinden öğrendiklerini, medyadaki sembolik modellerin bu sebeple insanların gerçeklik algısında deneyimlerden daha önemli bir rolü olduğunu söyler. (akt. Varol, 2014: 307) Almanya’nın Ulusal Uyum Planında medyaya biçilen rollerden birinin de göçmen kökenli bireylere özendirici profiller sunmak ve bu profilleri kendilerine örnek almalarını sağlamak olduğunu hatırlarsak, bu görevin temelinde Bandura’nın

sembolik model aracılığıyla kimliğin yeniden inşasıyla paralellikler bulmak mümkündür.

Çelenk, medyanın bireyin gerçekliği üzerindeki güçlü etkisine ilişkin benzer düşünceleri paylaşır. Medyada yapılan ayrımcılığın sınırlı bir ayrımcılık olmasına rağmen, nüfus ettiği alanın büyüklüğü sebebiyle diğer tüm alanlardaki ayrımcılıktan çok daha fazla zarar üretebileceğini söyler. (Çelenk, 2010: 222) Medyadaki ötekileştirmenin, “öteki”yi maddi olarak direkt bir zarara uğratması söz konusu değildir; darp etmez, aç bırakmaz ya da bireyin haklarını elinden almaz. Ancak “öteki”ye ilişkin medya aracılığıyla yeniden üretilen gerçeklik, ötekine dair kalıp yargıları oluşturma, pekiştirme ya da yayma gibi işlevler görebilir ve bu durum toplumsal bazda sonuçlar doğurabilir. Çelenk, özellikle televizyon haberciliğinin “öteki”yi simgesel anlamda yeniden üretirken düşebileceği hataları dört başlıkta toplar (2010: 225-226)

- “Öteki”yi yok saymak ya da çok sınırlı şekilde vermek
- Olumsuzlukların konusu yapmak
- Ayrımcı nitelemelerle birlikte anmak
- Nefret söylemi geliştirmek

Dünya tarihinde, medya tarafından yeniden üretilen ve hegemonyanın istediği yönde şekil verilen kalıp yargılara, öteki kimliklerine ve temsillerine sıklıkla rastlanmaktadır. Medyanın, ötekileştirmeyle ilintili politikalardan oryantalizm, asimilasyon veya etnik merkezilikte oynadığı role ilişkin yakın tarihten örnek vermek gerekirse, Güliz Uluç’un “Medya ve Oryantalizm” isimli çalışmasında derlediği Doğu Avrupa örnekleri ile Emine Uçar-İlbuğa’nın Alman medyasındaki Türk temsillerine ilişkin değerlendirmelerinden bahsedilebilir.

Uluç’un derlediği ilk örnekte, Doğu Avrupa medyasında yer alan haberlerin, gerek tematik gerekse biçimsel yapılarıyla Romanlara yapılan ayrımcılığı içselleştirdiği görülür. Doğu Avrupa ülkelerinin genelinde görüldüğü iddia edilen Romanların toplumsal düzene karşı bir tehdit oluşturduğuna dair söylem, Slovenya basınında da sıkça görülmekte, medya organları bu söylemlerini sağduyu adı altında haklı çıkarmaya çalışmaktadırlar. (Uluç, 2009: 127) Karmen Erjavec’in yaptığı

araştırmaya atıfta bulunan Uluç, Erjavec'in Sloven medyasındaki yansımalarından önce, daha önce yine Doğu Avrupa coğrafyasında Romanları konu alan temsil çalışmalarından verdiği örnekleri aktarır. Bulgar medyasında Romanlara ilişkin çıkan haberlerin yüzde doksanında nefret söyleminin yer aldığını, Macar medyasında ise bu oranın yüzde altmışı bulunduğunu belirtir. (Danova'dan akt. Uluç, 2009: 127) Kısacası, Romanların temsili sadece bir ülkede değil, tarihi ve kültürel anlamda çok katmanlı ilişkilerin yaşandığı Doğu Avrupa coğrafyasında problemlidir. Erjavec, Slovenya özelinde yaptığı temsil araştırmasında, bir Roman ailenin yaşadığı olayı konu eden haberleri incelemiş, analizi sonucunda Romanların olayın bir tarafı konumunda bulunmasına rağmen, özne değil nesne olarak haberlerde yer aldıklarını belirtmiştir. Roman ailenin olay hakkında fikrine haberlerde yer verilmemiş, tek taraflı bir tartışma yürütülmüştür.

Emine Uçar-İlbuğa'nın derlediği Alman medyası ve Türk temsilleri örneğinde ise, Alman medyası tüm yönleriyle ele alınmış, internet dışındaki tüm mecralarla ilgili bir genel değerlendirme yapılmıştır. Uçar-İlbuğa, "Alman Medyasında Göç ve Göçmen Teması" isimli makalesini Almanya'da son dönemde yapılan temsil çalışmalarını derleyerek oluşturmuştur. Uçar-İlbuğa'nın televizyonda farklı tür yapımlarda Türk göçmen temsillerine ilişkin değerlendirmeleri üç maddede özetlenebilir:

- Televizyonlarda özellikle gündüz kuşağında yayınlanan reality show'larda toplumda işlenen suçlara yer verilirken, failler genellikle Türkler ya da Orta Avrupalılardan seçilmektedir. Almanların yargılayıcı konumunda bulunduğu, göçmenlerin ise potansiyel suçlu ya da fail olarak programa katıldığı ama edilgen konumda tutulduğu bu programlar, göçmen temsiline "potansiyel suçlu" karakteristiğini eklemekte ve pekiştirmektedir. Üstelik, emniyet istatistiklerine göre göçmenlerin suç oranlarına bakıldığında, bu tür reality showlardaki kadar yoğun bir suç oranı görülmemektedir. (Eggert'ten akt. Uçar-İlbuğa, 2006: 67)

- Haftalık televizyon dizilerinde ise göçmenlerin çok seyrek olarak başrolde yer almakta, genellikle yan rollerde ve kısa süreli olarak görülmektedir. Yan rollerde rastlanan göçmen profillerinde ise, İspanyol ve Latin Amerikalılar

ağırlıkta olmakta, Doğu Avrupa ve Türk kökenli göçmenler ise neredeyse hiç görülmemektedir. (Eggert'ten akt. Uçar-İlbuğa, 2006: 67)

– Televizyonlardaki haber metinlerine bakıldığında, göçmen sorunu konulu haberlerde genelde Türklerin görsel ve işitsel gösterge olarak kullanıldığı görülür. Göçmen sorunu konulu bir haberin okuması, bir Türk göçmen görselinin üzerine yapılır. Sokak röportajları Türk mahallelerinde gerçekleşir. Daha önceki haber görselleri kullanılacaksa, Türk göçmenlerle ilgili görseller tercih edilir. Böylece seyircide göçmen sorununun Türk göçmen kimliği ile bütünleşmesi sağlanır, Türk göçmen temsilindeki “uyum sorunu” pekiştirilir. (Uçar-İlbuğa, 2006: 67-68)

Medyanın, öteki hakkında şimdiye dek bahsettiğimiz ve örneklendirdiğimiz yanlı anlatımı ve tutumunun yanı sıra, izleyici ve okuyucunun bu tutumlarla yazılmış ve üretilmiş ürünleri nasıl okuduğu da önemlidir. Medya metninin okur ya da seyirci tarafından nasıl okunduğu, okurun benliğinde oluşacak anlam ve pekişecek yargıda büyük önem taşır. Okur ya da seyirci, anlamlandırma sürecinde pasif değildir. Dolayısıyla, medyanın temsil ve kimlik üzerindeki etkisindeki etkenlerden biri de medyaya maruz kalan kişinin kodlamasıdır. Hall’a göre, kod açımı süreci üç şekilde ilerleyebilir. Egemen okumada okuyucu medyanın vermek istediği mesajı olduğu gibi, kendilerinden bir şey katmadan kabul edip içselleştirirler. Müzakereli okumada, okuyucu metni olduğu gibi kabul etmemekle birlikte, tamamen karşı da çıkmamaktadır. Muhalif okumada ise okuyucu medya metnini tamamen reddeder. Hall’un izleyici ya da okuyucuyu edilgen konumdan etken konuma getirdiği bu kuramsal çerçevede, medyanın ötekileştirme sürecinde temsille yaptığı etkinin yanı sıra, izleyicinin medyayı alımlama şeklinin de önemli bir faktör olduğu ortaya çıkar. Alımlama çalışmalarına baktığımızda, Hall’un izleyiciyi edilgen konumdan etken konumuna getiren çalışmalarının devamında, okuma türlerinde sadece sınıfsal farklılıklarla değil, yaş, cinsiyet, etnik aidiyet vb. gibi kolektif farklılıklar yaratan değişkenlerin de rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Televizyon çalışmalarının önemli isimlerinden Morley, Nationwide Audiences isimli çalışmasında farklı meslek gruplarından insanların okumalarındaki farklılıklara değinir (Morley, 1980). Morley’in alımlama çalışmalarına bir diğer önemli katkısı ise, *“Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure”*

isimli çalışmasıdır. Bu çalışma kapsamında Morley, toplumsal cinsiyet rolleriyle televizyon izleme eylemi arasındaki ilişkiyi tartışır (Morley, 1990: 13) Morley'in her iki çalışması da, izleyicilerin televizyon yapımlarını anlamlandırma sürecinin Hall'un üç okuma çeşidinden çok daha fazla seçenek barındırdığını ortaya koymuştur. Muhalif okumayı gerçekleştiren izleyicileri homojen bir sosyoekonomik sınıfta değerlendirmek olası değildir. Liebes ve Katz ise, Dallas dizisi üzerine yaptıkları ve etnik kimlik faktörünün altını çizdikleri çalışmada, farklı etnik grupların diziyi kendi kültürel referanslarıyla anlamlandırıdıkları noktasına dikkat çekerler. Okuma tiplerinin zaman zaman birlikte görülebileceğini, her bireyde mutlak olarak tek bir hakim okuma tipinin hakim olacağı gibi bir sonuca varılmaması gerektiğini belirtirler (Liebes ve Katz, 1993) Liebes ve Katz, izleyicilerin getirdiği yorumları iki ana kategoride değerlendirmiştir: göndergesel ve eleştirel. Göndergesel okumalarda izleyiciler dizi karakterlerini gerçekçi bulmaktadır ve karakterleri kendi gündelik hayatlarıyla ilişkilendirir. Eleştirel okumalarda ise izleyicilerin yorumları üç kategori altında toplamıştır. Semantik boyutta gelen eleştirilerde tema ve mesaj konu edilirken, sözdizimsel boyutta gelen eleştirilerin konusu tür ve formüldür. Pragmatik eleştiriler ise sosyal değişime odaklanmaktadır.

3.6. Medyada Göçmen Temsilleri: Etno-komediler

Medyanın her mecrasındaki temsilin önemli olduğunu kabul etmekle birlikte, televizyonun ulaştığı alanın genişliği ve gerçekliği görsellikle birleştirerek yeniden üretmesi sayesinde yarattığı etkinin gücü mecralar arasında ayrı bir yerde değerlendirilmesini sağlar.

Mizah, dil ve kültürden bağımsız düşünülmesi zor, bağlama bağımlı ve yerel bir olgudur. Critchley, mizahın dil ve kültürden bağımsız olarak düşünülemeyeceğini, bir şeyi komik yapan unsurların, komedinin üretildiği coğrafyanın dili ve kültürü ile bağıntılı olduğunu söyler. Bu yüzdendir ki, dil unsurunun bulunmadığı ve mimiklerin başrolde olduğu Chaplin, Monsieur Hulot ve Mr. Bean gibi örnekler dünya çapında başarıya ulaşsa da, dilin kullanıldığı komedilerde şakanın başka bir dile çevrilmesindeki zorluklar sebebiyle başarıyı yakalamak zordur (Critchley, 2002: 67). Mizahın bu yerellik özelliğinden hareketle,

dezavantajı avantaja çevirmek, ve mizahı ulus kimliğini pekiştirmek için kullanmak pekala mümkündür. Aslında Critchley'e göre, insanlar yüzyıllardır bunu yapmakta, yabancıya gülerek, yabancıyı gülünç görerek kendi kimliklerinin sınırlarını çizmektedirler (2002, 74).

Amerikan akademik dünyasında, komedilerde etnik unsurların kullanımı 1900'lü yılların ortasından beri incelenen konulardan biridir. Yapılan akademik çalışmalarda, etnik kimliklerin komedi ögesi olarak kullanımını anlamlandırmadan önce mizaha dair üç ana yaklaşıma atıfta bulunulur. (Gillota, 2013: 5-7) Bunlardan ilki, Hobbes'un üstünlük kuramı ile mizahı açıklayan yaklaşımdır. Hobbes, rekabet üzerine kurulu insan ilişkilerinde, güçlü olanın kazandığı statüyü kutlamak ve gücünün altını çizmek için mizahı ve gülmeyi kullandığını iddia eder. İkinci yaklaşım, Freud'un mizahı bastırılan seksüel ve düşmanca dürtülerin dışa vurumu olarak kabul ettiği perspektiftir. Freud, düşündüğümüz ama açıkça dillendiremediğimiz bazı düşünceleri mizah yoluyla dışa vurarak rahatladığımızı söyler. Şakaların ya da mizah öğelerinin sonundaki gülme, bastırılan duygu ve düşüncelerin dışavurumunu izleyen rahatlamayla ortaya çıkmaktadır. Aslında olan, komediye gülmek değil, rahatlatma ve gevşemedir. Üçüncü mizah yaklaşımı ise, kendini küçümseme (*self-deprecating theory*) yaklaşımı üzerinedir. Bu yaklaşıma göre, azınlık konumundaki etnik gruplar, bir savunma mekanizması olarak kendileri ile dalga geçerler. Kendini küçümseme durumunun sınırları kolayca çizilemediği için, bu yaklaşımdan yola çıkarak etnik mizahın öğelerini anlamlandırmak zorlaşabilmektedir. Örneğin Almanya'da yaşayan bir Türk'ün İslami öğelere ilişkin ürettiği bir espriden yola çıkarak, bu Türk'ün İslamiyeti tamamen reddedip reddetmediğini söylemek imkansızdır. Egemen kültür, espriyi yapan kişiye belli kalıp yargılarla yaklaştığı için, esprinin asıl amacını yanlış anlayabilir. Espride amaç egemen kültürün kalıp yargılarına gönderme yapmak olabileceği gibi, bir savunma mekanizması olarak da kullanılmış olabilir. (Gillota, 2013; 5-6)

Kalıp yargıların etnik mizah ögesi olarak kullanımını inceleyen çalışmalara bakıldığında, mizahı üreten kişinin egemen kültürden olduğu durumlarda Hegel'in üstünlük yaklaşımının perspektif olarak daha çok kabul edildiği görülmektedir. (Rappoport, 2005: 31) Rappoport, mizahı üretenin azınlıklardan olduğu durumların incelenmesinde ise, mizahın önyargı ve üstünlük yerine gurur ve savunma üzerinden

anlamlandırılmasına olanak sağlayan kendini küçümseme yaklaşımının kullanılabileceğini belirtir. Davies etnik mizah öğeleri üzerine yaptığı ve 1990 yılında sonuçlarını “Dünyada Etnik Mizah” (*Ethnic Humor Around the World*) ismiyle çıkardığı kitapta paylaştığı araştırmasında, toplumlarda iki tür dışlanmış grup hakkında mizah üretildiğini gördüğünü iddia eder. İlk grup, egemen toplumdan farklı bir dili ve farklı bir yaşam tarzı olan gruptur. Bu iki özellik, grubun genelgeçer özelliği olmakta, bu özelliklere çoğu zaman egemen toplumun dışında tutulan ve dışında kalmaya eğilimli, farklı bir dil konuşan, farklı inanç sistemlerinin etkisinde olan, eğitim ve iş imkanları konusunda fırsat eşitliklerinden yararlanamayan bir grup olma durumları da eklenmektedir. İkinci grup ise, toplumsal yaşama uyum sağlama ve egemen grup tarafından kabul edilmeye daha istekli gruptur. Davies, bu gruplara örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Yahudileri örnek verir. Davies’in mizahta adı sıklıkla geçen toplulukları çok genel şekilde iki gruba ayırırken ve etnik kimliği grup dinamiklerinin içinde keskin hatlarla vermezken, Koller etnik mizah ve etnik kimlik üzerinde biraz daha durmamız gerektiğini söyler. En basitinden, Koller’e göre etnik kimlik o kadar karmaşık bir olgudur ki, Amerika’daki çoğu üniversite öğrencisine etnisitesi sorulduğunda sağlıklı bir cevabı kısa sürede verebileceklerin sayısı çok azdır. Bu savını öğrencilerle yaptığı anket çalışmalarıyla da destekleyen Koller, öğrencilerin etnik kimliklerini genel olarak “Amerikalı” olarak tanımladıklarını, ancak daha detaylı sorularla karşılaştıklarında “aslında” büyükanne ya da büyükbabalarının Avrupa’dan, Kanada’dan, Güney Amerika’dan vs göçtüğünü söylediklerini aktarır. (Rappoport, 2005: 39)

Etnik mizahın önyargılar üzerindeki etkilerine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Rappoport, etnik komedi barındıran stand-up’ların, etnik azınlıklara yönelik önyargıları pekiştirmek yerine, absürdleştirerek zayıflattığını ileri sürer. (2005: 121) Öte yandan Ruth Mandel, etnik komedi öğelerinin kullanılmasının etnik önyargıları pekiştirdiği kanaatindedir. “Profesyonel etnik” olarak tanımladığı azınlık üyelerinin egemen kültür tarafından kabul edilmek adına kendilerini ait oldukları etnik grup içinde “kültürel ve etnik elit” olarak konumlandıklarını ileri süren Mandel, bu profesyonel etniklerin parçası oldukları etnik azınlıkla ilgili ürettikleri mizahla etnik önyargı üretiminin bir parçası haline geldiklerini söyler (akt. Bower, 2011: 2). Mandel, “profesyonel etnik”lerin arada kalmışlığını Almanya’daki entelektüel Türk göçmenlerin kendisine aktardıkları deneyimlerle örnekendirir.

Almanlar, Türk göçmenlerin Alman toplumuna uyum sağlamasını beklemektedir. Ancak, Türk göçmenler uyum konusunda çizgiyi aşar ve bilgi birikimi ve yeterliliği bakımından ortalamanın üstünde bir entelektüel birikime sahip olurlarsa, bu yeni konumları hem Almanlar tarafından “inanılmaz ve eşi benzeri bulunmayan bir durum” olarak görülüp farklı bir dışlanma yaşamaya başlarlar, hem de kendi etnik gruplarında da bir yabancılaşma sürecine girerler (Mandel, 2008: 190-191).

Etno-komedilerin önyargılar üzerindeki etkisinden yola çıkarak bir tartışma başlatan Bower, etnik mizahın etnik azınlık üyeleri tarafından üretildiği durumlarda bu yapımların kültürlerarası (*intercultural*) ya da kültürlerötesi (*transcultural*) bir ürün olup olmadığı sorusunu sorar.ⁱⁱ Farklı örnekler üzerinden fikir yürütülerek, yapımın ve yaratıcının motivasyonuna bağlı olarak bu sorunun cevabının değişebileceği öne sürülür.

3.6.1. Alman Televizyonunda Etno-komediler

Alman televizyonunda yer alan etnik mizah öğelerine baktığımızda, Alman yaratıcıların imzasını taşıyan yapımlar ve göçmenlerin kendini küçümseme yaklaşımından hareketle ürettikleri komediler olmak üzere iki çeşit yapım olduğunu görürüz. Alman kanallarında görülen ilk etno-komedi örnekleri, stand-up ve skeç komedi programları türünde olmuştur. Bir moderatörün hem skeçleri canlandırıp hem de televizyon karşısındaki ve stüdyodaki izleyiciyle interaktif bir ilişki kurduğu bu programlar, özellikle özel kanallarda akşam saatlerinde yayınlanmıştır. Bu türdeki yapımların en ünlüleri, Kaya Yanar’ın 2001-2005 yılları arasında yazıp oynadığı “Ne bakıyorsun?!” (Was Guckst Du?!) ile “Hala mı Bakıyorsun?!” (Guckst Du Weita?!) ve 2013 yılında yayınlanan “Tipik Alman- Kaya Show” (Typisch Deutsch- Kaya Show) isimli komedi şovlarıdır. Kaya Yanar, bu alandaki tek örnek değildir. Bülent Ceylan’ın kendi adını taşıyan skeç şovu, farklı zamanlarda farklı televizyon kanallarının komedi programlarında çıkarak göçmenlerle ilgili skeçler

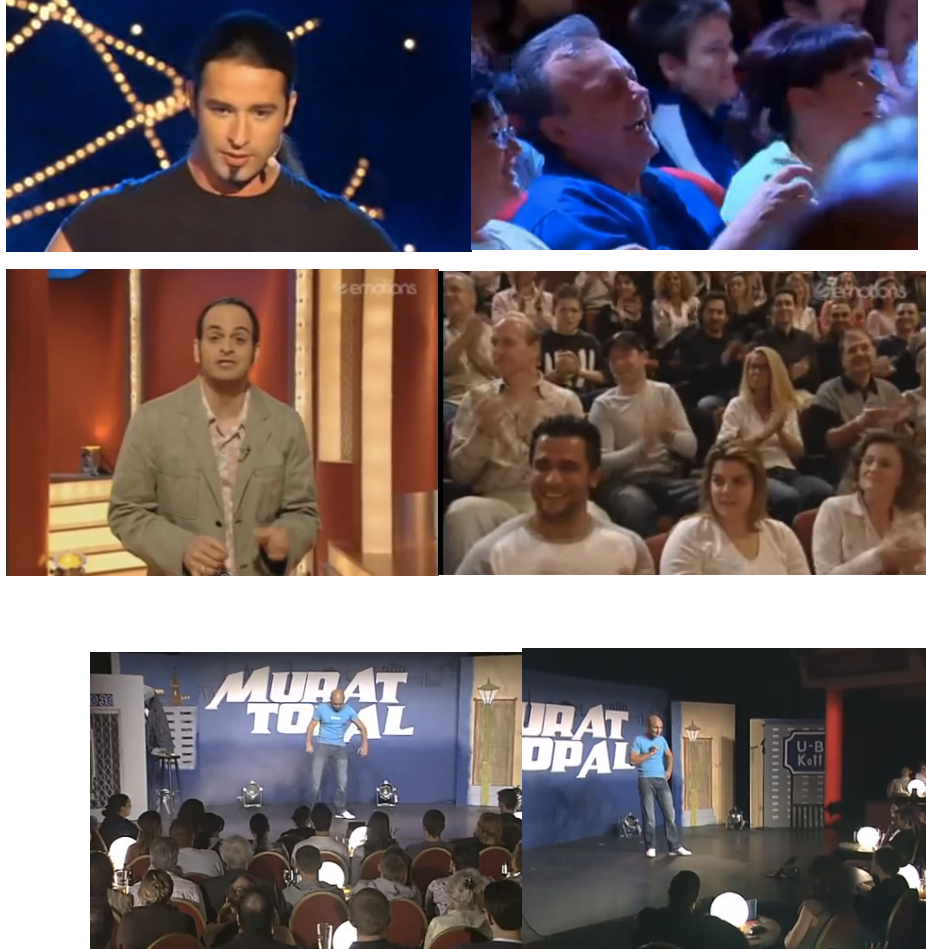
ⁱⁱ Bower, çokkültürlülüğe alternatif olarak literatürde yerini alan bu iki kelimenin tanımlarını Mark Terkessidis ve Wolfgang Welsch’ten alıntılarla paylaşır. Terkessidis’e göre, kültürlerarasılık kültürel sınırların sabit değil değişken ve silik bir hal alması ve bu değişime bağlı olarak bireyin kendini tanımasını zorlaştıran sosyal organizasyonların değişime uğramasıdır. Welsch ise kültürlerötesilik kelimesi altında günümüz kültürel ilişkilerini, aralarındaki kültürel farklılıkları ve bağlantıları vurgulayarak tanımlamayı amaçlar. (Bower, 2011: 3) Dolayısıyla tartışma, bu iki tanım üzerinden yapılır.

sergileyen Murat Topal, diğer tanınmış Türk göçmeni komedyenlerdir. (Turan, 2013: 266)

Resim 3.1. Kaya Yanar'ın "Guckst Du Weita!" isimli programında yayınlanan bir skeçlerde canlandırdığı farklı etnik kökenli karakterlerden örnekler

Resim 3.2.. Sırasıyla Bülent Ceylan, Kaya Yanar ve Murat Topal'ın stüdyo seyircili benzer formatlarından görüntüler

Bahsedilen örnek etno-komedilerinin hepsi, kabare veya stand-up şovlarında performans sergilerken keşfedilen ve izleyici kitlesinin artmasıyla kendilerine televizyonda yer bulan komedyenler tarafından sunulmaktadır. Ayrıca, tüm bu performansların içerik olarak paylaştıkları bir başka ortak nokta, komedi ögesi olarak sadece Türk göçmenleri değil, farklı etnik kökenli göçmenleri, hatta zaman zaman Almanlara dair göçmenlerde oluşan kalıp yargıları da kullanmalarındır. Kısacası, bu komedi şovlarında sadece kendini küçümseme yaklaşımı ekseninde üretilen komedi öğelerini görmeyiz.

Sankey, komedinin başarısı için dört kriterin sağlanması gerektiğini iddia eder: Sürpriz, inandırıcılık, gerçek ve abartma. (1998: 25-27) Sankey, inandırıcılık kriterini açıklarken, seyircinin komedyenin sahnedeki karakterine inanmasının esrilere de inanmasını beraberinde getireceğini söyler. Ayrıca, gerçeklik kriterini bilgilendirici ve duygusal gerçekler olmak üzere ikiye ayırır ve bu gerçeklerin seyirci ile komedyenin paylaştığı ortak bilgi ve duygulara dayandığını söyler. Alman etno-komedilerine imza atan göçmen kökenli komedyenlerin, Sankey'in dört kategorisinden inandırıcılık ve gerçeklikte kökenleri ve deneyimleri sebebiyle avantajlı bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Seyirci, göçmenler hakkında bir göçmen tarafından yapılan espri ya da resmedilen duruma inanmakta zorluk yaşamamaktadır, çünkü parodileştirilen durumla komedyenin etnik kimliğine ilişkin önyargılar ile paralellikler taşımaktadır. Ayrıca, günlük hayatta etnik kimlik farklılıklarından kaynaklanan çatışmalar yaşayan Alman ve göçmen tarafları, bu komedi programlarında seyirci ve komedyen olarak karşı karşıya gelmekte, gündelik duygu ve deneyimlerini bir parodi ögesi olarak paylaşmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, yapıları itibarı ile etno-komedilerin gerçeklik kriterini sağlamada avantajlı olduklarını söylemek mümkündür.

Alman televizyonlarındaki etno-komedilerin ikinci tür örnekleri, durum komedisi kategorisinde de değerlendirilebilecek olan, göçmen ailelerin hayatlarından kesitler sunan sit-com'lardır. Bu tür dizilere örnek teşkil edebilecek iki yapım bulunmaktadır: "Herkes Jimmy'i Sever" (*Alle lieben Jimmy*) ve "Yeni

Başlayanlar İçin Türkçe” (*Türkisch für Anfänger*). Yapımların her ikisi de, yarım saat süreli haftalık dizilerdir.

Resim 3.3. Herkes Jimmy’i Sever dizisinin jeneriğinden görüntüler

Resim 3.4. Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizisinin jeneriğinden görüntüler

3.6.2. Alman Televizyonunda Bir Etno-komedi Örneği: Yeni Başlayanlar İçin Türkçe

Yeni Başlayanlar için Türkçe (*Türkisch für Anfänger*) isimli dizi, 2006 -2008 seneleri arasında Almanya’nın ARD’nin das Erste isimli kanalında gösterilmiş olup, büyük ilgi uyandırmıştır. Seyirci kitlesi o kadar büyüktür ki, 2012 yılında dizinin devamı niteliğinde aynı isimli bir sinema filmi de çekilmiştir.

Yeni Başlayanlar için Türkçe dizisinin gösterildiği ARD, ZDF ile birlikte Almanya’daki ulusal yayın yapan iki devlet televizyon kanalından biridir. ARD, ulusal yayının yanı sıra aynı zamanda yedi eyalette sadece eyalet için yayın yapan yedi ayrı kuruluşu da bünyesinde barındırır. Kapsamı ve alt kurumları dikkate alındığında, ARD’nin Alman medyasında en çok seyirciye ulaşan kurum olduğu söylenebilir.

Dizinin senaryosu, göçmen bir aileden gelen Türk asıllı Bora Dağtekin tarafından kaleme alınmıştır. Bora Dağtekin, 1978 yılında Hannover’de doğmuştur (İMDB) Baden Württemberg Film Akademisi’nde senaryo yazarlığı üzerine eğitim alan Dağtekin, 2001 yılından itibaren çeşitli dizilerde yazar kadrosunda görev alır. Dağtekin’in fark yarattığı ve “*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*” dizisinde baş senaristlik görevini üstlenmesinin de yolunu açan nokta, göçmen aile geçmişi ve Türk kültürünü de Alman kültürünü de tanımasıdır (Süddeutsche Zeitung, 2009). Dağtekin’in her iki kültüre de aşinalığı, babasının bir Türk asıllı göçmen olmasından kaynaklanmaktadır. Annesi Alman bir öğretmen , babası Türk bir doktor olan Bora Dağtekin, (OK Magazine, 2013) ailesini “*Babam Türk, annem Alman. Dizideki kadar komik bir aile değiliz. Babam Metin kadar "Alman" değil, annem de o kadar deli değil.*” (Milliyet, 2006) diyerek betimler. Metin karakterinin asimile olmuş bir Türk olduğu düşünüldüğünde, Dağtekin’in ailesindeki baba figürünün kendi deyimiyle “o kadar da Alman olmaması” önemli bir noktadır.

“*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*” dizisi, tür olarak durum komedisi anlamına gelen situation comedy’nin kısaltması olan sitcom klasmanında değerlendirilebilir. Yaklaşık yarım saatlik sürelerde yayınlanan, olayların kendi içinde bütünlük taşıdığı, fakat her bölümün içinde bir küçük hikaye barınan sitcom’lar, Taflinger’e göre aksiyon temelli sitcom’lar (actcom), aile içi çatışmaların sıklıkla kullanıldığı karakter temelli sitcom’lar (domcom), ve fikir temelli sitcom’lar (dramedy) olmak üzere üç kategoride değerlendirilebilir (akt. Kars, 2012: 551) Taflinger’in bu kategorizasyonuna göre, aile içi çatışmaların odak noktasında yer aldığı “*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*” dizisinin domcom olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak, mizah ögesi olarak sıklıkla etnik unsurların kullanılması ve dizinin konusunun da iki farklı kültürden gelen ailenin birlikte yaşamasıyla ortaya çıkan olaylar olması sebebiyle, dizi “etno-komedi” formatına daha yakındır.

“*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*” dizisi, yayın hayatı boyunca aldığı ödüllerle de dikkat çekmiştir. Yayına başlanan 2006 senesinde Alman Televizyon

Ödülleri'nde "En İyi Televizyon Serisi" ödülünü alan dizi, devamında birçok uluslararası ödüle de aday gösterilmiştir.ⁱⁱⁱ

Uluslararası festivallerdeki başarılarıyla, farklı ülkedeki televizyon kanallarının da ilgisini çeken "*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*" dizisi, İtalya, Fransa ve İspanya gibi Avrupa ülkelerinde de televizyonlarda gösterilmiştir.

3.6.3. Yaratıcısı ve Oyuncularının Gözünden "*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*" Dizisi

Araştırma bölümünde dizideki temsiller üzerine çalışmadan önce, *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisinin yaratıcısı Bora Dağtekin başta olmak üzere göçmen asıllı oyuncuların diziyi ve kendilerini nerede konumlandıklarını öğrenmek faydalı olacaktır. Ayrıca, yazılı basındaki bu yansımalar, ARD'nin Ulusal Uyum Planına sadık kalarak, göçmen temsillerinin yer aldığı, göçmen kökenli karakterlerin ana karakterler olarak sunulduğu bir program yapma kararının kamuoyuna sunulması açısından da önemlidir. ARD, senarist ve oyuncuların katılımıyla gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmalarında, hem dizinin tanınırlığını arttırmakta, hem de uyum ve göçmen kökenli profesyonellerin Alman televizyonlarında önemli görevlerde bulunabileceği algısını pekiştirmeye çalışmaktadır.

Dizinin yayın dönemi dikkate alınarak, yayın hayatına başlamadan önce yapılmış olabilecek tanıtım çalışmaları ve dizi bittikten sonra olumlu ya da olumsuz tepkilerin bir süre daha devam etme ihtimali göz önünde bulundurularak 01.01.2006

ⁱⁱⁱ Kazanılan ve aday gösterilen ödüllerden bazıları şu şekildedir:

- 2006 Geneva Cinema Tout Ecran – En iyi uluslararası televizyon dizisi ödülü
- 2006 Monte Carlo Televizyon Festivali – En iyi yapımcı ödülü
- 2006 Prix Italia – En iyi televizyon dizisi ödülü
- 2007 Adolf Grimme Ödülleri – Eğlence kategorisinde birincilik
- 2007 Alman Komedi Ödülleri – En iyi kadın oyuncu ve dizi adaylığı
- 2008 Banff Televizyon Festivali – En iyi dizi ödülü
- 2009 Uluslararası Emmy Ödülleri – En iyi yabancı komedi ödülüne adaylık

– 01.01.2009 tarihleri arasında yapılmış röportajlar incelenmiştir. Röportajlar, yazılı veya online medyada yer almış olup, tümüne internet üzerinden ulaşma imkanı vardır.

3.6.3.1. Dizinin Politik Duruşuna Dair Görüşler:

Bora Dağtekin, etno-komedilerin televizyon dünyasında görünürlüğünün artmasını, politik nedenlerden çok ekonomik nedenlere bağladığını söyler.

“Amerika’da çok büyük bir başarı sağlayan “Benim Büyük Şişman Yunan Düğünüm” isimli etno-komedi Almanya’daki yapımcıların da dikkatini çekti. Dizinin yapımcısı Philipp Voges bunun üzerine şunu fark etti: Bizim de bir göçmen nüfusumuz var ve bu nüfus da Türklere dönüşüyor. Benimle iletişime geçtiler ve Türklere de hitap edecek bir etno-komedi yapmaya karar verdik.” (Deutsche Welle, 04.11.2006)

Dağtekin’in verdiği demece göre, yapımcıların diziyile ilgili motivasyonu Almanya’nın çokkültürlü bir toplum yapısına sahip olması yolunda bir katkı sağlamaktan çok, Amerika Birleşik Devletlerinde rağbet gören bir formatı ülkelerine getirerek karlı bir girişimde bulunmaktır.

Dağtekin, dizinin çokkültürcülüğe ya da entegrasyona olumlu ya da olumsuz bir katkısı olup olmadığı konusunda şunları söyler:

“Bu diziyi izleyen kişi, zaten entegrasyonun bir parçası olmuş demektir. Uyum için dürtüsü olmayan birinin bizim dizimizi izleyeceğini sanmıyorum. 65 yaşında aşırı sağ görüşlü bir yaşlı Alman ile bir misafir işçinin çay bahçesinde oturup dizimizi izleyecekleri ve arkadaş olacakları bir dünyada yaşamıyoruz ne yazık ki. Bizim dizimizin de böyle bir iddiası yok. Bizim izleyici kitlemiz, bence Almanlardan da Türklere de öyle ya da böyle haberi olan, iletişime geçmiş kişilerden oluşuyor. Dizide sadece belki daha önce görmedikleri ya da fark etmedikleri ayrıntıları fark ediyorlar.” (Deutsche Welle, 04.11.2006)

Dağtekin, açıklamasında her ne kadar herhangi bir uyum politikasını güderek diziyi kaleme almadığını söylese de, birbirini tanıyan ve iletişime geçen kültürlerden bahsederek melez kültüre ve kültürlerarasılığa atıfta bulunur. Bir başka röportajında ise, iki kültürün aslında birbirlerinde birçok benzerlik bulabileceklerini iddia eder:

“Dizide herhangi bir ahlak dersi vermek gibi bir amacımız yok. Ama belki bir kültürü her şeyiyle yabancı belleme dürtüsünü kırmaya yardımcı olabiliriz. Almanlar ve Türklerin aslında sandıklarından çok daha fazla ortak yanları olduğunu düşünüyorum.” (Hamburger Abendblatt, 16.03.2006)

Cem rolünü canlandıran M'Barek ise, televizyonun göçmenler ve Almanlar arasındaki ilişkide normalleşme sürecine bir katkı sağlayıp sağlamadığına dair yöneltilen genel bir soruya şöyle yanıt verir:

"Artık yavaş yavaş filmlerde ya da dizilerde sınıfta oturan, takımda oynayan bir Türke rastlamaya başladık. Her geçen gün göçmenlerin varlığı daha da normalleşiyor. Umarım ben de bir gün suçlu ya da zanlıyı canlandırmadığım bir rolde oynayabilirim. " (der Spiegel, 18.11.2008)

Yağmur rolünü üstlenen Pegah Ferydoni, dizinin izleyici üzerindeki etkisi ve izleyicinin göçmen – hatta özellikle Müslüman göçmen- algısında değişim yaratıp yaratmayacağı yönündeki soruya aşağıdaki cevabı verir:

“Didaktik ya da pedagojik bir bakış açısıyla yazılmış bir metni oynamıyoruz. Ancak yine de, insanlara biraz da olsa duyarlılık katabildiğimize inanıyorum. Böyle bir diziyi seyrederek, aslında Müslüman göçmenlerden korkmaları için hiçbir sebep olmadığını görebilirler.” (Islamische Zeitung, 14.06.2006)

Ferydoni, bu cevabıyla başta Dağtekin'in belirttiği apolitik duruşun altını çizmekte, ancak her ne kadar birincil hedefleri olmasa da dizinin doğal seyrinin izleyici algısında göçmenlere yönelik olumlu anlamda bir değişime sebep olabileceğine inanmakta olduğunu söylemektedir.

3.6.3.2. Dizinin yaratıcısı ve oyuncularının etnik kimliklerine dair görüşleri:

Mandel'in "profesyonel etnik" tanımlaması ile Bora Dağtekin ve farklı etnik kökenlerden gelen oyuncuların kendi kimliklerini tanımlamaları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler dikkat çekicidir.

Bora Dağtekin, dizinin senaryosuna kendi etnik kimliğini ne derece aksettirdiğine ilişkin sorulara verdiği cevaplarda, yarattığı karakterlerin kendisinden birebir izler taşımadığını belirtir:

“Tabi ki göçmenlerin sorunlarına aşinayım, tanık olduğum ve duyduğum olaylar var. Ancak dizi kendi hayatımın bir izdüşümü diyemem. Otobiyografik bir senaryo yazmıyorum.” (DWDL.DE 18.11.2008)

“Anlattığım hikayeler otobiyografik değil. Ama benim ailem de Alman-Türk bir aile. Mesela Türk olan babam çok coşkulu ve eli açık bir insandır. Alman olan annem ise çok tedbirlidir. Yani klişeler aslında tamamen yalan değil.” (Hamburger Abendblatt, 16.03.2006)

Dağtekin'in bu açıklamaları, Dağtekin'in Mandel'in tanımıyla etnik grupları hakkında espri üreten ancak kendilerini gruba ait görmeyen bir “profesyonel etnik” olduğuna dair bir işarettir. Her ne kadar çokkültürlü bir ailede büyüdüğünü söylemiş olsa da, yine “profesyonel etnik”lerde gözlemlenen etnik grubundan kopuşa dair açıklamaları da mevcuttur:

“Diziyi yazarken, aslında Türk örf ve adetlerinin çoğunu bilmediğimi fark ettim. Aslında Türklerin nasıl yaşadığını, camiye nasıl gittiklerini ya da ne kadar gelenekçi olduklarını bilmiyordum.” (Hamburger Abendblatt, 16.03.2006)

Türkçeyi az anlayabilen ama konuşamayan Dağtekin, Türk kimliğinin karakterinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, aileye olan bağlılığının, coşkulu ve spontane oluşunun, yüksek sesle kavga etmesi ve çabuk sinirlenmesinin hep Türk

tarafından kendisine geçen karakteristikler olduğunu söyler (Deutschlandradio Kultur, 14.03.2006). Aslında karakterinin Türk tarafını tanımlarken, Türk göçmenlere dair söylenegelen birçok kalıp yargıyı da sıralamış olur.

Cem rolünde gördüğümüz ve Tunuslu-Avusturyalı bir anne-babanın oğlu olan Elyas M'Barek ise, kendini bir yabancı ya da göçmen değil, Alman olarak gördüğünü ve konumlandığını dile getirir:

“Sadece Almanca konuşuyorum ve Alman kültürünün içinde büyüdüm. Okulda hiçbir zaman bir yabancılık çekmedim. Ama bazen yolda yabancı düşmanı laflara maruz kalıyorum. Kendimi Alman olarak gördüğüm için, bu laflara sadece gülüp geçiyorum.” (Helles-Köpchen)

Adnan Maral'ın etnik kimlikle ilgili gelen bir soruya verdiği cevap ise, kültürlerötesiliğe yakın durur:

“Ben insanlara baktığımda Alman ya da Türk görmüyorum. Farklı kültürlerle zenginleşmiş, paylaşan insanlar görüyorum.” (Frankfurter Allgemeine Zeitung , 11.11.2008)

Pegah Ferydoni ise, etnik kimliği sebebiyle gerçek hayatta herhangi bir zorlukla karşılaşp karşılaşmadığı sorusuna verdiği cevapta, Alman göçmen politikasının da sorunların oluşmasında bir rolü olduğunu belirtir:

“Ailemle 1980’li yıllarda Almanya’ya iltica ettiğimizde, mültecilere tanınan haklar şimdikinden çok daha fazlaydı. Başta bir mülteci kampında kalıyorduk ama bu durum uzun sürmedi. Annem ve babam kısa süre sonra çalışmaya başladılar ve yerleşik bir hayata geçtik. Dolayısıyla bu sorunsuz geçiş benim alışma sürecimi de olumlu yönde etkiledi ... Entegrasyon süreci benim için hiçbir zaman sorun teşkil etmedi. Sadece bazen nereli olduğumu soranlar oldu, ama bu soruyu o kadar da rahatsız edici bulmuyorum artık.” (Spiesser, 26.03.2007)

Ferydoni'nin aktardığı gibi, Almanya'ya yerleşme süreçlerinde bürokratik bir sorun yaşamamış olmaları, ailesinin hemen iş bulup para kazanmaya başlaması ve

hayat standartlarının buna göre şekillenmesi, Ferydoni'nin entegrasyon sürecini olumlu etkilemiştir. Ferydoni'nin çevresine uyum sağlama sürecinde Müslüman bir kadın olmasının etkisi sorulduğunda, kısaca şöyle cevaplar:

“Dinin politikleşmesine karşı olduğum için başörtüsü takmıyorum. Geldiğim ülke olan İran'da, sadece 1989 senesinde 2000 kadın başörtüsü yüzünden cezalandırıldı. ... Annem de Almanya'ya yerleştikten sonra başörtüsünü çıkardı. İran'dayken bir perçem saçı görüldüğü için cezalandırılmıştı.” (Spiesser, 26.03.2007)

İran göçmeni Ferydoni, İslami kurallara göre büyütülmüş olsa da, İslamın şartlarını yerine getirme konusunda kendisini zorunluluk altında hissetmemektedir. İran'dan ayrılış sebeplerinden biri olarak dini baskıları gösteren Ferydoni, bu tutumunu ailesinin yaşadıklarına bağlamaktadır.

3.6.3.3. Göçmen kökenlilerin Alman televizyonlarında aldıkları rollere ilişkin görüşler:

Alman televizyonunda göçmenlerin temsili ile ilgili yapılan araştırmalarda, kendini tekrar eden, olumsuzluklar içeren, kalıp yargıların oluşması ya da güçlenmesine zemin hazırlayan temsillerin yoğunlukta olduğu sonucu ortaya konmuştur (Beck-Gernsheim, 2004: 11-12; Ortner, 2007: 24; Bonfadelli, 2007: 103; Müller, 2005a: 124). Ayrıca, etnik kimlikleri sebebiyle göçmen aktörlerin üstlendiği roller de haberlerde sıkça rastlanan ve göçmenlerle özdeşleşen olumsuz sıfatların ön plana çıkarıldığı rollerdir (Ortner, 2007: 24). “Yeni Başlayanlar İçin Türkçe” dizisinin yaratıcısı ve Türk kökenli karakterleri canlandıran aktörlerin bu konulara ilişkin beyanları, yapılmış araştırmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir.

M'Barek, oyunculuk yaptığı sekiz sene boyunca sadece suçlu, zanlı ya da şiddete meyilli Müslüman göçmen rollerinde oynamak zorunda kaldığını söylediği bir başka röportajında, sadece Almanca konuşabilen, Almanya dışında bir yerde büyümemiş ve Katolik olan biri için bu durumun çok garip olduğunu söyler:

“Bazen içimden insanlara ‘Merak etmeyin bir şey yapmayacağım. Ben de şehir Almancası (Hochdeutsch) konuşabiliyorum. Hatta Abitur’um bile var!’ demek geliyor.” (Spiegel, 18.11.2008)

M'Barek'in bu açıklaması, kimliğinin karakteristik özellikleri olarak görünüşünü değil, konuştuğu dil, yaşadığı ve büyüdüğü coğrafya ve dinini gördüğünü açığa çıkarmaktadır. Ama öte yandan bu açıklama, göçmen kökenlilerin Alman televizyon sektöründe ayrımcılığa uğradıklarına dair bir işaret de barındırmaktadır. Dağtekin, bir başka röportajda benzer bir konuya değinerek, Alman yapımlarında Türk göçmenlerin alabileceği rollerin hep çok kısıtlı tutulduğunu, karakterlerin hep belli özellikler taşıdığını aktarır:

“Kaya Yanar, etnik kimliklere referans vermediği şakalar yaparak şu anki başarısını devam ettiremez. Adnan Maral'a Yunan ya da Türk karakter dışında bir rol teklif edilmez. Aynı şekilde, bizim dizimizdeki Cem'i canlandıran Elyas ve Herkes Jimmy'i Sever dizisinin başrol oyuncusuna hep şiddet içeren göçmen rolleri teklif ediliyor. Tabi ki farklı rollerde oynamak istiyorlar. Ancak Almanya'da etnik kimlik halen oyuncuların hangi karakteri oynayacağını belirleyen bir faktör.” (Deutsche Welle, 04.11.2006)

Dağtekin, bu açıklamasıyla etnik kimliklerin Almanya'da kariyer yapmak isteyen oyuncular için kaderlerini belirleyen bir öge ve kıramadıkları bir tabu olduğunu belirtir. Benzer söylemlere dizi oyuncularının röportajlarında da rastlanır:

“Elyas M'Barek: Bazen seyircilerin ve yapımcıların göçmen kökenlileri sevimli ve iyi bir karakteri canlandırırken görmek istemediklerini düşünüyorum. Göçmen kökenli karakterin yerleri hep bellidir: Gettoda, kavgada ya da tehlikede.” (Jungle World, 28 Mart 2007)

Bu durum, Mandel'in profesyonel etniklerin kendi etnik gruplarından koparken egemen kültür tarafından hala “yabancı” görülmeleri ve kabul edilmemelerine bir örnektir. Fakat, Adnan Maral'ın bu konuda farklı bir görüşü vardır:

“Fatih Akın’dan, ödöl almadan önce bir Türk yönetmen olarak bahsederlerdi. Uluslararası ödölle almaya başladıktan sonra Akın’a Alman yönetmen denmeye başladı. Bu durumu çok ikiyeüzlü buluyorum” (Frakfurter Allgemeine Zeitung, 11.11.2008)

Maral’ın bu açıklaması, Mandel’in hipotezi ile ters düşmekte, Maral’ın uyum sağlamış bir göçmenin, ancak büyük bir başarı gösterdikten sonra egemen toplum tarafından kabul edildiğini düşündüğünü göstermektedir.

4. YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN TÜRKÇE (TÜRKISCH FÜR ANFÄNGER) DİZİSİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Sorusu:

Almanya’da göç, entegrasyon ve medya konulu akademik çalışmalara bakıldığında ve gerek göç politikalarının tarihsel değişimi, gerekse bu değişimin medyadaki izdüşümü incelendiğinde, günümüzde akademik çalışmaların Türk göçmenler özelinde halen dört meseleye ağırlık verdiği görülmektedir:

- Medyada Türk göçmen temsili
- Göçmenlerin medya kullanımı
- Göçmen medyası
- Göçmenlerin Alman medyasındaki varlığı

Tarihsel açıdan bakıldığında, temsil çalışmalarıyla başlayan akademik araştırmalar, yavaş yavaş eksenini genişletmiş ve bu dört maddelik araştırma konuları birbirleriyle bağlantılı bulunarak araştırma eksenine dahil edilmiştir. Başka bir deyişle, temsil sorunlarının ortaya çıkmasının akabinde, ne “kendilerini” ne de sorularının cevaplarını Alman televizyonlarında bulamayan göçmenler, kendi dillerindeki farklı mecralara yönelmişler, bu durum göçmenlerin medya kullanımını önem kazanan bir araştırma konusu haline getirmiştir. Akabinde, medyayı bir entegrasyon aracı olarak kullanmayı hedefleyen Alman göç politikası, göçmenlerin kendi medyalarını oluşturmaya başlamasını kaygıyla izlemiş, nüfus edemeyecekleri bu yeni kitle iletişim platformlarını mercek altına almışlardır. Son olarak, göçmenlerin kendi medyalarını inşa etmelerinde, temsil sorunları kadar kendilerini ifade edememe ve Alman medyasında yer bulamamanın da bir etken olabileceği fikri ortaya atılmıştır. Her ne kadar bu konuda yeterli araştırma yapılmış olmasa da, medyanın Türk göçmenler için kolay iş bulunur sektörlerden biri olmadığı bilinen

bir gerçektir. Araştırma konularındaki bu genişlemede, özellikle Ulusal Uyum Planının çizdiği yol haritasının etkisi büyüktür.

Medyada göçmen temsillerine bakıldığında, son dönemde Alman televizyonlarında sayısı artan etno-komediler dikkat çekmektedir. Etno-komedilerin yaratıcı kadrosunun genelde göçmenlerden oluşması, göçmenlerin kendini temsili açısından önemlidir. Ayrıca, etno-komedilerde benimsenen mizah yaklaşımına göre değişen bir kültür politikası yaklaşımından bahsetmek mümkündür. Alman televizyonundaki etno-komediler göçmen temsillerinin şekline göre, asimilasyon veya çokkültürcülük ekseninde yaratılmış yapımlardır.

Araştırma alanı olarak, Alman televizyonundaki etno-komedi örneklerinden “*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*” dizisi seçilmiştir. Araştırmanın soruları aşağıda sıralanmıştır:

- *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisindeki Türk göçmen temsilleri nasıldır?
- *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisinin olay örgüsüne baktığımızda, Alman hükümetinin entegrasyon politikası ile paralellik bulunmakta mıdır?
- *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisinin senaryosu incelendiğinde, Bora Dağtekin bir “profesyonel etnik” olarak hangi mizah yaklaşımını benimsemektedir?
- *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisi Türk göçmenler için ötekilik olgusunu pekiştirmekte midir?

4.2. Araştırmanın Alanı:

4.2.1. *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* Dizisinin Künyesi ve Karakterleri

Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizisinin künyesi ve karakterleri tablo olarak paylaşılmış olup, karakterlerin ayrıntılı anlatımına Ek.1’de yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Yeni Başlayanlar İçin Türkçe (Türkisch für Anfänger) Dizisinin Künyesi

Yönetmen	Oliver Schmitz (2006-2008 yılları arasında 24 bölüm) Edzard Onneken (2006-2008 yılları arasında 20 bölüm) Christian Ditter (2007 yılında 8 bölüm)
Başsenarist	Bora Dağtekin
Senaryoya katkıda bulunanlar	Benedikt Gollhardt Vivien Hoppe Satyhan Ramesh Bülent Aladağ Boris Anderson Nesrin Samdereli Yasemin Samdereli Jörg Wagner Robert Grimm Vivian Naefe Jan Friedhoff Fabian Wiemkerr
Toplam Oyuncu Sayısı	56
Toplam Bölüm Sayısı	52
Süresi:	24 Dakika
Televizyon Kanalı	ARD – Das Erste
Yayın Günü ve Saati	Cuma – 18:50
Çekim Yeri	Berlin - Almanya

Tablo 4.2. Yeni Başlayanlar İçin Türkçe Dizisinin Karakterlerinin Listesi

Karakter ve Oyuncu İsimleri	Karakterin Görüldüğü Bölümler	Karakterin Kimliği
Helena Claudette „Lena“ Schneider Josephine Preuß tarafından oynanır.	1–52	<i>Öğrenci</i> Doris’in kızı, Nils’in kardeşi, Hermi’nin torunu, Kathi’nin yakın arkadaşı,
Dr. Doris Schneider Anna Stiebllich tarafından oynanır.	1–52	<i>Psikoterapist</i> Metin’in partneri, Lena ve Nils’in annesi
Cem Öztürk Elyas M’Barek tarafından oynanır.	1–52	<i>Öğrenci</i> Metin’in oğlu, Yağmur’un ağabeyi
Metin Öztürk Adnan Maral tarafından oynanır.	1–52	<i>Komiser</i> Yağmur ve Cem’in babası, Doris’in
Yağmur Öztürk Pegah Ferydoni tarafından oynanır.	1–52	<i>Öğrenci</i> Metin’in kızı, Cem’in kızkardeşi

Costa Papavassilou Arnel Taci tarafından oynanır.	1–52	<i>Öğrenci</i> Cem’in en yakın arkadaşı
Nils Schneider Emil Reinke tarafından onanır.	1–16 36	<i>Öğrenci</i> Doris’in oğlu, Lena’nın erkek kardeşi
Diana Schneider Katharina Kaali tarafından oynanır.	15–52	<i>Öğretmen</i> Doris’in kızkardeşi, Hermi’nin kızı, Lena ve Nils’in teyzeleri
Hans Hermann Schneider (Hermi) Carl Heinz Choynski tarafından oynanır. †	11–51	<i>Eski fabrikatör</i> Doris’in ve Diana’nın babaları, Lena ve Nils’in dedeleri
Markus Lemke Andreas Hofer tarafından oynanır.	28–36	<i>Gezgin</i> Doris’in eski partneri, Lena ve Nils’in babaları
Axel Mende Axel Schreiber tarafından oynanır.	4–17 24, 36	<i>Öğrenci</i> Doris’in hastası, Lena’nın erkek arkadaşı/ eski erkek arkadaşı
Ümit Öztürk Lilay Huser tarafından oynanır.	43–47	<i>Ev Hanımı</i> Metin’in annesi, Yağmur ve Cem’in babaanneleri
Ching Dung Tien Thi Phuong tarafından oynanır.	2–12 26–33	<i>Öğrenci</i> Cem ve Axel’in eski sevgilisi
Katharina Kuhn (Kathi) Christina do Rego tarafından oynanır.	37–52	<i>Öğrenci</i> Lena’nın en yakın arkadaşı
Ulla Jamuschke Susanne Kirschnick tarafından oynanır.	27–36	<i>Öğrenci</i> Cem’in kız arkadaşı
Mark Schönfelder Julian Sengelmann tarafından oynanır.	39–49	<i>Polis memuru</i> Kathi’nin ilgi duyduğu kişi
Henriette Zink (Jette) Bärbel Schleker tarafından oynanır.	39–51	<i>Redaktör</i> Lena’nın çalıştığı redaktör
Susanne Annette Strasse tarafından oynanır.	46–50 52	<i>Bakıcı</i> Hermi’nin bakıcısı
Esther Rosenstein US Conradi tarafından oynanır.	46–51	<i>Emekli</i> Hermi’nin kız arkadaşı.

4.2.2. Dizinin Özeti:

Terapist Doris Schneider, kızı Lena ve oğlu Nils ile birlikte Berlin’de yaşamaktadır. Türk asıllı komiser Metin Öztürk’ aşık olan Doris, Metin ile birlikte aynı eve taşınmaya karar verir. Ancak bu kararları, sadece Metin ve Doris’i değil, Metin’in oğlu Cem, kızı Yağmur ve Doris’in çocukları Lena ve Nils’i de etkilemektedir. Başta birbirlerine önyargılı yaklaşan çocuklar, anne ve babalarının

hatırı için beraber yaşamayı yavaş yavaş öğrenirler ancak bu süreç içerisinde birçok çatışma ve yanlış anlaşılma yaşarlar. Doris'in hastalarında Axel ile Lena arasında duygusal bir ilişki doğar. Bu sırada Cem de Lena'ya karşı duyguları olduğunu fark eder. Ancak, Axel'in geçirdiği bir kazayla ilgili intihar ettiği şeklinde yaşanan bir yanlış anlaşılmayı düzeltmemesi ve Lena'yla olan ilişkisinden lehine kullanmasıyla, Lena Axel'ten ayrılamaz, Cem ile ilişkileri ise çıkmaza girer. Tüm bunlar yaşanırken, Doris'in milliyetçi babası Hermi Doris'i ve torunlarını ziyarete gelir. Babasının iflas ettiğini ve evini satmak zorunda kaldığını öğrenen Doris, Hermi'nin kendileriyle kalabileceğini söyler. Hermi, Doris ve Metin'in evinde kaldığı süre içerisinde önyargılarıyla Metin ve ailesine zor zamanlar yaşatır.

Dizinin ikinci sezonu, Nils'in evden ayrılışıyla başlar. Nils üstün akademik başarıları sebebiyle İsveç'teki bir yatılı okuldan davet ve burs alır ve eğitimine İsveç'te devam etmeye karar verir. Birinci sezonun sonlarına doğru geçirdiği kazayı intihar girişimi olarak lanse eden Axel'in yalanı ortaya çıkar ve Lena Axel'ten ayrılır. Ancak bu ayrılık, Lena ile Cem'in birleşimi için yeterli değildir, anlaşmazlıklar, kültürel farklılıklardan doğan çatışmalar ve yanlış anlamalar devam eder. Cem'in bakir olduğunu ve bekaretini kaybetmek için bir hayat kadını ile beraber olması gerektiğine inandığını öğrenen Lena, Cem'in bu düşüncesine çok içerler ve ayrılmış olmasına rağmen Axel'le beraber olur. Cinsel ilişki ve bekaret konularında katı kuralları olan Cem, bir hayat kadınıyla birlikte olmaktansa Lena'yı beklemeye karar verir, bu kararını Lena ile paylaşacakken Axel ve Lena'nın birlikte olduklarını öğrenir. Bu durumu affedemeyen Cem, intikam almak için Lena'nın arkadaşı olan ve babası papaz olan Ulla ile birlikte olmaya başlar.

İkinci sezon, Doris ve Metin'in ilişkileri açısından çalkantılı bir dönemi konu alır. Metin Doris ile evlenmek istemektedir, ancak Doris'in ilk evliliği sebebiyle üstesinden gelemediği korkuları vardır. Doris ikna olduktan sonra evlilik hazırlıklarına başlanır, ancak davetsiz misafir Markus, Doris'in eski eşi ve Lena ile Nils'in babası çıkagelir. Markus Doris ve Metin'in ilişkisine zarar verebilmek için elinden geleni yapar ve kısa bir süre için bunu başarır. Ancak Metin ve Doris ilişkilerini tekrar düzeltir ve sezon finalinde evlenirler. İkinci sezonda, Yağmur ile Cem'in Yunan asıllı arkadaşı Costa arasında bir yakınlaşma olur. Birbirlerine karşı olan duygularını itiraf eden gençler, Cem ve Metin'den ilişkileri hakkında olumsuz

tepkiler alırlar. Ailelerinin ilişkilerini onaylamamasına kızan Yağmur ve Costa, Yunanistan’a kaçmaya karar verirler, ancak sezon sonunda bu planlarını hayata geçirecekken yakalanırlar.

Üçüncü sezonun başında, iki sezon arasında iki sene geçtiği ve bu süre içerisinde ailenin tüm fertlerinin başından hayatlarını değiştirecek olaylar geçtiği görülür. Lena, liseyi bitirir ve Abitur’dan^{iv} çok yüksek bir not alır. Almanya’nın önemli üniversitelerinden Braunschweig Üniversitesi’ne annesinin yönlendirmesi hatta baskısıyla makine mühendisliği bölümünde okumaya giden Lena, burada çok mutsuz olur, bölümün kendisine göre olmadığını ve bu meslekte hayatı boyunca mutsuz olacağını anlar ve okulu bırakarak eve geri döner. Ancak bu kararını annesine söylemekten çekinir. Geçen iki senelik zamanda, Cem de liseden mezun olur, Abitur sınavına girer, ancak sınavı geçemez. Babasına durumu açıklamaya korkan Cem, Lena gibi ailesine eğitim durumu hakkında yalan söyler. İkisinin de yalanları kısa süre sonra ortaya çıkar. Doris ve Metin, çocuklarını üniversiteye gitme konusunda zorlamaz, ancak hayatlarıyla ilgili ne yapmak istediklerine karar vermeleri gerektiği konusunda katı davranırlar. Bunun üzerine Lena ve Cem, kariyer yollarını çizmek üzere çeşitli işler denemeye başlar.

Üçüncü sezonun ağırlığını oluşturan Lena ve Cem’in iş deneyimleri ve hayattan ne istediklerini bulma çabaları, ikisinin farklı mizaçlarının da altının çizilmesini sağlar. Lena, gençlere yönelik bir dergide gönüllü olarak çalışmaya başlar ve sonrasında seçtiği iş konusunda tutarlı bir tavır sergiler. Öte yandan, Cem birçok iş dener, hiçbirinde uzun süre barınamaz ve birçok tatsız olay yaşar. Önce bir “rapper” olmak için girişimde bulunur, bu hayalinin gerçekleşmeyeceğini anlayınca bir süre istemeyerek polis merkezinde staj yapar, Almanya’da İmbiss denilen ve genelde Türkler tarafından işletilen fastfood salonlarından birinde çalışır. Tüm bunlar olurken, zaman zaman başı yasalarla belaya girer ve sonunda kendini yakın arkadaşı Costa ile birlikte işledikleri küçük suçlar sebebiyle Sosyal Hizmetler tarafından yaşlı bakım evinde hizmet ederken bulur.

İkinci sezonun sonunda beraber kaçma girişiminde bulunan ancak yakalanan Yağmur ve Costa, üçüncü sezonda bir ayrılık yaşarlar. Yağmur’un gelecek kaygısı,

^{iv} Almanya’da üniversiteye giriş sınavı

okuldaki başarıları ve geleceğine dair yapak istediklerinin Costa'nın lakayt tavırlarıyla örtüşmemesi, Costa'nın ilişkiden cinsel ve kültürel paylaşım anlamında beklentileri ayrılığa zemin hazırlar. Sezon sonunda, Yağmur ve Costa tekrar birlikte olmaya başlarlar. Ancak aralarındaki önceki anlaşmazlıklardan sadece biri çözümlenmiştir: Costa tasarım alanında başarılarla imza atmaya başlamış, geleceğiyle ilgili aklı başında planlar yapar olmuştur.

Doris ve Metin'in ilişkisi, bu sezonda her zamankinden daha sağlamdır. Ancak Doris'in Metin'den çocuk sahibi olmak istemesi, yaşının ilerlemesi sebebiyle güzellikle ilgili kaygılarının artması vb. sorunlar zaman zaman kısa süreli dargınlıklara sebebiyet verir. Doris'in gençliğe olan özlemi, çocuk sahibi olmak için yaptırdığı rutin testlerde menopoza girdiğini öğrenmesiyle önce şiddetlenir, sonra bu duygunun üstesinden gelmeyi başarır.

Lena ve Cem arasında ise sezon boyunca inişli çıkışlı bir ilişki yaşanır. Her ikisinin de fevri hareketleri, önceki sezonlarda yaşanan olayların hesabının kapanmamış olması, bir yandan da birbirlerinden kopamamaları sağlıklı bir ilişki kurmalarını zorlaştırır. Lena, sezon sonuna doğru Cem'den hamile olduğunu öğrenir. Bu haber, Doris ve Metin için hazmedilmesi zor bir gelişmedir, ancak tansiyonu yüksek tartışmalardan sonra çocuklarıyla ilişkilerini düzeltirler.

Lena'nın hamileliğiyle birlikte, aileyi yeni bir tartışma konusu beklemektedir. Lena çalıştığı dergide iyi bir kademeye yükseltilir. Bu sırada Cem polislik için sınava hazırlanmaktadır. Doris ve Metin, Lena'nın kariyer anlamında daha parlak olduğunu ve daha iyi yerlere gelebileceğini ima ederek, Cem'in polislik kariyerinde ısrar etmek yerine ev erkeği olmasının daha doğru olabileceğini söylerler. Bu fikre Cem çok içerler, Lena da ona destek verir. Cem, polislik sınavını geçer, Lena ise dergideki işinden istifa ederek ev kadını olmaya karar verir.

4.3. Araştırmanın Yöntemi:

Dizinin analizinde eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmış ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Eleştirel söylem analizi, sadece sözleri dikkate alarak değil, sosyal çevrenin, ideolojilerin ve güç dengelerinin söz üzerindeki

etkilerini de dikkate alarak gerçekleştirilen bir araştırma yöntemidir. Alman televizyonundaki Türk göçmen temsilleri hakkında yorumda bulunurken, Alman göçmen politikasının güncel durumundan, geçmişinden ve bu politikaların sosyolojik sonuçlarından bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu durumdan yola çıkarak, bu araştırma özelinde söylemi bağlamdan bağımsız düşünerek incelemenin araştırma sonucunda sağlıklı sonuçlar elde etmemizi engelleyebileceği düşünülmüş, içerik analizi yerine eleştirel söylem analizi tercih edilmiştir. Foucault'nun öncülük ettiği eleştirel söylem analizi, dilin sosyal yapıdaki etkinliğini belirleyip betimlemekten çok, bunu nasıl ve neden yaptığını araştırır. (Gür, 2013: 192) Eleştirel söylem analizinin önemli isimlerinden van Dijk, dilbilgisi ve bununla ilintili teorilerin aslında dünyanın gerçek problemleri ile çok alakalı olmadıklarını, bu sebeple eleştirel söylem analizinin tercih edilmesi gerektiğini belirtir (akt. Alba-Juez, 2009: 237).

Van Dijk, televizyon metinlerinin söylem analiziyle incelenmesi gerektiğini, çünkü televizyonun bir kitle iletişim aracı olduğunu ve söylem denetiminin toplumu denetlemek anlamına geldiğini söyler (1999: 335). Van Dijk'in bu savı, Alman televizyonlarının bir entegrasyon aracı olarak kullanılmasının (Geißler, 2007:12) kitle iletişim araçlarının devletin ideolojik aygıtı olarak kullanımına örnek teşkil ettiği fikrini akla getirir. Toplumsal konulara odaklanan araştırmalar için doğru bir yöntem olarak görülen eleştirel söylem analizi, tezin ikinci bölümünde de belirtildiği gibi, Alman Göç Politikasının yapı taşlarının *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisindeki iz düşümlerini görmek açısından doğru bir yöntem olacaktır.

Tezin birinci bölümünde yer verdiğimiz Hartmut Esser'in sosyal entegrasyon teorisi, Almanya Uyum Planının oluşumu ve geliştirilmesinde referans alınan yaklaşımların en önemlisidir. Asimilasyon kategorisi altında değerlendirilen bu teoride, daha önce de belirttiğimiz gibi sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon olmak üzere iki ayrı alanda uyum sağlanması durumunda iki farklı insan topluluğunun başarılı bir uyum yakalayabileceği savı öne sürülür. Bölümler/kurumlar arası uyumu konu alan sistem entegrasyonu küresel aktörleri barındırmakta iken, sosyal entegrasyon bireysel aktörlerin uyumlu ya da çatışmalı birlikteliklerini konu alır. Bireyler ve bireylerin tutumları üzerinden bir durum komedisi olma özelliği taşıyan "*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*" dizisi, barındırdığı

sosyal ilişkilere dair sunumlar sebebiyle Esser'in sosyal entegrasyonunun öğelerini eleştirel söylem analizi ile çözümlemek için uygun bir araştırma alanı olacaktır.

Araştırmanın başında, *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisinin tüm bölümleri izlenmiş, böylelikle hem süreklilik arz eden senaryonun tümü hakkında fikir sahibi olunmuş, Esser'in sosyal entegrasyonuna ilişkin öğelerden, tezin ikinci bölümünde yer verilen Müller, Kosnick, Beck-Gernsheim ve Ortner'in temsil araştırmalarının sonuçlarından ana kategoriler belirlenmiştir. Kategorilerin bu şekilde oluşturulmasının amacı, araştırmanın soruları olan Türk göçmen ailesinin temsilinin yanı sıra Almanya Uyum Politikasıyla ne tür paralellikler bulunduğu saptanmasını mümkün kılmaktır. Yapılan temsil araştırmalarında ortaya çıkan Türk profilinin hangi yönleri dizi içerisinde değişmekte, ne yönde bir değişime uğramakta ve bu değişim iki ailenin uyumuna ne şekilde etki etmektedir? Bu soruların cevaplarını bulmak, araştırmanın ana sorularını cevaplamamıza yardımcı olacaktır.

İkinci adım olarak, hangi bölümlerin söylem analizinde örneklem havuzunda yer alacağına karar verilmiştir. Her sezondan birinci ve son bölümlerin yanı sıra, sezonun ortasında yer alan bir bölüm de örnekleme dahil edilmiş, böylece her sezonun hikayesine hakim olunması hedeflenmiştir. Böylece örnekleme oluşturan dokuz bölümün eleştirel söylem analizi yapılmıştır. Bölümlerin bu sırada seçilmesindeki sebep, ilk ve son bölümlerin dizilerde olayların en yoğun şekilde yaşandıkları ve mesajların en yoğun şekilde verildiği bölümler olmasıdır. Bu iki yoğun bölümün dışında, sezonun genel gidişatıyla ilgili de fikir vermesi açısından bir sezon ortası bölüm de örneklem havuzuna eklenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen dizi bölümleri ve adları şu şekildedir:

- Sezon 1 - Bölüm 1.Özgürlüğümü Kaybettiğim Bölüm (*Die, in der ich meine Freiheit verliere*)
- Sezon 1 - Bölüm 6. Sırlarla Dolu Bir Bölüm (*Die, mit den Geheimnissen*)
- Sezon 1 - Bölüm 12. Sadece Birinin Var Olabileceği Bölüm (*Die, in der es nur einen geben kann*)
- Sezon 2 - Bölüm 13. Kadınların Zayıf Olduğu Bölüm (*Die, in der Frauen schwach werden*)

- Sezon 2 - Bölüm 24. Paskalya Tavşanının Kızgın Olduğu Bölüm (*Die , in der Osterhase böse war*)
- Sezon 2 - Bölüm 36. Sonrasında Her Şeyin Bitmesi Beklenen Bölüm (*Die, nach der alles vorbei sein soll?*)
- Sezon 3 - Bölüm 37. Her Şeyin Berbat Şekilde Devam Ettiği Bölüm (*Die, in der alles beschissen weitergeht*)
- Sezon 3 - Bölüm 44. Bonobo Olmak İstemediğim Bölüm (*Die, in der ich kein Bonobo sein will*)
- Sezon 3 - Bölüm 52. Menopoz Sonrası Bölüm (*Die, nach der Menopause ist*)

Eleştirel söylem analizi kapsamında oluşturulan kategoriler, ARD'nin yayın ilkelerini direkt olarak etkileyen ve 2006 yılında taslağı oluşturulup 2007 yılında meclis tarafından kabul edilen Ulusal Uyum Planındaki ana başlıklar, 2000'li yıllarda yapılan medyada göçmen temsili konulu araştırmaların sonuçları ve Esser'in sosyal entegrasyon teorisinde değindiği entegrasyon için şart olan öğelerden yola çıkılarak şekillenmiştir. Aynı kategoriler, 1984 sonrası Türk göçmenlerin yer aldığı televizyon yapımlarını incelerken de kullanılmıştır:

- Türk Göçmenlerde Dış Görünüş
- Türk Göçmenlerde Dil
- Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş
- Din
- Kadın-Erkek Eşit(siz)liği
- Namus
- Şiddet
- Suça Eğilim

Eleştirel söylem analizine ek olarak, iki grupla odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşmelerin yapılma amacı, daha önce değindiğimiz, temsil kadar izleyicilerin alımlamalarının da medyanın yarattığı etki üzerindeki etkisini dikkate almak ve izleyicilerin diziyi nasıl alımladıklarına dair fikir sahibi olmaktır. Odak grup görüşmelerini tercih etmekteki etken, grup dinamiğinin etkisiyle, yöneltilecek

sorulardan hareketle grup içinde yapılacak tartışmalardan daha fazla bilgi, görüş ve eğilime ulaşabilmektir (Morgan, 1997: 33) Gündelik hayattaki ortak algılamaları görmemizi sağlayan odak grup görüşmeleri, Krueger ve Casey'e göre (2000) açık uçlu sorulara dayanarak bireysel görüşme yönteminin üzerine inşa edilmiştir. İlk odak grup görüşmesi, Almanya'da doğup büyümüş, Almanya'da okumuş ve Türkiye'ye çalışmak için gelen beş katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme dili Türkçe ve Almanca olmuştur. İkinci görüşme ise, Almanya'ya sadece turistik sebeplerle giden ve 10 günden fazla kalmayan, Almanya'ya göç etmiş herhangi bir akrabası ya da yakını bulunmayan altı katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Diziden iki bölüm seçilerek, her iki grupta da odak grup görüşmesi öncesinde birlikte izlenmiş, akabinde dizi hakkında tartışma gerçekleşmiştir. Görüşmelerde moderatörlüğü tez yazarı üstlenirken, bir kolaylaştırıcı da görüşmelerde bulunmuştur. Odak grup görüşmeleri ile yapılmak istenen, dizideki Türk göçmen temsilinin alımlamasında iki grup arasındaki farklılıklar hakkında fikir edinmektir. Katılımcılara ulaşmak için, kartopu örnekleme tekniğinden faydalanılmıştır. Görüşme metinleri birçok kez derinlemesine okunup, analiz edildikten sonra, aşağıdaki temalara ulaşılmıştır.

- Dizinin Hedef Kitlesi
- Dizide Türk Ailenin Temsili
- Dizide Din Olgusu
- Dizide Uyuşmazlıklar ve Çatışmalar
- Dizinin Yayınlanma Amacı
- Egemen Kültür / Alt Kültür İlişkisine Bakış

4.4. Eleştirel Söylem Analizinin Sonuçları:

4.4.1. Türk Göçmenlerde Dış Görünüş:

Dizideki Türk kökenli karakterlerin tümü koyu renk saç, buğday ten ve ortalama bir boya sahiptir. Özellikle birinci bölüm, Türk ailenin dış görünüşüyle ilgili en çok yorumun bulunduğu bölümdür. Lena'nın yorumları esnasında yoruma konu olan giyim ya da dış görünüş özelliklerine odaklanan görüntüler kullanılmıştır. Birinci bölümde dış görünüşe yapılan göndermelerin çokluğu, hem dizinin olay

örgüsünde ailelerin tanışmasında dış görünüşün ön planda tutulmasına işaret eder, hem de izleyicinin dizi karakterleriyle tanıştığı ilk anda Türk ailenin dış görünüşüne odaklanmalarına zemin hazırlar.

İlk bölümde iki ailenin aynı eve taşındıkları gün, ön bahçelerinde eşya taşırlarken Lena Metin’e uzaktan bakıp kardeşi Nils’e dönüp şöyle der:

Lena: Sence sırtında kılları var mıdır? Bilirsin, tüm Türklerin sırtı kıllıdır. Sence annem bu adamın kıllarını alıyor mudur?

Bu konuşma esnasında kamera Metin’i arkadan çekmektedir ve sırtına odaklanmaktadır. Lena’nın bu söylemi, içinde barındırdığı genellemeyle de pekiştirilen bir Türk göçmen dış görünüşü tektipleştirmesine örnektir.

Aynı bölümün devamında, Lena bu kez yine Nils’e Cem’in giyim tarzı hakkında yorumda bulunur:

Lena: Şunların kıyafetlerine bak. Hele çocuğunkilere... Tam bir “Schnellfickerhose”!

Lena bu yorumu yaparken, kamera bu sefer de Cem ve Yağmur’a odaklanır. Özellikle Cem’in kıyafetlerine yaklaşılır. Cem’in üstünde yanlardan açılabilen, üstüne bol gelen bir eşofman altı bulunmaktadır. Schnellfickerhose, Alman gençlerin ucuz, genelde genç göçmen erkeklerin tercih ettiği eşofmanlara verdikleri isimdir ve kullanımında aşağılayıcı bir ton bulunur.

Cem’in giyim tarzı, dizinin son bölümlerinde polis olmaya karar vermesiyle değişir. Normal kesim pantolonlar ve gömlekler giymeye başlar. Metin karakteri ise, dizinin başından beri aşırılığı olmayan kıyafetleri tercih etmekte, komiserlik mesleğine uygun olan, sade gömlek, t-shirt ve pantolonlar giymektedir. Cem’in kıyafet seçimindeki değişim, hayatının rayına oturması, düzgün bir işe sahip olması ve duygusal ilişkisinde de belirli bir istikrarı yakalamasına paralel olarak değişir.

Yağmur başta olmak üzere Türk göçmen kadın karakterlerin dış görünüşüne baktığımızda, tümünün başörtülü olduğunu görürüz. İlk bölümde Yağmur karakteri ile tanışan izleyici, ilerleyen bölümlerde Türk göçmen kadınların devam ettiği bir imam hatip okuluna misafir olur ve gösterilen tüm kadın karakterler başörtülüdür. Bu tektip sunum, izleyicide Türk kadın göçmen profilinin başörtülü olmasını pekiştirebilir.

Resim 4.1. Yağmur'un arkadaşları tarafından şiddete maruz kaldığı an

Yağmur, dizinin ilerleyen bölümlerinde başörtüsünü açmakla ilgili gelgitler yaşar. Bu kararsızlık anlarının temelinde, erkek arkadaşı ve Cem'in yakın arkadaşı olan Yunan asıllı Costa ile olan ilişkisinde kültürel farkların aşılması imkansız sorunlar olarak karşılırlarına çıkmasını önlemek yatmaktadır. Örneklem dışında kalan 41. ve 42. bölümlerde başörtüsünü çıkaran Yağmur, bu bölümlerde radikal saç şekilleri ve giyim tarzları dener. Tüm bu denemeleri ise, ev halkı tarafından komik bulunur ve espri konusu olur. Ezberin dışına çıkan Türk karakteri, başörtüsüz olduğunda normalleşmemekte, kendini kaybetmiş, arayışa girmiş ve normalden uzaklaşmış bir dış görünümle karşımıza çıkmaktadır. Babaanne Ümit'in ziyaretine geldiği 43. bölümde, Yağmur babaannesinin de ısrarları sonucunda başörtüsüne geri döner. Dizideki başörtülü Türk göçmen kadın tektipleştirmesi, Beck-Gernsheim'in Türk kadın göçmenlerin temsili konulu çalışmasında değindiği noktalar ile örtüşmektedir. Beck-Gernsheim, medyada Türk kadınının dini inançlarına uygun

kıyafetleriyle, erkeğin gölgesinde kalmayı tercih eden duruşuyla temsil edildiğini söyler.

4.4.2. Türk Göçmenlerde Dil:

Türk göçmenlerin gerek anadil, gerekse Almanca kullanımı Türk göçmenler üzerine yapılan çalışmalarda önemli temalardan biridir. Tezin ikinci bölümünde yer verilen göçmen ve medya konulu araştırmalarda, özellikle Türk göçmenlerin medya kullanımının sebepleri araştırılırken dikkate alınan faktörlerden biri de anadil ve Almanca dilinin seviyesi ve kullanım alanlarıdır. Esser'in sosyal entegrasyon teorisine göre, göçmenler kendi anadillerini kamusal alanda kullanma hakkı ve şansına sahip olmalı, ancak bulundukları ülkenin dilini de öğrenmeli ve yeterli derecede kullanabilmelidir (Esser, 2006: 28). Esser'in bu görüşünün pratikteki karşılıkları, Almanya'nın 2000'li yıllarda yürüttüğü uyum ve göç politikalarında da görülebilir. Özellikle göç politikasında, aile birleşimi ya da oturma izni için temel düzeyde Almanca şartını karşılama zorunluluğu doğmuştur.

Türk göçmenlerin Almanca dil seviyesi, yapılan araştırmalarda entegrasyon seviyelerini belirlemede kullanılan faktörlerden biri olarak karşımıza çıkar. 2000'li yıllarda gerçekleştirilen ve tezin ikinci bölümünde yer verdiğimiz Trebbe'nin genç Türk göçmenlerin medyayı nasıl kullandıklarına ilişkin araştırması ile Sauer'in Türk göçmenlerin gündelik yaşamlarını konu alan araştırmasında, bağımlı değişken olarak Almanca seviyeleri de dikkate alınır.

Dizide Türk göçmen ailenin dil kullanımına bakıldığında, Türkçe'nin çok az yer aldığını görürüz. Sadece 43. bölümde ziyarete gelen babaanne karakteri Ümit, hem Türk aile üyeleri hem de Alman aile üyeleri ile zaman zaman Türkçe konuşur. Hatta torunu Yağmur'u da Türkçe konuşma konusunda teşvik eder.

Ümit: Türkçe konuş! ^v

Yağmur: Ama Almanya'dayız, tamam mı?!

^v Diyalog dizide yarı Almanca yarı Türkçe gerçekleşmektedir. Dizide Türkçe söylenen kelimeler kalın harflerle belirtilmiştir.

Ümit: Almanya da Almanya! Bakıyorum çok mutlusun burada olduğun için.

Otur!

Alıntılanan diyalogda da görüldüğü gibi, Ümit Türkçe konuşma konusunda ısrarcıyken, Yağmur kendini Almanca ifade etmektedir. Ümit örneklem içinde kalan bölümde, emir kipinde olan tek kelimelik ya da iki kelimelik kısa cümleleri Türkçe kurmakta ya da yerici kısa sözleri Türkçe söylemektedir. Örneklem içinde kalan diğer bölümlerde, sadece ilk bölümde Ümit dışındaki diğer karakterlerin de Türkçe konuştuğunu görürüz. Cem, Doris hakkında memnuniyetsizliğini dile getirirken, babasıyla Türkçe iletişim kurar:

Cem: Neden taşındık ki biz buraya? Daha yemek yapmasını bile bilmiyor!

Cem bu memnuniyetsizliğini dile getirirken, ortamda Doris ve Doris'in küçük çocuğu Nils de bulunmaktadır. Cem'in vücut hareketlerinden memnuniyetsizliği anlaşılabilir, ne Nils ne de Doris Türkçe bilmedikleri için sorunun kaynağını anlayamazlar. Cem, Türkçe'yi kullanarak hem babasıyla özel bir alan oluşturmuş, hem de vücut hareketleriyle memnuniyetsizliğini herkese belli etmiştir. Örneklem dahilinde incelenen 24. Bölümde ise, Cem ile, muhatap olmak istemediği Axel karakteri arasında şöyle bir diyalog yaşanır:

Axel: Cem seninle konuşmam gerek.

Cem: O zaman Türkçe öğren.

Almanca olarak gerçekleşen bu diyalogda, Cem iletişimi kesmek için dili bir bariyer olarak kullanmıştır.

Türk göçmen ailenin dizideki Almanca dilini kullanımlarına baktığımızda, Metin ve Yağmur'un telaffuzları ve dilbilgilerinin çok iyi seviyede olduğunu görürüz. Hatta Yağmur, dizinin sonunda simultane çevirmen olarak mecliste çalışmaya başlar. Ancak Cem karakteri dizinin başında bozuk bir Almanca kullanır. Hatta izleyicinin karakterlerle tanıştığı ilk bölümde, Cem'in öne çıkartılan özelliklerinden biri de dil kullanımıdır. Lena'yla konuşurlarken, Lena Cem'in telaffuzuyla dalga geçer:

Lena: (Tonlamalarını, ünlemleri ve dilbilgisi yanlışlıklarını Cem'in konuşmasına benzeterek) Ey, Lena ile konuşurken bazı şeylere dikkat etmen gerek.

Cem: (Düzgün ve kibar bir Almanca ile cevap verir) O halde bir de "Hochdeutsch" söyleyeyim: Giydiklerinize dikkat edin Bayan Schneider, yoksa Ağabey Öztürk sinirlenecek. İyi günler dilerim.

Cem'in sözünü ettiği "Hochdeutsch", özellikle Hannover şehrinde kullanılan ve Almanca'nın en düzgün hali olarak kabul edilen şivedir. Cem'in bu şive ile cevap vermesine, Lena çok şaşırır. Cem'in genel Almanca dili kullanımında, özellikle genç göçmenlerde sıkça rastlanan "Ey!" ünlemiyle cümleye başlama, Türkçe'deki argo kelime karşılığı "Hey Moruk" olan "Du Alter" hitabını sıklıkla kullanma, Almanca dilinde sıkça rastlanan ve kelime sonuna geldiğinde "h" olarak okunan "ch" harflerini "ş" olarak telaffuz etme en dikkat çeken noktalardır. Bu noktalar, Türk karakterlerin karikatürize edildiği skeçler ve dizilerde sıkça tekrarlanan ve Türk göçmenlerin Almanca kullanımıyla özdeşleşen özelliklerdir. Dizinin genelinde Cem Almanca konuşurken bu özellikleri muhafaza etse de, son sezonda işe girmesi ve hayatını düzene sokmasıyla birlikte argo hitapları kullanmamaya, "Ey!" ünlemini ise çok az kullanmaya başlar. Bu anlamda Cem'in dil kullanımı, topluma uyumuyla paralel olarak değişim gösterir.

4.2.1. Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş:

Türk göçmenlerin eğitim seviyesi, Almanya Uyum Politikasındaki konu başlıklarından biridir. Esser'in sosyal entegrasyon teorisinin dört boyutundan özellikle etkileşim ve sosyal-ekonomik-politik konum boyutlarıyla doğrudan etkileşim içindedir (Esser, 2006: 23). Dizide Türk göçmenlerin eğitim seviyesine baktığımızda, baba karakteri Metin'in eğitimini tamamlamış ve bir devlet kurumu olan polis merkezinde iş sahibi olduğunu görürüz. Ayrıca Metin, çocuklarının eğitimine önem vermekte, ama özellikle Cem'in eğitimi konusunda kaygılanmaktadır. Cem, lise eğitimi boyunca çok parlak bir öğrenci olamamıştır. Örneklem olarak seçilen ve üçüncü sezonun birinci bölümü olan "Bölüm 37. Her Şeyin Berbat Şekilde Devam Ettiği Bölüm" (*Die, in der alles beschissen*

weitergeht), Cem'in Abitur^{vi} sınavını geçemediği ortaya çıkar. Sınavı geçememesine Metin çok üzülürken, Doris Cem'den beklentisinin çok da yüksek olmadığını sözleriyle ifade eder:

Cem: Abitur sınavını geçeceğim. Söz veriyorum... Hatta sonrasında da hukuk ya da tıp okuyacağım.

Doris: Gerçekçi ol bakalım küçük adam!

Doris: (Metin'e dönerek) Tavşancığım, bu kadar üzülme. Oğlun cinsel açıdan güçlü bir çocuk, Almanya'da bu özellik eğitimden çok daha önemli!

Alıntılanan bölümde de görüldüğü gibi, Doris Cem'in zor bir eğitim sürecini tamamlayabileceği konusunda çok iyimser değildir. Metin'i avuturken kurduğu cümle, Cem'in Almanya'daki varlığını değerli kılan şeyin eğitimi değil, cinsel açıdan güçlü olması olduğuna dairdir. Doris'in espritüel bir dile ifade ettiği nokta, Doris'in Alman toplumuna ilişkin bir yargısı hakkında da bize ipucu verir: Alman erkekleri iyi eğitilmiş ve çalışkandır, ancak tutkudan uzaktırlar.

Lena ile Cem'in, Lena üniversiteye gitmek üzere evden ayrılmadan bir gece önce yaptıkları konuşmada, Cem dizi boyunca ilk ve son defa kendini Almanya'da nasıl hissettiğini itiraf eder:

Cem: Neyse, belki de Almanya'dan paketlenmem gerekiyordur.

Lena: Cem, sen bir mülteci değilsin.

Cem: Ben bu ülkede her zaman bir yabancıydım...

Alıntılanan diyalogda görüldüğü gibi, Cem üniversiteye girememesini Almanya'da bir geleceği olmayacağı şeklinde yorumlamaktadır. Almanya'da yasal olarak bulunması, var olmak için yeterli değildir. Yabancı olmamak, sosyal çevre tarafından kabul edilebilmek için yüksekokul okumak ve tahsilini aldığı bir alanda iş bulmak gerekmektedir. Aksi takdirde, istenmeyen ve gönderilecek kişi, yani "mülteci" konumuna düşecektir.

^{vi} Almanya'da lise son sınıfta yapılan ve üniversiteye giriş sınavı anlamında gelen sınav

Cem'in üniversite eğitimiyle başlamadan biten serüveni, yerini iş aramaya bırakır. Üçüncü sezonun ortasında yer alan Bonobo Olmak İstemediğim Bölüm (*Die, in der ich kein Bonobo sein will*) isimli 44. bölümde, Cem'in bulduğu iş Imbiss adı verilen ve genelde Türk göçmenlerin işlettiği bir fast-food dükkanındadır. Yeni işinde Alman olan işveren tarafından aşağılamalara maruz kalır:

İşveren: Neler oluyor? Uyudunuz mu? İki ekstra jambonlu çizburger istedim ama hala burada Türkçe konuşup duruyorsunuz.

İşveren, “Konuşup duruyorsunuz” yerine “Türkçe konuşup duruyorsunuz” diyerek çalışanlardan sadece Türkleri hedef almaktadır. Üstelik, çalışanlardan sadece Cem Türk’tür ve o anda iş arkadaşıyla Almanca konuşmaktadır. İşverenin bu cümlesi Türk çalışanların işten kaytaran tembel kişiler olduğu yönündeki önyargıya işaret eder. Diyalogun devamında, işverenin Türk çalışana karşı üslubu sertleşir.

Cem: Tamam moruk, hızlanıyorum.

Patron: Moruk mu? Duydunuz mu? Türk çocuk bana hakaret ediyor.

Polonyalı çalışan: Her şey yolunda, patron. Sana hakaret etmek istemedi. Gerçekten.

Patron: Buna ben de inanmak istiyorum. Siz mülteciler buraya gelip her istediğinizi yapabileceğinizi sanıyorsunuz.

Cem: Kapa çeneni! Tamam mı?!

İşverenin önyargılı tutumu, etnik kimliğine yaptığı göndermeler ve son olarak Cem'i mülteci olarak tanımlaması Cem'i sinirlendirir. Cem'in daha önce de değinildiği gibi Türk göçmenlerin günlük hayatta sık sık kullandıkları “moruk” hitabı, işveren tarafından hakaret olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, yasal olarak Almanya'da bulunan ve Alman vatandaşı olan Cem, sırf etnik kimliği sebebiyle işvereni tarafından “mülteci” olarak adlandırılmıştır. Bu yakıştırma, aslında göçmen kökenlilere dair genel bir yargıya işaretir.

Resim 4.2 Cem'in işe girdiği Imbiss ve patronu

Bu diyalogdan sonra işten ayrılan Cem, göçmenlerle özdeşleşen bir başka iş olan “marka giysilerinin sahtelerini yapmak ve satmak” işine soyunur. Kısacası, Cem’in tercihleri, entegre olamayan göçmenlerle birlikte anılan iş alanlarından yana olmuştur. Cem’i üçüncü sezonun son bölümünde, baba olmanın getirdiği sorumluluklarla düzgün bir iş peşinde koşarken görürüz. Lena ile sahip olacakları bebekleri için, geleceği ve güvencesi olan bir iş olarak gördüğü polisliğe başvuran ve sınavı kıl payı geçebilen Cem, polis merkezinde çalışmaya başlar. Cem son bölümde Alman kanun ve kurallarına uymayı kabul etmiş ve uyum sorunlarını aşmış bir Türk göçmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yağmur, eğitimde ortalama bir başarıyı elde etmesine rağmen, dizinin son sezonuna dek eğitim ve iş hayatı konusunda herhangi bir iddia taşımaz. Üniversiteye gitmek ve bir kariyer sahibi olmak öncelikleri arasında yer almamaktadır. Üçüncü sezonun ilk bölümünde, Yağmur Lena’ya erkek arkadaşı Costa ile kuracağı hayatla ilgili hayallerini anlatır:

Yağmur: Ve sonra bana “Karım olur musun?” diye soracak.

Lena: Ve sen de, “Teklif için teşekkürler ama önce Abitur sınavını vermeliyim” diyeceksin.

Yağmur: Neden Abitur’a ihtiyacım olsun ki? Bir aile kuracağım, tıpkı Kuran’da yazdığı gibi. Sonra koca bir elmas yüzüğü çıkaracak ve parmağıma takacak.

Alıntıda da görüldüğü gibi, Yağmur'un geleceğiyle ilgili hayali evlilik üzerine kuruludur. Diyalogda Lena eğitimi ön planda tutan taraf olurken, Yağmur geleceğini düşlediğinde kendini birey olarak değil bir erkeğin eşi olarak hayal eder. Üçüncü sezonun devamında ise, Yağmur'un yavaş bir değişim geçirdiğine tanık oluruz. Eşine bağımlı ve bireysellikten uzak tutumu, yerini özgürlüğüne düşkün olmasa da kendi özel alanının konforundan ve bağımsızlığından memnun bir duruşa bırakır. Üniversite eğitimini tamamlar ve mecliste simultane çevirmen olarak çalışmaya başlar. Son bölümde çalışırken gördüğümüz Yağmur, Lena'nın anlatımıyla iddiadan uzak tavrını iş hayatına da taşır:

Lena: (iç ses) Yağmur mecliste çevirmen olarak çalışmaya başladı ve her şeyi aslında olduğundan biraz daha sevimli bir şekilde çevirmeye başladı.

(Yağmur çalıştığı yerde bir Türk politikacının konuşmasını çevirirken görülür)

Türk politikacı: Bu kahrolası Almanlar bizim popomuzu yalasınlar, biz kesinlikle bu anlaşmayı imzalamayacağız!

Yağmur: Sayın Bakan Steinmeier, eşiniz bugün yine muhteşem görünüyor, sizi en kısa zamanda bir yemekte ağırlamak isterim.

Alıntılanan konuşma dizinin son bölümünün kapanışında bulunmakta olup, Yağmur'un dizi sonunda geldiği noktayı da göstermektedir: İş sahibi, uyumlu ve çatışmadan uzak.

4.2.2. Din

Türk göçmenlerde İslam ve dini inançlarına uygun yaşam tarzları, yapılan temsil araştırmalarında öne çıkan temalardan biri olmuştur. Bonfadelli'nin temsil araştırmasında, İslam'ın gerici ve çağdışı sıfatları ile aynı cümle içinde geçtiği ve bir tehdit olarak sunulduğu görülür. *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisinde Türk ailenin dini inançlarına baktığımızda ise, erkek karakterlerin dine nötr ya da zaman zaman mesafeli yaklaştıklarını, kadın karakterlerin ise İslamı ve İslami kuralları hayatlarının akışında daha sıklıkla referans aldıklarını görürüz.

Dizinin ilk bölümünde din olgusu, ilk olarak Yağmur karakteri üzerinden izleyiciye gösterilir. Ailelerin tanışma yemeğinde, Yağmur garsonu çağırarak dini inançlarına uygun bir servis açılmasını ister:

Yağmur: Bu tabakta daha önce domuz eti yendi mi acaba? Sanırım yendi, çünkü menünüzde domuz eti içeren yemekler olduğunu görüyorum. Lütfen bana yeni açılmış ve kullanılmamış bir tabak getirebilir misiniz? Ben Müslümanım. Bu bir dindir.

Lena: (Kardeşi Nils'in kulağına eğilir ve gülerek konuşur) Bu aileyle en fazla üç hafta yaşarız demiştin ya sana... İkiye indiriyorum.

Bu sözüyle Yağmur, sosyal hayatını İslami referanslara göre yaşadığını göstermektedir. Dini inançlarının gereği olan şeyleri hakkı olarak görmekte ve bu ihtiyaçlarının karşılanmasını beklemektedir. Yağmur'un İslam konusundaki hassasiyeti, Öztürk ailesini görüp en fazla üç hafta birlikte yaşayabileceklerine kanaat getiren Lena'nın beklentilerini daha da düşürmesine, birlikte en fazla iki hafta yaşayabileceklerini düşünmesine yol açar. Başka bir deyişle, Yağmur'un İslami inançları, Lena'ya göre iki ailenin birlikte yaşamasını daha da imkansız kılmaktadır.

Yine birinci bölümde, Lena'nın Yağmur'un ibadet etmesine gösterdiği tepki önemlidir. Paylaştıkları yatak odasında Yağmur namaz kıldıktan hemen sonra aralarında şu diyalog yaşanır:

Lena: Hey Yağmur, ne için dua ediyorsun?

Yağmur: Her şeyin eski haline dönmesi ve sizin bu evden taşınmanız için.

Lena: Benden de selam söyle. Ben de aynı dilekleri paylaşıyorum.

Yağmur: Baksana, sen de beni benim seni bulduğum kadar berbat buluyormusun?

Lena: Sanırım. Ayrıca şu Mekke'ye dönüp yaptığın şeyleri de çok hastalıklı buluyorum.

Yağmur: Hahaha çok komik. Nazi!

Bu diyalogda, Lena, Yağmur'un ibadetini "hastalıklı" olarak nitelendirirken, Yağmur kızgınlığını Lena'ya Nazi diyerek gösterir. Her iki söylem de, Almanya'daki politik doğruluk bağlamında telaffuz edilmesi problemlili söylemlerdir.

Yağmur'un dini inançları sebebiyle yaşadığı bir başka olay, Yağmur'un domuz eti yemediğini tamamen unutan Doris'in yemek yaparken domuz etini de yemeğe ilave etmesiyle yaşanır. Bilmeden domuz eti yiyen Yağmur, kendini bunun için cezalandırır ve devam ettiği imam hatip okulundaki öğretmeninin ve arkadaşlarının bu duruma nasıl tepki vereceğini dert eder. Nitekim, birinci sezonun altıncı bölümünde, Yağmur'un kendini cezalandırmasına daha fazla dayanamayan ve suçluluk hisseden Doris, Yağmur'un imam hatip okuluna giderek öğretmeniyle konuşur. Doris, öğretmene Yağmur'un kendisinin hatası yüzünden domuz eti yediğini ve kendisini cezalandırdığını anlatırken diğer öğrenciler bunu duyar.

Resim 4.3. Yağmur'un devam ettiği imam hatip okulu

Öğretmen, Yağmur ile konuşarak, Allah'ın kendisini affettiğini söyler. Yağmur tekrar derslere girmeye başlar, ancak Allah dışında kendisini affetmeyenler vardır: Okuldaki diğer Müslüman arkadaşları. Okul çıkışında Yağmur'u bekleyen arkadaşları, ona sözle ve elle sataşırlar:

Güneş: Buraya gelmeye nasıl cesaret edersin!

Yağmur: Ama 400 tuvalet temizledim ceza olarak. Sana yemin ederim, yediğim şeyin domuz eti olduğunu bilmiyordum.

Güneş: Her zaman en iyi öğrenci olarak görüldün, hep en iyi notları aldın, hepimizin önüne sen örnek olarak konuldun. Şimdi kalkmış ne yapıyorsun! Buna göz yumarsak burada disiplin filan kalmaz.

Yağmur: Ne yapıyorsun? Gerçek bir Müslümansan beni affetmen gerekir.

Güneş: Gerçek Müslüman mı? Sen artık Müslüman filan değilsin, seni gözü dönmüş!

(Yağmur'un başörtüsünü kafasından çekip yere atar)

Bu diyalog, bize sadece Yağmur'un değil, arkadaş çevresinin de İslami referanslara göre bir yaşam tarzını benimsediğini, hatta tutucu bir tavır sergilediklerini gösterir. Yağmur'un farklı yaşam tarzlarına olan tahammülsüzlüğü, arkadaş çevresinin tahammülsüzlüğü ile benzerlik göstermektedir.

Yaşanan bu olay, Yağmur'un Müslümanlığını sorgulamasına sebep olur. Yeterince iyi bir Müslüman olmadığını düşünür. Başörtüsünün kafasından alınmış olması, eve başörtüsüz gelmesi gururuna çok dokunur. Eve geldiğinde babasına ve Doris'e "Eve kadar yarı çıplak halde geldim" diyerek ağlar. Doris ile konuşan Yağmur "O okul benim evimdi. Şimdi nereye gideceğim?" diyerek, imam hatip okuluna duyduğu aidiyeti dile getirir.

Yağmur'un dini inançları, hayatındaki tüm gelişmeleri etkilemekte ve karar verme süreçlerine nüfuz etmektedir. İkinci sezonda internetten tanıştığı ve Müslüman bir Türk olduğunu sanarak yüz yüze görüşmeden duygusal bir bağ kurduğu kişinin Costa olduğunu öğrenmesi, duygularını gözden geçirmesini zorunlu kılar. Bu tekrar gözden geçirme sürecinde, Cem ve Metin'in bu ilişkiye vereceği tepki kadar, Costa'nın Müslüman olmamasının da payı büyüktür. Ancak, duyguları daha ağır basan Yağmur, Costa'nın aşkına cevap verir. Ailelerin karşı çıkmasına rağmen ilişkilerine devam etme kararı alan çift, örneklem olarak alınan ikinci sezondaki 36. bölümde birlikte Yunanistan'a kaçmaya karar verirler, ancak son anda yakalanırlar. Costa'nın aşkı, dizide Yağmur'un İslami kurallara göre belirlenen hayat normlarında ilk defa farklı bir etkenin, yani aşkın söz sahibi olması açısından önemlidir. Yağmur, Costa'ya olan aşkı sayesinde ezberini bozar, sadece Allah'a

adadığı sevgisini ve hayatını bir ölümlüye de sunmaya karar verir. Yaşadığı ilişki, Yağmur'un din ile olan bağında zaman zaman büyük dalgalanmalara sebep olsa da, başörtüsünü kısa süreli çıkarmasına vesile olsa da, sonunda Yağmur inançlarına geri döner, ancak etrafındaki herkesin kendi ile aynı inançlara sahip olmamasını anlayışla karşılamaya başlar. Dini gereklilikleri kamusal alandan özel alanına çeker. Dizinin sonunda Yağmur'un uyum sürecinin tamamlanması, İslam'ı kamusal alandan özel alanına kaydırmış ve ılımlı bir İslami duruş kazanmış bir birey olarak karşımıza çıkması ile olur. Ayrıca, Yağmur'un bu konudaki tutumundaki değişimin temelinde Costa'yla yaşadığı duygusal ilişkinin yattığı yadsınamaz.

Dizideki erkek karakterlere dönersek, ne Cem ne de Metin karakterinin gerek örneklem olarak alınan bölümlerde, gerekse dizinin tamamında hiçbir din referansı taşımadığını görürüz. Hatta Metin, Yağmur'un 6. bölümde imam hatip okulundaki arkadaşlarının kendisini dışlamaları yüzünden yaşadığı buhranda Allah'ın kendisi ile artık konuşmadığını söylemesi hakkında Doris'le dertleşirken, Doris'e şöyle der: *“İyi de bunca zaman ne konuşmuşlar ki?”* Metin, Allah'ın Yağmur'la artık konuşmamasından çok, o zamana dek konuşmuş olmalarını dert eder. Yağmur kadar gönülden bir inanan değildir. Hatta Yağmur, yine aynı bölümde babasının düzgün bir Müslüman olmadığını, çünkü Ramazan'da oruç tutmadığını da söyler. Bunlara ek olarak, Doris ve Metin'in evlilik törenlerinin nerede olacağı konuşulurken, kilisede evlenmek bir opsiyon olarak ortaya atılıp kabul edilmişken, İslami kurallara göre bir evlilik töreninin gerçekleştirilmesi konu edilmez. Hatta Doris'in de inançlı bir Hristiyan olmaması sebebiyle sonunda bir şaman töreni yapmaya karar verirler:

Metin: Sevgilim, ne kilisede evlenmek senin tarzındı, ne de beyaz renk.. Markus ile konuştum ve bana seni nasıl mutlu edebileceğime dair bir ipucu verdi: şaman geleneklerine göre evleneceğiz.

Metin'in bu sözleri, İslam'ı gündelik hayatında bir referans noktası almadığını gösterdiği gibi, din referansından uzak bir seremoniyi de kabullenebildiğini göstermektedir. Metin, Doris'in din konusundaki tercihlerine saygı göstermenin ötesinde bu tercihlere uyum sağlamaktadır.

Dizideki İslami referanslara ve bu referansların geçtiği bölümlere baktığımızda, İslam iki ailede ya da ikili romantik ilişkilerde yaşanan en önemli çatışma alanı olarak görülmektedir. Özellikle romantik ilişkilerde, Yağmur Costa ile bir gelecek kurabilmek için kendi inanışından vazgeçmese de, inançlarının görünür olduğu özeline taşır ve başkalarının inançlarına ya da inançsızlıklarına daha toleranslı olmaya başlar. Metin ise hiçbir İslami referansı taşımamakla birlikte, bunun bir adım ötesine geçer ve sırf Doris istediği için kendisi inanmasa da bir Şaman töreniyle evlenir.

Dizide din olgusunun işlenişi ve karakterlerin din konusundaki tutumlarının değişimi, Esser'in sosyal entegrasyon teorisindeki kimlik, kültürleşme ve etkileşim boyutlarıyla direkt olarak bağlantılı olan bir değişimdir. Esser, din olgusunun bireyin kimliğinin şekillenmesinde, başka kültürlerden olan bireylerle ilişkilerinin değişiminde ve iki kültür arasında oluşan etkileşimlerde önemli bir faktör olduğunu belirtir ve göçmen konumdaki bireylerin zaman içerisinde egemen kültüre uyum sağlarken kendi dini inançlarından vazgeçmeseler de, sınırları tekrar belirlemek zorunda kalacaklarını ileri sürer. Esser'in sunduğu dört farklı entegrasyon biçiminden yola çıkarak, Yağmur karakterinde dizide din konusunda birinci ve ikinci sezonda segregasyon eğilimi, sonda ise çoklu entegrasyon eğilimi görüldüğü söylenebilir. Başka bir deyişle, Esser'in entegrasyon yaklaşımının pratiğe dökülmüş halini, dizide Yağmur karakterinin geçirdiği değişimlerde görürüz.

4.2.3. Kadın-Erkek Eşit(siz)liği

Gerek Türk göçmen temsilleri ile ilgili yapılan araştırmalarda, gerekse tez içerisinde Türk göçmenlerin medyadaki görünürlüğüne örnek olarak verilen televizyon yapımlarının konularında karşımıza çıkan bir başka tema Türk göçmen aile kültüründeki kadın-erkek eşitsizliğidir. Beck-Gernsheim'in temsil araştırmasında, Beck-Gernsheim Türk göçmenlerdeki kadın-erkek eşitsizliğinin İslam ile birlikte okunarak tektipleştirildiğini söyler. Temsillerde erkek her zaman daha ön plandadır ve kamusal alandaki tüm ilişkileri kendi yönetir. Kadın ise hem yabancı dil konusundaki zayıflıkları, hem de karar mekanizmasındaki etkisizliği sebebiyle arka planda kalır (Beck-Gernsheim, 2006: 12).

Dizideki kadın-erkek eşit(siz)liğine dair ne söylendiğine baktığımızda, ev içindeki iş bölümü ve erkeğin kadının karar mekanizması üzerinde kurmak istediği hakimiyet olmak üzere iki alt kategorinin oluştuğunu görürüz. Ancak, karar mekanizması üzerinde erkek tarafından kurulmak istenen hakimiyetin bir başka tema olan namus ile ilintili olması sebebiyle, bu kategoriye namus temasında detaylı ele almak tercih edilmiştir.

Ev içindeki iş bölümünde, yine dizinin ilk bölümünde görüş ve tutum farklılıklarının altı çizilmektedir. Cem, kadın-erkek eşitliğine inanmamakta, ev işlerinin kadınlar tarafından yapılması gerektiğini düşünmektedir. Bu yüzden, ilk bölümde Doris'in sabah kahvaltıyı hazırlamadan evden çıkmasına, babasının kahvaltı hazırlamasına bozulur:

Metin: Buyrun, çayınız.

Metin bu sahnede, Nils'e çay servisi yapmaktadır. Cem babasını servis yaparken görünce şaşırır.

Doris: Gitmem gerekiyor. Hoşçakalın! Güzel bir tatil günü geçirin!

Cem: Eee kahvaltı?

Doris: Mutfak hemen arkadan güneydoğu tarafında! Buzdolabı ise mutfak sağında kullanıma hazır.

Cem: (Türkçe olarak babasına) Neden taşındık ki biz buraya? Daha yemek yapmasını bile bilmiyor!

Cem, özel hayatında kadın figüründen beklentisini bu sözyle dile getirir. Kadın yemek yapamıyorsa, ev içindeki varlığı Cem için sorgulanabilir bir durumdur. Diyaloğun devamında Metin Cem'e Alman toplumunun gerçeklerini hatırlatır:

Cem: Neredeyim BEN!

Metin: Almanya! Şimdi mutfaka gel ve bana yardım et. İşe yetişmeliyim.

Cem: Sırada ne var? Kariyerini ev işine tercih mi edeceksin?

Bu sahnede görüldüğü üzere, Cem kadınların ev işlerini üstlenmesi gerektiğini düşündüğünü açıkça ifade etmektedir. Ayrıca, babasının ev işlerinde görev almasını “kariyerini arka plana atması” olarak yorumlamaktadır. Öte yandan Metin, Doris'in

ev işlerine olan mesafeli tavrını kabul etmekte, iş bölümü yapmanın ötesinde evin tüm yükünü üstüne almaya çalışmaktadır. Metin, ilişkisinin sağlıklı devam etmesi için bu görevi üstlenir. Dahası, Alman sosyal hayatında ev işlerinin sadece kadınların sorumluluğunda olmadığına dair bir göndermede de bulunur. Cem için ise ev işlerinin kadın tarafından yapılmıyor oluşu yabancı olduğu bir düzendir.

Kadın-erkek eşitsizliğine dair bir başka bölüm, kadınların Cem tarafından daha edilgen konumda görüldüğüne dair tutumuna dairdir. Cem'in kadın erkek ilişkilerinde erkekleri daha üstün gördüğü, Lena'ya karşı duygularını ifade ettiği sahnelerde de sözlerinden belli olur. Örnek olarak, ikinci sezonun ilk bölümü olan "Kadınların Zayıf Olduğu Bölüm"de (*Die, in der Frauen schwach werden*) Lena, intihar teşebbüsünde bulunduğunu sandığı Axel ile birlikte ama Cem'e olan duyguları değişmemiştir. Cem de Lena'yla birlikte olmak istemektedir ve Lena'yı buna ikna etmeye çalışır:

Lena: Bunu neden yapıyorsun? Neden peşimden koşup duruyorsun? Bu bir Türk işi yıpratma/fethetme stratejisi mi?

Cem: Sağlam savaşıyorum! Sen benim... İstanbul'un eski adı neydi?

Lena: Konstantinopolis, seni aptal.

.....

Lena: Evet, bunu daha önce duyduk. Demek istediğim, ne hissettiğini söyle...

Cem: Beni maymuna mı çevirmeye çalışıyorsun?

Bu diyalogda önemli olan iki gösterge, Cem'in Lena'yı fethedilecek bir şehre benzetmesi ve onun için "savaşması"dır. Lena'nın fikri Cem'e göre değiştirilebilir, "Hayır" demesi geçicidir. Cem isteklerinde ısrarcıdır ve Lena'ya baskı uygulamakta bir sakınca görmemektedir.

Cem'in kadın-erkek eşitsizliği yanlısı bu tavrı, aile içi uyuma giden üçüncü sezon olay örgüsünde yerini daha eşitlikçi bir tavra bırakır. Lena ile ilişkisi bir düzene girmiştir ve bir bebek beklemektedirler. Ancak, bebek olduktan sonra hangisinin çalışıp hangisinin evde bebekle kalacağı konusu tartışılmaktadır. Başta Lena'nın çalışmaya devam etmesi ve Cem'in bebekle ilgilenmesine karar verirler. Ancak Metin, oğlunun ev erkeği olmasını istememektedir. Cem ise çok gönüllü

olmamasına rağmen, hem Lena istediği için, hem de kendini çok başarılı görmediği için ev erkeği olmayı başta kabul eder. Ancak Lena, Cem'in evde mutlu olmayacağını anlayarak, Cem'i polislik sınavına girmeye ikna eder:

Lena: "Cem, Polis Akademisine git ve sınava gir. Çocukla ben ilgileneneğim, istifa ettim."

Cem: "Ev erkeği olmakla bir sorunun yok. Gerçekten. Bunu yapabilirim, size söz verdim."

Lena: "Cem, lütfen dürüst ol: Ev erkeği olmak istiyor musun?"

Cem: ... Hayır.

Lena: "O halde hareketlen ve gidip şu sınavı geç!"

Bu diyalogda görüldüğü üzere, Cem aslında ev erkeği olmak istememekte, evi çekip evirmek ve bebekle ilgilenmek yerine çalışmayı tercih etmektedir. Sınavı kazandıktan sonra, eve döndüğünde Lena başarısıyla mutlu olur, ancak Doris yaşadığı hayal kırıklığını saklamaz:

Doris: Pekala, bir şey söylemiyorum. Kendi kurallarınıza göre yaşıyorsunuz, bunu kabul edeceğim. Sen çocuğu doğuracaksın, Cem de para kazanacak. Aynı 1950'li yıllarda olduğu gibi.

Lena: Anne, çocuğum doğduktan sonra çalışacağım. Ama önce çocuğumla vakit geçirmek istiyorum.

Doris: Söz ver!

Lena: Söz veriyorum!

Maddi bağımsızlık ve maddi gücü elinde bulunduran tarafın erkek olması Doris'e 1950'leri çağrıştırmakta, günümüz şartlarına uygun olmayan bir düzen olarak görülmektedir. Lena da çalışmamak ve hep ev kadını olarak kalmak gibi hayal etmemektedir. Son bölümde yaşanan bu olaylarda, Cem ve Lena'nın ortak müşterekte buluşmak adına iki taraflı olarak fedakarlıkta bulunduğunu görürüz. Uyumun sağlanabilmesi için Cem son sezonda daha yoğun olmakla birlikte üç sezona yayılan bir değişim gösterirken, Lena son bölümde ve bir istisna olarak gösterilen bir adım atar. Başka bir deyişle Cem'in kadın erkek eşitliği konusunda katettiği mesafe, partneri Lena'ya göre çok daha uzundur.

Yağmur karakterinin dizi içerisindeki gelişimine baktığımızda, geri planda kalan ve aile içi karar mekanizmalarında söz sahibi olmayan Yağmur'un, Costa ile duygusal ilişkisinin başlamasıyla birlikte dini inançlarını sorgulamasına paralel olarak eşitlikçi bir tutum geliştirdiğini görürüz. Dolayısıyla dizide Yağmur karakterinin özgürleşmesi ve kendi ayakları üzerinde durup, karar alıp kararlarını uygulama konusundaki inatçılığı, dini inançlarıyla olan bağıyla birlikte okunabilir. Yağmur'un edilgenlikten etkenliğe geçişi, örneklem dahilindeki iki alıntıyla açıklanabilir. İlki, ikinci sezonda daha önce din kategorisinde de bahsettiğimiz, Yağmur'un okul sonrası hayatına dair hayallerini Lena'yla paylaştığı andır:

Yağmur: Ve sonra bana “Karım olur musun?” diye soracak.

Lena: Ve sen de, “Teklif için teşekkürler, ama önce Abitur sınavını vermeliyim” diyeceksin.

Yağmur: Neden Abitur'a ihtiyacım olsun ki? Bir aile kuracağım, tıpkı Kuran'da yazdığı gibi. Sonra koca bir elmas yüzüğü çıkaracak ve parmağıma takacak.

Bu diyalogda görüldüğü gibi, Yağmur liseden sona eğitimine devam etmeyi düşünmemektedir. Hayatının devamını Kuran'a da referans vererek ev kadını olarak geçirmeyi planlamaktadır. Yağmur'un bakış açısına göre kadın olarak ona biçilmiş rol, bir aile kurmak, doğurganlık ve ev işleriyle sınırlı bir üretkenliktir. Ancak, Yağmur'un bu gelecek hayalleri, Costa ile yaşadığı çalkantılı ilişki ve kültürel çatışmaların etkisiyle değişime uğrar. Önceki sezonlarda ve bölümlerde evlilikten dem vuran, hatta gerçekleşmesini istediği en büyük hayali Müslüman bir erkekle evlenip evinin kadını olmak olan Yağmur örneklem dahilinde incelenen ve son sezonun son bölümü olan Menopoz Sonrası Bölüm'de (*Die, nach der Menopause ist*) kendi ayakları üzerinde durmak istemektedir:

Yağmur: Önce babaannemle birlikte Türkiye'ye gideceğim ve orada sakince kendimi dinleyeceğim. Benim eğitim seviyemdeki bir kadın evlenmeli mi, emin değilim.

Lena: Yağmur, Yale mezunu değilsin, sadece Abitur'dan 3 alarak^{vii} sınavı geçtin.

Yağmur: Ah tabi. Ev hanımları her zaman kariyer yapan kadınları biraz kıskanmıştır.

Her ne kadar bu düşünce, Yağmur'un Costa ile arasının bozulmasının akabinde aklına girmiş olsa da, bir alternatif olarak Costa'dan ve evlilikten bağımsız bir gelecek düşünmesi, Yağmur karakterinin dizide geçirdiği değişim açısından önemlidir. Örneklem dahilindeki son bölümde son sahnelerde Yağmur'u iş sahibi bir kadın olarak görürüz. Costa ile olan ilişkisi düzene girmiştir. Her ikisi de çalışmakta, ortak kararlar almakta ve birbirlerinin özel alanlarına saygı göstermektedirler.

Kadın-erkek eşitsizliğine dair dizideki bir diğer önemli söylem, babaanne Ümit'e aittir. Türk göçmenlerin ilk neslini temsil eden Ümit'in diziye ilk girişi, örneklem olarak alınmayan 43. bölümle olur ve gördüklerini hiç hoş karşılamaz. Öztürk ailesinin özünü kaybettiğini düşünen Ümit, Almanlar ve yaşam tarzları hakkındaki önyargılarını her fırsatta sivri bir dille beyan eder. Örneklem dahilindeki 44. bölümde, Doris ile tartışırken, Doris'in özgürlüklerini şu sözlerle eleştirir:

Ümit: Kadın dediğin evde kalır, oraya buraya arabayla gideceğine eşi ve çocuklarıyla ilgilenir. Ben alışverişe bile hep yürüyerek giderdim.

Ümit, kendi doğrularına göre kadın kimliğinin kısa bir özetini bizimle paylaşır. Edilgen, evde oturan, işi eşiyle ve çocuklarla ilgilenmek olan kadın, arabayla seyahat özgürlüğüne bile sahip değildir. Gidebileceği en uzak yer, yürüyerek gideceği yerdir. Bölümün sonunda, Ümit Doris'e eşinden ve eşinin kadınların özgürlükleri hakkındaki görüşlerinden bahseder:

Ümit: Eskiden eşim Erdal ile arabayla çok seyahat ederdik. O arabayı sürerken ben yanında oturur, ona portakal soyardım. Rahmetli hep derdi ki: "İnşallah kadınların da araba kullanmasının normal karşılandığı günleri görecektir kadar uzun yaşayabilirim. O zaman senin oturduğun yerde ben otururum ve sana portakal soyarım."

^{vii} Abitur sınavında Almanya eğitim sistemine göre en iyi not 1, en kötü not 4'tür.

Ümit, bu konuşmasında eşinin kadınların özgürlüklerini toplumun gözünde kazandıkları günleri görmek istemesinden bahsederken, bu özgürlüğü de yine erkek egemen bir dille anlatır. Erkek figürü kadından daha özgürlükçü gibi görünse de, kadının özgürlüğünün sınırlarını genişletme yetkisi yine erkeğe verilmiştir. Kadınların özgürleşmesi bir erkeğin hayali olarak karşımıza çıkar. Ümit hala kadınların araba kullanmaması gerektiğini düşünmektedir.

4.2.4. Namus

Namus kavramının dizi boyunca karşımıza çıktığı anlar, aslında kadın-erkek eşitliği, cinsellik ve kamusal-özel alan ayrımındaki farklılıklar ile beraber değerlendirilebilecek bölümlerdir. Namusa yapılan göndermeler, dinden bağımsız olarak oluşturulmuş ve Cem ile Lena arasındaki çatışmalar ile anlatılmıştır. Başka bir deyişle, Türk karakterin namus konusundaki katı tavrı, dizideki Türk-Alman ilişkilerindeki uyuşmazlık noktalarından biri olarak gösterilmektedir.

Namus kavramı ve bunun devamında namus sebebiyle yaşanan şiddet olayları, Türk göçmenlerin Alman televizyonlarındaki programlarda işlenen bir konudur. Dolayısıyla Alman medyasında Türk göçmenlerin sosyal ve kültürel hayatlarından bir kesit olarak izleyicilere ve okuyuculara sunulması sıkça rastlanan bir durumdur. Bu duruma dair elde edilen en çarpıcı veri, Schorb ve ekibi tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen “Ne seyrediyorsun, ne düşünüyorsun?” isimli araştırmanın sonuçlarında saklıdır. İçerik analizi yöntemine ek olarak 9-14 yaş aralığındaki çocuklarla yapılan görüşmelerin sonuçlarının paylaşıldığı bu çalışmada, özellikle realite şovlarında erkek göçmenlerin kadınlar üzerindeki hegemonyası din ve namus kavramlarıyla birlikte geçmektedir. Namus, izleyici görüşmelerinde en yabancı görülen olgulardan biridir ve izleyicilerin kendilerini bir Türk ile duygusal ilişki içerisinde düşünmemelerinin en önemli sebebi olduğu söylenmiştir (Schorb vd, 120,129).

Dizinin olay örgüsüne baktığımızda ise, namus sebebiyle çıkan sorunların tümünün Cem ve Lena arasında yaşandığını ve birinci sezonda ağırlıklı olarak vuku bulduğunu görürüz. Ayrıca, birinci sezonda kamusal alan-özel alan sınırlarının

farklılığına dayanan namus sorunu, yerini ikinci sezonda cinsellik odaklı bir içeriğe bırakır. Birinci sezonun birinci bölümünde, Cem Lena'nın giyim tarzı ve Doris'in çıplaklıkla barışık hali sebebiyle sorunlar yaşar. Cem, "mahrem" konusunda, Alman aile fertlerinden çok farklı düşünmekte, çıplaklığı namahrem olarak görmektedir. İlk bölümde Doris'in sabah duşa girmek için koridordan çıplak şekilde geçtiğini görüp "Nedir bu? Ostsee'de^{viii} miyiz?" şeklinde tepki gösterir. Yine aynı bölümde, Lena'nın evde giydiği kısa etekten rahatsız olan Cem, Lena'ya uzun bir etek getirir ve giymesini söyler:

Cem: Burada uyman gereken birkaç kural var. Burası benim bölgem, benim alanım, benim sokağım!

Lena: Hayrola? Bana gayrimenkul satmak mı istiyorsun yoksa?

Cem: Yeni Başlayanlar İçin Türkçe, Ders 1: Cem artık senin ağabeyin. Senin üzerinde sorumluluğum var.

Cem, Lena'nın giyimine karışma hakkını kendinde görmekte, artık aynı aileye mensup oldukları için "ağabey" statüsünden ötürü Lena'nın tercihlerine karışabileceğine inanmaktadır. Lena, Cem'in bu tavrı karşısında alttan alan bir tavır takınmaz, tam tersine Cem'i daha da rahatsız edecek şekilde hareket etmeye başlar. Arka bahçelerine güneşlenmek için bikini ile çıkan Lena ile Cem arasında şu diyalog geçer:

Cem: Ne yaptığını sanıyorsun??

Lena: Yeni Başlayanlar için Almanlar: Ders 1: Bayan Schneider ne isterse onu yapar!

Cem: Beni provoke mi etmek istiyorsun?? Ya komşular seni bu halde görürse? Sen problem yaşarsın, ben değil!

Lena: Ya tabi tabi mutlaka. Hadi tecavüze uğramanın insanın kendi suçu olduğunu da anlat istersen bana. Namus meselesi siz Türk erkeklerinin kadınları eşitlikten uzak tutmak için kullandığı bir hile sadece.

Cem: Sen hep böyle çok mu konuşursun?

Lena: Özür dilerim. Akıllı olmanın bir yan etkisi bu.

... Cem gittikten sonra...

^{viii} Ostsee, Almanya'nın kuzeyinde yer alan ve çıplaklar kampıyla ünlü bir beldedir.

Lena: Alice Schwarzer^{ix} benimle gurur duyardı!

Üstteki diyalogda görüldüğü gibi, Lena Cem'in kafasındaki kadın imajının itaatkar Türk kadınından ibaret olduğunu düşünerek Alman kadınlarının farkını göstermek istemektedir. Lena'nın bunu yaparken feminizme yaptığı gönderme de önemlidir, çünkü Cem'in kadın-erkek eşitliğine inanmadığını hatta karşı olduğunu düşünmektedir. Yine aynı diyalogda Lena'nın namus kavramını kadın-erkek eşitsizliği ile aynı bağlamda kullandığını görürüz.

Cem, cinsel birliktelik hakkında tutucu bir tavra sahiptir. İkinci sezonun ortasından seçilen Paskalya Tavşanının Kızgın Olduğu Bölüm (*Die, in der Osterhase böse war*) isimli 24. bölümde, Lena'nın bakire olmadığını sanan Cem, birlikte olmaları halinde bakir olmamak için bir hayat kadınıyla birlikte olmaya karar verir. Ancak, birlikte olmadan hemen önce Lena'yı sevdiğini ve sadece onunla birlikte olmak istediğini fark ederek vazgeçer. Öte yandan, Lena, bakire olmadığı ve birçok kişiyle birlikte olduğu konusunda Cem'e yalan söyler. Bu yalanını Axel ortaya çıkarır, Cem'e giderek Lena'nın Cem'in biriyle birlikte olduğunu düşünerek bekaretini karşısına çıkacak herhangi birine vereceğini söyler. Cem önce bu durumu ciddiye almaz, ancak sonra Axel ile Lena'nın birlikte olduğunu ve Lena'nın bekaretini kaybettiğini öğrenir ve bu duruma çok olumsuz bir tepki verir. Bu olay örgüsünde dikkat çeken nokta, Cem'in Lena ile duygusal bir bağ kurmadan önce, Lena'nın cinsel yaşamıyla ilgili bir sahiplenme hissine sahip olmaması; fakat duygusal yakınlaşmalarından sonra Lena'nın kendisinden önce biriyle birlikte olup olmamasını önemsemeye başlamasıdır. Dahası, Lena'nın cinsellik açısından kendisinden daha deneyimli olması fikri Cem'i rahatsız etmektedir.

Namus kavramına gönderme yapılan ikinci önemli bölüm, babaanne Ümit'in diziye dahil olduğu 44. bölümdür. Ümit, Doris'in bağımsızlığını yadırgamakta, Yağmur'a kötü örnek olduğunu düşünmektedir:

^{ix} Alice Schwarzer ünlü bir Alman feministtir. Ancak, dizide adı geçen olaydan bağımsız olarak, çıplaklık ve pornografinin Almanya'da yasaklanması gerektiğini, çünkü bunların kadın saygınlığını zedelediğini ve hatta medya üzerinden kadına karşı bir şiddet uygulandığını iddia etmiştir.

Ümit: Siz hep istediğinizi yaparsınız. Herbertstraße^x de sizin eseriniz, pahalı arabalarla prensesler gibi gezmek de sizin işiniz.

Doris: Herbertstraße'nin araba kullanmakla ne gibi bir ilgisi var? Yani araba kullanan her kadının hayat kadını olduğunu mu söylemek istiyorsun?

Ümit: Evet.

Ümit, seyahat özgürlüğünü kadının namusu için bir tehlike olarak görmektedir. Özgürlükler, ona göre şeytanın tuzaklarıyla dolu yollardır. Bir kadın ne kadar özgürse, kötü yola düşmesi de o kadar olasıdır. Ümit'in namus hakkındaki görüşleri, dizideki kısa süreli varlığı süresince değişmez. Esser'in entegrasyon çeşitlerine göre segregasyon kategorisinde değerlendirilebilecek bir karakter olan Ümit, 44. bölüm sonunda Türkiye'ye geri döner ve Alman sosyal hayatından ve sisteminden çıkar.

4.2.5. Şiddet

Türk göçmenlerin şiddete olan eğilimleri, Alman medyasındaki göçmen temsillerinde sık karşılaşılan temalardan bir başkasıdır. Tezin, Türk göçmenlerin Alman televizyon programlarındaki görünürlüğüne baktığımız bölümde, şiddete eğilimi konu alan programların genelde belgesel, dram ya da polisiye dizilerinde olduğunu görmüştük. Ayrıca, Alman televizyonlarında uzun yıllardır yayınlanan polisiye dizi Tatort'u inceleyen Ortner'in araştırma sonuçlarında, yan karakterlerde bulunan göçmenlere iliştilen negatif sıfatlara dikkat çekilmiştir (Ortner, 2007: 24). Ayrıca, Schorb ve ekibinin "Ne seyrediyorsun, ne düşünüyorsun?" isimli araştırmasının sonuçları da Türk göçmenlerin uzlaşmacıdan çok kavgacı oldukları ve özellikle kadınlara şiddet uygulamaya meyilli olduklarına dair bir algı bulunduğuna işaret eder (Schorb vd, 2003: 60).

Bir komedi dizisi olma özelliği taşıyan "*Yeni Başlayanlar İçin Türkçe*", türünün de etkisiyle içerisinde çok az sayıda şiddet ögesi barındırmaktadır. Sadece ilk sezonunun ilk bölümünde, Cem'in şiddete başvurduğu bir sahne görülür ki, bu sahnede Cem aslında Lena'ya gücünü ispat etmek için Costa ile işbirliği yaparak

^x Herbertstraße, Hamburg şehrinde St. Pauli'de bulunan gece hayatı ve hayat kadınlarıyla ünlü bir sokaktır.

düzmece bir gerginlik yaratır. Costa, sokaktan geçen herhangi bir yabancı gibi davranarak Lena'ya sarkıntılık eder, Cem olayı görür ve Costa'nın üzerine yürürken şöyle der:

Cem: Hey! Sen benim kız kardeşime bir şey mi dedin? Ne bakıyorsun? Bir problem mi var?!

Cem bu üç cümleyi hiç beklemeden, cevap için karşı tarafa zaman tanımadan ve sinirli bir tonla söyler. Bir yandan konuşurken, bir yandan da Costa'nın üzerine yürür ve son cümlesi bittiğinde Costa'yı tartaklamaya başlar. Dolayısıyla her ne kadar düzmece olsa da, bu örnekte Cem'in tavrı uzlaşmacılıktan uzak ve şiddete eğilimlidir. Yine birinci sezonda örneklem dahilinde seyredilen diğer iki bölümde de, Cem'in Lena'nın arkadaşı Axel'e olan davranışları asabiyet içermekte, bedensel olmasa da sözlü şiddet barındırmaktadır. Axel Cem'den çekinmekte, Cem ile konuşurken beden hareketleriyle korktuğunu belli etmektedir. Dolayısıyla, gençleri hedef alan bir aile komedi dizisinde şiddet sahnelerinin çok yeri olmayacağı gerçeğinden hareketle, görsel olarak şiddete çok az rastlansa da, beden hareketleri ve ses tonlamaları ile Cem, sinirli ve şiddete meyilli bir karakter olduğunu tüm dizi boyunca belli eder.

4.2.6. Suça Eğilim

Göçmenlerin suça eğilimi, Alman medyasındaki temsil çalışmalarında karşımıza çıkan temalardan bir diğeridir. Üstelik suça eğilimli olma durumu, sadece yakın zamanda yapılmış araştırmalarda değil, tezde yer verilen ve göçmen temsillerine ilişkin Alman akademisindeki kapsamlı ilk çalışma olan Delgado'nun temsil çalışması başta olmak üzere neredeyse tüm temsil araştırmalarında karşımıza çıkar. 1970'li ve 1980'li yıllarda yazılı basında çıkan haberlerde sıkça altı çizilen göçmenlerin suça eğilimleri, 1990'larda göçmenlerin televizyon programlarında görünür hale gelmeleri ile birlikte televizyonda da altı çizilen bir "sorun" olarak karşımıza çıkar. Esser'in sosyal entegrasyon teorisinde sosyal-ekonomik ve politik konum ile etkileşim boyutlarında entegrasyon seviyesini belirleyen bir faktör de bireyin suça olan eğilimidir (Esser, 2006: 57).

Dizi, suça eğilim konusunda birbirine zıt iki örnekle başlar. Komiser olarak çalışan baba Metin, kanunlara uymak konusundaki titizliliğinin ötesinde, kanunlara uyulmasını sağlamak gibi bir göreve sahiptir ve hayatını bu görevi yerine getirerek kazanmaktadır. Metin, medyada sıkça karşımıza çıkan suça meyilli göçmen tektipleştirmesiyle tezat oluşturur. Ancak Metin'in mesleği, Lena'nın kendisi hakkındaki önyargılarını hafifletmek için yeterli değildir. Lena, ilk bölümde arkadaşı Kati'ye gönderdiği sesli ve görüntülü mesajlarda iki kez Metin'den “terörist” olarak bahseder:

Lena: Annem sonunda şu Arnavut teröristten ayrılacak...

Lena: Umutların tükeniyor. Şu kendini komiser olarak tanıtan Arnavut terörist ile annem hala ayrılmadılar.

Lena, Metin'in mesleğini bilmesine ve herhangi bir yasadışı işe bulaşmadığının farkında olmasına rağmen, Metin'e terörist yakıştırmalarını ısrarla yapar. Bu tutum, Türk göçmen temsilinden çok, Almanlardaki Türk göçmen algısının temsidir. Ayrıca terörist kelimesinin kullanımı, Alman medyasında Türk göçmenlerin yasadışı işlere meyili ve terör olaylarının İslam ile birlikte işlenişi bağlamında düşünüldüğünde rastlantısal değildir.

Suç eğilimle ilgili diziden seçilen örnekleme yer alan ikinci önemli bölüm, üçüncü sezonda yer alan 44. bölümde görülür. Cem, daha önce Türk Göçmenlerde Eğitim ve İş başlığında yer verdiğimiz İmbiss'te çalışma deneyimi esnasında, babaannesinin kendisi için diktığı sahte marka logolu t-shirtünü gerçekmiş gibi başkalarına satabildiğini fark eder.

Cem: 5 Euro, adamım. Berbat geçen bir gün için sadece 5 Euro ödeme aldım.

Pole: Eh, böyle marka bir t-shirt giyebilen biri için, para kazanamamak o kadar da kötü değil.

Cem: (Önce sahte olmadığını anlamamasına şaşırır, sonra biraz düşünüp teklifte bulunur) 10 euro karşılığında sana verebilirim.

Pole: Gerçekten mi? Peki bunlardan daha fazla var mı sende? 20 tane almak isterim.

Ünlü markaların sahte versiyonlarının satışını yapmak, Almanya'daki Türk göçmenlerle özdeşleşen yasadışı işlerden biridir. Cem, Imbiss'teki iş deneyiminde yaşadığı hayalkırıklığının da etkisiyle, bu yasadışı işe bulaşır ve bu durumu ailesinden saklar. Örneklem dışında kalan bölümlerden 45. bölümde, Cem'in polis tarafından yakalandığını ve Sosyal Hizmetler Merkezi'nde zorunlu hizmetle cezalandırıldığını görürüz.

Cem'in bu küçük suçu, okuldaki başarısızlığı ve ilk iş deneyiminde işvereninin kendisine karşı takındığı ırkçı ve kaba tutumun hemen sonrasında vuku bulur. Olay örgüsü, Cem'in içinde bulunduğu durumun Cem'i suça ittiğini düşündürür. Okulda ve iş hayatında iyi ve saygın bir yer edinemeyeceğini düşünen Cem, kısa zamanda çok para kazanma hayaliyle bu küçük suça bulaşır.

Son sezonun son bölümüne geldiğimizde, Cem polis okulunun sınavını kazanmıştır ve meslek olarak polisliği seçmiştir. Suça eğilimi tamamen ortadan kalkmış, hatta yasalara uymanın ötesinde yasaları korumak görevini üstlenmiştir. Cem'in bu alandaki değişimi, Lena ile kurduğu istikrarlı ilişki ve baba olmanın getirdiği sorumluluklarla da paralellik taşımaktadır.

4.2.7. Eleştirel Söylem Analizine Genel Bakış:

Gerçekleştirilen eleştirel söylem analizi, öncelikle Türk göçmen temsillerinde entegrasyon seviyelerine göre değişiklik gösteren karakteristik özellikler olduğunu göstermiştir. Hem erkek hem kadın Türk göçmen karakterlerinde Alman karakterlerle çatışma azaldıkça, milliyetçilikten uzaklaşma, eğitim ve mesleki durumda iyileşme, kadın-erkek ilişkilerinde eşitlikçi bir bakış açısı kazanma göze çarpmaktadır. Kadın karakterler özelinde, çatışma azaldıkça radikal İslam'dan ılımlı İslam'a dönüşüm görülmektedir. Kısacası, göçmen temsillerinde entegrasyona direnen karakterler olumsuz özellikleri taşıırken ve talihsizlikler yaşarken, entegrasyona açık karakterlerin özelliklerinde olumlu yönde değişim görülmektedir. Dolayısıyla dizideki son nesil Türk göçmen karakterler, Esser'in sosyal entegrasyon teorisine uygun olarak ya çoklu entegrasyona uğramakta ya da asimile olmaktadır.

Dizinin olay örgüsüne bakıldığında, Türk göçmen karakterlerin dizi sonunda Alman toplumunun normlarını baştaki tutumlarına göre içselleştirdikleri görülür. Alman ve Türk kökenli aile fertleri sonunda uyumlu bir aile hayatı yaşamaya başlarlar, ancak bu uyumun temelinde Türk kökenli fertlerin geçirdikleri değişimler yatmaktadır. Cem suçtan ve şiddetten uzak durmaya başlar, kadın-erkek eşitliğine saygı duyar, bir iş sahibi olur. Yağmur dini inançlarına uygun yaşamaya devam etmekle birlikte, bunu kendi özel alanında icra eder, etrafını İslami şartlara göre hareket etmeye zorlamaz, daha liberal bir bakış açısı kazanır. Metin ise başından beri Alman aile fertlerine saygıyla yaklaşmaktadır, dizinin sonuna dek bu çizgisini korur. Öte yandan Alman aile fertlerine baktığımızda herhangi bir değişim görmeyiz. Dolayısıyla uyum, Türk tarafının değişimiyle yakalanmıştır. Bu yüzden dizinin olay örgüsünde, asimilasyon odaklı bir entegrasyon teması olduğunu söylemek mümkündür. Türk ailenin genç fertlerinin yaşadığı değişim, Esser'in sosyal entegrasyon teorisinde değindiği gibi son nesillerin asimile olarak uyumu yakalayacağı iddiasıyla örtüşmektedir.

Son olarak, Bora Dağtekin'in kaleme aldığı senaryo incelendiğinde, kendini küçümseme teorisinden yola çıkan bir mizah anlayışının hakim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha önce incelenen röportajlarda belirtilen bu tutum, senaryoda Türkler ve davranışları üzerinden yapılan esprilerle iyice ortaya çıkar. Bora Dağtekin'in etnik kimliği göz önünde bulundurularak bu göreve davet edilmesi (Süddeutsche Zeitung, 2009) televizyon kanalı ve dizi yapımcılarının da bu yönde bir beklentileri olduğunu göstermektedir. Ulusal Uyum Planında ARD'yi bağlayıcı maddelerden biri olan Türk göçmen kökenli profesyonellerin ekibe katılması ve özendirici bir profil olarak ön plana çıkarılması hususu, Bora Dağtekin'in varlığı ile yerine getirilmiştir.

4.3. Odak Grup Görüşmeleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi:

Eleştirel söylem analizine ek olarak gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde, amaç aynı etnik kökenden gelen fakat farklı kültürel geçmişe sahip iki grup arasındaki alımlama farklılıklarını göstermektir.

Araştırma kapsamında iki farklı grup ile görüşmeler yapılmıştır. Gruplardan biri, Almanya’da doğup büyümüş, eğitimlerini Almanya’da tamamlamış ve sonrasında iş sebebiyle Türkiye’de yaşamaya başlamış 5 katılımcıdan oluşmaktayken, ikinci grup Almanya’ya sadece kısa süreliğine ve turistik amaçla gitmiş olan, ailesinde ya da arkadaş çevresinde Almanya’ya göç etmiş kimse bulunmayan 6 Türkiyeliden oluşmaktadır. Gruplara ilk önce eleştirel söylem analizi kapsamında incelenen altı bölümden seçilmiş iki bölüm izletilmiştir. Bölümler seçilirken, tüm Türk aile bireylerinin görünürlüğünün sağlanmasına dikkat edilmiştir. Bu sebeple, dizi konusunun anlaşılabilmesi için birinci bölüm, Ümit karakterinin görünürlüğünün sağlanması için de 44. Bölümün katılımcılarla izlenmesi tercih edilmiştir. Odak grup görüşmelerinde ses kaydı yapılmış olup, moderatörün yanı sıra bir kolaylaştırıcı kişi de çalışmalarda hazır bulunmuştur.

İlk odak grup görüşmesinin katılımcıları olan Almanya doğumlu ve Almanya’da yaşamış 5 Türk’ün yaş ortalaması 27’dir ve ortalama olarak 4 yıldır Türkiye’de yaşamaktadırlar. Tümü üniversite ya da meslek yüksek okulu mezunu olan katılımcılar, İstanbul’da farklı eğitim kurumlarında çalışmaktadırlar. Katılımcıların yaş, doğum yeri ve Türkiye’de yaşadıkları süreler Tablo 4.3’de görülebilir. Tezin devamında, bu gruba A grubu adı verilecektir.

Tablo 4.3. A grubu katılımcılarının yaş, doğum yeri ve Türkiye’de yaşadıkları süreler

Katılımcının Cinsiyeti ve Yaşı	Almanya’da doğduğu şehir	Türkiye’de yaşadığı süre
Kadın – 28 – A1	Lübeck	6 sene
Kadın – 26 - A2	Hamburg	2 sene
Kadın – 32 – A3	Köln	8 sene
Kadın – 24 – A4	Münih	1 sene
Kadın – 24 – A5	Ulm	2 sene

İkinci odak grup görüşmesi, Türkiyeli 6 katılımcı ile yapılmıştır. Katılımcıların 3'ü kadın 3'ü erkek olup, yaş ortalamaları 22'dir. Tümü üniversite öğrencisi olan katılımcılar, Almanya'da turistik amaçlarla bulunmuşlardır ve ailelerinde ya da arkadaş çevrelerinde Almanya'ya göç eden Türk bulunmamaktadır. Tezin devamında bu gruba B grubu adı verilecektir.

Tablo 4.4. B grubu katılımcılarının yaş, cinsiyet ve Almanya'da kaldıkları şehirler & süreler

Katılımcının Cinsiyeti ve Yaşı	Almanya'da bulunduğu şehir ve süre
Kadın – 21 - B1	Aachen – 1 hafta
Kadın – 21 – B2	Hamburg – 10 gün
Kadın – 22 – B3	Berlin – 4 gün
Erkek – 24 – B4	Aachen – 1 hafta
Erkek – 23 – B5	Köln – 10 gün
Erkek -21 - Barış	Münih – 1 hafta

Her iki grup görüşmesinde de katılımcılara yöneltilen sorular aşağıdaki şekildedir:

- Sizce bu dizinin hedef kitlesi nedir?
- Bu dizinin yayınlanmasındaki motivasyon sizce nedir?
- Dizideki Türk kadın karakterlerin hangi özellikleri sizce ön planda? Gerçekçi buldunuz mu?
- Dizideki Türk erkek karakterlerin hangi özellikleri sizce ön planda? Gerçekçi buldunuz mu?
- Dizideki Türk göçmen temsilinde sizi rahatsız eden noktalar oldu mu?
- İki aile arasındaki uyumsuzluğun kaynağı sizce nedir?
- Türkiye'de böyle bir dizi çekilmiş olsa idi, sizce ilgi çeker miydi?

4.3.1. Dizinin Hedef Kitlesi

Dizinin hedef kitlesi ile ilgili, A grubu ve B grubunun cevapları benzerdir. A grubundaki katılımcılardan 4'ü hem Almanlar'ın hem de Türkler'in hedef kitle olarak seçildiğine inandıklarını söylerken, bir katılımcı Türkler'in hedef kitle olduğunu düşünmektedir.

A2: Ben aslında iki taraflı olduğunu düşünüyorum. Hem Almanya'da yaşayan Türkler, hem de bu fikirlere sahip olan Almanlar'a da yönelik bir şey olduğunu düşünüyorum. Gösterme amaçlı, yani "Böyle düşünüyorsunuz ama aslında böyle insanlar" gibi.

A4: Biraz ortalamaya çalıştıklarını düşünüyorum açıkçası dizide. Türkleri hedef almışlar ya da Almanları hedef almaya çalışmışlar diyemeyeceğim, gerçekten ortalamaya çalışmışlar.

Alıntı yapılan cevaplarda da görüldüğü gibi, katılımcılar dizinin hedef kitleleriyle ilgili görüşlerini Türk ve Alman izleyici kitlelerini ön plana çıkararak vermişlerdir. Anlatılan hikayedeki karakterlerin etnik kimliğini merkeze almışlar, hedef kitleyi tahmin ederken de bu merkezden yola çıkarak fikir yürütmüşlerdir.

B grubunda ise 6 katılımcıdan 2'si Almanlar'ın daha ilgi gösterecekleri bir dizi olduğunu düşünürken, 4'ü izleyicinin Alman ya da Türk olmaktan ziyade format gereği ilgi göstermiş olabileceğini söylemiştir.

B4: Komedi dizisi sonuçta. Canı sıkılan izlemiştir. Çok da seçici davrandıklarını düşünmüyorum, Türk de Alman da bakmıştır.

B2: İşin içine komedi öğesi de katılınca bence de iki tarafın da ilgisini çekmiştir.

B3: Bence sadece Türk ve Almanlar değil de, bizde de Yabancı Damat vardı mesela, yani bu konunun işlenmesi, farklı kültürlerin bir araya gelme konusunun işlenmesi herkesin ilgisini çekmiş olabilir.

Verilen cevaplarda da görüldüğü üzere, B grubundaki ağır basan bakış açısı, dizinin Türk ve Alman taraflarını muhatap almasından ziyade, formatı ve genel

olarak rağbet gören bir konuyu incelemesi üzerinedir. Dolayısıyla verilen cevaplarda sözdizimsel açıdan bir değerlendirme yapıldığı söylenebilir.

4.3.2. Türk Ailenin Temsili

Yöneltilen ikinci soru, Türk aile bireylerinin temsilini nasıl değerlendirdikleri üzerinedir. Öncelikle her iki gruba da teket teker Türk aile bireylerinin isimleri söylenmiş ve akıllarına gelen ilk sıfatı söylemeleri istenmiştir. Aşağıdaki tabloda verilen cevaplar karşılaştırmalı olarak görülebilir:

Tablo 4.5. Katılımcıların Dizi Karakterleri Hakkındaki Görüşleri

Karakter	A Grubu	B Grubu
Yağmur	İnançlı – Gerçekçi Uyumlu – Gerçekçi Çekingen – Gerçekçi Geri planda kalan – Gerçekçi Kendi hayatını yaşayan - Gerçekçi	Dindar – Gerçeğe yakın Radikal – Gerçeğe yakın Geleneklerine bağlı – Gerçeğe yakın Huysuz – Gerçekçi Titiz – Gerçekçi İnançlı – Gerçeğe yakın
Cem	Maço – Gerçekçi Kültürsüz – Gerçekçi Arada kalmış, ne Türk ne Alman – Gerçekçi Eski Türkiye’de kalmış, gelişmemiş – Gerçekçi Ağabey - Gerçekçi	Maço – Gerçekçi Sert – Gerçekçi Gösterişli – Gerçekçi Kaba – Gerçekçi Maço – Gerçekçi Kaba -Gerçekçi
Metin	Almanlaşmış – Gerçeğe yakın Hoşgörülü – Gerçeğe yakın Normal bir baba – Gerçekçi Almanlaşmış - Gerçekçi İyi - Gerçekçi	Rahat – Gerçekçi Modern – Gerçekçi Anlayışlı – Gerçekçi Toleranslı – Gerçekçi Yanlı, uyumu kendi tarafında arayan – gerçeğe yakın Modern - Gerçekçi

Ümit	Türk Anne – Gerçekçi Almanca seviyesi – Gerçekçi değil Sinirli – Gerçekçi Muhafazakar – Gerçekçi Geri kalmış - Gerçekçi	Gerikafalı – Gerçekçi Her şeye karışan – Gerçekçi Muhafazakar – Gerçekçi Açıksözlü – Gerçekçi Gelenekçi – Gerçekçi Eski kafalı - Gerçekçi
------	---	--

Her iki grupta da, karakterlerin genel olarak gerçekçi olduğu dile getirilmiştir. Karakterlerin tek tek incelendiğinde gerçekçi bulunmasıyla birlikte, Türk ailenin bir aile olarak ne kadar gerçeğe uygun olduğu sorgulandığında, A grubu uyumsuz bir yapıda olduklarını dile getirmiştir:

A Grubundan A2: Ben babanın anneyle ilişkisini abartı buldum. Sarıldılar, öpüştüler filan. Kız dinine bağlı, çocuk tepkili, kadın şöyle böyle ve çocuklar babaya hiç tepki vermediler. Bu beni biraz düşündürdü, babanın böyle davranması.

A3: Bir Türk babanın yapacağı davranışlar değildi. Bizde ayıptır, ama orada baba çok da fazla bunları göz önünde bulundurmadi.

A5: Aile çok homojen bir aile değil. Başka başka ailelerden bu kişilerden olabilir. Ama aynı ailede olmaları enteresan.

A3: Baba çok medeni çok modern bir baba rolünde. Oğlan tabi caizse bir maço. Kız da tamamen kendi dinine yönelmiş. Yani görünen o medeni babadan böyle iki çocuk çok da gerçekçi görünmedi bana.

A Grubundan A1: Nachwuchs'unda (Gelen bir sonraki nesil) tezatlık var. Yetiştirdikleri çocuklarla kendi tutumu çok farklı. Birlikte yaşadığı kadının kıyafeti ve duruşu hiç uymuyor çocuklarla.

Alıntılanan cevaplarda da görüldüğü üzere, baba karakteri Metin'in çocuklarından farklı bir portre çiziyor oluşu, A grubu katılımcılarının dizideki Türk ailenin bir bütün olarak algılanmasını sorunlu kılmaktadır. Aile bireylerinin hayat görüşleri arasındaki bu tezatlık, ailenin bütünlüğünün gerçekçiliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Karakterleri tek başına gerçekçi bulmuşlar, ancak bu karakterlerin aynı aile içerisinde olmasını yadırgamışlardır. Alba ve Nee'nin yeni asimilasyon teorisindeki sınırlara göre şekillendirilmiş kategorileri hatırlarsak, Metin sınırları öteleyen/değiştiren karakter, Yağmur ve Cem ise etnik sınırları

tektipleştiren karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla katılımcılar, toplumun en küçük birimindeki bu farklı duruşlara dikkat çekmişlerdir.

B grubundaki katılımcılar, Türk ailenin ne kadar gerçekçi olduğu sorusuna cevapları, ailenin bir bütün olarak abartılı resmedildiği yönündedir:

B1: Çok klişe var, o yüzden abartı buldum.

B2: Evet ayrı ayrı baktığımızda olabilir diyeceğimiz insanlar bir arada biraz fazla geldi.

B5: Gerçekçilikten aykırı durumlar vardı ama komedi dizisi çekerken normal bence. Alman ailenin de pek Alman aile olmadığını söyleyebilirim. Türkler ile onlar arasında tabi ki farklar var ama farkı daha da açmışlar sanki. Almanlardan da daha bireysel gibi göstermişler.

B3: Evet, dizi olduğu için normal bence.

Katılımcıların verdikleri cevaplar, bize görüşlerini şekillendiren noktanın yine format olduğunu göstermektedir. Türk ailesinin işlenişinde abartılı öğeler olduğunu düşünmekle birlikte, bu gerçekdışılığın sebebi olarak klişelerin ve abartıların komedi ögesi olarak kullanılmasını görmüşlerdir. Dizi karakterlerinin gerçekçi bulunmasından hareketle, her iki grupta da göndergesel okumanın görüldüğünü söyleyebiliriz.

Dizideki Türk göçmen temsillerinde izleyicileri rahatsız eden noktalar olup olmadığı sorgulandığında, her iki grupta verilen cevaplar da genellemeden ve tektipleştirmeden duyulan rahatsızlığa işaret etmektedir. Ancak, iki grubun ayrıştığı nokta şudur: A grubunun Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin tektipleştirilmesine tepki gösterirken, B grubunun rahatsızlığı Türklerin Alman izleyicisine tektipleştirilerek sunulmasıdır. Başka bir deyişle, her iki grup da dizide Türk aile ile kendilerini karşılaştırmış ve kendi temsillerini sorunlu bulmuşlardır.

A Grubundan A1: Yapıştırılmış bir yafta var belli bir kesim Türk için. Burada da baktığımızda bulgurunu soğanını çuvalına koyup Almanya’ya giden Türk tipi burada da var. Göğsünden kolları fışkıran vs. Çok mu yanlış? Değil ama beni rahatsız ediyor. Sarımsak yiyenler, kokanlar vb, Zum Teil (Bir parça) bir doğruluk

payı var tabi ki, ama es ist nicht das ganze (tamamı bu değil). Bu üzüyor beni. Kendim de Almanya'ya her gittiğimde, "autobahn"da (otobanda) giderken şu kadarcık çimenli yolda insanların piknik tüpü ile piknik yaptığını da gördüm, çok kötü örneklerle şahit de oldum. Ama bizler gibi daha modern yapıda, daha çağdaş yapıda aileler de var, bunu da görmek lazım. Şimdi yeni yeni temsil edenler var, Yeşiller Partisinden Cem Bey gibi. Biz bile şaşırtıyoruz, nasıl buraya gelmiş diye. Onlar beni rahatsız etti tabi ki.

A4: Bu tarz insanlar da var hala. Ama entegrasyondan sonra ya da bizim gibi yaşamış olan, bunu da yansıtan bir karakterin olması gerekirdi.

B2: Bir kız karakter daha olsaydı ve daha açık fikirli olsaydı daha iyi olurdu, çünkü yurtdışında genel olarak Türkiye'deki çoğu kişi türbanlı olarak biliniyor. Ben bunu çok duydum, hatta bana Almanya'ya gittiğimde sormuşlardı, "Sizde türban takmak zorunlu değil mi? Sen nasıl açık geziyorsun?" diye. Böyle dizilerde de zaten insanların kafasına bu yerleşiyor. Yani modern bir kız karakter de olsa tabi ki daha iyi olurdu.

B1: Arkadaşıma hatta sokaklarda namaz mı kılıyorsunuz diye sordular. Yani kafalarında böyle bazı şeyler var demek ki. Yurtdışında olan algıyı bir de böyle vurgulamak biraz kötü...

A ve B gruplarında verilen cevaplarda dikkat çeken nokta, A grubundaki katılımcılar kendilerinin de ait oldukları Türk göçmen topluluğunun tektipleştirilmesinden duydukları rahatsızlığı dile getirirken, B grubunun özellikle dini referansların fazlalığından duydukları rahatsızlığı dile getirmeleri ve bu temsilin Türkiye'deki Türklere olan bakışı da etkilemesinden çekinmeleridir. A grubu, Alman toplumuna kendilerini kabul ettiren Türk göçmenlerin dizide yeterince görünmemesini eleştirmekte, bu eleştiriyi yaparken kendilerini de entegre olmuş kesimden görmektedir.

4.3.3. Din Olgusu

Her ne kadar yöneltile sorulardaki konu başlıklarından biri olmasa da, verilen cevaplarda sıklıkla bir referans noktası olarak kabul edilen din, A ve B grubunun farklılaştığı noktalardan biridir. Dinin dizide kadın üzerinden anlatılması ve

görselleştirilmesini A grubu kanıksamışken ve göndermeleri gerçeğe yakın bulurken, B grubu abartılı ve radikal olarak tanımlamıştır.

A3: Başörtüsü bir önceki nesilde çok daha yaygındı. Ama şimdi de yaygın. Yağmur’u garipsemedim ama Ümit çok gerçekçi. Tam türkisch-Mama (Türk Anne) Başörtülülere Almanlar türkisch-Mama derlerdi.

A5: Belki biz Türk olarak tesettürlü olarak görüldüğümüz için, yani dindar erkek takım elbise ile geziyor da biz kadınlar başörtüsü ya da tesettür içinde oluyoruz. O yüzden belki kadını kullandılar.

A Grubundan A2: Kızın domuz eti yemediğini gösteriyorlardı, ama biraz abartılmış bir şekilde. Ama bu bir gerçek. Orada yaşayan Müslümanlar domuz eti gerçekten yemiyor.

A3: Birçok evde maarif takvimi vardır hala Almanya’da ve namaz kılan aileler bu takvimdeki zamanlara göre beş vakit namazlarını kılarlar. Cami şeklinde saat görmemiştım ama.

B6: Bence Türk aile fazla dindar olmuş. Normal Türk ailelerden daha dindar şekilde temsil edilmiş. Sorunlar genelde din üzerinden çıkmış.

B2: Kızın namaz kılarken uyuyakalması ya da ezan sesiyle uyanması çok abartı bence. Bu devirde bunu yapmak... Bilmiyorum. Ben görmedim Türkiye’de hiç böyle birini açıkçası.

B6: Yağmur bence çok radikal bir karakter. Ümit o kadar değil, onda kendi anneannemi gördüm.

Alıntılanan cevaplarda da görüldüğü gibi, A grubu babaanne Ümit ve Yağmur’un dindarlığını gerçekçi ya da gerçeğe yakın bulurken, B grubu aradaki nesil farkını da göz önünde bulundurarak Ümit’i gerçekçi, Yağmur’u ise abartılı görmektedir. Ayrıca B grubu katılımcıları, kendilerinin ve çevrelerinin yaşam tarzlarını norm olarak kabul etmiş, dizideki Türk ailesini “normal Türk ailelerden daha dindar” olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla A grubu katılımcılarının dizideki dindar göçmen kadın temsilini daha gerçekçi bulmakta, B grubu ise din ögesinin abartılı şekilde sunulduğunu düşünmektedir.

4.3.4. Uyumsuzluklar ve Çatışmalar

Dizideki iki ailenin yaşadığı uyuşmazlıkların kaynağı sorulduğunda, A grubundaki katılımcılar uyuşmazlıkların kaynağı olarak kültür farklılıklarını görmektedir. Verilen cevaplardan aşağıda yapılan alıntılarda da görülebileceği gibi, uyuma en mesafeli yaklaşan karakterin Lena olduğu, ancak Türk tarafının beklentisinin Alman tarafının kendilerine uyum sağlaması yönünde olduğu görüşü ortaya atılmıştır.

A3: En uyumsuz ve tepkili olan Lena'ydı. Türk çocuklar çok tepki göstermedi sanki.

A Grubundan A2: Ama Türk ailesi Almanların daha çok uyum sağlamasını bekliyor bence. Kendi istedikleri yola saptırmaya çalışıyorlar. Kabul ettirmeye çalışıyorlar.

A5: Türkler Almanlar'ın onlara uymasını istiyor.

A Grubundan A2: Alman anne uyum sağlamaya çalıştı, yemek yapmaya çalıştı, Cem de uymasını istedi, yemek yapmasını istedi. Anne yemek yapar, bikiniyle güneşlenilmez gibi taleplerle gelen Cem'di hep.

A Grubuyla yapılan görüşmedeki bir diğer dikkat çekici görüş, dini inanışlar ve bu inanışların gerekliliklerinin bir kültür çatışması olarak görülmemesi gerektiğine dair fikirdir:

A4: İnanış sonuçta bir yerde. Saygı duyulması gereken bir nokta. Kültürle çok alakalı mıdır? Daha çok evet erkek kardeşte daha çok kültür çatışması ortaya çıkıyor bence. Ama aile içerisinde tabi baba karakteri en uyumlu. Abla biraz kendini geri çektiği için, inandığı dinin gerektirdikleriyle kendini geri çektiği için, zaten bir uyuma gerek yok. Ama erkek kardeş sözünü geçirmeye çalıştığı için en çok çatışmayı yaşayan karakter.

Alıntıda görüldüğü gibi, katılımcı Müslüman karakterin dini inanışı sebebiyle geri planda kalmayı seçtiğini ve dışı kapalı bir hayat sürdüğü için uyum sağlamakla ilgili bir sorun yaşamadığı ya da uyuma dair bir sorun teşkil etmediğini düşünmektedir. İnançların referans alınarak normların belirlendiği bir yaşam tarzının

kültürden bağımsız değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu fikirle ilintili farklı bir katılımcının paylaştığı görüş, Yağmur'un uyumlu olduğu yönündedir:

A3: Yağmur uyumlu bir karakter bence. Kendi halinde. İnanişına karışılmadığı sürece sorun çıkarmıyor.

B grubuyla yapılan görüşmede ise, sorunların genel olarak Türk aile yüzünden çıktığı, ancak uzlaşmadan uzak olan karakterlerin Alman olduğuna dair görüşler bildirilmiştir:

B2: Her iki taraftan da kaynaklanıyor bence. Sonuçta Türklerin kültürleri çok farklı. Almanya'da yaşayan Türklerin kültürleri birazcık değişiyor ama özellikle dini kültürümüzü çok baskın gösterdikleri için, iki kültür de birbirine alışık olmadığı için iki taraftan da kaynaklı bir sorun bence.

B5: Türkler daha çok sorun çıkarıyor gibi geldi bana. Ama sorun Türklerden çıksa da Almanlar uzlaşmasızdı bence.

Alıntı yapılan cevaplarda da görüldüğü gibi, dini inanışların gereklilikleri de Türk aile kültürünün bir parçası olarak görülmüş ve kültürel çatışmaların sebeplerinden biri olarak bahsedilmiştir. Ayrıca, her ne kadar sorunların kaynağı Türk ailenin kültürel normları olarak görülse de, uzlaşmadan uzak ve önyargılı olan kişinin Alman ailesinden Lena olduğu dile getirilmiştir. Kısacası, sorun Türk tarafında, çözüme direnç ise Alman tarafında görülmüştür. B grubundaki katılımcıların cevaplarındaki bir diğer önemli nokta, uyum sorunlarının evdeki iş bölümüne ve kadın erkek rolleri yüzünden çıktığını ifade etmeleridir:

B1: Hoşgörüsüzlük ve önyargı Lena'da vardı bence. Alman anne uyum sağlamaya çalıştı, yemek yaptı filan.

B3: Fazla özgürlükçü, ama bence uzlaşmasız değillerdi. Kadın mesela yemek yapmaya çalıştı vs.

B4: Kahvaltıda Cem belli etti aslında beklentisini. Kadının kahvaltıyı kurması kaldırması yemek yapması gerektiğini.

B1: Bir de Metin'in söylendiğini duydu ya. Doris'te ondan sonra bir değişim oldu. Gayretli oldu çok ev işlerinde.

B5: Adamın beklentileri bu mu acaba diye düşünmüş olabilir. Türkiye’de Türk kültüründe kadınların ev işi yapması daha belirgin. O yüzden bunu fark edip ev işlerine yönelmiş olabilir.

B grubundan alınan cevaplarda, evdeki iş bölümüne Alman kadın karakter Doris’in katkı sağlamaya başlamasının, uyum için gösterilen bir çaba olarak algılandığı görülmektedir. Kültürel çatışmada iş bölümünde kadın-erkek eşit(siz)liği önemli bir başlık olarak karşımıza çıkmıştır.

4.3.5. Dizinin Yayınlanma Amacı

ARD kanalının böyle bir diziyi neden yayına aldığı sorusu her iki gruba da yöneltilmiş, alınan cevaplardaki genel eğilim iki grupta farklılık göstermiştir. A grubunda çoğunluk, dizinin yayınlanışın amacını iyi niyetten uzak bulmuştur.

A3: Sanki kötü göstermek amaçlanıyor. İstedığınız kadar okuyun giyinin ama siz busunuz, kim olduğunuzu unutmayın.

A Grubundan A1: Bana da karalama gibi geldi.

A4: Ben denk gelseydim muhtemelen kapatırdım ve izlemezdim. Entegrasyon için yapmış olsalar bile kabul edebileceğim bir içeriğe sahip değil.

A grubu üyelerinin, dizinin yayınlanma amacını iyi niyetli bulmamalarının akabinde, Alman televizyonlarında Türk göçmen temsillerinin hiçbir zaman objektif olmadığı genellemesinden bahsetmeleri dikkat çekicidir.

A5: Yani Alman medyasında bizi anlatmak için çok da bilgilendirici yayınlar yok aslında genel olarak.

A Grubundan A2: Almanya’da bir olay olduğu zaman hemen Müslüman ön plana çıkartılıyor, dine yansıtılıyor. Çok güzel gösterildiğini düşünüyorum Türklerin.

A grubundaki katılımcıların verdikleri cevaplarda, Alman medyasında daha önce gördükleri Türk göçmen temsillerinden de yola çıkmaktadırlar. Amaç uyum

politikasına bir katkı sağlamak olsa bile, bu katkının Türk göçmen izleyicilerden gelmeyeceği anlaşılmaktadır.

B Grubundaki katılımcılara aynı soru yöneltildiğinde ise, dizinin yayınlanma amacını uyum sürecinden bağımsız düşünerek cevap verdikleri görülür:

B3: Bir diziyi ilgi çekici hale getirmek için ilgi çekici bir konu bulmak lazım. O yüzden iki kültürün birlikteliğini seçmişlerdir.

B4: Bence de komedi tarzında bir dizi sonuçta. İnsanların gülmesi için aşırıya kaçıyorlar her konuda.

B5: İnsanlar eğlensin diye yapılmış bir dizi gibi geldi bana.

B grubu katılımcıları, dizinin yapım amacını yapımın türünden yola çıkarak anlamlandırmaya çalışmışlardır. Alman televizyonlarını izlemedikleri, Ulusal Uyum Planından ve bu planın medya ayağından haberdar olmadıkları için Almanya'nın politik duruşu ve aktüel tutumundan hareketle bir bağlam kurmaları mümkün olmamaktadır. Öte yandan A grubu, hem Alman medyasında Türk göçmenlerin temsili konusunda yaşanmışlıklara sahip olmaları, hem de Almanya'nın göçmen ve uyum politikalarının birinci derece muhatabı olmaları sebebiyle, yayınlanma amacını politik bağlamda değerlendirme eğilimindedirler.

4.3.6. Egemen Kültür / Alt Kültür İlişisine Bakış

Görüşülen her iki gruba da, Türkiye televizyonlarında Suriyeli bir aile ile Türkiyeli bir ailenin birleşimiyle ilgili komedi türünde benzer bir dizi yapılırsa izlenip izlenmeyeceği sorulmuştur. Her iki grubun cevapları benzerlik göstermektedir.

B grubu, soruya cevap verirken, Almanya'da kendi içlerinde bulundukları durumla Suriyeliler'in durumunu karşılaştırmışlardır:

A3: Suriyelilerle iç içe değiliz şu anda ama biz Almanlar ile iç içeydik. Annelerimiz babalarımız iş yerinde, biz okulda çarşıda pazarda her yerde. Ama biz Suriyelileri bilmiyoruz tanımıyoruz.

A Grubundan A2: Empati kurmak gerekirse biraz düşünmeye itti bu sorunuz beni. Ben nasıl Almanya'daki bu yaklaşıma sinir oluyorsam, Suriyelilerin de benimle aynı tepki vereceğini düşünüyorum. Muhtemelen kötü hissedeceklerdir.

A5: 30 sene sonra diyelim ki entegre oldular, kaldılar burada, okudular, iş sahibi oldular, Türkçeyi öğrendiler ve böyle bir diziyle karşılaşıyorlar televizyonda. Geriye gitmiş gibi olurlar.

Katılımcılar verdikleri cevapta, kendilerinin ve ailelerinin Almanya'daki konumu ile Suriyelilerin Türkiye'deki konumunu karşılaştırarak bir cevap aramış, hatta empati kurmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla kendi bulundukları alt kültürün penceresinden, Türkiye'de oluşmaya başlayan bir başka alt kültürün değerlendirmesini yapmaya çalışmışlardır.

B Grubundaki katılımcıların cevaplarına baktığımızda ise, egemen kültür perspektifinden bakan bir genel eğilim göze çarpar:

B2: Suriyeliler örneğinde bizim çok yaşanmışlığımız yok. Ben dizide çok radikal bir şey gördüğümde bunu gerçek olarak kabul edebilirim ve genelleylebilirim.

B3: Bir Alman Türkisch für Anfänger dizisindeki tiplere "Ya komik ama benim Türk arkadaşım böyle değil" deyip gülüp geçebilir. Ama şimdi Suriyelilerle ilgili bir şey bilmiyorum ve dizide görsem gördüğümü o şekilde kabul ederim.

Deniz: Biz Suriyelilerle birbirimizi yeni yeni tanıyoruz. Her şey bir çocuğa bir şey öğretir gibi... Ama Türkisch für Anfänger öyle değil. İzleyen her Almanın Türklerle ilgili bir deneyimi geçmişi vardır.

Alıntılanan cevaplarda da görüldüğü gibi, katılımcılar *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisinde Alman izleyicilerin alımlaması ile Suriyelileri konu alacak bir dizideki kendi alımlamalarını karşılaştırmaktadırlar. A grubu katılımcılarından farklı olarak, kendilerine denk gördükleri taraf egemen kültür tarafıdır.

4.3.7. Odak Grup Görüşmelerine Genel Bir Bakış:

Odak grup görüşmelerinde belirlenen kategorilere verilen cevapların farklılık gösterdiği noktalara baktığımızda, A ve B gruplarındaki alımlama farklılıklarına dayandığını görürüz. Her iki grupta da eleştirel okuma görülür. A grubundaki katılımcılar, Almanya’da geçen hayatları ve Alman medyasında olan aşinalıkları sebebiyle, B grubundan daha farklı bir bağlamda diziyi yorumlamışlardır. Dizinin hedef kitlesinin kim olduğu sorusunun cevabı olarak Alman-Türk göçmen olmak üzere iki alternatif hedef kitle üzerinden tartışma yapılmıştır. Dolayısıyla, A grubu Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizisini, türünden çok içeriğiyle değerlendirmiştir. Dizinin yayınlanmasındaki amaç tartışılırken ise, devletin göçmen ve uyum politikasıyla bağımlı bir alımlama yapılmış, negatif göçmen temsillerine dikkat çekilmiş ve kendilerini medyada doğru aktaran/temsil eden profillerin yokluğundan şikayet edilmiştir. Dizi karakterleri birbirlerinden bağımsız düşünüldüğünde gerçekçi bulunmakla birlikte, baba karakterinin çocuklarından farklı bir hayat tarzı ve bakış açısı olması ailenin bir bütün olarak gerçekliğini bozan faktör olarak görülmüştür. Dolayısıyla göndergesel bir okuma yapılmış, karakterler ayrı ayrı gerçekçi bulunurken, birlikte olmaları gerçekçiliği bozan bir faktör olarak görülmüştür. Türkiye’de televizyonlarda Suriyeli ve Türkiyeli bir aileyle aynı formatta bir dizi çekilmesi durumunda diziye ilginin olup olmayacağı sorusunda ise, A grubu katılımcıları kendi statülerini Suriyelilerin statüsüyle karşılaştırmışlardır. Başka bir deyişle, iki farklı bağlamda iki farklı alt kültür algısı oluşmuştur. B grubunun cevaplarını değerlendirdiğimizdeyse, A grubu kadar olmasa da eleştirel bir okuma yapıldığı, ancak bu okuma esnasında Almanya’daki Türk göçmenlere egemen kültür penceresinden bakıldığı görülmüştür. Hedef kitle ve dizinin yayınlanma amacı tartışılırken, dizinin formatına ve ilgi çekici konusuna odaklanılmış, entegrasyona ve ideolojik mesajlara ağırlık verilmemiştir. Ancak Türk ailenin temsili ve aile bireylerinin gerçekçiliği tartışılırken, B grubu katılımcılarının temsil edilen aileyi kendileriyle karşılaştırdıkları, kendilerini de Türkiyeli profili için norm olarak gördükleri gözlemlenmiştir. Bu bakış açılarından hareketle, Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin Almanların gözündeki Türk imajını değiştirdiği ve Türkiyelilerin doğru tanınmadığı kanısına varmışlardır. B grubunda genel olarak hakim olan egemen kültür bakış açısı, Suriyeli ve Türkiyeli bir aileyle

aynı dizinin çekilmesi konusu tartışılırken de gözlemlenmiştir. B grubu katılımcıları, iki diziyi karşılaştırırken, kendilerini Alman izleyicilerle aynı klasmanda değerlendirmiştir.

5. SONUÇ:

Tezin başlangıç noktası olan göç, kendisini merkeze koyan teorilerin tarihsel evriminde de görüldüğü üzere, kültürel sonuçlardan bağımsız düşünilemeyen bir süreçtir. Göç kuramlarına bakıldığında, göç hareketlerinin ve sonuçlarının başta ekonomik perspektiften anlamlandırılmaya çalışıldığı görülür. İş gücünün ve paranın olduğu yere göçe odaklanılan ilk çalışmalardan sonra, kültürlerarası hiyerarşik yapıya göre şekillendirilen ve kategorize edilen göç kuramları gelir. Kültürün kuramcılarının teorik çerçevesine girmesiyle birlikte, göçe bireyler üzerinden bakan kuramsal çalışmalar da görülmeye başlanır. Başka bir deyişle, odak noktasına göç hareketini değil, göçmeni koyan akademik çalışmalar karşımıza çıkar. Bunlardan biri olan “ilişkiler ağı kuramı” göçmenlerin yeni yerleşim alanlarında kendi aralarında kurdukları ilişkilerin yanı sıra, eski yerleşim yerlerindeki ilişkilerindeki sürdürülebilirliği kapsamıyla, Almanya’daki Türk göçmenleri konu alan çalışmalarda yol gösterecek kuramlardan biri olarak kabul edilebilir.

Göçün ekonomik, politik ve sosyal sonuçlarının akademik dünyadaki izdüşümlerinden biri de kültürlerarası iletişim alanında olmuştur. Farklı disiplinlerin buluştuğu, dolayısıyla yöntem ve teori açısından araştırmacı ve okuyucuya muazzam bir zenginlik sunan kültürlerarası iletişim alanı, göç olgusunu büyük bir iştahla araştırma alanları arasına kabul etmiştir. Göçle ilgili yapılan çalışmalarda, başta hep göç edenlerin yeni yerlerine ve yerlilere adaptasyonu üzerinde durulurken, zamanla bu dönüşümün iki taraflı olduğu yönünde yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlara göre, göçmenler yeni yerleşim alanlarında sadece kendilerini etkileyen bir dönüşüm içine girmezler, etraflarındaki her şeyin de dönüşümüne ortam hazırlarlar. Sürecin başındaki aynı tek taraflı ve göçmeni edilgen konuma düşüren bakış açısı, uyum ile ilgili çalışmalarda da görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri’nde başlayan entegrasyon kuram çalışmalarında, yeni gelen göçmenlerin

geldikleri bölgedeki toplumsal düzene uyum sağlamalarına odaklanılmıştır. Bu tek taraflı uyumun adı asimilasyon konmuş, başka bir deyişle bir uyum süreci olan entegrasyonun başarıya ulaştığı evreye “asimilasyon” adı verilmiştir.

Tarihsel gelişime baktığımızda başta aynı coğrafyayı paylaşan toplulukların uyumundan çok, yeni gelen toplulukların yerel halkla uyumu konusuna odaklanan entegrasyon çalışmaları, Amerika ve Avrupa’da farklı tarihsel seyirler izlemişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri’nde Ezra Park, Ernest W. Burgess ve Milton M. Gordon tarafından oluşturulan entegrasyon kuram çalışmalarında, entegrasyonun en sağlıklı sonucuna “asimilasyon” adı verilmiştir. İki farklı topluluğun tam anlamıyla bir uyum içinde yaşayabilmesinin yegane yolu olarak gösterilen asimilasyon, sadece göçmenlerin yerel topluma ve bu toplumun normlarına uyumu olarak şekillendirilmesi sebebiyle kritik edilmiştir. Değişimin iki taraflı olduğunu, yeni gelen kadar yerel toplumun da bu yeni birleşimden etkilenebileceği ve değişebileceği fikri, yeni asimilasyon teorilerinde karşımıza çıksa da, heterojen bir toplum çözümü asimilasyon odaklı entegrasyon teorilerinde dillendirilmeyen bir çözüm önerisidir. Öte yandan, çokkültürcülük teorilerine bakıldığında, toplumda bir uyum yakalanabilmesi için, azınlıkların ve göçmenlerin kendi kültürlerini yaşatabilmeleri, belirli özgürlüklere sahip olabilmeleri ve kendilerini özgürce ifade edebilmeleri esasına dayalı uyum çalışmaları süreçleri öneri olarak sunulmaktadır. Almanya özelinde baktığımızdaysa, çokkültürcülük alanında akademik çalışmalar olmakla birlikte, devlet politikası olarak asimilasyon odaklı entegrasyon çalışmalarının süregeldiği açıktır.

Almanya’daki göç ve uyum politikaları ile medya ve medyayı odağına alan akademik çalışmalar birlikte okunduğunda, gözden kaçamayacak kadar dikkat çekici bir paralellik ile karşılaşılır. Birinci nesil göçmenlerin Almanya’ya geldikleri dönem olan 1961-1973 seneleri arasında, Almanya’nın gelen yabancı uyruklu işçileri kalıcı olarak görmediği, dolayısıyla kısa bir oryantasyon programının ötesini hedefleyen bir çalışmaya ihtiyaç duymadıkları görülür. Öyle ki, Alman televizyonlarında haberler dışında göçmenlerin görünürlüğü bulunmamaktadır. 1970’lerde Alman medyasında Türk göçmen algısını konu eden ilk çalışmanın Delgado tarafından gerçekleştirildiğini görürüz. Göçmenlerin henüz medyada içerik üretme anlamında pasif bir konumda olduğu bu dönemde, göçmenleri konu alan

haberlerin ezici bir çoğunluğunda olumsuz sıfatların yer aldığı saptanmıştır. 1973-1984 yılları arasında Alman devlet politikasının göç dalgasını önlemek için attığı adımlar, misafir işçilikten göçmenliğe evrilen göçmen kökenli işçilerin asimilasyonu için atılan adımlarla birleşmiştir. Daha sonraki dönemlerde daha keskin çizgilerle ortaya çıkacak asimilasyon odaklı uyum haritası, bu dönemde ilk hedef noktalarını belirlemeye başlamıştır. Devletin ideolojik aygıtları olan okullarda asimilasyonist bir eğitim politikası güdülmüş, medyada ise anadilde yapılan yayınlarda “Evinize geri dönün” altmetni taşıyan geri dönüşü özendirici yapımlara ağırlık verilmiştir. Medyanın bu ideolojik misyonu sebebiyle, göçmenlerin medya kullanımı konusu daha da önemli hale gelmiştir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki, göçmenler Almanların göçmenleri anlattıkları göçmenlere yönelik yayınlardansa, kendi ürettikleri ya da geldikleri ülkelerde üretilen yayınları tercih etmektedir. Bu durum, Alman akademisinin ilgisini “göçmen medyası” konusuna çekmiştir. Göçmenler tarafından üretilen medyanın içeriği, hedef kitlesi ve izlenme oranları incelenerek, bu yayınların entegrasyona olumlu ya da olumsuz katkısı olup olmadığı araştırılmıştır. Göçmen medyası, çokkültürcülük bakış açısında olması ve desteklenmesi gereken bir yapı iken, asimilasyon bakış açısında entegrasyon sürecini zora sokan bir yapı olarak kabul edilmiştir. Son olarak, çokkültürcülüğün esas alındığı medya ve entegrasyon konulu çalışmalarda önemli bir başlık olan, ancak Almanya’da entegrasyon ve medya alanındaki ampirik çalışmalarda pek rastlanmayan “medya sektöründe çalışan göçmenler” faktörü karşımıza çıkar. Geißler, gerek göçmen temsiline, gerekse göçmenlerin medya kullanımında gözden kaçırılan çok kritik bir nokta olarak göçmenlerin medyadaki üretimi ve kendi ağızlarından kendilerini tanıtabilme ve anlatabilme şanslarını hatırlatır (2007: 11-12). İkinci ve üçüncü nesil göçmenlerin sinema ve edebiyat alanındaki çalışmaları ve başarı hikayeleri hakkında yapılmış incelemeler bulunsa da, özellikle televizyon alanında çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca istisna kabul edilebilecek birkaç başarılı ismin çevresinde dönen bu çalışmaların ötesinde, iletişim alanında çalışmak isteyen iletişim fakültesi mezunu göçmenlerin iş bulma oranları ya da halihazırda medya kuruluşlarında çalışan göçmen ve göçmen kökenli kişilerin kariyer durumlarıyla ilgili nicel bir çalışma mevcut değildir. Kısacası, asimilasyon odaklı bir entegrasyon hedefleyen Alman göç ve göçmen politikasının izdüşümü, Almanya’daki akademik çalışmalara da yansımakta, genelde çokkültürcülük ekseninde değil, asimilasyon ekseninde araştırmalar yapılmaktadır.

Göçmenler 1980’li yıllarda çok kısıtlı, 1990 ve 2000’lerde ise görece daha fazla medyada görünür olmuşlardır. Ancak bu görünürlük, genelde Alman yapımlarında, kendilerini ifade etmekten çok kendilerine biçilen rolleri oynamak şeklinde olmuştur. Ulusal Uyum Planının hazırlıklarının başladığı dönemde, kamu mediasında Türk göçmenlerle ilgili yapılan programların niceliği ve niteliğinde değişimler gözlenmeye başlar. Uyum Planının kamu televizyonlarına verdiği görevler şunlardır: Türk göçmenlerin televizyon programlarında ön plana çıkartılması, göçmen kökenli profesyonellerin istihdam edilmesi ve uyum sağlamış karakterlere televizyonda görünürlük kazandırılıp özendirici bir profil olarak sunulması. Bu araştırmanın alanı olan televizyondaki Türk temsillerine baktığımızda ise, kamu televizyonlarına verilen görevlerin zamanlamasıyla uyumlu bir değişim yaşandığını görürüz. Yer verilen 16 yapımdan 13’ü, devlet tarafından finanse edilen kanallarda yayınlanmıştır. 2007’ye kadar segregasyona uğrayan göçmen kökenli karakterlere sıklıkla yer verilirken, 2007 sonrasındaki yapımlarda asimilasyon ve çoklu entegrasyonun ağırlık kazandığı görülür. Bu tercih, 2006 senesinde başlayan Ulusal Uyum Planı çalışmalarının medyadaki görünürlüğüne bir işarettir.

Göç kuramları ve entegrasyon yaklaşımları incelenirken, teorilerin tümünde öteki ve kimlik olgularının önemi dikkat çeker. Kimlik oluşumunda ötekinin varlığı esastır ve öteki üzerinden bir kimlik tanımı yapılır. Göçmen politikalarının oluşumunda, “öteki”nin, yani bu araştırma özelinde etnik kimliğin egemen kimlikle ilişkisi bu yüzden önemlidir. Kalıp yargılar ve önyargılarla beslenen göçmen temsilleri, etnik kimlik ile egemen kimlik arasındaki ilişkilerde de belirleyici rol oynar, çünkü van Dijk’in de dediği gibi, egemen güç temsiller sayesinde toplum üzerinde bir denetim mekanizmasına sahiptir (1999: 335-336). Ayrıca, sosyal öğrenme kuramına göre medyada görülen temsiller sembolik model olarak kabul edilip içselleştirilmekte, bireylerin kimlikleri ve tutumlarında rol oynamaktadır.

Alman televizyonlarında son dönemde yaygınlaşan etno-komediler, göçmenlerin yeni bir temsil alanı olarak görülmektedir. Etnik mizah yüklü bu yapımlar, etnik kimlik özelliklerinin bir mizah ögesi olarak kullanımının önyargılar ve temsiller için problemleri bir alan oluşturup oluşturmadığını tartışmaya açmıştır.

Özellikle göçmenlerin yaratıcı olarak görev aldığı etno-komediler, göçmenlerin kendini temsili için bir alan oluştururken, yapımların içeriği ve yaratıcının motivasyonuna bağlı olarak değişen bir kültür politikası ürünü de ortaya çıkar. Etnokomedilerin önyargılarla olan etkileşimi konusunda iki ayrı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki Rappoport'a ait olup, etnik komedi barındıran stand-up'ların, etnik azınlıklara yönelik önyargıları pekiştirmek yerine, absürdleştirerek zayıflattığını ileri sürer. Ruth Mandel ise, "profesyonel etnik" olarak tanımladığı kişiler tarafından üretilen mizahın önyargıları beslediğini iddia eder. Ruth Mandel'in görüşüne göre, profesyonel etnikler, kendi etnik gruplarından farklılaşmış, ancak egemen gruba dahil olamamışlardır. Etnik grupları ile ilgili ürettikleri mizah ile egemen grup tarafından kabul edilmeyi isterler. Mizahları da, bu bakış açısıyla üretildiği ve karşı tarafın üstünlüğünü kabul eden bir bakış açısı taşıdığı için, kendini küçümseme (*self-deprecating theory*) yaklaşımıyla üretilmektedir. Bora Dağtekin'in röportajlarında da sıklıkla altını çizdiği Türk kökenli Alman kimliğini dikkate alarak, dizi senaryosundaki etnik mizah öğelerinin kendini küçümseme yaklaşımından yola çıkarak yaratıldığını söylemek mümkündür. Bir profesyonel etnik olarak konumlanan Bora Dağtekin, üyesi olduğu ancak karakteristik özelliklerini içselleştirmede Türk göçmen kimliğini mizah ögesi olarak kullanır. Dağtekin, röportajlarında Türk örf ve adetlerini çok iyi bilmediğini dizinin senaryosunu yazmaya başladıktan sonra fark ettiğini dile getirmekle, Mandel'in profesyonel etniklerde görülen kendi etnik gruplarında yabancılaşma sürecine girdiğini kabul etmektedir.

Tezin araştırma bölümünde gerçekleştirilen eleştirel söylem analizi ve odak grup görüşmelerinde, iki farklı konuda sorulara cevap aranmıştır. İlki, eleştirel söylem analizi neticesinde Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizinin Alman devletinin göç ve uyum politikası ile ne kadar örtüştüğü ve devletin ideolojik aygıtının bir ürünü olup olmadığı sorusudur. Ulusal Uyum Planındaki başlıklar ve dizinin yayın tarihine dek yapılan temsil çalışmalarında belirlenen kategorilerden yola çıkarak belirlenen temsil kategorilerinde, Ulusal Uyum Planının temelini oluşturan kuramın sahibi Hartmut Esser'in entegrasyon kategorilerine göre değerlendirme yapılmıştır. Alman televizyonlarındaki etno-komedi örneklerinden biri olan *Yeni Başlayanlar İçin Türkçe* dizisinin Türk göçmen karakterleri, dizi boyunca geçirdikleri süreçler ve dizi sonunda dönüştükleri kişiler açısından asimilasyon odaklı entegrasyona maruz

kalmış görünmektedirler. Türk göçmen ailesinin fertleri, olay örgüsü dahilinde Ulusal Uyum Planının işaret ettiği noktalarda değişime uğramışlar, bu değişim sonucunda dizinin sonunda Alman aile ile mutluluk ve uyum içinde yaşamaya başlamışlardır. Türk ailenin genç fertlerinin yaşadığı değişim, Esser'in sosyal entegrasyon teorisinde değindiği gibi son nesillerin asimile olarak uyumu yakalayacağı iddiasıyla örtüşmektedir. Dizinin genelinde işlenen konular ve analizde belirlenen kategorilerde görüldüğü üzere, çokkültürcülük yaklaşımlarını destekleyen herhangi bir söyleme ise rastlanmamıştır. Ayrıca, Bora Dağtekin'in kaleme aldığı senaryo incelendiğinde, kendini küçümseme teorisinden yola çıkan bir mizah anlayışının hakim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha önce incelenen röportajlarda belirtileri görülen bu tutum, senaryoda Türkler ve davranışları üzerinden yapılan esprilerle iyice ortaya çıkar. Bora Dağtekin'in etnik kimliği göz önünde bulundurularak bu göreve davet edilmesi (Süddeutsche Zeitung, 2009) televizyon kanalı ve dizi yapımcılarının da bu yönde bir beklentileri olduğunu göstermektedir. Ulusal Uyum Planında ARD'yi bağlayıcı maddelerden biri olan Türk göçmen kökenli profesyonellerin ekibe katılması ve özendirici bir profil olarak ön plana çıkarılması hususu, Bora Dağtekin'in varlığı ile yerine getirilmiştir.

Odak grup görüşmelerinde, Almanya'da büyümüş Türk göçmenler ile Almanya'ya sadece turistik amaçlarla kısa süreli giden Türkiyeliler arasındaki alımlama farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşme sayısının az olması, bulguların sağlamlığı konusunda iddialı bir söylemde bulunmayı mümkün kılmasa da, bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalar için bir giriş olması açısından önemli olacaktır. Yapılan görüşmeler analiz edilirken, Liebes ve Katz'a ait olan izleyicilerin televizyon metinlerine katılma biçimlerinden yararlanılmıştır. Sonuçlar göstermiştir ki, göçmen grup diziyi alımlarken entegrasyon ve Türk göçmen-Alman kimlikleri üzerinden eleştirel bir bakış açısı geliştirirken, Türkiyeli grup diziyi daha çok format üzerinden değerlendirmiştir. Göçmen grup, dizideki Türk göçmen aile temsilinde kendi temsillerini ararken ve diziyi bu arayış ile kritik ederken, Türkiyeli grupta Almanya'daki Türk göçmenlerin Türkleri ne kadar temsil edebildiği sorusu ağır basar. Bu farklı bakış açıları, Türk televizyonlarında başka bir göçmen topluluk ile aynı türde bir yapının nasıl karşılanacağı sorusunda su yüzüne çıkmıştır: Göçmen grup bu tür bir dizide göçmen kesim ile empati kurarken ve alt kültürün penceresinden konuya bakarken, Türkiyeli grup egemen kültür penceresinden bir

sorgulamayı tercih etmiştir. Ayrıca, yine okumalarda dikkat çeken bir başka nokta, her iki grubun karakterleri birey olarak gerçekçi bulması ve göndergesel okumada bulunmasıdır. Ancak karakterlerin gerçekçi bulunması, eleştirel okuma için bir engel teşkil etmemiştir.

Tezin odak noktasında, Almanya'nın göçmen ve uyum politikasının medya ve akademik çalışmalarda izdüşümü yer almıştır. Özellikle göçmenler ve medya üzerine gerçekleştirilen akademik çalışmaların kronolojik olarak sunumu, devlet politikalarıyla paralellikler aranarak gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple, tezin literatür taramasının ileride hem Alman göç politikaları hem de Alman akademisinde medya ve göç çalışmaları üzerine araştırmalar yapacak akademisyenler için katma değer sağlayacağına inanılmaktadır. Ayrıca, henüz çok üzerinde durulmayan etno-komedi türü yapımların, ileride televizyon çalışmalarında daha çok ele alınacağı düşünülmektedir.

Tezde, devletin ideolojik aygıtı olarak medya üzerinden bir asimilasyon politikasının nasıl hayata geçirilebileceğine dair örnekler mevcuttur. Ancak, geleneksel medya dışında yeni medyada göçmenler tarafından üretilen göçmen temsillerini unutmamak gerekir. Tezin odak noktasının dışında kaldığı için yer verilmeyen, ancak son dönemde Alman araştırma enstitüleri ve üniversitelerinin yeni gözdesi olan “göçmen kökenliler ve yeni medya kullanımı” konusu, ezberleri bozabilecek birçok çalışmanın çıkmasına imkan verebilir. Devletin otoritesinin sorgulandığı, ideolojinin yeniden üretiminde hegemonyanın söz sahibi olamadığı ve gözetlemek ve müdahale etmekte geç/yetersiz kaldığı yeni medya platformları, göçmen temsilleri ve alımlama çalışmaları için taptaze ve eşsiz derinlikte bir yeni araştırma alanı olarak önümüzde durmaktadır. Dolayısıyla, göçmen temsilleri ve medyaya ilgi duyarak yolu bu teze düşen akademisyenlere ve kendime önerim, araştırmalarını göçmenlerin yeni medya kullanımı ve temsili konusunda genişletmeleridir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Abadan-Unat, Nermin, **“Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Vatandaşlığa”**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

Alba-Juez Laura, **Perspectives on Discourse Analysis – Theory and Practice**, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2009.

Althusser Louis, **“İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları”**, Çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları, 2003.

Aumüller Jutta, **Assimilation. Kontroversen um ein migrationspolitisches Konzept**, Bielefeld: transcript Verlag, 2009.

Allport Gordon Willard. **“The Nature of Prejudice”**, New York: Basic books, 1979.

Beck-Gernsheim Elisabeth, **“Wir und die Anderen : vom Blick der Deutschen auf Migranten und Minderheiten”**, Frankfurt: Suhrkamp, 2004

Benhabib Seyla, **“Modernizm, Evrensellik ve Birey”**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Benhabib Seyla. **“The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens”**, New York: Cambridge University Press, 2004.

Berg Wolfgang, ve Aoileann Ni Eigearthaigh, **“Exploring Transculturalism”**, VS Verlag für Sozialwissenschaften Springer Fachmedien, 2010.

Bilgin Nuri, **“Kollektif Kimlik”**, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1999.

Ceylan Dursun, **“Die türkische Einwanderung in Rheine: stationen der türkischen Einwanderung; Ausstellung”**, Rheine: Türkischer Schul-, Eltern-, Sport- und Kulturverein e.V. Rheine und Umgebung, 1998.

Cornell Stephen ve Hartmann Douglas, **“Ethnicity and Race: Making Identities in a Changing World (Sociology for a New Century Series)”**, California: Pine Forge Press, Thousand Oaks, 1998.

Critchley Simon, **“On Humour – Thinking in Action”**, Londra: Routledge, 2002.

Çelenk Sevilay, “**Ayrımcılık ve Medya**”, der. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Televizyon Haberciliğinde Etik, Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010.

Darkow Michael, Eckhardt Josef Maletzke, Gerhard. “Massenmedien und Ausländer in der Bundesrepublik Deutschland”, **Schriftenreihe Media-Perspektiven** ; Cilt:5, Sayı: 5, Frankfurt am Main: Metzner, 1985.

Delgado J. Manuel, “**Die Gastarbeiter in der Presse : Eine inhaltsanalytische Studie**”, Opladen: Leske, 1972.

Dovidio John F., Miles Hewstone Peter Glick, Victoria M. Esses, vd. **The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination**, London: SAGE Publications Ltd., 2013.

Doytcheva Milena, “**Çokkültürlülük**”, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Durkheim Emile, “**İntihar-Toplum Bilimsel İnceleme**”, Çev. Özer Ozankaya, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986.

Enriquez Eugéne, “**Sürüden Devlete**”, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.

Esser Hartmut. “**Sprache und Integration**” Frankfurt: Campus Verlag, 2006

Gillota David, “**Ethnic Humor in Multiethnic America**”, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2013.

Gordon Milton, “**Assimilation in American Life**”, New York: Oxford University Press, 1964.

Griese Hartmut, “**Kritik der "Interkulturellen Pädagogik"**”, Essays gegen Kulturalismus, Ethnisierung, Entpolitisierung und einen latenten Rassismus Reihe: Pädagogik: Forschung und Wissenschaft, Sayı 1, 2004.

Hall Edward T, “**The Silent Language**”, Londra: Routledge, 1959.

Hall Stuart, “Cultural Identity and Diaspora”, **Identity: Community, Culture, Difference**, der. Jonathan Rutherford, London: Lawrence & Wishart, 1990.

Harris, Philip R., Robert T. Moran, and Sarah V. Moran, “**Managing Cultural Differences**”, Amsterdam: Elsevier/Butterworth-Heinemann, 2004.

Heckmann Friedrich, “**Integration and Integration Policies**”, Bamberg: European Forum for Migration Studies, 2006.

Hogg Michael ve Abrams Daniel, “**Social Identifications: A Social Psychology and Intergroup Relations and Group Process**”, London: Routledge, 1988.

Kaya Ayhan, **“Berlin’deki Küçük İstanbul”**, İstanbul: Büke Yayınları, 2000.

Kosnick Kira, **“Migrant Media: Turkish Broadcasting and Multicultural Politics in Berlin”**, Bloomington: Indiana University Press, 2007.

Krueger Richard A. & Casey Mary Anne, **“Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research”**, Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2000.

Kymlicka Will, **“Multikulturalismus und Demokratie: Über Minderheiten in Satten und Nationen”**, Hamburg: Rotbuch Verlag, 1999.

Liebes Tamar ve Katz Elihu, **“The Export of Meaning: Cross-Cultural Readings”**, Cambridge: Politiy Press, 1993.

Lippmann Walter, **“Public Opinion”**, New Brunswick: Transaction Publishers, 1998

Loomba Ania, **“Kolonyalizm Postkolonyalizm”**, çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

MacDonald John S. ve MacDonald Leatrice D. “Chain Migration Ethnic Neighborhood Formation and Social Networks”, **The Milbank Memorial Fund Quarterly**, 1964.

Mandel Ruth, **“Cosmopolitan Anxieties: Turkish Challenges to Citizenship and belonging in Germany”**, Durham NC: Duke University Press, 2008.

Merten, Klaus, **“Das Bild der Ausländer in der deutschen Presse: Ergebnisse einer systematischen Inhaltsanalyse”**, Frankfurt am Main: Dağyeli. 1986.

Mora Necla, **“Medya Çalışmaları, Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim”**, İstanbul: Altkitap, 2008

Morgan Clifford T., **“Psikolojiye Giriş”**, çev. Arıcı Hüsni vd, Ankara: Meteksan, 2006.

Morley David, **“The Nationwide Audience”**, London: British Film Institue, 1980.

Morley David, **“Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure”**, Londra: Routledge, 1990.

Morley David ve Robbins Kevin, çev. Emrehan Zeybekoğlu, **“Kimlik Mekanları-Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar”**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997

Nohl Arnd-Michael, **“Kültürlerarası Pedagoji”**, çev. R. Nazlı Somel, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014

Rappoport Leon, **“Punchlines: The Case for Racial, Ethnic and Gender Humor”**, Londra: Greenwood Publishing Group, 2005.

Ruhrmann Georg, ve Kollmer Jochem, **“Ausländerberichterstattung in der Kommune: Inhaltsanalyse Bielefelder Tageszeitungen unter Berücksichtigung "ausländerfeindlicher" Alltagstheorien”**, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1987.

Sakallı Nuray, **“Sosyal Etkiler: Kim Kimi Nasıl Etkiler?”**, Ankara: İmge Yayınevi, 2001.

Samovar Larry, Porter Richard, McDaniel Edwin, **Communication Between Cultures**, Cengage Learning, 2009.

Said Edward, **“Şarkiyatçılık”**, çev. Berna Ülner, İstanbul: Metis Yayınları, 4. Baskı, 2004.

Sankey Jay, **“Zen and the Art of stand Up Comedy”**, New York: Routhledge/Theater Arts Books, 1998

Sauer Martina & Halm Dirk, **“Erfolge und Defizite der Integration türkeistämmiger Einwanderer -Entwicklung der Lebenssituation 1999 bis 2008”**, Stiftung Zentrum für Türkeistudien, VS Verlag für Sozialwissenschaften. Wiesbaden, 2009.

Simmel Georg, **“Bireysellik ve Kültür”**, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

Schorb Bernd Echtermeyer & Karin Lauber & Achim Eggert, **“Was guckst du, was denkst du? – Der Einfluss des Fernsehens auf das Ausländerbild von Kindern im Alter von 9 bis 14 Jahren”**, 2. Baskı, Kiel: Unabhängige Landesanstalt für Rundfunk und Neue Medien – ULR, 2003.

Somersan Semra, **“Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk”**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004

Taft, Ronald, **“From Stranger to Citizen”**, Londra: Tavistock Publications, 1966.

Taylor Charles, **“Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung”**, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2001.

Toksöz Gülay, **“Uluslararası Emek Göçü”**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Tutal Nilgün, **“Küreselleşme, İletişim Kültürlerarasılık”**, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2006

Uluç Güliz, **“Medya ve Oryantalizm”**, İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2009.

Woodward Kath, **“Understanding Identity”**, Londra: Arnold, 2002.

Makaleler:

Aksoy Zeynep, “Uluslararası Göç ve Kùltùrlùrarası İletişim”, İzmir: **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı:20, 2012, s. 292-303.

Alba Richard, “Why We Still Need a Theory af Mainstream Assimilation”, **Migration und Integration, Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie**, Sayı: 48, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, s. 37-56.

Alba Richard & Nee Victor, “Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration”, **International Migration Review**, Özel Sayı: Immigrant Adaptation and Native-Born Responses in the Making of Americans, Sayı:31, No. 4, 1997, s. 826-874.

Bausinger Hermann, “Stereotypie und Wirklichkeit”. **Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache**, 1988, s: 157-170.

Bozdağ Çiğdem, “Policies of media and cultural integration in Germany: From guestworker programmes to a more integrative framework”, **Global Media and Communication**, Sayı: 10(3), 2014, s. 289-301.

Canatan Kadir, “Avrupa Toplumlarında Çokkùltùrcùlùk: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 2/6, 2009, s. 80-97.

Çoban Barış, “Louis Althusser”, “**Kadife Karanlık – 2 Ayna Şövalyeleri**” , İstanbul: Su Yayınevi, 2006, s. 89-117.

Dorling Danny ve Rigby Jannette E., “Net Cohort Migration in England and Wales: How Past Birth Trends May Influence Net Migration”, **Population Review**, Sayı: 46/2, 2007, s. 51-62.

Esser Hartmut. "Integration und ethnische Schichtung.", **Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung: Arbeitspapiere**, Sayı: 40, 2001.

Fiske Susan T., Cuddy Amy J.C, Glick Peter, Xu Jun, “A Model of (Often Mixed) Stereotyped Content: Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition”, **Journal of Personlity and Social Psychology**, Sayı: 82, No: 6, 2002, s. 878-902.

Geißler Rainer, “Was ist mediale Integration?”, **Televizion**, München: Internationales Zentralinstitut für das Jugend- und Bildungsfernsehen, IZI, 2008, s. 11-16

Greenwood Michael J. ve Hunt Gary L., “**The Early History of Migration Research**”, International Regional Science Review, Sayı: 26, Ocak 2003, s. 3-37.

Gür Tahir, "Post-Modern Bir Araştırma Yöntemi Olarak Söylem Çözümlemesi", **Zeitschrift für die Welt der Türken**, Cilt: 5, Sayı: 1, 2013, s. 185-202.

Hall Stuart, "Introduction - Who needs Identity?", **"Questions of Cultural Identity"**, der. Hall Stuart ve ve du Gay Paul, 2003, Londra: Sage Publications Inc, s. 1-18.

Hall Stuart, "Coding/Encoding", **Media and Cultural Studies: Keywords**, der. Kellner Douglas ve Durham Gigi, London Blackwell, 2006, s. 163-174.

Heinz Fassmann ve Rainer Munz, "Patterns and Trends of International Migration in Western Europe", **Population and Development Review**, Vol. 18, No. 3 (Sep., 1992), pp. 457-480, 1992.

Kars Neşe, "Bir Televizyon Program Türü Olarak Sitcom", İstanbul: **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**, 2012, s. 545-558.

Kosnick Kira, "Building Bridges: Media for Migrants and the Public Service Mission in Germany", **European Journal of Cultural Studies**, Sayı: 3, 2000, s. 319-342.

Lee Everett. "A Theory of Migration", **Demography**, Sayı: 3/1, 1966, s. 47-57.

Massey Douglas. Arango Joaquin, Hugo Garemo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino and J. Edward Taylor, **"Population and Development Review"** ,Sayı: 19/3, 1993, s. 431-466.

Morgan David L., **"Focus Groups as Qualitative Research"**, Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1997.

Müller Daniel, "Die Darstellung ethnischer Minderheiten in deutschen Medien", Der. Rainer Geißler ve Horst Pöttker, **Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland. Problemaufriss, Forschungsstand, Bibliographie**, Bielefeld: transcript Verlag, 2005a, s. 83-126.

Müller Daniel, "Die Inhalte der Ethnomedien unter dem Gesichtspunkt der Integration", Der. Rainer Geißler ve Horst Pöttker, **Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland. Problemaufriss, Forschungsstand, Bibliographie**, Bielefeld: transcript Verlag, 2005b, s. 325-355.

Müller Daniel, "Die Mediennutzung der ethnischen Minderheiten", Der. Rainer Geißler ve Horst Pöttker, **Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland. Problemaufriss, Forschungsstand, Bibliographie**, Bielefeld: transcript Verlag, 2005c, s. 359-387.

Ortner Christina, "Tatort: Migration. Das Thema Einwanderung in der Krimireihe Tatort", **Medien & Kommunikationswissenschaft** 55 (2007), 1, s. 5-23.

Park Ezra & Burgess Ernest W., “**Introduction to Science of Sociology. Student Edition**”, Chicago: The University of Chicago Press, 1970, s. 359-365.

Petersen William, “A General Typology of Migration”, **American Sociological Review**, Sayı:23/3, Haziran 1958, s. 256-266.

Portes Alejandro ve Zhou Min, “The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants”, **Annals of the American Academy of Political and Social Sciences**, 1993; s. 74–96.

Portes Alejandro, “Migration, Development, and Segmented Assimilation: A Conceptual Review of the Evidence”, **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, Sayı: 610, Mart 2007, s. 73-97.

Stalker, Peter, “Migration Trends and Migration Policy in Europe”, **International Migration**, Sayı:40, 2002, s. 151–179.

Stouffer Samuel A., “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, **American Sociological Review**, Sayı: 5/6, 1940, s. 845-867.

Trebbe Joachim, “Types of Integration, Acculturation Strategies and Media Use of Young Turks in Germany”, **Communications**, Cilt: 32, Sayı: 2, 2007, s. 171-191.

Turan Dilek, “Ethno-Comedys und die Frage nach ihrer Übersetzbarkeit: Eine Übersetzungs- und kulturwissenschaftliche Betrachtung”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 1, 2013, s. 263-288.

Uçar-İlbuğa, “Alman Medyasında Göç ve Göçmen Teması”, **Akdeniz Fakültesi İletişim Dergisi**, Sayı:5, 2006, s. 59-82.

Uçar İlbuğa Emine, “Çokkültürlülük, Ulus-ötesilik ve Kültürlerarası İletişim Yeterliği”, Ankara: **Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences**, Sayı: 7/1, 2010, s. 163-180.

Van Dijk Teun A, , “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, **Medya İktidar ve İdeoloji**, Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s 331-395.

Varol Sibel Fügan, “Medyada Yer Alan Temsillerin Kimlik Edinme Sürecindeki Rolü”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı: 26, 2014, s. 301-313.

Weiß, Hans-Jürgen & Trebbe Joachim, “Mediennutzung der türkischen Bevölkerung in Deutschland. Eine Umfrage des Presse- und Informationsamtes der Bundesregierung”, **NORD-SÜD Aktuell**, XV, 2001, s. 633-644.

Wierlacher Alois, "Interkulturelle Germanistik. Zu ihrer Geschichte und Theorie", ed. Wierlacher, Alois ve Bogner Alex, **Handbuch interkultureller Germanistik**, Weimar: Metzler, 2003, s: 1-34.

Elektronik Kaynaklar:

Bax Daniel, "Die andere Parallelgesellschaft", TAZ.de, 28.05.2013, <http://www.taz.de/!5066593/> (Erişim Tarihi: 20.05.15)

Bartsch Matthias, Brandt Andrea, Steinvorth Daniel, "**Verschwendete Jahre;** Ekim 2010, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-73599991.html> (Erişim Tarihi: 03.08.13)

Beck-Gernsheim Elisabeth, "Türkische Bräute und die Migrationsdebatte in Deutschland.", **soFid Familienforschung**, 2006, s. 9-16 Eriřim linki: http://www.gesis.org/fileadmin/upload/dienstleistung/fachinformationen/servicepublikationen/sofid/Fachbeitraege/Familien_2006-2.pdf (Eriřim tarihi: 04.10.2014)

Bower Kathrin, "Serdar Somuncu: Turkish German Comedy as Transnational Intervention", **Transit**, Cilt:7 Sayı: 1, 2011 Erişim linki: <http://escholarship.org/uc/item/0n29d6wr>

Der Nationale Integrationsplan, http://mifkjf.rlp.de/fileadmin/mifkjf/Integration/Integrationsministerkonferenz/Nationaler_Integrationsplan_2007_NIP_.pdf (Erişim tarihi: 12.02.2013)

Deutsche Welle, <http://www.dw.de/öfke-almanyada-tartışma-yarattı/a-2522993> (Erişim tarihi: 22.10.2014)

Deutschlandradio Kultur, 14.03.2006 http://www.deutschlandradiokultur.de/es-wird-zeit-dass-wir-uns-uebereinander-lustig-machen.1153.de.html?dram:article_id=181142 (Erişim tarihi: 22.10.2014)

Deutsche Welle, 04.11.2006, <http://www.dw.de/miteinander-übereinandern/a-2216914> (Erişim tarihi: 22.10.2014)

DWDL.DE, 18.11.2008 http://www.dwdl.de/interviews/18620/bora_dagtekin_das_genie_hinter_trkisch_fr_a_nfinger/page_2.html (Erişim tarihi: 22.10.2014)

Doynova Ana, "**Ethno-Comedy**", Uni Wien Doktora Tezi, 2010 http://othes.univie.ac.at/10465/1/2010-03-29_0151061.pdf (Erişim tarihi: 12.03.2014)

Frankfurter Allgemeine Zeitung, 11.11.2008, <http://www.faz.net/aktuell/rhein-main/kultur/fernsehen-deutsch-tuerke-serienweise-1726747.html> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Geißler Rainer, Weber-Menges Sonia, "**Migranten in Lokal Zeitungen, Die Darstellung ethnischer Minderheiten in Lokalmedien**" http://www.uni-siegen.de/phil/sozialwissenschaften/soziologie/mitarbeiter/geissler/lfp_migranten_in_lokalzeitungen.pdf (Erişim tarihi: 09.07.2014)

Hamburger Abendblatt, 16.03.2006, <http://www.abendblatt.de/kultur-live/article386401/Ganz-falsch-sind-Klischees-nicht.html> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Helles K pchen - <http://www.helles-koepfchen.de/artikel/2048.html> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Hoffmann Rainer, 23.08.2007, http://solarresearch.org/wp/wp-content/uploads/2015/02/ARD_Leitlinien.pdf (Erişim tarihi: 04.10.2014)

 MDB Bora Dağtekin - <http://www.imdb.com/name/nm1480916/> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Islamische Zeitung, 14.06.2006, <http://www.islamische-zeitung.de/?id=7322> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Jungle World, 28.03.2007, <http://jungle-world.com/artikel/2007/13/19361.html> (Erişim tarihi: 13.10.2013)

Kühn Heinz, **“Stand und Weiterentwicklung der Integration der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familien in der Bundesrepublik Deutschland”**, 1979 Alıntılanan web sayfası: http://www.migration-online.de/data/khnmemorandum_1.pdf (Eriřim tarihi: 04.10.2014)

OK Magazine <http://www.ok-magazin.de/entertainment/kino-dvd/21904/bora-dagtekin-ist-der-geheime-star-von-fack-ju-goehte-> (Erişim tarihi: 04.08.2014)

Pöttker Horst, **“Integration durch Massenmedien: Medien und Migration im internationalen Vergleich”**. Der: Rainer Geissler, Bielefeld: transcript Verlag, 2006.

PressePortal <http://www.presseportal.de/print/350356-das-erste-mit-kopftuch-und-computer-sonntag-26-mai-2002-achtung.html> (Erişim tarihi: 04.08.2014)

Sauer Martina, **“Partizipation und Engagement t rkeist mmiger Migrantinnen und Migranten in Nordrhein-Westfalen – Ergebnisse der elften Mehrthemenbefragung 2010”**, Essen: Stiftung Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung. 2011 Alıntılanan web sayfası http://www.tamvakfi.de/downloads/down_mehrthemenbefragung-2010_langfassung.pdf (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Spiegel <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/integration-merkel-erklaert-multikulti-fuer-gescheitert-a-723532.html> (Erişim tarihi: 22.10.2013)

Spiegel, 18.11.2008 - <http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/schauspiel-newcomer-m-barek-einmal-tunesier-immer-tuerke-a-591098.html> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Spiesser, 26.03.2007 <http://www.spiesser.de/artikel/eine-kopftuchdebatte-religionsunterricht-mit-pegah-ferydoni-0?page=0,0> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Stern, <http://www.stern.de/politik/deutschland/zuwanderungsstopp-fuer-tuerken-und-araber-seehofer-will-es-nicht-so-gemeint-haben-1612578.html> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Süddeutsche Zeitung, 2009
<http://jetzt.sueddeutsche.de/texte/anzeigen/489870/Drehbuchautor-Bora-Dagtekin-Meine-Serien-sind-wie-eine-Tuetensuppe> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

Tagesspiegel <http://www.tagesspiegel.de/politik/rede-zur-einheitsfeier-wulff-islam-gehoert-zu-deutschland/1948760.html> (Erişim tarihi: 12.03.2014)

Uni Paderborn <http://groups.uni-paderborn.de/videodb/detailansicht.php?id=13320> (Erişim tarihi: 14.10.2013)

Ültanır Emel & Ültanır Gürcan & Canbulat Mehmet. & Uyanık Ant. (2004)
"Almanya'da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Gençlerinin Sosyo-Kültürel Yetileri.",
XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 6-9 Temmuz 2004, ss.209-221
<http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/182.pdf> (Erişim Tarihi: 07.09.2013)

Zfti web sitesi <http://www.tamvakfi.de/projekte/aktuell/tuerkeistaemmige-migranten-in-nordrhein-westfalen/index.html> (Erişim tarihi: 04.10.2014)

EK.1. YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN TÜRKÇE DİZİSİNİN KARAKTERLERİNİN TANITIMI

Lena Schneider:

Josefine Preuß tarafından oynanan Lena Schneider karakteri, Yeni Başlayanlar İçin Türkçe dizisinin ana karakteridir. Lena, annesi ve babası küçük yaşta ayrılmış, anne tarafından büyütülmüş ve annesiyle kardeşine bağlı bir kızıdır. Ancak, Lena'yı yaşitlarından farklılaştıran nokta, annesinin kurallar koymaya inanmaması, dolayısıyla otorite boşluğu olan bir aile ortamında büyümesidir. Annesinin kurallar konusundaki bu genişliği, Lena'ya kendi karakterini özgürce inşa etme şansı vermiş olsa da, Lena dizinin bir bölümünde bu derece serbest büyütülmenin yaş ilerledikçe insanlarla uyum konusunda kendisini zorladığını itiraf eder.

Resim A.1. Lena karakteri

Lena, annesi Doris'in Metin ile aynı eve taşınmasına oldukça bozulur. Üç kişilik ve baba figürsüz çekirdek ailelerinin bir "yabancı aile" tarafından bozulduğuna inanan Lena, Doris'in Metin için olduğundan farklı davranmaya çalışmasına, Nils'in ise Metin'in kendini sevdirmeye çabalarına kayıtsız kalmamasına sinirlenir. Ayrıca, İslami kurallar çerçevesinde hayatını sürdüren Yağmur'la aynı odayı paylaşmak zorunda kalmakta, erkek-egemen tavırlarıyla insanı boğan Cem ile de sorunlar yaşamaktadır. Zaman zaman diğer dizi karakterleri de bu "yeni ortak yaşam" hakkında sıkıntılar yaşamış olsalar da, Lena'nın uyum konusundan en dertli karakter olduğunu görürüz.

Lena, dizi boyunca Cem'e karşı duygular beslese de, kavuşmaları hemen olmaz. Lena'nın ilk erkek arkadaşı okuldan arkadaşı olan ve aynı zamanda annesi Doris'e terapiye gelen Axel olur. Bu ilişki sırasında bile Cem'e karşı duygular besleyen Lena, bir sürü yanlış anlaşılma, kavga, affedememe vb dramdan sonra, Cem'de hamile kalır ve oğlunun doğmasıyla birlikte Cem ile gerçek bir ilişkiye başlamış olurlar.

Lena'nın okul hayatı ise, dizinin de başladığı dönem olan lise boyunca başarılarla doludur. Almanya'nın üniversiteye giriş sınavı olan ve her okulun kendi bünyesinde yaptığı Abitur sınavından alınabilecek en yüksek not olan 1'i alan Lena, okul tercihini annesinin etkisinde kalarak yapar ve istemediği bir üniversitenin istemediği bir bölümüne gider. Aylar sonra okulu bırakan ve eve dönen Lena, hangi işte kendini mutlu hissedeceğini düşünüp, bir dergide çalışmaya karar verir. Dergide yükseldiği sırada hamile kalır ve çocuğu doğmadan önce işi bırakır.

Cem Öztürk:

Elyas M' Barek tarafından canlandırılan Cem karakteri, uyum sorunları yaşayan 3. nesil bir Türk göçmeni olarak karşımıza çıkar. Babası Metin'in Doris ile olan birlikteliğine Cem de çok mutlu olmaz. Lena'nın yasaksız şekilde yetiştirilmiş olması ve erkeklerle olan samimiyeti, Doris'in çıplaklıkla barışık hali ve kafasındaki kadın figüründeki olmazsa olmaz şeylerden biri olan "yemek ve temizlik" meselelerindeki pasifliği Cem'in ilk etapta tepki verdiği şeylerdir. Milliyetçi yanı da olan Cem, Türk kimliğiyle gurur duyar ve bunu hem "ay yıldız" amblemiyle giyimine, hem de Türklük konusundaki hassasiyetini sözlerle dışa vurmasıyla belli eder.

Resim A.2. Cem karakteri

Cem'in en yakın arkadaşı, küçük yaşta okulda göçmen ailelerin çocukları için açılan destek sınıfında tanıştığı Yunan asıllı Costa'dır. Her ikisi de Abitur sınavını geçemeyip üniversiteye gidemezler. Cem'in kendine çizdiği kariyer planları genelde zahmetsizce para kazanmak üzerine kuruludur. Önce "rapper" olmayı deneyen Cem, hayal ettiği başarıyı yakalayamayınca, Costa ile birlikte sahte marka kıyafetler satışına başlar, ancak bu girişimin sonu güzel bitmez ve her ikisi de sosyal hizmet cezasına çarptırılır.

Cem'in ilişkilerine baktığımızda, ilk sezonun başında Çin asıllı Ching ile bir ilişkisi olduğunu, sezon sonunda ise kısa süreli olarak Lena ile yakınlaştığını görürüz. İkinci sezonda Lena'nın arkadaşı Ulla ile birlikte olan Cem, üçüncü sezonun sonunda, dizi boyunca birçok gelgit yaşadıkları Lena ile mutlu bir ilişkiye başlar. Çocuklarının doğumuyla birlikte, hayatına çekidüzen vermesi gerektiğinin

farkına varan Cem, polislik sınavına girerek başarılı olur ve kariyerine polis olarak devam eder.

Cem'in dizi boyunca sergilediği tavırlara, hareketlerine ve kullandığı dile baktığımızda, duygularını gösterme konusunda sorunlar yaşayan, erkek-egemen tavırlarıyla dikkat çeken, sevdiğini daha çok "koruyarak" gösteren ve kişinin "neden, ne şekilde" korunması gerektiğine kendisinin karar verebileceğini düşünen bir karakter görürüz. Eğitim konusunda pek parlak olmayan Cem, zamanını kendi gibi okula uyum sorunları yaşayan Yunan asıllı Costa ile geçirmekte, Bir Alman arkadaş yerine yine göçmen asıllı bir yakın arkadaşı tercih etmektedir. Hochdeutsch dediğimiz "İstanbul Türkçesi"ne tekabül eden Almanca yerine, aksanlı bir Almanca konuşan Cem, aslında Hochdeutsch da konuşabilmektedir, ama aksanlı Almanca'sını kendi melez kimliğinin bir parçası olarak görüp değiştirmek konusunda dirençlidir.

Doris Schneider:

Psikoterapist olan ve başarılı bir kariyere sahip Doris, eski eşi Markus ile ayrıldıktan sonra çocukları Lena ve Nils'i tek başına büyütür. Çocuklarına herhangi bir kural koymayan ve kendi hatalarından ders çıkarmalarını bekleyen, kendi kişiliklerinin gelişiminden kendilerinin sorumlu olmasını isteyen Doris, bu anlamda ezber bozan bir annedir. Ev işleriyle hiç ilgisi olmayan, bu ilgisizliği Metin ile aynı eve taşınıncaya dek hayatında sorun teşkil etmeyen Doris, Metin'in oğlu Cem'in tepkileri ve tüm işlerin Metin'e kalması yüzünden yemek yapmak konusunda başarısız girişimlerde bulunmaya başlar, ancak bu girişimler uzun bir süre devam etmez.

Resim A.3. Doris karakteri

Doris, eski eşi Markus'tan sonra birçok erkekle kısa süreli ve derinliği olmayan ilişkiler yaşar, ama evliliğinde yaşadığı sorunlar ve bağlanma korkusu yüzünden hiçkimse ile ciddi bir ilişkiye adım atamaz. Tüm korkularını Metin ile aşmaya çalışan Doris, bu ilişkide sadece kendi korkuları ile değil, çocukların uyum sorunları ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan yanlış anlaşılmalara da baş etmek zorunda kalır.

Metin Öztürk:

Eski eşini seneler önce kaybeden komiser Metin, iki çocuğunu tıpkı Doris gibi yalnız büyütmüş, ancak Doris'ten farklı bir ebeveynlik stratejisi izlemiştir. Özellikle kızına kurallar koyan Metin, kızını aşırı koruyucu tavrı dışında Almanya'nın sosyal ve kültürel hayatına uyum sağlamıştır. Doris ile olan ilişkisinde erkek-egemen tavırdan uzak, kadın-erkek eşitliğine inanan ve bu eşitliği güden Metin, öte yandan her sabah semaverden çay içip işine giden, ailesiyle “dokunarak” konuşan ve şakalaşan yanlarıyla Almanlar'ın gözündeki otantik Türk profiline de uymaktadır. Komiser olan Metin için, Alman kanunları ve sosyal hayat kuralları her şeyin üstündedir. Bu anlamda, Metin için “Almanya’da arzu edilen asimilasyonun” dizideki yüzü denilebilir.

Resim A.4. Metin karakteri

Yağmur Öztürk:

Yağmur, dizide İslam'ı ve İslam'da kadının yerini tasvir eden karakter konumundadır. Annesinin ölümünden sonra dindarlaşan Yağmur, sadece kıyafetleriyle değil, ibadetleriyle ve sosyal hayatta uyguladığı kurallarla da İslam çerçevesinde hareket ettiğinin altını her zaman çizer. Mesela domuz eti yemez, domuz eti yenmiş tabakta yemek yemeyi reddeder.

Yağmur, dizinin ilk sezonunun ilk bölümünde Lena ile aynı odayı paylaşmaya başlar. Aslında bu paylaşım, bir anlamda iki kültürün en farklı noktalarının aynı platformda buluşması niteliğindedir. Yağmur'un ezan saatlerinde çalan cami görünümlü çalar saati, seccadesi, elinden düşürmediği Kuran ve İslamla ilgili kitaplara karşılık, odanın diğer yanında Lena'nın yüksek sesle dinlediği pop müzik, yarı çıplak odada dolaşır halleri vardır. Yağmur, zaman zaman Lena'nın yaşadığı hayatı merak eder. Örnek olarak, Lena'nın dinlediği pop müzikten zevk alır, ancak aldığı zevki göstermekten utanır.

Resim A.5. Yağmur karakteri

Yağmur üçüncü sezonda ciddi bir değişim geçirir. Costa ile olan ilişkisiyle birlikte sorgulamaya başladığı İslam ve İslami kurallar, üçüncü sezonla birlikte Yağmur karakteri üzerindeki etkisini yitirmeye başlar. Hala kendini Müslüman olarak tanımlamakla birlikte, kadın-erkek eşitliğine daha çok vurgu yapan, başörtüsünü çıkaran ve Costa ile eşitlik ilkesi üzerine kurulu bir hayat kurmayı isteyen Yağmur, dizinin başındaki karakter özelliklerinden farklı özelliklerle diziyi bitirir. Çevirmenlik okuyan Yağmur, devlet kadrolarında çevirmen olarak çalışmaya başlar.

Costa Papavassilou:

Yunan asıllı Costa, Cem'in en yakın arkadaşıdır. Cem ile aynı uyum sorunları yaşayan, okulda başarılı olamayan ve suça meyilli bir portre çizen Costa, Cem'den farklı olarak erkek-egemen tavırlar sergilemez. Abitur sınavında başarısız olduktan sonra, babası tarafından Yunanistan'a gönderilen ve eğitimini bir sene içerisinde orada tamamlayan Costa, Cem gibi birçok iş girişiminde bulunur ancak başarılı olamaz. Sonunda bir tasarımcı olarak işe giren Costa, dizinin sonunda Almanya'ya bir şekilde uyum sağlamış, iş sahibi, hukuksuz işlerden uzak duran ve kurallara uygun yaşayan bir yetişkin olarak görünür.

Resim A.6 Costa karakteri

Costa'nın, birinci sezondan itibaren Yağmur'a karşı ilgisi vardır. Önce Cem'in tepkisinden korktuğu için bu duygularını bastırmaya çalışan Costa, sonunda Yağmur'a duygularını açar. Önce dini inançları ve kültürel farklar sebebiyle Costa'ya bir şans veremeyen Yağmur, sonrasında kendi iç sesini dinler ve Costa'ya karşı kendisinin de duyguları olduğunu kabul eder. İlk ilişki denemelerinde, Costa'nın beklentileri, Yağmur'un mutaassıp yaşam tarzı ve inançlarının gerekliliklerinden taviz vermemesi ilişkilerini çıkmaza sokar.

Nils Schneider:

Nils, Schneider ailesinin en küçük ferdi ve Öztürk ailesine Doris'ten sonra en ılımlı tavrı alan kişidir. Birinci sezondaki tüm bölümlerde olan, sonrasında ise sadece Doris ve Metin'in evliliğinde görünen Nils, naif yapıları bir çocuktur. Birinci sezon boyunca geri planda tutulan ve kendisi üzerinden herhangi bir olay anlatımı gerçekleşmeyen Nils, sezon boyunca hep yan karakter olarak kalmıştır. İkinci sezonun başında, yüksek akademik başarısıyla İsviçre'deki bir yatılı okulun dikkatini çeker ve burs alarak burada eğitim görmeye gider.

Diana Schneider:

İkinci sezon itibarıyla Doris'in kardeşi olarak diziye katılan Diana Schneider, kadınsılığı ve saflığı ile dikkat çeken bir yan karakterdir. Karakter olarak Doris'ten çok farklı olan Diana, ailede her zaman daha çok sevilen ve şefkat gösterilen çocuk olmuştur. Bu durum, Doris ve Diana'nın ilişkilerine de yansımakta, Doris Diana'nın yanında kendini genelde yetersiz ya da haksızlığa uğramış hissetmektedir. Lise öğretmeni olan Diana, Schneider-Öztürk ailesinin çocuklarının gittiği okulda öğretmenlik yapmaktadır. Dolayısıyla, ikinci sezon boyunca çocukların okulda yaşadıklarına tanıklık eder ve dahil olur.

Hans Hermann Schneider (Hermi):

Doris'in babası olan Hans Hermann Schneider, diziye ikinci sezonda dahil olur. Eski bir nasyonel-sosyalist olan ve bunamadan muzdarip olan Hans Hermann –

nam-ı diğer Hermi- kızı Doris'in yeni çokkültürlü ailesini kabullenemez. Öyle ki, belki de bu gerçeği kabullenmekten kaçma dürtüsü bunamasını tetikler. Hermi, diziye ilk dahil olduğu bölümlerde, Almanya'daki milliyetçi kesimi anlatan bir karakter olarak dikkat çeker. Kendisine iyi davranan ve yardım etmek isteyen Yağmur'u bunama dolayısıyla tanımayan Hermi, onu Doris'in evine gelen bir temizlikçi zanneder.

Hermi, geçmişindeki nasyonel-sosyalizme ve aşırı milliyetçi politik görüşüne rağmen, zamanla Öztürk ailesini sever ve kabullenir. Ancak, Öztürkler Hermi'nin milliyetçi duruşundaki tek istisna değildir. Üçüncü sezonda, Hermi'nin yaşlı bakım evinde tanıştığı ve romantik bir ilişki yaşadığı yeni Yahudi kız arkadaşı Esther'i görürüz. İkinci sezonda rasist bakış açısı sıklıkla bir komedi malzemesi olarak kullanılan Hermi, üçüncü sezonda yıllardır gururla taşıdığı politik kimliği ve önyargılarından arınmış olarak karşımıza çıkar.

Markus Lenke:

Markus, Doris'in eski partneri ve Lena ile Nils'in babası olarak ikinci sezonda seyircinin karşısına çıkar. Doris'in Metin ile evleneceğini öğrenen Markus, Doris'in fikrini değiştirebilmek umuduyla Berlin'e gelir ve evliliği engellemek için elinden geleni yapar, ancak başarılı olamaz. Markus, Doris'in erkekler ve ilişkilerle ilgili problemlerine anlayış gösteren, çocukları ile çok sağlam bağlar geliştirememiş ve hayatlarında baba figürü olarak var olamamış bir karakterdir. Hatta ikinci sezonda Berlin'de geçirdiği sürenin çoğunda Lena kendisine çok mesafeli yaklaşır. Sezon sonuna doğru kızıyla o zaman dek kurmadığı kadar iyi bir ilişki kuran Markus, üçüncü sezonda ilişkilerini internet üzerinden görüntülü konuşmalarla devam ettirir.

Axel Mende:

Doris'in hastalarından biri olan Axel, okulda Lena ile aynı sınıfa düşer ve Lena'dan hoşlanmaya başlar. Başta hislerini ifade etmekte zorlanan Axel, Ching ile arasındaki ilişki yanlış anlaşılınca Lena'nın dikkatini çekmez. Doris ile olan bağını da Lena ile yakınlaşmak için kullanan Axel, sonunda duygularına bir cevap alır ve Lena ile bir çift olurlar. Ancak ilişkileri uzun sürmez, bir süre sonra Lena Cem'e olan duygularını kabullenir ve Axel'le ilişkisini sürdürmek istemez. Lena'yı ilişkiyi hemen bitirmek konusunda frenleyen olay ise, Axel'in yaşadığı kazayı intihar teşebbüsü olarak lanse etmesi ve Lena'nın suçluluk duymasını sağlamasıdır. Axel'in yalanı ortaya çıkınca, Lena ilişkiyi kesin bir şekilde sonlandırır. Axel bu olaydan sonra teyzesinin yanına Avustralya'ya gider ve orada yaşamaya başlar. Yine de, önemli dönüm noktalarının yaşandığı birkaç bölümde Axel Lena'yı görmek için Berlin'e gelir ya da telekonferansla iletişim kurar.

Axel, ince düşünen, kibar, kendine güven konusunda sorunlar yaşayan ve yalnızlıktan korkan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Lena'nın güçlü karakteriyle çatışmaktan çok, uyum sağlamaya meyilli bir yapısı vardır. Başta takıntı derecesinde duyguları, Avustralya'ya gidişinden sonra sonlanır ve daha çok Lena'nın kötü zamanlarında varlığıyla onu iyi hissettiren bir arkadaş profiline bürünür.

Ümit Öztürk:

Metin'in babası ve Cem ile Yağmur'un babaannesi olan Ümit Öztürk, üçüncü sezonda kısa bir süreliğine diziye dahil olur. Metin'i ziyarete gelen Ümit, İslami kurallara olan bağlılığı, çok kültürlülüğe olan tepkisiyle bir yandan muhafazakar bir portre çizerken, bir yandan da çağdışı düşünceleriyle örtüşmeyen teknoloji ile olan yakınlığıyla ve yatkınlığa sahiptir. Diziye dahil olduğu bölümlerde sürekli sorun çıkartan ve yaşanan gerilimlerin odağında yer alan Ümit, yer aldığı son bölümde Cem ve Costa'ya hukuk dışı bir girişimde yardım ettiği gerekçesiyle Metin tarafından evden gönderilir.

Ching:

Birinci sezonda Cem'in kısa süreli bir ilişki yaşadığı kız olarak tanıdığımız Ching karakteri, frapan, aşka ve cinselliğe çok önem veren, yüzeysel bir genç kız olarak şekillendirilmiştir. Birinci ve ikinci sezonda, hep duygusal ilişkilerde bir taraf olarak karşımıza çıkan Ching yan karakteri, dizi boyunca sadece bu yönüyle var olur. Hoşlandığı kişiyle kolay iletişime geçen ve yakınlık kuran, aşk peşinde koşan ve çok derin düşünme ihtiyacı hissetmeyen Ching hakkında bu özellikler dışında başka bir bilgi verilmemektedir.

Kati (Katharina Kuhn):

Birinci sezondan itibaren Lena'nın çektiği videolar vasıtasıyla iletişim kurduğu ve hayatında olanları aktardığı yakın arkadaşı Kati, üçüncü sezonda öğrenci değişim programı ile gittiği Amerika Birleşik Devletleri'nden döner. Lena ve Kati'nin ilişkisi, üçüncü sezondan önce pürüzsüz ve sorunsuz ir arkadaşlık olarak lanse edilirken, tekrar birlikte oldukları üçüncü sezonla birlikte aslında çekişmeli bir arkadaşlıkları olduğu, Kati'nin Lena'yı zaman zaman kıskandığı ve elde etmek istediği her şeyi Lena'nın çaldığı hissine kapıldığı görülür. Kati'nin bu hissiyatında, hoşlandığı polis Mark'ın Lena'ya ilgi duyması ve birlikte başladıkları dergi stajında Lena'nın yükselmesinin de etkisi vardır.

Ulla Jamuschke:

İkinci sezonda Cem'in kız arkadaşı olarak gördüğümüz Ulla karakteri, bir papazın kızıdır ve dini inançları çok güçlüdür. Genelgeçer güzellik kavramına inanmayan Ulla, kendine özen göstermek konusunda hevesli değildir. İnandığı dine göre iç güzelliğin her şeyin üzerinde olduğunu düşünen Ulla, buna göre giyinmekte ve hareket etmektedir. Ancak, Cem'den hoşlanmaya başlayınca Cem'in beklentilerine göre giyim tarzını ve davranışlarını değiştirmeye çalışır. Radikal bir değişim yaşamasa da, yaptığı değişiklikler hem Ulla'nın önceliklerinin değişimi hem de Cem'in kadın figüründen beklentileri ve güzellik anlayışı ile ilgili seyirciye ipuçları verir.

EK.2. A Grubu Katılımcıları İçin Hazırlanan Onay Yazısı

Galatasaray Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora programı bünyesinde eğitimine devam etmekte olan Elif Posos Devrani'nin Alman Medyasında Türk Algısı konulu tez çalışması için yapılan akademik çalışmaya davet edildiniz. Çalışma kapsamında katılacağınız odak grup çalışmasının verileri, tezin araştırma bölümünde veri olarak kullanılacaktır. Amaç, Almanya'da doğmuş/büyümüş ve hem Türk hem de Alman kültürünü tanıyan Türkiye kökenli kişilerin, Türkisch für Anfänger dizisindeki Türk temsillerini nasıl bulduklarını öğrenmektir.

Görüşmeye katılım tamamen sizin inisiyatifinize bırakılmış olup, dilediğiniz takdirde görüşmeyi yarıda kesme özgürlüğünüz de bulunmaktadır. Görüşmelerin ses kaydı alınacaktır, ancak görüşleriniz rapora anonim olarak yansıtılacaktır.

Görüşmemizde doğru ya da yanlış cevap yoktur. Amaç, tüm katılımcıların bakış açılarını görmek ve farklı görüşleri duymaktır. Bu sebeple düşüncelerinizi ve duygularınızı içtenlikle paylaşmanızı rica ediyoruz.

Yukarıda yazılan bilgileri anlıyorum ve görüşmeye katılmayı kabul ediyorum.

İmza:

Tarih:

EK.3. B Grubu Katılımcıları İçin Hazırlanan Onay Yazısı

Galatasaray Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora programı bünyesinde eğitimine devam etmekte olan Elif Posos Devrani'nin Alman Medyasında Türk Algısı konulu tez çalışması için yapılan akademik çalışmaya davet edildiniz. Çalışma kapsamında katılacağınız odak grup çalışmasının verileri, tezin araştırma bölümünde veri olarak kullanılacaktır. Amaç, Almanya'da kısa süreli turistik amaçla bulunmuş olan, Almanya'da göçmen olarak yaşayan yakınları bulunmayan ve Almanca bilen kişilerin, Türkisch für Anfänger dizisindeki Türk temsillerini nasıl bulduklarını öğrenmektir.

Görüşmeye katılım tamamen sizin inisiyatifinize bırakılmış olup, dilediğiniz takdirde görüşmeyi yarıda kesme özgürlüğünüz de bulunmaktadır. Görüşmelerin ses kaydı alınacaktır, ancak görüşleriniz rapora anonim olarak yansıtılacaktır.

Görüşmemizde doğru ya da yanlış cevap yoktur. Amaç, tüm katılımcıların bakış açılarını görmek ve farklı görüşleri duymaktır. Bu sebeple düşüncelerinizi ve duygularınızı içtenlikle paylaşmanızı rica ediyoruz.

Yukarıda yazılan bilgileri anlıyorum ve görüşmeye katılmayı kabul ediyorum.

İmza:

EK.4. A Grubu Katılımcı Bilgi Formu

Cinsiyet	Kadın	Erkek	Belirtmek istemiyor.
Yaş			
Kaç yıl Almanya’da yaşadınız?			
Nerede doğdunuz? (Belirtmek istemiyorsanız boş bırakabilirsiniz.)			
Kaç yıldır Türkiye’desiniz?			

EK.4. A Grubu Katılımcı Bilgi Formu

Cinsiyet	Kadın	Erkek	Belirtmek istemiyor.
Yaş			
Almanya’da ne kadar süre bulundunuz?			
Almanya’nın hangi şehrinde bulundunuz?			

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında İstanbul’da doğan Ayşe Elif Posos Devrani, İstanbul Erkek Lisesi’nin ardından 2005 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. Yüksek lisans derecesini Galatasaray Üniversitesi İletişim Stratejileri ve Halkla İlişkiler programını bitirerek alan Posos Devrani, 2009 yılında Galatasaray Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları doktora programında eğitim görmeye başlamıştır. 2012-2013 eğitim yılında Bremen Üniversitesi Medya ve İletişim Bölümünde misafir araştırmacı olarak görev almıştır.

Akademik Yayınları:

Kitap İncelemesi:

“Frank Webster: Theories of Information Society”, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, 2012, s. 95-100.

Uluslararası Konferanslarda Yayınlanan Bildiriler:

“The representation of PR in the educational sector in Turkey: Differences between public and private primary schools” BCN Meeting International PR 2013 Conference, 2-3 Temmuz 2013, Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona, İspanya

“Sosyal Medya Türkiye’de Halkla İlişkiler Pratiklerini Nasıl Değiştirdi?” Halkla İlişkiler Uzmanları ile Yapılan Anket Çalışması” Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı, 8-9 Mayıs 2014, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite: Galatasaray Üniversitesi
Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı Soyadı: Ayşe Elif Posos Devrani
Tez Başlığı: Alman Televizyonunda Türk Göçmenler: “Yeni Başlayanlar İçin Türkçe” Dizisinin Analizi
Savunma Tarihi: 03.07.2015
Danışmanı: Prof. Dr. Özden Cankaya

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

İmza

Prof. Dr. Özden Cankaya

Prof. Dr. Nilgün Tural Cheviron

Prof. Dr. Şükran Esen

Prof. Dr. Nilüfer Timisi

Prof. Dr. Hasan Akbulut

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. M. Yaman Öztekin